PRIMELE ÎNCERCĂRI TIPĂRITE

1851—1855.

SCENE ISTORICE DIN CRONICELE ROMÂNESCI

1857—1860.

LITERATURĂ ŞI ARCHEOLOGIE DIN „REVISTA ROMÂNĂ“

1861—1862.

---

www.dacoromanica.ro

I.

PRIMELE ÎNCERCĂRI

TIPĂRITE

1851—1855

IÓNA DARC, FECIÓRA DIN ORLEANS. — MUNCITORUL ROMÂN. — ODĂ ROMÂNIEI. — SATIRA LATINĂ. — ÎNTÓRCEREA ÎN ŢÉRĂ.

I. 25,682. www.dacoromanica.ro

IÓNA DARC

FECÍÓRA DIN ORLEANS

În vécul al patrusprędecelea dupe Christos, Francia avu un rĕsboĭu fórte trudnic cu Engleziĭ. Craĭul acestora, care dobêndise printr'o moştenire óre care drept la tronul Francieĭ, ceru coróna şi sceptrul acesteĭ ţĕrĭ.

Maĭ multe ţinuturĭ de către mĭédă-nópte, spre pildă Normandia, se supuseră de bună voie séŭ de frică străinuluĭ ce amenința de a cotropi regatul întreg. Dar fiind că cele-l-alte provinciĭ nu primeaŭ aceleaşĭ condiţiunĭ umilitóre, armata engleză intră pe pământul Francieĭ. Puçin dupĕ acésta muri şi regele frances Carol al VI-lé, lăsând un fiŭ june, slab de minte şi de caracter, nedestoĭnic de a'şĭ scăpa ţéra printr'o voinţă pu-

www.dacoromanica.ro

ternică şi vitejéscă. Engleziĭ nu lăsară să le scape acéstă ocasie, ce le era aşa de favorabilă.

Archiepiscopul din Winchester, cel maĭ înverşunat vrăjmaş al Francieĭ, mijloci a se trămite împotriva acesteĭ ţĕrĭ armate numeróse, comandate de vestiţiĭ generalĭ Bedford, Talbot şi Suffolk. Oştile englezescĭ înaintară slobod pe tĕrâmul Francieĭ. Tênĕrul rege, în loc de a îmbrăçişa cu foc apărarea ţinuturilor sale, fugi cu desfrênata sa curte dinainté vrăjmaşilor, carĭ, ne maĭ găsind în ţéră altă împotrivire decât slaba apărare a cetăţenilor nedisciplinaţĭ aĭ oraşelor, lipsiţĭ de orĭ ce ajutor al stăpânireĭ, câştigară pe loc şi fără multă nevoie cele maĭ însemnate cetăţĭ.

Carol al VII-lé (cŏcĭ acesta era numele moştenitoruluĭ regesc) se trase în castelul miculuĭ orăşel Chillion, pe malul frumosuluĭ rîŭ Loara, şi acolo, înconjurat de curtenĭ desfrĕnaţĭ şi prin urmare vênduţĭ străinilor, petrecea, chiar dinainté ochilor soçieĭ sale, o viéţă móle şi nepăsătóre în braçele uneĭ ţiitorĭ, numită Agnes Sorel. Muma luĭ, o cruntă bavareză, îl părăsise spre a încheia alianţă cu Engleziĭ, şi găsise mijlocul de a atrage în partea eĭ maĭ mulţĭ din ceĭ marĭ aĭ curţiĭ, între cari şi pe puternicul duce de Burgonia, carele avea oştĭ maĭ numeróse şi maĭ bine întocmite decât însuşĭ regele. Curtea, în moleçiunea sa, de şi maĭ avea apărătorĭ vestiţĭ ca Du-

www.dacoromanica.ro

nois, Xaintrailles şi alţiĭ, nu se maĭ socotea a le trâmite ajutóre, şi astfel se stingea de pe faţa Francieĭ orĭ ce scînteie de 'mprotivire cotropireĭ străine.

Posiţia devenea din ţi în ţi maĭ grea; Engleziĭ amenin̦ţaŭ de a supune oraşul Reims, în care se încoronaŭ regiĭ Francieĭ, şi de a unge pe tênĕrul lor rege Henric al II-lé, carele se pregătea a trece în ţéra supusă. Atuncĭ coróna era perdută pentru Carol, şi Francia devenea o provincie engleză, cŏcĭ tronul trebuĭa să rĕmână celuĭ d'ântêĭ încununat. Carol parea a fi nepăsător chiar de interesul sĕŭ şi lăsa vrăjmaşiĭ să înainteze mereŭ pe tĕrâmul Francieĭ, fŏră de a înţelege că, vrăjmaşul fiind la porţile oraşuluĭ Orleans, aprópe de Chillion, el însuşĭ şi curtea luĭ se aflaŭ în cel maĭ mare pericol. O astfel de nepăsare pênĕ a'şĭ uĭta chĭar interesul personal, e greŭ de înţeles! Ânsĕ, fiindcă pe atuncĭ poporul vedea în rege personificarea patrieĭ, îl respecta, îl ĭubea, îl credea frumos, blând şi bun, ĭĭ da tóte virtuţile pe care nu le avea, şi vrea cu tot dinadinsul să'l scape, chiar fŏră de voinţa sa.

O voi, şi îndată o şi făcu!

Către apusul Francieĭ, la pólele munţilor Vosgiĭ, se destinde provincia Loreneĭ, acoperită cu păduriĭ stufóse, în rariştele cărora se vĕdŭ puçine cătune, compuse abié de vre o câteva colibe; maĭ încolo sunt păşunĭ verdĭ, bogate şi adĕpos-

www.dacoromanica.ro

tite de munţiĭ măreţĭ ce le staŭ în préjmă. Locuitoriĭ acesteĭ ţĕrĭ liniştite găsescŭ în acele câmpiĭ hrana frumóselor turme ce sunt singura lor avuţie. Domremy era unul din aceste micĭ sate; el era supus mŏnăstireĭ din Remiremont. Într'una din colibele sale se născu, pe la anul 1410, o copilă care era ursită a scăpa ţéra eĭ. Ea era al treĭlea copil a unuĭ plugar Iacob Darc şi a Isabeleĭ Rome; părinţiĭ îĭ puseră numele Ióna.

Pe când fraţiĭ eĭ mergeaŭ cu tatal lor să muncéscă la câmp séŭ să pască vitele, Ióna rĕmânea acasă lângă muma eĭ, care o punea să cósă séŭ să tórcă. Nu scia nicĭ să scrie, nicĭ să citéscă; dar maĭcă-sa o învĕţa tot ce scia dînsa, despre cele sfinte, şi astfel sufletul Ióneĭ se umplu de un simţimênt religios, simplu şi adânc; sorbì credinţa de o dată cu laptele mumeĭ sale, şi tot dauna lucrurile care le priimim în noĭ astfel prin sânge şi prin lapte, sunt pline de viéţă, sunt viéţa chiar! Ea avu şi o prietenă de copilărie, Haumeta, ce era cu treĭ séŭ patru anĭ maĭ tênĕră decât dînsa.

Din fire era blândă, simplă şi bună; căuta bolnaviĭ din sat şi mângâĭa pe săracĭ; ea mergea bucuros la biserică, se spovedea fórte des; ĭar când ţĕraniĭ îĭ ḑiceaŭ că pré e cuviósă, ea se roşea şi nu rĕspundea nimic. Toţĭ o ĭubeaŭ, toţĭ ḑiceaŭ că este cea maĭ bună fată din sat. Dar

www.dacoromanica.ro

pe lûngă tóte darurile, ea maĭ avea şi pe acela de a fi frumósă şi plină de putere.

Aprópe de casa eĭ cea părintéscă se afla un codru mare ce se numea *Dumbrava cu stejariĭ*; se ḑicea că Ursitele aveaŭ obiceĭu de a colinda printr'acea pădure şi că ele se opreaŭ maĭ ales sub un carpin vechĭu, ce era lûngă o fôntână, unde veneaŭ să cânte copii ceĭ micĭ şi atêrnaŭ cununĭ de crăcile luĭ. Ióna auḑi tóte aceste basme, pline de poesie; ânsĕ ţéra eĭ era plină de o altfel de poesie maĭ sĕlbatică, maĭ crudă, maĭ viforósă şi maĭ adevĕrată, adică rĕsboĭul. Ióna află rana cea grozavă a ţĕriĭ sale; ea vĕḑu viind fugarĭ sĕrmanĭ şi'ĭ ajută, bĭétă fată, pe cât putu. Părinţiĭ eĭ însfârşit fură siliţĭ să fugă, şi la urmă, dupe ce se răsipiră tîlhariĭ, eĭ se întórseră în dĕrĕt, găsiră satul prădat, casa jăfuită, biserica arsă, şi astfel află Ióna ce vrea să ḑică rĕsboĭul. Ea înţelese cât de puţin creştinesc este acel lucru, se spâimêntă de acea domnie a diavoluluĭ şi vru să afle déca Dumneḑeĭ va ĭerta ca acest fel să fiă în tot dauna, déca el nu se va îndura a pune sfârşit acestor tîlhăriĭ, déca nu va trămite un mântuitor, precum trămisese de atâtea orĭ norodulŭ luĭ Israel, când pe un Gedeon, când pe o Iudită? Ea scia că adesé o femeie scăpase poporul luĭ Dumneḑeŭ şi că femeia era menită a strivi cu picĭorul eĭ pe şérpe, precum vĕḑuse

www.dacoromanica.ro

în biserică, pe sânta Mărgărita cu sântul Mihail, călcând sub picióre un balaur.

O ḑi de véră, ḑi de post, pe la amĭaḑĭ, Ióna fiind în grădina tatăluĭ sĕŭ, aprópe de biserică, vĕḑu o lumină mare şi auḑi un glas ḑicêndu'ĭ: „Ióno, să fiĭ bună şi cu minte, şi să mergĭ des la biserică!“ — Sĕrmana copilă fu fórte spăimêntată. Altă dată auḑi ĭarăş un glas şi vĕḑu o lumină, în care i se arătă un bĕtrân înţelept şi mêndru, cu aripĭ în spate, ḑicêndu'ĭ: „Ióno, mergĭ de scapă pe regele Francieĭ şi'ĭ dă ţéra înapoĭ!“ Ea rĕspunse tremurând: „Dómne, eŭ sunt o bĭétă fată, şi nu voĭ sci nicĭ să mĕ lupt, nicĭ să mân óstea la rĕsboĭu!“ Glasul iĭ rĕspunse: „Te veĭ duce către domnul Baudricourt, căpitanul din Vaucouleurs, care te va trămite către rege. Sânta Ecaterina şi sânta Mărgărita îţĭ vorŭ da ajutor!“ — Ióna rĕmase plină de mirare şi începu a plânge, nesciind care iĭ va fi sórta în viitor.

Acel înţelept fusese chiar sântul Mihail, grózнicul archangel al judicăţilor şi al bătăliilor. El maĭ veni, şi, spre a'ĭ da inimă, iĭ povesti jalea cea mare de care era cuprinsa ţéra Francieĭ. În urma luĭ veniră umbrele albe ale sântelor, înconjurate cu făcliĭ, împodobite cu cununĭ, plângând cu un glas dulce şi pĕtrunḑĕtor. Ióna plângea şi dînsa, ĭar când sântele şi îngerĭĭ o părăseaŭ, ea ḑicea suspinând: „Cum aş fi vrut să mĕ fi luat îngerĭĭ cu dînşiĭ!“

www.dacoromanica.ro

Pênĕ atuncĭ ea nu auḑise decât scumpul glas al maĭcĭĭ sale; acum ea auḑea glasurile puternice ale ângerilor, care'ĭ cereaŭ să părăséscă casa părintéscă şi pe muma eĭ, să lase grădĭniţa ce sta la pólele bisericĭĭ, de unde păsĕrile veneaŭ să mănânce din mâna eĭ — atât de mare era blândeţea aceleĭ sânte fete, încât pasĕrile ceruluĭ veneaŭ către dînsa! — şi..... să mérgă să vorbéscă ómenilor şi să comande ostaşilor.

Cincĭ anĭ petrecu astfel Ióna, într'o luptă gróznică şi necontenită. Duoĕ autorităţĭ îĭ porunceaŭ lucrurĭ deosebite. Tatăl eĭ o oprea în coliba luĭ, iar ângerul îĭ ḑicea să plece, să pună mâna pe arme şi să'şĭ scape ţéra. Tatal eĭ, ţĕran cam grosolan dar cinstit, jura că, déca fiică-sa se va duce cu óstea, el cu mânele luĭ o va strînge de gût. Ce să facă ea dar? cŏcĭ în orĭ ce chip trebuĭa să fie neascultătóre uneĭ puterĭ. Acésta fu o luptă gróznică.

Părinţiĭ eĭ împotrivindu-se cu totul la întreprinderea sa, voiră să o mărite. Un flăcĕŭ din acelaş sat pretinse că, fiind copilă, îĭ făgăduise să'l iea de soţ. Ióna se apără cu putere dinainté judecăţiĭ; dar ânsĕ, ca să scape din mâna părinţilor, ea trebuĭa să atragă în parte'ĭ vre o rudă; ceĭa ce era fórte greŭ. Un unchĭu al eĭ priimi însfârşit să vorbéscă despre dînsa cu căpitanul din Vaucouleurs; acesta îĭ rĕspunse să o ducă îndĕrĕt la tatăl eĭ, bine pălmuită. Ânsĕ Ióna, în

www.dacoromanica.ro

loc de a'şĭ perde curagĭul, voi să mérgă singură la domnul Baudricourt. Minutul hotărîtor sosi; îmbrăçişă pe tóte prietinele eĭ şi le lăsă sub paza Domnuluĭ; numaĭ pe Haŭmeta, adevĕrata eĭ prietină şi tovarăşă, nu voi s'o véḑă; despărţirea ar fi fost pré crudă. Astfel părăsi satul şi familia eĭ pentru totdauna.

Ajunse în oraşul Vaucouleurs, îmbrăcată cu haĭne de ţĕrancă, roşiĭ şi gróse, şi trase cu unchĭul eĭ, la nevasta unuĭ ferar care o priimi cu prietinie; se duse la Badricourt şi'ĭ ḑise cu ton hotărît că Dumneḑeŭ o trămite către rege, spre a'ĭ spune să nu se lupte pênĕ'ĭ va veni ajutor din partea luĭ; să aştepte pênĕ în postul cel mare şi atuncĭ Dumneḑeŭ se va milostivi cu ţéra Francieĭ şi o va ajuta, cŏcĭ acéstă ţĕră nu este numaĭ a regeluĭ, ci e chiar a luĭ Dumneḑeŭ.

Căpitanul se mĭră mult şi, temêndu-se să nu fie vre o ispită a diavoluluĭ, se sfătui cu preotul, carele povăţui pe Ióna să se întórcă la părinţiĭ eĭ. Dar poporul nu se maĭ înduoĭa despre sânţenia feciórelĭ; el alerga din tóte părţile ca s'o véḑă. Un cavaler întrebă déca Engleziĭ vorŭ fi goniţĭ din ţéră; ea rĕspunse că „trebuie să mérgă către rege înaintea Pascilor, chĭar de i s'arŭ toci pe drum picĭórele pênĕ la genuchĭ, şi că nimenĭ pe lume nu va putea să cotropéscă ţéra eĭ". Atuncĭ toţĭ orăşaniĭ din Vaucouleurs

www.dacoromanica.ro

deteră banĭ spre a i se face o îmbrăcăminte de rĕsboĭu, şi Ióna plecă către Chillion.

Calea era grea şi primejdiósă; ţéra era plină de tîlharĭ; nu maĭ eraŭ nicĭ drumurĭ nicĭ poduri, şi a călători astfel cu vre o cincĭ séŭ şése ostaşĭ numaĭ, era primejdios pentru o fată. Ea ânsĕ nu se spăimêntă; pré era curată ca să se témă de ceva, şi, cu tóte că era şi tênĕră şi frumósă, în prejuru'ĭ se revĕrsa ca un cerc luminos şi religios, care împunea respect celor ce o înconjuraŭ. Trecu dar cu o linişte vitejéscă printr'acea ţéră pustiită şi plină de hoţiĭ; ĭar când tovarăşiĭ eĭ descuragĭaţĭ voiaŭ să o părăséscă, ea le ḑicea: „Nu vĕ temeţĭ de nimic; Dumneḑeŭ îmĭ pregătesce calea. De aceĭa m'am născut!“

Când ajunse în Chillion, era împotriva eĭ o aşa mare opunere, încât a trebuit ca sfatul să se adune spre a discuta déca se cuvine séŭ nu ca ea să védă pe rege. În sfêrşit regele o priimi cu cel maĭ mare alaĭu. Era séra; cincĭḑecĭ de făcliĭ luminaŭ sala, unde staŭ îmboldiţĭ peste treĭ sute de cavalerĭ, nerăbdătorĭ să védă p'acea fermecătóre, ce făcuse atâta sgomot.

Fermecătórea era o biétă fată de opt-spreḑece anĭ, frumósă, înaltă şi bine făcută. Ea intră simplă ca o păstoriţă, ceru să védă pe rege, căruĭa, sărutându'ĭ genuchiĭ, ĭĭ ḑise: „Dómne, eŭ sunt Ióna Fecĭóra, şi viŭ din partea luĭ Dumneḑeŭ, ca să scap ţéra şi pe tine însuţĭ!“

www.dacoromanica.ro

Dupe Dumneḑeŭ, Francia era totul pentru dînsa, séŭ, şi maĭ bine, ea amesteca aceste duoĕ ĭubirĭ într'una şi aceĭaşĭ. „A duce rĕsboĭu împotriva sânteĭ ţĕrĭ a Francieĭ, ḑicea ea, este a rĕsboi împotriva Domnuluĭ Iisus“.

Dar vrăjmaşiĭ eĭ cercară a dovedi că ea este o vrăjitóre, şi numiră un sfat de vre o cincĭ episcopĭ ca să o cerceteze. Iónа rĕspunse. la întrebările acestora cu simplitatea eĭ obicĭnuită, şi judecătoriĭ, vĕḑêndu-o aşa de nevinovată, o declarară de adevĕrată trămisă a luĭ Dumneḑeŭ. Atuncĭ nimenĭ nu maĭ stătu la îndoiélă şi regele, dându'ĭ pe séma eĭ o rótă de ostaşĭ, ea plecă călare pe un armăsar negru, îmbrăcată cu veşminte bărbătescĭ şi cu arme albe, ţinênd în mână o mică secure şi în cea-l-altă un paloş strălucitor. Stégul eĭ era alb şi semĕnat cu florĭ de crin; pe dînsul eraŭ scrise sântele cuvinte: „Iisus şi Maria“.

Astfel ajunse Iónа în oraşul Orleans, la opt césurĭ séra, în ḑioa de 29 aprilie. Ea nu putea să înainteze de mulţime; toţĭ voiaŭ să atingă cel puçin de calul eĭ. Orăşeniĭ se uĭtaŭ la dînsa, precum s'arŭ fi uĭtat la Dumneḑeŭ. Iónа, vorbind mereŭ poporuluĭ cu o mare blândeţe, ajunse pênĕ la catedrala cetăţiĭ, unde descălică spre a face o rugăcĭune.

Oraşul Orleans se afla înconjurat de maĭ multe cetăţuĭ pe care le stăpâneaŭ Engleziĭ. Fe-

www.dacoromanica.ro

cĭóra dete ocol zidurilor cetăţiĭ, spre a le visita, şi înaintă chiar pênĕ către meterezele englezescĭ. Tot poporul, adică bărbaţĭ, femeĭ şi copiĭ, îmbĕtaţĭ de religiune şi de rĕsboĭu, păşea fără temere în urma eĭ. Ea venea séra la denie în biserica Sânteĭ Crucĭ, şi acolo tótă lumea lăcrima de bucurie împreună cu dînsa.

Pênĕ aci ea nu fusese nicĭ o dată în bătălie. Intr'o nópte se scólă deodată: „Dómne! strigă ea, sângele ómenilor noştri curge! Daţi'mĭ curênd armele şi calul!“ Pe urmă plécă în góna mare; pe drum, întâlnind răniţĭ pe cari'ĭ aduceaŭ în oraş, ea ḑice: „Nicĭ o dată n'am vĕḑut curgênd sânge de Francez, fără ca să mi se ridice pĕrul de grózā!“

În nóptea aceĭa Francezii atacase o cetaţuĭe engleză, fără să dea de scire Ióneĭ; dar încercarea lor nu isbuti; eĭ se turburară şi fugiră cu neorânduială. Ânsĕ, cât se ivi chipul măreţ al Fecĭóreĭ pe câmpul de bătaie, fugariĭ se întórseră, inima le veni la loc; peste puçin învinseră cetăţuĭa şi din Englezĭ abié scăpară câţĭ-va ascunşĭ sub veşminte de călugĕr. Acésta fu cea d'ântêĭ bătălie şi prin urmare cea d'ântêĭ isbêndă a Ióneĭ, şi cu tóte acestea, ea plânse mult vĕḑênd atâţĭ ómenĭ, atâţĭ fraţĭ morţĭ pe câmpul de luptă.

Maĭ rĕmânea Englezilor o cetăţuĭe însemnată. Ióna se porni asupră'ĭ, cu o mulţime de ostaşĭ şi cetăţenĭ; strejile oraşuluĭ nu voiră să'ĭ des-

www.dacoromanica.ro

chiḑă porţile; poporul le sparse şi eşi. Sórele rĕsărea pe d'asupra Loareĭ când toţĭ se aruncară în luntri ca să trécă pe cela-l-alt mal unde se afla cetăţuĭa; ajunseră pênĕ la pólele eĭ şi simţiră lipsă de artilerie. Engleziĭ se apăraŭ vitejesce. Fecĭóra, vĕḑênd că luptătoriĭ începeaŭ a slăbi, se asvêrli într'un şanţ, luă o scară, o puse pe zid, dar, când încercă a se sui, o săgétă i se înfipse în umĕr şi ea căḑu; durerea o supuse un minut; dar pe loc se sculă ĭarăş şi strigă plină de vitejie: „Când veţĭ zări stégul meŭ sus pe zid, atuncĭ să intraţi!“ Ceĭ din oraş, carĭ priiveaŭ de pe metereze acéstă luptă crâncenă, nu putură să se maĭ opréscă; deschiseră porţile şi deteră năvală pe pod. Glóta venea ca o mare împotriva Englezilor; aceştia spăimêntaţĭ, fugiră, părăsind cetăţuĭa în mâna biruitorilor. Într'acest chip fu scăpată cetatea Orleans. Engleziĭ se retraseră către miéḑă-nópte, în oraşele Jargeau şi Bogency; iar Ióna, întorcêndu-se la Carol al VII-lé, îl rugă să mérgă la Reims, spre a fi încoronat. Dar, de vreme ce multe din oraşele ce se aflaŭ pe calea Reimsuluĭ eraŭ âncŏ stăpânite de vrăjmaş, hotărî să cureţe maĭ nainte tótă calea aceia de orĭ ce óste duşmană.

Francezii întêlniră pe Englezĭ lângă cetatea Patay; aceştia staŭ la îndoiélă' décă trebuie séŭ nu să se bată; însfêrşit lupta începu; generalul Talbot fu prins şi duoĕ miĭ de Englezĭ acoperiră

www.dacoromanica.ro

câmpia cu trupurile lor. Fecióra plângea vĕdênd atâţea morţi şi dojenea cruḍimea cu care ostaşii biruitorĭ loveaŭ şi vindeaŭ pe ceĭ robiţi.

Dupe acéstă isbire însemnată, care smulse din mâna Englezilor o mare parte din tĕrâmurile isbêndite de dînşiĭ, Ióna ceru ca regele să vină negreşit la Reims. Maĭ mulţi curtezanĭ se împotriveaŭ acestuĭ plan, dar stăruinţa Fecióreĭ fu atât de mare încât voinţa i se făcu. Moleşitul prinţ, urmând dorinţeĭ poporuluĭ întreg, plecă cu curtea sa. Ânsĕ pe drum el întêmpină împotrivire din partea oraşuluĭ Troyes, care nu voia să'ĭ lase trecerea slobodă. Atuncĭ sfatul se adună şi chibzui de n'ar fi maĭ bine să se întórcă la Chillion. Ióna, plină de inimă, lăsându'ĭ să'şi urḍéscă planurile sub cort, puse mâna pe arme, începu atacul oraşuluĭ, îl supuse, deschise porţile regeluĭ şi, înfruntând tóte pedicele, duse pe Carol al VII-lea pênĕ în oraşul Reims.

Acolo se făcu încoronarea luĭ cu cea maĭ mare pompă. Francia, dobêndind un rege pămêntén, dovedi că maĭ are într'insa puterea de a'şĭ susţine neatêrnarea. Ióna, care pregătise cu atâtea trude acéstă mare sĕrbătóre ce umplea ţéra de bucurie, simţindu'sĭ acu misiunea sfêrşită, îngenuchĭe dinaintea luĭ Carol şi'ĭ ḍise: „Înalte Dómne, eŭ am avut datorie să scap Orleansul, să te ung rege şi să'ţĭ pun pe cap coróna Franciei. Mulţumesc luĭ Dumneḍeŭ că m'a ajutat întru tóte

www.dacoromanica.ro

acestea! Ânsĕ acum dă'mĭ voie să mĕ întorc în sat la mine".

Nimenĭ nu voi s'o lase să plece; aşa şi dînsa, supunêndu-se rugămintelor regeluĭ şi poporuluĭ, rĕmase la curtea luĭ Carol.

Prin ajutorul eĭ, Francia îşĭ redobêndise adevĕratu'ĭ rege; dar acestuĭa, întronat de puçin timp, îĭ lipsea o capitală, cĕcĭ Parisul era âncŏ ocupat de vrăjmaşĭ. Decĭ tóte armele franceze se porniră în spre dînsul pentru a'l scăpa. Ióna începu atacul; dar, dupe ce luă cu asalt un rând de metereze, căḑu rănită rĕŭ în pept. De atuncĭ, puterea eĭ începu să scadă; ea simţea schimbarea ce se făcuse într'însa şi ḑicea adese orĭ duhovniculuĭ eĭ: „De voĭ muri peste puçin, să spuĭ regeluĭ să zidéscă bisericĭ în care se vorŭ face rugăciunĭ pentru ceĭ ce aŭ murit întru apărarea ţĕriĭ". De mult ea ḑisese: „Întrebuinţaţi-mĕ cĕcĭ n'am să fiŭ cu voĭ maĭ mult de un an". Toţi o priveaŭ ca o sântă, dar ea dinpotrivă le arăta că n'are nicĭ o putere de a face minunĭ. Astfel o dată, o dómnă rugându-o să pună mâna pe nisce crucĭ şi pe nisce mĕtăniĭ spre a le sânţi, ea îĭ respunse zîmbind: „Pune şi dumniata mâna, şi tot una va fi".

De la Paris, ea se duse cu óstea ca să scape târgul Compiegne. Aci avea să se sfîrşéscă viéţa eĭ cea rĕsboĭnică, ca să încépă pentru dînsa o viéţă de suferinţe amare. Eşind o dată din oraş

www.dacoromanica.ro

c o cétă, se vĕḑu în mijlocul vrăjmaşilor, părăsită de ostaşiĭ eĭ, carĭ se retrăsese în cetate. Apucă şi dînsa înapoĭ, dar găsi porţile închise şi căḑu în mânile unuĭ cavaler din Burgonia, numit Ion de Ligny, care o vêndu Englezilor pe ḑece miĭ de francĭ (aprópe 30,000 de leĭ). Aceştia, pregătindu-se a o ucide, o închiseră într'un turn, de unde ea încercă să scape, sărind pe feréstră. Strejile ce păzeaŭ împrejur, o prinseră. Inima eĭ era în Compiegne şi, ḑe câte orĭ îĭ venea în gênd că străiniĭ vorŭ puté lua acea cetate şi vorŭ intra iarăş în mieḑul Franciei, plângea cu desnădĕjduire şi cădea în genuchĭ, rugând pe Dumneḑeŭ să o strămute într'o clipă în taběra franceză.

Închizitoriĭ eĭ, băgênd de sémă, dupe maĭ multe ale eĭ încercărĭ, că va putea să fugă din turnul unde era închisă, o duseră în oraşul Rouen, ca să i se facă acolo şi judecata.

Omul însărcinat cu acest proces era un episcop numit Cauchon, vêndut Englezilor şi duşman înverşunat al Iónei. El, cu tovarăşiĭ luĭ, încercă prin tóte mijlócele, a dovedi că Ióna este eretică şi vrăjitóre; dar credinciósa copilă rĕspunse cu atâta simplitate şi cu atâta hotărîre, încât adese îi nărmurea pe iscusiţiĭ eĭ judecătorĭ. La orĭ ce întrebărĭ i se făceaŭ asupra legiĭ şi a bisericeĭ, ea rĕspundea cu acea credinţă ferbinte a uneĭ inime curate şi fără de pată; iar când îĭ ḑiceaŭ că nu e creştină şi că trebuie arsă pe piaţă, ea

www.dacoromanica.ro

le rĕspundea, arătându-le cerul: „Aduceţi-vĕ aminte că este colo sus un jude şi pentru voĭ!“ Şi judecătoriĭ turburaţĭ, se răsipeaŭ lăsând pe aduoa ḑi judecata; astfel se petrecu un timp destul de lung. Engleziĭ eraŭ fórte supĕraţĭ de acéstă întârḑiere; eĭ cereaŭ ca Iónа să fie arsă pe loc. În zadar se sileaŭ bieţiĭ cărturarĭ să le dovedéscă cum că trebuie ca acéstă faptă să aĭbă cel puçin un vĕl, o umbră de dreptate; neputênd a maĭ răbda nicĭ un fel de prelungire a judecăţiĭ, poruncirĕ luĭ Cauchon să grăbéscă cu cât se va putea maĭ mult sfêrşitul acesteĭ grozave istoriĭ, amenińţându'l câ'l vorŭ spênḑura pe dînsul însuşĭ, décă nu le va asculta straşnica poruncă.

În timpul acesta, Iónа suferea chinurĭ grele în temniţa eĭ; expusă la batjocura unor soldaţĭ mojicĭ, cari dormeaŭ chiar în chilia eĭ, legată cu fére într'un colţ pe un mănunchĭu de paie, fĕră să se pótă mişca, ea nu avea altă apărare decât haĭnele eĭ bărbătescĭ. Nóptea şi ḑioa ea veghĭa deştéptă spre a'şĭ păstra cinstea, împunênd maĭ mult paznicilor prin puterea morală a înfăçişăriĭ eĭ. Intr'acéstă tristă poziţiune petrecu ea, sĕrmana, sĕrbătorile Pascilor. Ce durere putea fi maĭ adûncă pentru dînsa, care era învĕţată cu drăgălaşele mângâieriĭ ale mumeĭ sale, decât aceĭa de a petrece aceste sĕrbătoriĭ, în care toţĭ ómeniĭ suferă şi se bucură împreună, singură şi părăsită în fundul uneĭ închisoriĭ întunecóse? Pazni-

www.dacoromanica.ro

cii ei fură aşa de crunţi încât nici voie nu'i dete-
ră să mérgă la biserică. Pórta ce se deschide
pentru toţi în nóptea Învierii, rémase închisă
pentru dînsa!

Dupe sĕrbĕtori judecata începu ĭarăş. Cu tótă
slăbiciunea în care căduse, ea rosti aceste cu-
vinte pline de tărie: „Tot ceia ce am făcut, bine
am făcut. Sciŭ că Engleziĭ mĕ vorŭ ucide, creḑênd
că dupe mórtea mea vorŭ dobêndi ţéra Francieĭ;
dar chiar de arŭ fi dînşiĭ de o sută de miĭ de orĭ
maĭ mulţi de cum sunt acuma, nu vorŭ puté do-
bêndi acéstă ţéră!“ Judecătoriĭ, întărîtaţi şi maĭ
mult împotriva eĭ prin aceste cuvinte, de altă
parte speriaţi de amenin̦ările Englezilor şi des-
nădăjduiţi de a găsi în apărarea din graĭu a Ió-
neĭ, vre un cuvênt prin care ar fi putut s'o în-
vinovăţéscă de eresie, începură a'ĭ găsi vină în
îmbrăcămintea eĭ. O întrebare de ce stégul eĭ fu-
sese cel d'ântêĭ la încoronarea regeluĭ; ea răs-
punse: „De oră ce a fost cel d'ântêĭ la muncă,
trebuia să fie şi cel d'ântêĭ la cinste“. Pe urmă
o învinovăţiră că a purtat veşminte bărbătescĭ,
ceĭa ce nu se cuvenea sexuluĭ eĭ. Atuncĭ ea nu
sciu negreşit cum să se apere; o ruşine fecĭo-
réscă o oprea să spună care fusese adevĕrata
pricină a acestuĭ port. Judecătoriĭ nu lăsară să
le scape acéstă întêmplare, şi, numindu-o în ob-
şte vrăjitóre şi făcĕtóre de farmece, hotărîră să
o ardă.

www.dacoromanica.ro

Pe acea vreme, Carol al VII-lé nicĭ nu se gêndea la Ióna; acea fecĭóră ce'l scosese din ticălósa şi moleşita luĭ viéţă, spre a'l aşeda pe tronul uneĭ naţiunĭ care numaĭ prin puterea eĭ devenise biruitóre, acea simplă şi eroică fată de la câmp, era cu totul uĭtată de dînsul; nicĭ chiar un simţimênt de recunoscinţă nu'l împinse a cerca să o răpéscă din mâneļe ghiḑilor eĭ. Curtezaniĭ luĭ, ómenĭ corupţĭ şi plinĭ de ură şi de pizmă împotriva Ióneĭ, se sileaŭ maĭ mult să o ştérgă de deplin din aducerea aminte a slabuluĭ rege.

De şi ea ar fi avut drept a se plânge de acéstă uĭtare, ânsĕ Ióna nu rosti un cuvênt împotriva luĭ Carol; ea vedea într'însul ţéra întrégă, unsul luĭ Dumneḑeŭ; ar fi creḑut că face un pĕcat mare, déca ar fi învinovăţit o fiinţă ce i se părea vrednică de cel maĭ cuvios respect.

Dar minutul hotărîtor sosi. Ióna, legată pe o căruţă desvelită, fu adusă în mijlocul poporuluĭ pe piaţa mare din Rouen. Acolo, maĭ mulţĭ preoţĭ, vênduţĭ Englezilor, declamară cuvinte prin care înfioraŭ pe sĕrmana fată, vestindu'ĭ mórtea sa chiar în acel loc, şi dovedind poporuluĭ că ea este nelegĭuită şi eretică.

Locul de mórte era pregătit; o mulţime de soldaţĭ englezĭ înconjuraŭ piaţa, bătêndu'şĭ joc de bĭéta fecĭóră. Popiĭ, voind să'ĭ prelungéscă suferinţele, începură a'ĭ face deosebite întrebărĭ despre legea şi faptele sale; dar ostaşiĭ nerăbdătorĭ o

www.dacoromanica.ro

smulseră de dinaintea lor şi o legară pe rugul unde era să fie arsă. Vĕḑêndu'şĭ atuncĭ mórtea de aprópe, ea ceru o cruce; un cavaler englez făcu cu duoĕ surcele o crucĭuliţă, şi 'ĭ o dete, rîḑênd. Ea o sărută cuvios şi o puse pe sîn. Preoţiĭ o afurisiră în numele bisericiĭ. Ghîdele puse foc lemnelor de la rug. Ióna îl vĕḑu de sus şi nu putu să opréscă un strigĕt, plin de fiorĭ. La urmă călugĕrul ce era lîngă dînsa se coborî jos, şi flacăra începu a se încinge....

În minutul când o atinse, nenorocita fată tresări şi ceru aĭazmă; dar îndată capul ĭĭ căḑu pe sîn, şi maĭ strigă o dată: „Iisuse!..." Vôlvórea de flacărĭ o înconjură de tóte părţile.

. . . . . .

Douĕ miĭ de ómenĭ plângeaŭ la acéstă tristă privelişte; uniĭ Englezĭ numaĭ se sileaŭ a rînji; dar dupe ce vĕḑură trupul Ióneĭ schimbat în scrum şi cenuşă, eĭ fură pĕtrunşĭ de o mustrare de cuget adîncă şi alergară în tóte părţile cu un fel de spaĭmă gróznică, strigênd în gura mare: „Am omorît o sântă!"

Aceste cuvinte, eşite din gura unuĭ vrăjmaş, eraŭ fórte adevĕrate; ele vorŭ rĕmâné, şi viitorimea le va crede; într'adevĕr sântă a fost Ióna Darc, Fecĭóra din Orleans, în privinţa religieĭ şi a ĭubireĭ către ţéra sa.

Paris, 1851.

Din *Calendarul popular pentru anul 1852*, publicat în Bucuresci de *C. A. Rosetti* şi *Winterhalter*.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

MUNCITORUL ROMÂN

Lată e câmpia ce se'ntinde la pólele munţilor Carpaţi; faça eĭ netedă şi destinsă se perde în depărtare pe malul măreţeĭ Dunărĭ; câte va rîurĭ spumegóse şi răpedĭ, altele line şi largĭ, scoborându-se din naltele piscurĭ de către miédă-nópte, şerpuescŭ printr'însa, desfăşurând undele lor azuriĭ sub raḑele călduróse ale sóreluĭ.

Ochiĭ se perdŭ adesé asupra aceleĭ câmpiĭ; şi cu tóte că se vĕdŭ, icĭ, ceva holde de grâne séŭ vre un câmp semĕnat cu porumb, colo, o livede de pomĭ séŭ o vălcea acoperită cu viţă, urma omuluĭ nu se zăresce nicăieriĭ; singurătatea, pustiĭul domnescŭ chiar în locurile unde remânŭ semne de viéţă şi de muncă ale omuluĭ. Abié déca se aude din timp în timp, câte un glas duĭos, cântând o doĭnă tristă şi melancolică; abié déca,

www.dacoromanica.ro

séra, când insectele şuĭerà printre frundele ĭerbi, se ivesce pe câmpia întinsă câte un foc depărtat şĭ împrejuru'ĭ chipurile obosite a vre o câtor va plugarĭ, ce'şì pregătescŭ cina, prin care vorŭ sfârşi trudnica lor ḑi de muncă.

Dar în acele chipurĭ se vede ceva maĭ mult decât ofilire (abatere) şi ostenélă; sub fruntea lor sbârcită, scînteĭază âncо nisce ochĭ cari cată a vedé un viitor maĭ fericit; acele trăsurĭ aşa de regulate, aşa de bine lămurite, conţinŭ într'însele o putere, o energie, o stăruinţă, care negreşit aŭ a purta marĭ şi minunate roduri. Lungĭ suferinţe aŭ adăogit acestor nalte simţimente, o expresie de moleciune melancolică, care s'a respândit în cânturĭ, în obiceĭurĭ şi a pĕtruns în tot spiritul naţional...

Dar a sosit timpul ca România să formeze tótă, o singură şi puternică naţie, care se va destinde pe amêndouĕ pólele munţilor Carpaţĭ, din Dunăre pênĕ în Nistru, din Marea Négră pênĕ în Tisa! — Să umplem dar ale nóstre suflete de o viéţă nouă, plină de vîrtute! Să gonim dintr'însele acea moliciune ce întreţine desbinarea şi neunirea în inimele nóstre, şi prăvălesce nobila nóstră naţionalitate!

Lucrul numaĭ, dar *lucrul* drept şi bine întocmit, va puté să stêrpéscă acea buruiană veninósă din sufletul mêndru şi blând al muncitoruluĭ român.

www.dacoromanica.ro

Negreşit, muncitorul e stêlpul Românieĭ! De la dînsul să învĕţăm a ne ĭubi patria! Fiind în raport necontenit cu pămêntul ţĕrĭĭ nóstre, el scie a'l ĭubi şi a'l cinsti! Pămêntul acela în care zace cenuşa părinţilor sĕĭ, care suge pe tótă ḑioa sudórea ce'ĭ pică de pe frunte, din care rĕsare spicul de grĕŭ ce'ĭ va da hrana luĭ şi a copiilor, acel pămênt e pentru dînsul un obiect sfânt de adoraţie; şi cu tóte acestea, acel pămênt nu e al luĭ! Este al *cĭocoĭuluĭ* care i'l dă şi i'l ĭea, dupĕ voinţă'ĭ. Atêrnare gróznică ce pune la dispoziţia stăpânuluĭ, nu numaĭ onórea şi viéţa ţĕranuluĭ şi a familieĭ sale, ci chiar inima şi consciinţa sa!

Iată trista sórtă a muncitoruluĭ român în ḑioa de astădĭ. Ea nu póte să ţină mult într'acest chip, cĕcĭ Româniĭ maĭ sunt âncŏ o naţie plină de viéţă, de junie şi de viitor! Eĭ vorŭ sci a răsipi aceste nelegĭuirĭ, cĕcĭ eĭ onoréză *pre mult* pămêntul lor de nascere, spre a'l lăsa să fie préda şi jaful străinilor şi a unor ómenĭ putreḑĭ de pĕcate! Peste puţin pămêntul va fi înapoit muncitoruluĭ prin iubirea şi îngrijirile căruĭa pustiĭele se vorŭ schimba în holde 'nalte şi bogate, în liveḑĭ roditóre, în păşunĭ verḑĭ şi fragede, pe care vorŭ pasce frumósele vite ale Românieĭ; bordeiele, unde abié pĕtrundŭ raḑele sóreluĭ vorŭ deveni case luminóse, îmbilşugate şi fericite; în sfêrşit România va deveni o ţĕră vrednică de geniul şi de marea inimă a Românilor.

www.dacoromanica.ro

Noĭ, junĭ cari studiem, séŭ în ţĕrĭ străine séŭ în patria nóstră, să ne aţintim privirea asupra *adevĕratuluĭ Român*, şi să ne silim a'ĭ înapoĭa hrana ce el ne dă pe tótă ḑioa, printr'o hrană intelectuală, morală, pe care sciinţa singură o póte da şi care va ridica lesne pe ţĕran din adûnca ofilire (abatere) în care pare a'l fi afundat suferinţele luĭ.

Paris, 1851.

Din *Junimea Română*, ḑiar al studenţilor români din Paris, No. 1, maĭu 1851.

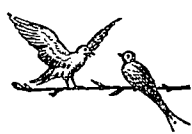

www.dacoromanica.ro

ODĂ ROMÂNIEĬ

O! ţéra mea ĭubită! o! mêndră Românie!
Pămênt cu rîurĭ d'aur sub boltă azurie!
Tu, mumă ĭubitóre a fiĭ nesimţitorĭ
Ce-adûnca ta durere nu póte să re'nvie!
Trecut'aŭ fericirea'ţĭ ş'a'tale sĕrbătorĭ,
Cum trecŭ la'l tómneĭ crivĕţ plăpânde d'albe florĭ!

Când fii tĕĭ s'adapă cu laptele'ţĭ cel dulce,
Şi când cosescŭ eĭ spicul ce sînul tĕŭ aduce,
Se maĭ gêndescŭ eĭ óre la sântul legământ
Ce'ţĭ aŭ jurat o dată, în timpurĭ maĭ ferice:
„Să apere cu braçul străbunul lor pămênt,
„Pênĕ şi cel din urmă va zace în mormênt?“

www.dacoromanica.ro

Nu,... a patrieĭ ĭubire a stins a sa făclie!
De vechĭ făgăduinţe nu va nimenĭ să scie:
Déc'a jurat strămoşul, nepotul a uĭtat.
Nu,... nu maĭ e Românul acel ce 'n bătălie
Uĭta că copilaşiĭ, sĕrmaniĭ! zacŭ în sat,
Lipsiţĭ de hrana ḑileĭ,... când ţéra'ĭ de scăpat!

Era vremé p'atuncé de n'avea pĕs săténul
Când cete miĭ şi sute, când Ungurul ş'Osmanul
Zdrobeaŭ a' luĭ altare şi pustiaŭ cumplit!
Când se sculaŭ Româniĭ, pe loc perea duşmanul!
Vaĭ! Dunărea spumată ş' Ardélul îngrozit
Aŭ fost adesé marturĭ l'al lor măcelărit!

Româniĭ d'acum ânsĕ, trăiescŭ cu umilinţa!
Aci lanţurĭ d'aramă înjugă consciinţa,
Colo pulbere d'aur ascunde putregaĭu.
Străina uneltire revérsă nesciinţa
Ş'a ţĕriĭ neâtêrnare e numaĭ ca un paĭu,
Luptându-se în viscol cu criveţe de plaĭu.

Dar ţéra'ĭ tot aceĭa, frumósă, roditóre;
Tot limpede e cerul, câmpia zîmbitóre,
Şi munţiĭ cu pêraĭe, cu piscurĭ, cu zăpeḑĭ;
Şi nopţile de vĕră tot sunt încântătóre.
Cu faça'ţĭ argintie, tu, lună! scînteiezĭ
Şi prin desiş, în crânguri, ca flacărĭ văpaiezĭ!

www.dacoromanica.ro

E mută ânsĕ firea, când omul n'o învie,
Când el nu vérsă 'ntr'însa suflarea luĭ cea vie,
Când duhul libertăţiĭ e stins şi nimicit.
Ah! vaĭ de acea ţĕră, — cât de bogată fie, —
Aĭ căriĭ fiĭ ducŭ jugul cu cuget umilit...
D'asupra eĭ ruşinea 'ntinde-un vĕl cumplit!

S'a stins, la noĭ, s'a stins vîrtutea strămoşéscă;
Trecut'aŭ vremĭ de trudă, de luptă vitejéscă,
De aspră voĭnicie pe câmpurĭ de omor.
În sînul Românieĭ acum va să 'nflorésca
O flóre care vérsă miros încântător,
A păciĭ dulce flóre, al artelor isvor.

Să vină cântăreţul al glorieĭ trecute,
Să verse focul vieţeĭ în strofele'ĭ plăcute,
Sĕrbând şi veştedĭ laurĭ, şi dafinĭ viitorĭ,
Ş'atuncĭ vorŭ suna ĭarăş acordurile mute;
În vinele române vorŭ fulgera fiorĭ
Şi orizonul ţĕriĭ nu va maĭ fi cu norĭ!

Sosi-veĭ, timp ferice, când trista Românie,
Ştergênd a sa plânsóre, cu mêndră bucurie,
Îşĭ va vedé feciorii slăviţĭ între popóre,
Năltând semeţĭ o frunte ce 'n órba lor mânie
Vrăjmaşiĭ ţĕriĭ nóstre căutaŭ să o dobóre,
Dar care-o vorŭ încinge cununĭ isbênditóre!

www.dacoromanica.ro

Atuncé vorŭ renasce virtuţile strămune ;
Românul va fi încŏ vestit prin fapte bune.
Dar geniul pe dînsul atuncĭ îl va mâna
Şi vorba'ĭ maĭ puternic atuncĭ o să rĕsune.
Acela este ţĕlul ! Acolo veĭ căta,
O ! patrie română, o ! scumpă ţéra mea !

Să furĭ ca Prometeŭ, scînteia ce nu pere,
S'apucĭ gloriósa cale spre luminóse sfere
Şi, despicând tăria în sboru'ţĭ prelungit,
Să cânţĭ cu glas d'aramă măréţa'ţĭ renviere,
Şi limpedea'ţĭ cătare, în vecĭnicul zenit,
La stéoa nemuririĭ s'aţinte neclintit !

Paris, 1852.

Din *România Literară, fóie periodică sub direcţia* d-luĭ V. Alecsandri. Iaşi, 1855.

www.dacoromanica.ro

SATIRA LATINĂ

STUDIŬ ISTORIC, CRITIC ŞI LITERAR

I.

Printre deosebitele feluri de compuneri literare, satira şi comedia sunt cele care mai cu deosebire dau pe faţă slăbiciunile unei naţiuni séu unei epoce; rolul lor este d'a lua în rîs relele năravuri ale omenirei şi, arătându-le publicului sub o formă atrăgétóre şi iscusită, să le bicĭuiască rîdênd, şi astfel să le îndrepteze pe cât se póte. În Francia, în secolul lui Ludovic al XIV-lea, Moliere şi Boileau aŭ luat asupră-le, unul prin comedie, iar cel-l-alt prin satiră, aceste vesele dar nu puţin primejdióse îndatoriri şi amênduoi le aŭ îndeplinit cu spiritul cel mai pĕtrundĕtor şi cel mai fin, cu cea mai gloriósă perfecţiune.

www.dacoromanica.ro

Încŏ şi mica nóstră literatură, chiar de la început a simţit cât de folositor este de a îmboldi părţile şovăinde ale societăţiĭ nóstre cu ghimpiĭ comedieĭ şi aĭ satireĭ, şi, cu tóte că străinătatea ne-a răpit pe satiricul ce de demult ar fi putut să ne aducă glorie, pe Antioch Cantemir, ânsĕ chiar fŏră de a'l avé în frunte, literatorĭ românĭ, ómenĭ de spirit şi de gust, aŭ făcut încercărĭ spre a ne pune pe o cale bună. Acum va numaĭ să păşim înainte, căt̂nd a perfecţiona din ce în ce maĭ mult ceia ce s'a făcut pênĕ în ḑioa de aḑĭ.

Satira ânsĕ, astfel cum o vedem în scrierile luĭ Boileau, luĭ Antioch Cantemir şi despre care avem acum şi în limba românéscă câteva probe destul de recomandabile, adică acea critică în versurĭ a năravurilor, scrisă cu un stil uşor, adesé familiar, şi urḑicând pe ceĭ demnĭ de rîs şi de reprobaţiune, spre a ţine parte virtuţiĭ şi bunuluĭ gust, felul acela de compunere are o origină fórte vechie, pe care dorim a o cerceta în acest articol.

Ea a trecut în literaturile moderne, de la Romanĭ, cari aŭ fost adevĕraţiĭ eĭ inventorĭ. Într'adevĕr Quintilian [1]), vorbind despre deosebitele feluri din care se alcătuiesce literatura latină, maĭ tótă imitată dupe cea elenă, ne ḑice curat că satira este cu totul romană, *„satira tota nostra*

[1]) *Institutio oratoria.* lib. X, cap. 1.

www.dacoromanica.ro

est". Cu tóte acestea, în vechime, ca şi în timpiĭ moderni, mulţi criticĭ s'aŭ înşelat creḑênd că chiar şi satira a fost luată de la Grecĭ. O astfel de amăgire provine dintr'o asemĕnare adevĕrat minunată, dar ânsĕ cu totul întêmplătóre, a cuvêntuluĭ latin *satira* séŭ maĭ bine *satura*, cu numele unuĭ fel de comedie gréc㠠cu totul deosebită, ce se chiăma *dramă satirică*, *δρᾶμα σατυρικὸν* séŭ numaĭ *σάτυρα*.

Iată pe scurt ce era acéstă dramă[1]), dupe câte putem afla din cărţile vechilor şi maĭ ales din *Arta poetică* a luĭ Oraţiŭ[2]): în Atena, la marele representaţiunĭ teatrale ce se daŭ de duoĕ orĭ pe an, în vremea sĕrbătorilor luĭ Bacchus, numite *Dionysiace*, se juca pe fieşce ḑi treĭ tragediĭ şi o mică comedie în care persónele eraŭ alese printre semiḑeiĭ şi printre eroiĭ mitologicĭ, iar chorul era tot dauna compus de *Satyrĭ*, tovarăşĭ aĭ luĭ Bacchus. Aceste bucăţi teatrale, care eraŭ în tot dauna fórte vesele, jucându-se la sfêrşitul representaţiunii, maĭ descreţeaŭ frunţile morate de gróznicele catastrofe ce se petrecuse

[1]) Asupra drameĭ satyrice la Grecĭ veḑĭ maĭ ales Parthelemy, *Voy. d'Anacharsis*, ch. 69; Welcker, *Nacht ag zu der Schrift iber die Aeschylische Trilogie*, p. 185; Patin, *Etudes sur les tragiques grecs*, vol. III, p. 442; Got. Hermann, *De dramate comicosatyrico*. Opuscul. I p. 44. etc.

[2]) Vers. 220 şi următóre.

www.dacoromanica.ro

maĭ nainte, tot pe aceiaşĭ scenă. Acesta era rolul drameĭ satyrice. Lexicograful Suidas ne spune că poporul, supĕrat d'a nu maĭ vedé, ca în vechime, împrejurul altaruluĭ ḑeesc, nicĭ pe Dionysiŭ împodobit cu viţă, nicĭ pe burtosul şi şovăindul Sylen, nicĭ pe comiciĭ şi rînjiţiĭ Satyrĭ, ci de a tot vedé, în locul acestuĭ chor glumeţ şi sgomotos, *jalnice* şi înfiorătóre întêmplărĭ, s'apucă să strige: „Apoĭ aci nu'ĭ nimic pentru Dionysiŭ! *Οὐδὲν πρὸς Διόνυσον!*“ Atuncĭ un cetăţén din Fliunta, anume Pratinas, pe la vre o 500 înainte de Christos, închipuĭ de a pune pe scenă faptele comice ale eroilor, dându-le drept chor o cétă de Satyrĭ, carĭ cântaŭ strofele lor lirice pe musica săltăréţă a moduluĭ frigian şi dănţuiaŭ gesticulând desfrĕnatul lor joc sicilian numit *Sicinnis*. Chœrilos şi Frynicos păşiră pe urmele luĭ, şi chiar marele Eschil însoţi uriaşele sale trilogiĭ tragice cu câte o dramă satyrică, unde înfăţişa séŭ pe Prometeŭ aducênd într'o trestie focul ceruluĭ de care îşĭ pêrleaŭ degetele Satyriĭ, séŭ pe Circea prefăcênd în rîmatorĭ pe nenorociţiĭ tovarăşĭ aĭ luĭ Odiseŭ, séŭ alte subiecte comice de felul acesta. Nicĭ Sofoclu nu rĕmase maĭ înapoĭ, cŏcĭ se făcuse, cum am spus, obiceĭu d'a se representa, împreună cu treĭ tragediĭ, o dramă satyrică. Aceste patru bucăţĭ teatrale, jucate în aceĭaşĭ ḑi, constituiaŭ *tetralogia* consacrată a sĕrbătorilor dionysiace. Din multele drame satyrice

www.dacoromanica.ro

ale scriitorilor greci, abié ne aŭ rĕmas câte-va fragmente neînsemnătóre [1]) şi o dramă întrégă, adică *Cyclopul* luĭ Euripid, unde putem vedé cum face iscusitul Odiseŭ de pêrlesce ochĭul uriaşuluĭ Sicilieĭ, dupe ce maĭ întêĭ l'a îmbĕtat cu vin.

Acéstă bucată ne póte da o probă exactă de ce era drama satyrică la Elenĭ şi, lăsând la o parte atât frumuseţile lirice cât şi expresiunile puçin cuviincĭóse ce se potŭ afla într'însa, nu găsim în ea, când o comparăm cu satirele luĭ Oraţiŭ şi luĭ Juvenal, altă aseměnare cu ele decât numaĭ o tendenţă comică dintr'o parte ca şi din cea-l-altă. Cu tóte acestea, am maĭ spus'o, criticĭ vechĭ şi modernĭ s'aŭ amăgit şi, din asemuirea numirilor, aŭ tras închiăiere că şi lucrurile eşeaŭ dintr'acelaş isvor. Printre ceĭ nouĭ, vom numi pe cel maĭ vestit, pe filologul francez Casaubon; dintre ceĭ vechĭ, vom transcrie aicĭ ceva din gramaticul Diomede, carele trăia prin secolul al IV-lé séŭ al V-lé dupe Christos. Vorbind despre satira, el çice aşa: „Satira este numită *satura*, séŭ dupe *Satyriĭ*, fiind că, într'acest fel de poesie, se çicŭ lucrurĭ de rîs şi ruşinóse, precum Satyriĭ aŭ obiceĭu a çice şi a face.....". Dar el îndată ajunge la proveninţa cea maĭ de creçut

[1]) Fragmenta Græcorum Satyrographorum, edid. Friebel et Larsow. Berlin, 1837.

www.dacoromanica.ro

a cuvêntuluĭ latin, şi urméză: „séŭ de la *satura lanx*, care e o tavă purtând felurită pêrgă, ce se pune pe altar în sĕrbătorile ḑeiţeĭ Ceres....". Însfêrşit tot el cere ajutor de la un derivat spre a explica chiar rădĕcina cuvêntuluĭ şi ḑice: „séŭ de la grămada şi (ca să ḑicem şi noĭ ca latinul) de la *săturarea* lucrurilor ce se află într'însa" [1]).

Aşa dar vedem că, la Latinĭ, vorba *satira* vine de la vechĭul cuvênt *satura*, ce însemna orĭ ce fel de amestecătură. În limba preoţéscă, tava pe care se puneaŭ cele d'âmtêĭ roduri ale pămêntuluĭ, spre a le aduce drept odor ḑeiţeĭ Ceres, purta numele de *satura lanx;* vedem într'adevĕr că acest obiceĭu era fórte vechĭu în Italia, ca şi în Palestina. Anticele popóre italice jertfeaŭ ḑeilor tóte cele âmtêĭ născute dobitóce ale anuluĭ, şi aŭ fost chiar timpurĭ, când marĭ urgiĭ apĕsaŭ preste ele, de aŭ sacrificat chĭar şi toţĭ prunciĭ născuţĭ într'o primăvĕră. Aceĭa se chiăma la dînşiĭ *Ver sacrum* adică *Primăvéra sântă* [2]). Maĭ târḑiŭ şi 'n vremĭ maĭ ferice, ḑeiĭ se mulţumeaŭ cu o *satura lanx*, adică cu o tavă încărcată cu de tóte.

Lesne se înţelege că vorba *saturitas* a eşit

---

[1]) Casaubon, *De satyrica Græcorum poesi et Romanorum satyra*, Paris, 1605, şi Halle 1774. — Diomedis bil. III. p. 483, edit. *Gramatic. latin.* edit. Putsch.

[2]) Veḑĭ Niebuhr, *Roemische Geschichte*; Michelet, *Histoire Romaine*; Micali, *Storia degli antichi popoli italiani.*

www.dacoromanica.ro

de aci şi noĭ âncŏ şi adĭ ḑicem: „Sunt *sătul* şi m'am *săturat*,“ fŏră de a ne fi atins vre o dată de tava sânţită a Cereseĭ. Însfârşit, spre a avé o prenumerare exactă şi deplină a deosebitelor înţelesurĭ ale vorbeĭ *satura*, în limba latină, vom traduce din gramaticul Festu cuvintele următóre: „*Satura* este şi un fel de bucate gătit cu deosebite merinde, şi o lege alcătuită de maĭ multe legĭ, şi un fel de poesie unde se vorbesce de maĭ multe lucrurĭ“ [1]). Aşa dar *satura* era la Latinĭ un termen general care însemna tot felul de amestecăturĭ şi se întrebuinţa atât în graĭul preoţilor şi al legiutorilor, cât şi într'al bucătarilor şi al literaţilor.

La Grecĭ, nu avea de loc acelaş înţeles ḑicerea Σάτυρος, care însemna drama satyrică. Acéstă numire venea negreşit din natura choruluĭ ce figura în acele bucăţĭ glumeţe, şi care chor era compus de ḑeităţile sĕlbatice şi sglobiĭ, tovarăşĭ aĭ luĭ Bacchus, personificând óre cum tóte aplecările rele şi necuviincióse ale fireĭ omenescĭ. Chorul de Satyrĭ dase numele sĕŭ acestuĭ fel de comedie, în care aflarea luĭ era de neapărată trebuinţă, precum multe tragediĭ grecescĭ eraŭ denumite dupe natura choruluĭ ce lua parte într'însele, spre exemplu: *Rugătórele*, Ἱκέτιδες, luĭ Eschil, *Trachiniele*, Τραχῖνιαι, luĭ Sofoclu, *Bachan-*

[1]) Festus, citat în gramaticul Paul Diaconul.

www.dacoromanica.ro

tele, *Βάκχαι*, luĭ Euripid şi multe altele. Iar pe aceĭ Satyrĭ, semiḑeĭ închipuiţĭ de Grecĭ cu copita de ţap şi cu corniţa pe frunte, nu trebuie de loc să'ĭ asemuim cu Faunii, aceĭ d'ântêĭ poeţĭ aĭ Laţiuluĭ şi cântăreţĭ de versurĭ latine [1]), acele blânde ḑeităţĭ câmpene care ocroteaŭ, în Italia, lucrările câmpuluĭ, pe care Virgil le chiamă întru ajutor, la începutul Georgicelor sale:

> Et vos agrestum presentia Numina, Fauni
> Ferte simul Fauni pedem, Dryadesque puellae
> Munera vestra cano [2]),

şi cărora Oraţiŭ se făgăduiesce a le jertfi un ĭed, déca vorŭ binevoi a priveghea păşunele şi turmele sale [3]).

Satyriĭ Grecilor n'aŭ astfel de atribuţiunĭ; plinĭ de viclenie şi de isteciune, eĭ caută neîncetat prilejul de a'şĭ mulţumi urîciósele lor aplecărĭ, cu paguba muritorilor. Furtişagul, beţia, lăcomia, desfrênarea sunt jocurĭ pentru eĭ; fricoşĭ la primejdie, lăudăroşĭ când sunt la sigur, dar în vecĭ trândavĭ şi răsipiţĭ, astfel ni'ĭ arată vechĭa literatură satyrică a Grecilor, şi, déca n'ar fi avut vioiciunea spirituluĭ şi óre care graţie în

[1]) Ennius, într'un fragment din cartea a VI-ea a *Annalelor*.

[2]) Lib. I, v. 16.

[3]) Ode, lib. III, 18.

www.dacoromanica.ro

strâmbările lor, care să răscumpere puţin atâté rele porniri, atuncĭ 'ĭ am puté priivi ca pe nisce idolĭ aseměnaţĭ cu diavoliĭ iaduluĭ creştinesc. Cu tóte acestea, artele şi literile Elenilor 'ĭ a învěluit în óre-care poesie; icĭ, iĭ veḑĭ, înferbêntaţĭ de vin, urmărind sgomotosul şi bogatul cortegĭu al luĭ Bacchus şi făcênd să rĕsune crotalele[1]) şi tamburele, iĭ audĭ cum isbescŭ ţĕrâna, jucând desfrênata lor Sicinnis; colo, iĭ zărescĭ strecurându-se pe furiş într'o dumbravă ca s'apuce forâ veste vre o Nimfă a pădurilor adormită.

Multe scene de acestea, rĕmase pênĕ la noĭ pe părеţiĭ zugrăviţĭ aĭ Pompei, ne îndémnă fórte a da creḑĕmênt scoliastuluĭ luĭ Teocrit, la idila sa a IV, când voiesce să derive cuvêntul „Σάτυρος ἀπο τῆς σάθης“ [2]).

Putem dar închĭeia, maĭ nainte de tóte că asemuirea cuvintelor *Satura* şi Σάτυρος e cu totul întêmplătóre şi că aceste douĕ ḑiceriĭ nu derivă de loc din aceiaş rădĕcina. Ne vom încredinţa ânsĕ şi maĭ bine de originalitatea satireĭ latine, cercetând urmele eĭ în istoria literară a Romeĭ.

---

[1]) Un fel de castaniete pe care le plesneaŭ în palme.

[2]) Lăsâm curioşilor grija de a cerceta în Lexice însemnarea cuvêntuluĭ σάθη şi de a constata, în picturile lubrice ale museuluĭ secret din Neapole, déca derivaţiunea ce o dăm aci nu se înfăţişézĕ ca cea maĭ probabilă.

www.dacoromanica.ro

II.

Titu Liviu [1]) ne spune că la anul 391 de la clădirea Romeĭ, consulĭ fiind C. Sulpiciu Peticu şi C. Luciniu Stolo, se aduseră din Etruria nisce histrionĭ carĭ, prin jocurile lor, trebuiaŭ să îmblânḑéscă mânia ḑeilor şi să alunge din Roma grózнica peire ce apĕsa pe cetate. Acésta era o credinţă în mult-cuviósa Etrurie, de unde veneaŭ în Roma auguriĭ, aceĭ preoţĭ cari citeaŭ viitorul în fulgerile ceruluĭ şi în sborul paserilor. Histrioniĭ aceĭa întocmiră ale lor jocurĭ fĕră de a cânta şi fĕră chiar de a face ceva schime care să vĕdéscă înfăçişarea teatrală a vre unuĭ fapt; eĭ numaĭ dânţuiaŭ din picióre şi făceaŭ întorsăturĭ acrobatice; ĭar gura le era mută. Tineriĭ romanĭ, găsind aceste jocurĭ pe placul lor, se apucară a le imita; dar eĭ maĭ adăogiră pe lângă danţ, ca un chip de mică acţiune teatrală, şi un fel de dialog în versurĭ *fescenine* [2]), adică o întreschimbare de glume maĭ mult séŭ maĭ puçin grosolane şi necuviincióse, care făceaŭ să rîdă pe publicul de atuncĭ, âncŏ necultivat. Dar acesta nu fu cel din urmă

[1]) Lib. VII, cap. 2.

[2]) Niebubr, în *Istoria Romană*, trage acéstă numire de la oraşul *Fescennia*, aşeḑat în Etruria unde s'arŭ fi inventat aceste versurĭ pline de murdărĭĭ.

www.dacoromanica.ro

pas al geniului dramatic la Latini; în loc de astfel de jocuri neorânduite şi nemăiestrite, se ivi un soiu de mică comedie, pe care o jucară cetăţenii din Roma, luând titlul de *histrioni*, dupe dicerea etruscă însemnând pe actori, şi care fu numită *Satira*, negreşit fiindcă într'însa era vorba de tot felul de lucruri, dar mai cu sémă, socotesc, ceva critici şi urdicări la adresa ómenilor însemnaţi din acea vreme [1]).

Ceia ce mĕ face a presupune acésta, e tocmai gustul ce a avut în tot dauna poporul roman de a lua în rîs pe bărbaţii sĕi ceĭ mai vestiţi, gust care se vĕdesce mai ales în obiceiul strămoşesc ce ierta pe ostaşi să cânte, urmând carul de triumf al isbênditoruluĭ, versuri comice în care nu'i cruţa nici cea mai mică vină. Astfel soldaţii luĭ Cesar strigaŭ, intrând pe uliţele Romeĭ cu gloriosul lor general în cap:

Urbani, servate uxores, mœchum calvum adducimus!

adică: „Cetăţeni, păziţi-vĕ nevestele; cŏcĭ aducem pe birbantul cel pleşuv!“ [2])

---

[1]) Asupra Satireĭ latine védă cineva: Casaubon, cartea sus numită; Bæhr, *Geschichte der lateinischen Literatur;* Ruperti *de Satira Romanorum*, în edit. luĭ Juvenal din 1801; etc. etc.

[2]) Bernstein, *Versus ludicri in Romanorum Cæsares priores*, p. 10.

www.dacoromanica.ro

Încŏ o dovadă de spiritul de critică al plebeilor împotriva celor maĭ marĭ lor, este acest vestit vers al poetuluĭ Neviu :

Fato Metelli Romæ fiunt consules,

adică „numaĭ întêmplarea, şi nu meritul, a făcut pe Meteliĭ să fie consulĭ în Roma“, la care Meteliĭ respunseră cu fapta şi cu vorba :

Malum dabunt Metelli Nævio pœtæ.

séŭ „Rĕŭ va păţi poetul Neviu de la Meteli“. Şi 'ntr'adevĕr bĭetul poet plebeŭ, scăpând din fundul bolţilor Tuliane, îşĭ sfêrşi viéţa pe ţĕrmurile pribegieĭ [1]).

Decĭ fie-ne iertat a crede că, precum aŭ făcut soldaţiĭ triumfătorilor şi poetul Nevie, asemené făceaŭ şi autoriĭ séŭ actoriĭ acelor satire teatrale despre care am vorbit. Acele micĭ comediĭ, care n'aveaŭ altă scenă decât cetatea Romeĭ, nicĭ alte îmbrăcăminte decât haĭna romană, se schimbară fórte puçin când, sub înrîurirea literilor elinescĭ, se ivirĕ comediile luĭ Plautu, Terenţiŭ şi Ceciliŭ, lucrate dupĕ tiparul grecesc. Ele se păstrară încŏ multă vreme într'o tréptă maĭ josnică, sub numele de *Fabulæ tabernariæ* adică *comediĭ de cârcĭumă.*

Junimea patriciană se lepedă de aceste jo-

[1]) Clussman, *Cn. Nœvii vita et carminum reliquiæ*, p. 16.

www.dacoromanica.ro

curĭ poporane şi ea împrumută de la naţiunea oscă, comedia numită *Atellana*, în care tóte personagiele îşĭ aveaŭ rolul şi caracterul, ba şi chiar costumul lor, cunoscute de maĭ nainte, şi în care aşa dar nu rĕmânea de inventat decât numaĭ intriga.

Astfel de comediĭ, născute în mica cetate Atella din ţinutul Campanieĭ, şi jucate cât-va timp la Roma în limba oscă, iar pe urmă în cea latină [1]), potŭ fi privite ca vechĭul trunchĭu din care aŭ eşit comediile poporane ce se jócă încŏ şi aḑĭ în Italia, maĭ ales la Roma pe piaţa Navona, sub nume de *Comedie dell' Arte*, şi ale căror persóne sunt neschimbate. *Pulcinella*, *Brighella*, *Pantaleone*, *Arlechino* sunt adevĕraţiĭ strănepoţĭ aĭ luĭ *Maccus*, *Bacco*, *Dossenus*, *Manducus* din atellanele latine [2]). Ca modernul *Pulcinella*, asemenĭ şi vechĭul *Maccus*, pórtă o cocóşă în spate şi alta în pept, şi un nas mare şi cocârjat; deosebirea e că unul era îmbrăcat cu togă, ĭar cel-l-alt cu peptar pestriţ şi crestat, ca gentilomiĭ şi cavalerĭi din timpul Renasceriĭ.

Ânsĕ aceste măscĭ séŭ personagie pocite şi

---

[1]) Munck, *De fabulis Atellanis;* Schober, *Ueber die Atellanische Schauspiele der Roemer.* L. Pomponius şi Novius fură ceĭ maĭ vestiţĭ scriitorĭ de Atellane la Romanĭ.

[2]) W. A. Schlegel. *Geschichte der dramatische Literatur.*

www.dacoromanica.ro

ridicule ale Italienilor n'aveaŭ negreşit nimic a face cu persónele drameĭ satyrice elinescĭ, care eraŭ alese printre semiḑeiĭ şi eroiĭ poemelor ciclice, arătate sub o faţă gluméţă; astfel, nicĭ o rudenie nu putea să fie între un Ercul lacom, un Odiseŭ viclén, un Polifem bét, cu un Maccus de duoĕ orĭ ghebos, cu un Manducus cu gura căscată pênĕ la urechĭ şi cu dinţiĭ rânjiţĭ, cu un nătărĕŭ ca Bucco cel din orăşelul Atella. Maĭ ales că punctul de căpetenie al drameĭ satyrice, adică chorul de Satyrĭ lipsea cu totul în Atellane, şi, déca ne vom sui chiar pênĕ la origină, lesne ne vom încredinţa că comedia oscă, acea petrecere întêmplătóre a junilor patricĭ şi a ómenilor foră trébă, nu putea să aibă nicĭ o legătură din nascere cu drama satyrică, jucată solemn în sĕrbătorile dionysiace şi cerută cu tot dinadinsul de poporul atenian care se plângea că aŭ uĭtat pe Bacchus în folosul tragedieĭ.

Isbutirăm pênĕ aci, cred, a arăta că atât vechĭa *satiră* teatrală a Romanilor, cât şi *atellana* de origină oscă, s'aŭ născut chiar în Italia şi n'aŭ fost turnate dupe tipar grecesc. Dar acest punct capital este cu atât maĭ lesne de întemeiat, cu cât, pe vremile despre care vorbirăm pênĕ acum, înrîurirea Elenilor nu se simţea âncŏ în Laţiŭ; Roma era âncŏ mânată numaĭ de însuşĭ geniul sĕŭ, séŭ cel puçin n'avea alţĭ ctitorĭ de-

www.dacoromanica.ro

cât naţiunile ce o împrejmuiaŭ pe pământul Italieĭ, adică pe Etruscĭ şi pe Oscĭ.

III.

Cu tóte aceste, greutatea nu va fi maĭ mare spre a dovedi că, chiar şi în epocele când tóte cele-l-alte feluriĭ de compuneriĭ literare, poema epică, tragedia, comedia, poesia lirică, eraŭ sub asuprirea literilor elinescĭ, că chiar ş'atuncé, ḑic, satira sciu să'şĭ păstreze o mare originalitate în deosebitele căĭ pe care ea le apucă. Dar maĭ nainte de a expune pe scurt acéstă istorie, trebuĭe să ne aducem aminte că *satira*, la Latiniĭ, este o ḑicere colectivă care póte însemna tot de odată maĭ multe feluriĭ, şi că fie-care autor avea voie a numi într'astfel amestecătura de scrieriĭ felurite ce el compusese. Poetul Enniu, părintele poeţilor latiniĭ, şi dupe dênsul tragicul Pacuviu, deteră acest titlu la deosebite micĭ scrieriĭ în versuriĭ iambice, în care se vede că eĭ desbăteaŭ despre filosofie, despre morală şi însfârşit despre politică; se póte ca eĭ să fi amestecat într'aceste desbateriĭ, ceva loviriĭ cu ascutiş împotriva relelor năravuriĭ ale societăţiĭ şi împotriva unor persóne cu nume rĕŭ în Roma; ânsĕ nimic nu se póte hotărî despre acestea şi ne vom mulţumi transcriind aci mărturia luĭ Diomede: „Satira este acum la Romaniĭ o poemă defăimătóre şi lucrată

www.dacoromanica.ro

în chipul vecheĭ comedie, spre a îndrepta relele; astfel aŭ scris'o Luciliŭ, Oraţiŭ şi Persiŭ. Dar odinióră o poemă compusă de felurite poesiĭ, se numea *satira;* astfel aŭ scris Pacuviu şi Enniu".

Decĭ, iată âncо douĕ feluri de satiră la Romanĭ: de o parte, numaĭ o adunare de scrieri felurite în versuri, şi acest fel a perit cu ceĭ duoĭ scriitoriĭ însemnaţĭ de Diomede; iar de cea-l-altă parte, o poemă cu o formă determinată, cu un caracter particular şi cu mari nume ca s'o facă pentru tot d'auna strălucită. Dar cuĭ suntem óre datorĭ o astfel de inveņţiune? Să întrebăm pe Quintilian, carele ne va respunde astfel: „Satira e cu totul a nóstră; într'însa Luciliŭ maĭ ântêĭ a dobêndit laude însemnate". Iar Pliniŭ cel bĕtrân se întinde şi maĭ departe ḑicênd: „Poesia satirică a fost aflată maĭ ântêĭ de Luciliŭ" [1]).

Într'adevĕr Luciliŭ întemeie felul curat literar ce pórtă acest nume şi care, de la ceĭ vechĭ, trecu la modernĭ în mânele luĭ Regnier, lui Boileau şi altora.

Luciliŭ, născut din clasa patricilor cu 148 de anĭ înainte de Christos, la Sussa, în ţéra Aruncilor, şi mort la Neapoli în 103, liber fiind prin înalta sa posiţiune de a censura şi ómeniĭ şi faptele, şi de a ofili mârşevia, plin âncŏ de

[1]) În prefaţa *Istorieĭ Naturale.*

www.dacoromanica.ro

cucernicie pentru vechile virtuți ale Romeĭ, vĕrsă fĕră preget al sĕŭ geniŭ ferbinte și puternic într'o mulțime de lungĭ bucăți exametre, unde bicĭuĭa și dĕrâma tot ce i se părea vrednic de cârtélă și de dojană în religia, în politica, în instituțiunile și în năravurile țĕreĭ sale. Dar pe lângă acéstă censură a relelor, el da măreță și sănĕtóse învĕțăturĭ. Déca, pe de o parte, cu versul sĕŭ aspru dar vêrtos, rușina sgârcenia și desfrênarea, de cea-l-altă, el făcea o neasemuită laudă a virtuței smerite și solide:

Virtutea, Albine, e d'a sci să prețuim dupe adevĕratul lor preț, treburile în care ne amestecăm și în mijlocul cărora trăim; virtutea e pentru om de a cunósce ceia ce este în sineși fiesce lucru; virtutea pentru om e de a deosebi ce e drept, folositor, ceia ce e onest, care lucrurĭ sunt bune, care sunt rele, ceia ce e netrebuincĭos, rușinos, necinstit; virtutea e de a pune o margine și un sfêrșit dorinței de a dobêndi; virtutea e d'a cântări cu balanță dréptă prețul avuțiilor; virtutea e de a face onórea cuvenită la ceia ce este onest, de a fi protivnicul și vrăjmașul relelor năravurĭ și rĕilor ómenĭ, de a fi, din contra, apărătorul bunelor năravurĭ și al ómenilor bunĭ; de a mări pe aceștia, de a le voi binele, de a trăi prietin cu dînșiĭ; de a se socoti maĭ întêĭ la binele patrieĭ, pe urmă la al părinților, și tocmaĭ într'al treĭlea rând și la sfêrșit, la al nostru"[1]).

[1]) Lucilii *Saturarum reliquiæ*, ed. Gerlach. Fragm. p. 79; Ch. Labitte, *Les Satires de Lucile.*

www.dacoromanica.ro

Cel ce urmă luĭ Luciliŭ, Varron din Atace, nu pré lăsă urme despre talentul sĕŭ satiric. Quintilian ne ḑice că el n'a avut mult merit. Dar dupe dînsul veni ilustrul Oraţiŭ, scriitor plin de spirit şi de graţie; el apucă în mâna sa măiéstră, armele luĭ Luciliŭ, îndreptă şi alungă ceia ce era pré aspru şi pré gloduros în limba şi în exametrul părinteluĭ satireĭ şi, luându'şĭ şi el asupra de a critica relele generale ale societăţeĭ, sciu să pună, în locul amărâcĭuneĭ şi mânieĭ luĭ Luciliŭ, o ironie glumétă şi delicată. Cu o minte veselă, cu o formă modestă dar istétă, cu o limbă mlădiósă şi dulce, el glumi asupra poeţilor fără talent, asupra bădăranilor boieriţĭ, asupra parasiţilor nesăturaţĭ, asupra răsipitorilor şi asupra sgârciţilor; dar fórte rar se ridică satira luĭ pênĕ la o puternică rĕscólă în contra mârşăvieĭ şi a desfrênăriĭ. E şi adevĕrat că el trăia într'o vreme când multe trebuiaŭ cruţate; el însuşĭ nu pré era om care să voĭască a'şĭ jertfi liniştea pentru orĭ ce preţ; era numaĭ un poet plin de gust şi de vioicĭune. Când citesce cineva satirele luĭ, i se pare că aude o conversaţiune plină de graţiĭ şi de spirit. Ele ne aŭ rĕmas ca un eco din acele ospeţe ale luĭ Mecena, unde cântaŭ şi rîdeaŭ, lungiţĭ în tricliniele bogateĭ ville de pe Escuilin,[1]) Virgil, Oraţiŭ, Varru şi amiciĭ lor.

[1]) Satir. I. 8.

www.dacoromanica.ro

Mult mai silite şi mai puçin curgĕtóre sunt cele şése satire lăsate de Persiŭ; dorinţa acestuĭ autor de a intra mereŭ în desbateri filosofice şi gustul sĕŭ pentru stilul strîns, facŭ ca ale sale scrieri să fie un şir de enigme pe care criticiĭ îşi punŭ tótă iscusinţa spre a le descurca.

Ânsĕ satira nu se cufundă cu Persiŭ în întuneric; un noŭ lucĭu o aştepta, sub puternica péná a luĭ Juvenal. Cât de mare ar fi fost gloria acestuĭ poet de n'ar fi une orĭ pătată! Cât foc e într'însul! Ce bogăţie în imaginaţiune! Ce putere în expresiuni! Dar epoca de degradare în care el a trăit s'a resfrânt asupra acestuĭ frumos geniŭ. Înfuriat de desfrênările şi de ticăloşiile ce vedea împrejuru'ĭ, cu un cinism înviersunat, el se apucă a le descrie, blestemându-le. Limba luĭ înveninată, înfruntând orĭ ce desgust, spuse curat cele mai scârbóse adevĕruri şi, aprinçêndu-se în acea beţie de desfrênări, ea se prostitui în tabelurile cele mai respingĕtóre. Astfel sunt scrise satirele luĭ Juvenal, împreunare minunată de descrieri ruşinóse şi de nobile inspiraţiuni.

Aşa, purtată din mâni în mâni de treĭ marĭ geniurĭ, Luciliŭ, Oraţiŭ şi Juvenal, satira póte să dea drept resumare a scopuluĭ şi a îndatoririlor sale, aceste versurĭ ale poetuluĭ din urmă:

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus nostri est farrago libelli.

www.dacoromanica.ro

„Orĭ ce mişcă pe ómenĭ, urărĭ, temerĭ, mânie, dorinţe, bucuriĭ, strădărĭ vorŭ fi materiĭ amestecate în cărticica nóstră". Şi spre a explica maĭ pre larg acéstă definiţiune, ḑicem că satira ajunsese a fi, în Roma, un fel de poesie al căruĭ scop era d'a trece sub censură defectele comune ale societăţiĭ, culegênd icĭ şi colé exemple personale, şi de a presenta tot de o dată învĕţăturile uneĭ morale tarĭ şi sănĕtóse. Acest fel de poesie s'a născut chiar în Roma; într'însul nu se ivesce nicĭ un semn de imitaţiune d'a dreptul de la Grecĭ; ănsĕ déca ar voi cineva să'l semuiască negreşit cu ceva din literatura elenă, atuncĭ ar puté găsi, în cele dupe urmă, că *Iambele* şi *Syllii* aŭ óre care analogie cu critica relelor, şi *Gnomele*, cu învĕţăturile de morală, carĭ amênduoĕ întrunite compunŭ genul satiric latin.

Ânsĕ *syllii* [1]) luĭ Timon din Fliunta, filosof sceptic carele trăia pe la 279 înainte de Christos, precum şi *iambele* luĭ Archiloch [2]), poet liric din Paros, între 714 şi 679, nu aveaŭ acel caracter de generalitate al satirelor romane. Acesta din urmă, cu versu'ĭ ĭute şi arţăgos, cu limba'ĭ muşcătóre şi înveninată, îşĭ vĕrsă fĕră cumpĕt ve-

[1]) Wœlke, *De Græcorum Sylliis*; Paul, *Disputatio de Sylliis.*

[2]) Liebel, *Archilochi reliquæ;* K. Ot. Müller, *Geschichte der griechischen Literatur*, I.

www.dacoromanica.ro

ninul asupra nenorocituluĭ Licamb, care nu voia să'l ĭea de ginere. Cel-l-alt, de şi se servi cu versul exametru şi întrebuinţă, în duoĕ treĭ cărţĭ ale sale, forma dialoguluĭ, care se găsesce câte o dată şi în satira Latinilor, ânsĕ criticele luĭ se atingeaŭ numaĭ şi numaĭ de filosofĭ, atât rĕposaţĭ, cât şi vĭeţuitorĭ, şi de ale lor sisteme, pe care le lua în rîs.

Aşa dar nu putem ḑice că Luciliŭ, Oraţiŭ şi Juvenal aŭ luat drept model nicĭ pe Timon, nicĭ pe Archiloch; maĭ puçin âncŏ putem ḑice că eĭ s'aŭ adăpat în *gnomele* Grecilor. Într'adevĕr aceste versurĭ, culese sub numele celor şépte înţelepţĭ aĭ Grecieĭ [1]), sub al luĭ Solon, luĭ Teognis şi altora, sunt nisce scurte maxime şi învĕţăturĭ de morală, de politică, de economie, precum se găsescŭ pe icĭ pe colé în satirele Latinilor; dar ele maĭ adesé sunt scrise într'unu séŭ douĕ versurĭ şi le lipsesce cu totul acel cadru care dă satireĭ romane, caracterul sĕŭ de originalitate.

Decĭ să nu maĭ căutăm în zadar imitaţiune acolo unde totul e original roman, şi să priimim numaĭ că satiriciĭ latinĭ aŭ putut negreşit să se foloséscă de unele ideĭ, de unele expresiunĭ glumeţe şi iscusite, pe care le culesese în scriitoriĭ

[1]) Orelli, *Opuscula Græcorum sententiosa et moralia.*

www.dacoromanica.ro

elenĭ şi pe care aŭ nimerit la urmă a le întrupa în compunerile lor.

IV.

Pe de altă parte, de vom arunca cătarea asupra fragmentelor rĕmase din adunarea de satire ale luĭ Terenţiu Varro [1]), născut la anul 216 înainte de Christos, nu trebuie să ne amăgéscă titlul lor, care pórtă numele filosofuluĭ Menip. Învĕţatul amic al luĭ Cicerone compusese, în césurile'ĭ de răgaz, când întrerupea adûncile şi seriósele sale studie, o mulţime de bucăţele despărţite, în prosă şi în versurĭ de deosebite mĕsurĭ, în care el critica maĭ cu sémă feluritele sisteme ale scólelor filosofice, astfel precum făcuse maĭ nainte filosoful cinic şi σπουδογελοῖον (iubitor de rîs) Menip, discipol al luĭ Diogen. Decĭ, între scrierile luĭ Varro şi ale luĭ Menip nu era decât o asemĕnare de subiect, ĭar nu de formă. *Satirele Menipee*, de şi purtaŭ un nume de jumĕtate grecesc, de şi ĕraŭ pline de cuvinte elinescĭ şi negreşit de o mulţime de nume propriĭ de ale filosofilor grecĭ, cu tóte acestea ele eraŭ numaĭ o adunătură de felurite lucrărĭ, precum fusese satirele luĭ Enniu şi ale luĭ Pacuviu. Tot atâta deo-

[1]) Oehler, *Terenti Varronis Saturorum Menippearum reliquiæ.* — Ch. Labitte, *Varron et ses Ménippées.*

www.dacoromanica.ro

sebire va fi fost între scrierile luĭ Menip şi satirele luĭ Varron, cât între acestea şi *La Satyre Ménippée* a Francezilor, scrisă de Rapin, Passerat şi alţiĭ, în timpul rĕsbóĭelor de religiune din secolul al XVI-lé, împotriva Ligeĭ catolice.

De la Varron încóce, — afóră numaĭ déca vom numĕra şi pe împĕratul Iulian, autorul uneĭ poeme grecescĭ, numită *Μισοπογὼν*, satiră încontra bărbi cetăţenilor din Antiochia, — nu maĭ avem cunoscinţă, multă vreme, despre nicĭ un autor care să fi scris satire de felul acesta. Ânsĕ la mórtea împĕratuluĭ Claudiu, filosoful Seneca, părtaş lesnicios şi linguşitor slugarnic al crimeĭ săvêrşite de Agripina, prenoui vechĭa satiră şi compuse, în versurĭ şi în prosă, o povestire glumeţă şi batjocoritóre a morţiĭ şi a apoteoseĭ nenorocituluĭ împĕrat. *Apokolokyntosea* pare a fi una din urmele cele maĭ târdiĭ ale satireĭ romane sub vechĭa eĭ formă. Trebuie ânsĕ să mărturisim că, de la Enniu pênĕ la Varron, se făcuse marĭ schimbărĭ într'acel fel de compuneri; negreşit că de la Varron pênĕ la Seneca, schimbările nu fură maĭ puţin însemnate. Însfêrşit, în epocele ce urmară, închipuirile capricióse înmulţiră în tot chipul aceste lucrărĭ de fantasie, ce nu eraŭ strîmtorate de nicĭ o lege, de nicĭ o regulă; printre cele maĭ de însemnat vom numi scrierea *Satyricon* a luĭ Petroniŭ, care ne descrie viéţa unuĭ sibarit din vremile imperiuluĭ şi pe care, maĭ mult titlul de-

www.dacoromanica.ro

cât cuprinderea, ne face a o prenumĕra printre scrierile satirice.

Aşa dar, afară de satira în versurĭ exametre, inaugurată de Luciliŭ, Romanii avură tot dauna o satiră lipsită de regule şi născută, ca şi ceal-altă, în societatea romană. Nu trebuie dar să tăgăduim cuvêntul luĭ Quintilian, „*Satira tota nostra est.*“ El avea drept a 'l dice şi mêndria cu care îl rostesce, se vede că o câştigase chiar în analele literare ale Romeĭ. Acolo putea să se încredinţeze că satira s'a născut şi s'a desvoltat în cetatea nemuritóre. Precum am vĕdut, ea trecu prin treĭ feţe deosebite; maĭântêĭ fu o mică comedie poporană; la urmă, o scriere unde se amestecaŭ tot felul de spuse maĭ mult séŭ maĭ puţin glumeţe; însfêrşit, o poesie cu regule statornice, cu forme măiestrite, cu măreţe îndatoriri.

Sub acéstă din urmă înfăţişare, a trecut ea în literaturele moderne; maĭ tóte naţiunile civilisate ale Europeĭ aŭ cultivat, cu maĭ mult séŭ maĭ puţin succes, acéstă ramură a poesieĭ. La noĭ, Romaniĭ, avem bune începuturĭ şi speranţe d'a merge maĭ departe. Nepoţiĭ învaţă lesne meseria strămbunilor!

Paris, 1853.

Din *România Literară, fóie periodică sub redactarea* D-luĭ V. Alecsandri. Iaşi, 1855. — Reprodusă în *Revista Română pentru Sciinţe, Litere şi Arte.* Vol. I, 1861, Bucuresci.

www.dacoromanica.ro

ÎNTÓRCEREA ÎN ŢÉRĂ

PE DUNĂRE

Septembre 1855

Ce nu 'mĭ dă Dumneḑeŭ mie
Un glas tare, sunător,
Ca să cânt, o, Românie,
Al tĕŭ falnic viitor!

Ce nu 'mĭ dă, printr'o suflare,
Versurĭ pline de dulceţĭ,
Ca s'arăt într'o cântare,
Ale tale frumuseţĭ!

Cu ce dulce mulţumire
M'aş cerca a le descri!
În ce farmec, ce uĭmire
Aş sci póte-a le'nveli!

www.dacoromanica.ro

Aș culege florĭ și stele
P'al tĕŭ cer, pe aĭ tĕĭ munți,
Și aș împleti cu ele
Cununĭ pentr' a' tale nunți.

Viéța mea cu bucurie
'Mĭ aș sdrobio'n fala ta,
Ș'apoĭ mórtea las' să vie!
Nemurirea'r fi a ta.

Te-aș urca, mêndră și tare,
Pe un tron scînteietor;
Te aș face eŭ maĭ mare;
Asta'ĭ singurul meŭ dor!

Cŏcĭ, o spun plin de mêndrie,
Te ĭubesc, țêrm părintesc,
Cu o dragoste maĭ vie
Decât tóte ce ĭubesc.

Te ĭubesc fŏră de preget
Cu acel nestins amor
Ce unesce-al nostru suflet
De pămêntul trecĕtor.

www.dacoromanica.ro

Te ĭubesc numaĭ pe tine
P'acest larg, întins pământ,
Și nicĭ cerul pentru mine
Nu se pare-a fi maĭ sânt.

Déca toțĭ câțĭ nascŭ în tine
Așa dragoste-ar simți,
Póte-aĭ fi și tu maĭ bine,
Póte-atât n'aĭ suferi.

Ânsĕ, vaĭ! mulțĭ te apasă,
Mulțĭ din sângele'țĭ trăiescŭ
Și de doru 'țĭ nu le pasă,
Cŏcĭ chiar eĭ te asuprescŭ.

. . . . . .
. . . . . .

Dar fugițĭ, gêndirĭ noróse,
Ce fericea'mĭ ofiliți!
Când vĕd malurile'mĭ frumóse,
Măcar un minut fugițĭ!

www.dacoromanica.ro

În a' Dunării talazuri
Ce s'afundă în senin,
Voĭ s'arunc orĭ-ce necazuri,
Voĭ să 'nnec orĭ-ce suspin.

Sunt ferice că 'mĭ văd ţéra,
Văd curgênd Dunărea lin;
Sub cer neted văd cum séra
Malul e de taĭne plin.

Sus în dél, peste câmpie,
În pustiĭul Bărăgan
Este scumpa mea moşie
Cu movila'ĭ de Roman;

Acolo, în nepăsare
Treceaŭ veselĭ juni'mĭ anĭ.
Aŭ trecut! şi mĕ 'ntreb: „Ore
Ceĭ ce vinŭ fi-vorŭ duşmanĭ?“

Ânsĕ inima'mĭ tresare
Când gêndesc a revedé
Pe pământ, câmpia mare
Şi pe ceruri, a mea stea,

www.dacoromanica.ro

Stéoa ceĭa favorită
Ce gêndu'mĭ copilăresc
O închipuĭa unită
De pămêntul românesc.

Printr'o córdă aurită
Una d'alta le legam,
Iar la ţéra mea ĭubită,
Privind cerul, îĭ şopteam :

„Precum acea stea lucesce
„Printre stelele cerescĭ,
„Aşa inima'mĭ doresce
„Printre ţĕrĭ, tu să domnescĭ!

„Precum vecĭnic ea colindă
„Prin eterul luminos,
„Tot asemenĭ, triumfândă,
„Voĭ s'apucĭ un drum glorios!"

Decĭ, prin taĭnică-armonie,
Fiĭ legată d'acea stea,
Cŏcĭ a mea copilărie
Vedea fericirea 'n ea.

www.dacoromanica.ro

Orĭ ce vis de norocire,
Ale slaveĭ măguliriĭ,
'Mĭ aruncaŭ câte-o zîmbire
Prin gingaşe licuririĭ.

Acea stea atât ĭubită
Îmĭ vĕdea un raĭu ceresc;
Iar când raḑa'ĭ aurită
Scălda ţêrmul părintesc,

Eŭ vedeam sórta'ĭ duĭósă
Nălucită'n viitor,
Ş'a mea inimă voĭósă
Sălta vesel şi uşor!

Pe Dunăre, 1855.

Din *Romania Literară, fóie periodică sub direcţia* d-luĭ V. Alecsandri, Iaşĭ 1855.

www.dacoromanica.ro

II.

SCENE ISTORICE

DIN

CRONICELE ROMÂNESCĬ

1857—1860.

MIHNÉ-VODĂ CEL RĚŬ. — DÓMNA CHIAJNA.

---

www.dacoromanica.ro

MIHNE-VODĂ CEL RĚŬ

1508—1510.

MĂNESCI

I.

„Să n'aĭbı milă!“

Ca la douĕ césurĭ cale'n jos de Ploiescĭ curge apa Cricovuluĭ, care, cu miĭ de pêrĭie ce se resfiră şi se 'mpreună, împestriţéză matca sa rĕslăţată şi năsipósă; d'a stînga, câmpia şéţă se lungesce pênĕ în pólele munţilor; d'a drépta, malul se 'nalţă rîpos şi acoperit cu păduriĭ vechĭ şi stufóse. Pe o culme maĭ seméţă a aceleĭ cóste sta, pe la létul 1508, cetăţuĭa luĭ Dracé Armaşul din Mănescĭ; din zidurile eĭ înegrite, vederea coprindea tótă lunca, cu bordeĭele şi coşarele ţĕră-

www.dacoromanica.ro

nescĭ răsipite prin tufişe şi bălărĭĭ; maĭ departe turnurile bisericeĭ din Tîrşor, pe care o zidise, cu vre-o câţĭ-va anĭ maĭ 'nainte, Vladislav Vodă, ce chiar într'însa, ḑice Cronica[1]), „aŭ perit de sabie"; şi în fund de tot, plaĭurile aburóse ale Câmpineĭ şi ale Brézeĭ.

Intr'o ḑi norósă de primăvéră, puçin în urma Pascilor, crivĕţul sufla ĭute şi 'nghiăçat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceaŭ de departe, împreună cu frémĕtul bĕtrânilor stejarĭ, chiotele de vênătóre ale bătĕĭaşilor şi lătrătura chelălăită a copoilor; cŏcĭ departe, tocmaĭ în valea Comanaculuĭ, Mihné, fĭĭul Armaşuluĭ, se desfăta vênênd férele sĕlbatice, dupe obiceĭul boieresc de pe atuncĭ, când stĕpânul, pentru a sa mulţumire, rădică de prin sate toţĭ vecinĭĭ[2]) cu glóta, de rĕmâneaŭ ţérinele nearate şi ogórele pustĭĭ[3]).

Un glas de bucĭum s'anḑi d'odată sunând tare din cetăţuĭe, şi vênătorĭĭ, deşteptaţĭ din sgomotósa şi sĕlbatica lor beţie, printr'acea grea şi pacĭnică chiămare, se întórseră cu larmă spre casă, unĭĭ purtând pe umerĭ dobitócele ucise, atêrnate pe bêrne, alţĭĭ ducênd cânĭĭ de sgarde şi curuiĭ în lănţuşe. În fruntea lor mergeaŭ călărĭ,

---

[1]) *Constandin Căpitanul.*

[2]) Aşa se chiămaŭ săteniĭ robĭ pe vechime.

[3]) Veḑĭ în Descrierea Moldoveĭ de *Dimitrie Cantemir.*

www.dacoromanica.ro

cu frêul legat de oblânc, Mihné şi fecĭorul sĕŭ, Ircé Cĭobanul; tatăl, om matur şi vêrtos, avea s rise pe faça sa pĕrósă şi posomorîtă şi'n ochiĭ sĕĭ arḑoĭ şi 'ncruntaţĭ, străşnicia caracteruluĭ sĕŭ: băiétul, abié eşit din copilărie, vĕdea o fire şi maĭ sĕlbatică, care'ĭ şi meritase porecla de „*Cĭoban*“.

Amênduoĭ purtaŭ cĭobóte de pele grósă pênĕ la genunchĭ, poturĭ de dimie albă, un cojoc scurt de óie négră cu glugă la spate, şi chimir cu ocele; la gût aveaŭ grumăjer rotund de zale de f r şi 'n cap o ţurcă flocósă, adusă la o parte; la brêŭ, satîr şi jungher. Unĭĭ din vĕnătorĭĭ pedeştri purtaŭ săneţe[1]), ceĭ-l-ălţĭ, arcurĭ şi săgeţĭ. Ast-fel păşea céta înainte şi înoptase bine când ajunse în curtea cetăţiĭ.

— „Descalică maĭ în grabă şi suĭ-te 'ncó;“ — strigă luĭ Mihné, din capul scăreĭ şi cu glasul nabuşit de lacrîmĭ, o femeĭe cam trupeşă ce nu 'ĭ puteaĭ ḑice nicĭ tênĕră, nicĭ frumósă, — „boĭerul „socru, bĭet, trage ca să 'şĭ dea sufletul şi mereŭ „cere de domnia-ta“.

— „Iată-mĕ 'ndată .....“, şi Mihné descălicase, urcase ângusta şi dirépta scară de pétră, şi, prin tinde întunecóse, mergea la odaĭa tatăluĭ sĕŭ.

[1]) Puscile vechĭ; cĕcĭ *pusce* se chiămaŭ maĭ nainte tunurile.

 www.dacoromanica.ro

Când deschise mica uşă de brad, el zări pe bĕtrânul Armaş uscat şi galbin, cu fruntea pleşuvă, cu barba albă, zăcênd lungit pe spate pe o velinţă albă, în căpĕtĕĭul unuĭ pat ce ţinea d'o parte tótă întinderea odăi. Alăturĭ ardea o făclie de céră galbină, şi un bĭet călugĕr bogonisea pe slovenesce, dar cu glas slab, rugele agonieĭ; în părete o mică candelă lumina o vechie troiţă de lemn şi maĭ încolo pe ziduri staŭ rônduite, peste un zăblĕŭ vĕrgat, arme de tot felul, coĭfurĭ, zale de fer, tuĭurĭ, ĭatagane trunchiete şi dispuĭerĭ luate de pe la duşmaniĭ învinşĭ. O singură armă, o ghĭógă[1]) de fer ţintuită, mare şi grea, buzduganul însuşit slujbeĭ de armaş-mare, sta aşedată pe velinţa flocósă d'a drépta bolnavuluĭ şi mâna'ĭ osósă dar slăbită, printr'o mişcare spasmodică a nervilor, căta âncŏ s'o rădice.

Când Mihné intră în odaĭe, ochiĭ unchĭaşuluĭ, afundaţĭ sub cercul albit al sprîncenelor, clipiră ca o candelă ce móre şi buzele'ĭ vineţite şoptiră tremurând aceste cuvinte:

— „Fĕtul meŭ! . . . fă inimă vitézĕ! . . . nu „te lăsa! . . . . fiĭ stêlp ţépăn casiĭ nóstre şi nu „'ngădui să cadă bĭétă moşie[2]) părintéscă pe „mâna Oltenilor, p'a Basarabescilor — (trăsni 'ĭ-ar „Domnul din senin!) — c'aşa avem noĭ lăsat cu

[1]) Măcĭucă de fer cu ţinte, franç. massue.

[2]) Ţéra, patria.

www.dacoromanica.ro

„blăstem de la moşĭ strămoşĭ: pace şi răgaz să „n'avem cu némul lor cel urgisit.... De 'ţĭ va „da Domnul Dumneḑeŭ putere şi tărie, să nu „cruţĭ, să n'aĭbĭ milă, că nicĭ de tine nimenĭ nu „va avé milă, când te vorŭ vedé înfrânt şi ti„căit.... Mâna mea s'a muĭat, ... nu maĭ „póte rădica buzduganul ăsta, vechĭul meŭ tova„rŏş, bunul meŭ prietin;... ĭa'l acuma tu în „mânele tale şi próşcă să facĭ, când veĭ isbi cu „dînsul în duşmanĭĭ noştrĭĭ.... Să n'aibĭ milă!...."

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul şi rĕmase încleştat... Atuncĭ, în mijlocul aceleĭ tăcerĭ de spaĭmă, prin care trecea suflarea morţiĭ, în loc de sunetul cuvios al clopotelor, se auḑi o zŏngăietură înfundată de cătuşe şi de lanţurĭ. Eraŭ bieţiĭ vecinĭ robiţĭ şi puşĭ în fére de rĕposatul armaş, carĭ zăceaŭ aruncaţĭ în fundul pivniţelor cetăţuiĭ sale şi acum, în mijlocul nopţiĭ, îşĭ scuturaŭ durerósele lor lanţurĭ.

Apoĭ totul intră în tăcere; prin odăĭ abié se auḑea ceva suspinurĭ de femeĭ şi p'afară văĭetarea viforósă a crivĕţuluĭ. Intunericul domnea preste tot.

Deodată ânsĕ începură a se deosebi tropote de caĭ şi curênd dupe aceĭa câţĭ-va călăreţĭ băteaŭ tare cu paloşele în pórtă. Stoĭca, om vechĭu al casiĭ, deschise oblonul, scóse capul pe o ângustă ferestruie şi întrebă: — „Cine e?"

— „Ómenĭ bunĭ'" — respunseră d'afară.

www.dacoromanica.ro

— „Ce căţaţĭ aşa înoptat pe la casele creş-„tinilor?“

— „Sûntem de la Domnie, noĭ, boĭerĭ aĭ „ţĕriĭ şi venim să ne închinăm nouluĭ Domn ales „de obşte, luĭ Mihné-Vodă.“ — La aceste cuvinte neaşteptate, Stoĭca deschise pórta şi boĭeriĭ descălicând, merseră pênĕ la Mihné, îĭ sărutară mâna cu smerenie, iar cel maĭ bĕtrân dintre dînşiĭ grăĭ într'astfel:

— „Anĭ mulţĭ întru noroc şi fericire urăm „Mării Tale! aflatu-veĭ din svonul şi jalea obştiĭ „că s'aŭ pristăvit fericitul Domn şi bun creştin „Radu-Vodă, ĭar norodul, cerênd cu o glăsuire ca „să 'ĭ fiĭ Măria Ta sprijin şi părinte, boĭeriĭ ţĕriĭ „te aŭ ales ca să urmezĭ rĕposatuluĭ în Domnie, „şi pe noĭ, supusele Mării Tale slugĭ, ne aŭ trămis „ca să te rugăm din partea tutulor în de obşte, „să priimescĭ volnic şi bucuros acéstă sarcină.— „Decĭ fie-'ţĭ, Dómne, milă de moşie şi nu o lăsa „în prada hrăpitorilor carĭ de tóte părţile poh-„tescŭ la dînsa ca să o strice şi să o jăfuiéscă. „La Măria Ta alérgă toţĭ cu nădejdea, ca puiĭ la „cloşcă. Nu'ĭ lepăda; îndură-te, Dómne, de pă-„mênteniĭ Mării Tale şi le deschide aripă de a-„părare!“

Mihné stĕpâni în sine'şĭ bucuria, mulţumi cu sânge rece boĭerilor şi îndată porunci să i se gătéscă caĭ de plecare.

La revĕrsatul ḑorilor, Mihné cu fiĭul sĕŭ şi

www.dacoromanica.ro

cu Stoĭca, boĭerĭĭ trămişĭ în solie şi côţĭ-va călăraşĭ se porniră pe drumul Curţiĭ de Argeş.

Buna jupaniţă Smaranda, acum Dómnă a ţĕrĭĭ Românescĭ, rĕmase cu slujitorĭĭ şi femeile sale ca să 'ngrópe a doua-ḑi pe bĕtrânul Dracé, armaşul din Mănescĭ, la mŏnăstirea Tîrşorul.

www.dacoromanica.ro

CURTEA DE ARGEŞ

II.

„Nu'ĭ aşa c'avuţiile
'sŭ amăgitóre?...

Să aflăm acuma prin care împrejurărĭ, acéstă cinste nevisată se dete luĭ Mihné.

Radu-Vodă, căḑênd sub grea afurisanie şi urgie a patriarhuluĭ Nifon, se rĕpusese de o grózničă şi cumplită bólă, şi cu tótă cinstea Voĭvoḑilor, se îngropase la mŏnăstirea sa din Dél. Fratele luĭ, Vlăduţă, era âncŏ pré tênĕr ca să ĭea côrma ţĕrĭĭ; boĭerĭĭ de tóte părţile umblaŭ cu zavistiĭ care de care s'apuce domnia; Basarabiĭ, cari maĭ eraŭ şi banĭ moştenĭ aĭ Craĭovĭĭ, voĭaŭ să aşeḑe pentru vecie némul lor pe scaunul domnesc; dar eĭ eraŭ Oltenĭ şi boĭerilor de dincóce nu le plăcea a fi maĭ prejos. Ânsĕ sila d'a ţine

www.dacoromanica.ro

ţéra în vrăjbĭ îndelungate şi maĭ ales temerea d'a vedé viind Domn de la Vladislav, Craĭul Ungarieĭ, care, prin solul sĕŭ Emeric de Joborg, făgăduĭa neîncetat boĭerilor că le va trămite pe Dancĭul, fiĭul luĭ Ţepeş-Vodă, carele trăĭa în Ungaria, la graful Zapolia, şi care negreşit ar fi închinat ţéra protectoruluĭ sĕŭ, în sfêrşit şi frica Turcilor ce amenințaŭ necontenit d'a năvăli preste Românĭ, făcură pe boĭerĭ ca s'alégă dintre dinşiĭ pe cel care, prin firea sa maĭ semétă, se părea că va fi cel maĭ vitéz apărător al ţĕrĭĭ: acesta fu boĭerul Mihné, fiĭul Draciĭ armaşuluĭ din Mănescĭ. [1])

Iată dar pricina pentru care 'l vom găsi câte-va dile dupe mórtea tatăluĭ sĕŭ, în curtea domnéscă de la Argeş; ânsĕ nu va maĭ fi aci asprul vênător cu cojoc de óie. Aḑĭ Mihné a 'mbrăcat chepenég de catifé roşie cu céprazurĭ şi cu bumbĭ de aur, cĭórecĭ albĭ tiviţĭ cu găitane de fir, cisme cu pintenĭ poleiţĭ ş'un gugĭuman de samur cu surgucĭu de petre scumpe. Astfel se cobóră el cu alaĭu din curţile domnescĭ, pênĕ'n vale la biserica, pe care Radu Negru Vodă o lucrase cu mare meşteşug, împestriţând cărămiḑile şi scobind florĭ în pétră.

La uşa bisericeĭ îl întêmpină mitropolitul Maxim cu maĭ mulţĭ archiereĭ, purtând Crucea şi

[1]) *Constantin Căpitanul, Fotino, Şincaĭ, Engel.*

www.dacoromanica.ro

Evangelia pe care Domnul le sărută cu multă cucerie; la urmă merse de 'ngenuchĭe drept la uşa din mijloc a altaruluĭ, îşĭ rezimă capul gol de sântul préstol, iar mitropolitul, puindu'ĭ omoforul pe cap, îĭ citi cu glas măreţ rugăcĭunile de încoronare ale împĕraţilor bizantinĭ şi'ĭ unse fruntea cu sântul mir.

Sculându-se, Mihné sărută préstolul şi icóna Adormireĭ Maĭceĭ Domnuluĭ ce sta pe iconostasul din drépta, ca hram al mŏnăstiriĭ şi, viind în mijlocul bisericiĭ, mitropolitul îĭ puse pe cap coróna Voĭvoḑilor şi'ĭ dete 'n mână spata şi buzduganul domnesc, ce le ducea pe o perină roşie, marele spătar. Atuncĭ pré-sântul părinte, împreună cu marele postelnic îl duseră de subţioriĭ pênĕ la strana poleită ce se 'nălţa pe treĭ trepte la drépta în biserică, purtând pajerea ţĕreĭ săpată în lemn. Când se urcă noul Domn p'acel scaun bogat, cântăreţiĭ glăsuiră rugăcĭunea: „Tebe Boga hvalim!...[1])“ şi óstea de afară sloboḑi puscile şi săneţele cu chiote de bucurie şi începură a suna din tobe, din paŭce, din trômbiţe şi din surle.

Toţĭ boĭeriĭ sta rônduiţĭ şi ascultaŭ liturgia. Când se sfârşi dumneḑeésca slujbă, Mihné eşi din biserică, îmbrăcă în tindă caftanul alb cu guler de samur, încinse paloşul şi încălecă pe un armăsar cu harşà de fir şi cu zăbale suflate cu aur.

[1]) Te deum landamus....

www.dacoromanica.ro

Atuncĭ se porni alaĭul îndĕrĕt la curţile domnescĭ.

In cap mergeaŭ, ca să deschidă drumul, Dorobanţiĭ cu gîrbace şi Vênătoriĭ de plaĭu şi de Olt cu lungĭ săneţe; în urma lor veniaŭ Roşioriĭ şi Verdişoriĭ călărĭ, despărţiţĭ în căpităniĭ, fiecare cu stégul eĭ, purtând mintene roşiĭ şi verdĭ; apoĭ caiĭ domnescĭ, acoperiţĭ cu grele harşale de fir şi de mĕtăsurĭ; îndată dupe aceştia, Mihné însoçit de patru vitejĭ Ferentarĭ cu lăncile poleite 'n vêrf şi la mânere, şi urmat de boĭeriĭ de taĭnă, cu Vătaşiĭ, Aprodiĭ, Armăşeiĭ şi Lipcaniĭ lor. Apoĭ urmaŭ Copii din casă, toţĭ feciorĭ de boĭerĭ, îmbrăcaţĭ cu şavanele şi cu cabaniţe de felurite stofe scumpe, avênd marĭ podóbe şi fotaze la caĭ [1]); eĭ şi cu Aprodiĭ purtaŭ sângécul séŭ stégul cel mare şi douĕ tuĭurĭ turcescĭ date de la Impĕrăţie. Dupe dînşiĭ veniaŭ Lefegiĭ cu haĭne galbene, Simeniĭ şi Scutelniciĭ pedeştriĭ; apoĭ glóta boĭerilor mazilĭ şi boĭernaşilor, iar la sfêrşitul tutulor cetelor, o grămădire amestecată de slugĭ boĭerescĭ, de orăşenĭ, de neguçătorĭ şi de sătenĭ.

Alaĭul se opri în curţile domnescĭ; Mihné descălică, trecu printre boĭeriĭ rônduiţĭ în înduoit şirég, intră în sala mare a spătărieĭ şi se urcă pe tronul domnesc, scoţênd coróna din cap, drept semn de jale pentru tătânĕ-sĕŭ ce murise.

[1]) *Miron Costin.*

www.dacoromanica.ro

Marele postelnic sta în picióre la drépta luĭ.

Maĭ întêĭ veni mitropolitul Maxim ca să'ĭ sărute mâna şi'ĭ rosti câte-va cuvinte de urare în limba sêrbéscă. Călugĕrul Maxim fusese trămis de Craĭul Ungarieĭ ca să împăcĭuéscă pe Radu-Vodă cu Bogdan, Domnul Moldoviĭ, şi de atuncĭ, deşi era sêrb deném, rĕmăsese ca mitropolit în ţéră [1]). Mihné rĕspunse pe scurt că'ĭ pare rĕŭ unde nu se potŭ înţelege d'a dreptul, şi părintele, întorcêndu-se spre norod, ĭĭ dete obicĭnuita bine-cuvêntare.

Dupe dînsul înaintă un boĭer bĕtrân; postelnicul, vorbind către Domn, ĭĭ spuse:

— „Sluga Mării Tale, Pêrvu vornicul Basarab sărută póla Mării Tale.“

— „Te afli zdravĕn, jupan Pêrvule? — întrebă Mihné cu un zîmbet de bunătate prefăcut şi amăgitor.

— „Slavă Domnuluĭ, Măria Ta; ne ţinem şi „noĭ cum putem“.

— „Dar neĭca Barbu, cum trăiesce? Nu'l „vĕd p'aicĭ“.

— „E şedĕtor la dregĕtoriă, Măria Ta, în „Craiova“.

— „Bine face. Eĭ, măre boĭerĭ domnia-vós„tră“, — ḑise el aruncându'şĭ ochiĭ asupra glóteĭ, — „să fie în ţéra Românéscă mulţĭ bărbaţĭ

[1]) *Şincaĭ*, *Engel*. Acest mitropolit era din némul Brancovicĭ.

www.dacoromanica.ro

„de trébă şi cu temeĭ, precum sunt aceştia. (vrênd să însemneze pe Basarăbescĭ), în frica „luĭ Dumneḑeŭ vĕ ḑic c'ar fi blagoslovenie ce- „réscă!..... — Spune'mĭ, jupan Pêrvule, pare- „mi-se c'aveaĭ maĭ mulţĭ pruncĭ?"

— „Cu adevĕr, am treĭ fecioriĭ, Măria Ta, „ş'aŭ crescut flăcăĭ marĭ".

— „Apoĭ să le facem de căpĕtêĭ; să'ĭ în- „surăm. Ce nu'ĭ arăţĭ şi noĕ ca să'ĭ cunóscem?"

— „Nu sciŭ cum să dovedesc Mării Tale „mulţumită pentru atâta milă şi cinste ce daĭ „caseĭ mele".

— „La boĭerĭ vrednicĭ tóte se cadŭ, jupan „vornice!"

Atuncĭ treĭ tinerĭ, între 15 şi 25 de anĭ, cu mêndre şi drăgălaşe chipurĭ veniră să sărute mâna domnéscă.

— „Acesta e fĭĭul meŭ Ilie, pe care am so- „cotit peste puçin să'l căsătoresc," — ḑise bĕ- trânul boĭer, în ochiĭ căruĭa se citea bucuria unuĭ părinte.

— „Să fie comis mare în ḑilele mele şi voĭu „să'ĭ fiŭ nun".

— „Acestă-l-alt — adaose Pêrvu, — e fĭĭul „meŭ Négu care a învĕţat multă carte de la fe- „ricitul patriarh Nifon".

— „Să'mĭ fie mie logofĕt de aprópe".

Tênĕrul, închinându-se adûnc la Mihné, îl rugă, drept har, să'ĭ lase vătăşia de Vênătorĭ.

www.dacoromanica.ro

— „M'am deprins cu dînşiĭ şi eĭ cu mine, „ca trup cu suflet, Măria Ţa", — ḑise el cu glas neted şi hotărît.

— „Fie'ţĭ pe plac", — rĕspunse Mihné în nemărginita sa milostivire.

— „Acesta e cel maĭ mic al meŭ fecĭor, „Dragomir".

— „Voĭŭ chiar de aḑĭ să'l numĕr printre „Copii meĭ din casă".

Tatăl şi toţĭ treĭ fecĭoriĭ se'nchinară luĭ Vodă şi postelnicul începu a numi pe ceĭ-l-alţĭ boĭerĭ.

Ceremonia se sfîrşi şi tótă boĭerimea rĕmase încântată de noul stĕpânitor; fie-căruĭa îĭ dase séŭ îĭ făgăduise un os de ros.

— „Dumneḑeŭ să'ĭ dea anĭ mulţĭ de viéţă „şi de Domnie!" — ḑicea fie-care eşind din pragul domnesc.

* * *

Nu trecu mult timp şi sosi vremea să se facă nunta luĭ Ilie, fecĭorul vorniculuĭ Pêrvu Basarab cu Ilinca, fĭĭca luĭ Radu spătarul din Albescĭ.

În ḑioa aceĭa curtea domnéscă se'mpodobi ca de o serbătóre, şi'ntr'adevĕr vrednicĭ eraŭ amênduoĭ logodnicĭĭ de asemené podóbă. Amênduoĭ tinerĭ, frumoşĭ şi bogaţĭ, se păreaŭ meniţĭ pentru o desĕvêrşită norocire. Când tênĕra fecĭóră se arătă cu concĭul semĕnat cu diamanturĭ, cu abu-

www.dacoromanica.ro

rosul zovon de filaliŭ, cu auritul vĕl de betélă rĕsfirat pe un biniş de suvaiŭ alb, cu grumazul acoperit cu şiruri de mărgăritare şi cu cununia de flori pe frunte, ar fi ḑis ori cine că vede icóna cea mai blândă şi cea mai smerită a Pururei-Fecióre.

Acea frumuseţe pĕtrunse pe toţi, iar mai cu sémă pe Mihné, în a căruĭ inimă deşteptă patima cea mai ferósă şi mai neruşinată.

Nunta se făcu ânsĕ cu veselie; covorul pe care staŭ miriĭ la cununie era semĕnat cu galbiní venetici; de tóte părţile prin odăĭ ploaŭ, pentru boïerĭ, zaharicale, iar în curte, pentru norod, baní mĕrunţi de argint şi de aramă cu mărcile banuluĭ Barbu Basarab şi luĭ Mihné-Voevod. La masă, ginerile şeḑu la drépta luĭ Vodă, şi purtă în cap gugĭuman domnesc; dupe cină boïerĭ şi jupaniţe se prinseră în horă, şi când veni césul de a se sparge cheful, un slujitor de sub masă începu să cânte ca cocoşul ca să vestéscă că se apropie ḑioa.

Toţi se'ntórseră pe la casele lor cu făcliĭ şi cu masalale, toţi veseli, mulţumiţi, dar nimeni mai mult decât tineriĭ însuraţi.

Ânsĕ abié intrase ginerile în odaĭa făgăduinţiĭ, cumpĕrând cu caĭ şi cu arme acéstă dorită plăcere de la fraţiĭ şi de la rudele mireseĭ, ce staŭ la uşă şi'l opreaŭ d'a intra, abié avuse vreme, în dulcea lor grăbire, să stingă candela, când

www.dacoromanica.ro

nisce tâlhari, pătrunḑênd pe furiş într'acel cuĭb de fericire, sugrumară în pat pe Ilie şi luară cu sine trupul mortuluĭ, pe mirésa leşinată şi tóte sculele ce eraŭ răsipite prin odaĭe.

A doua-ḑi spaĭma şi jalea era scrisă pe tóte feçele; nimenĭ nu scia ce să ḑică, ce să gêndéscă; Mihné singur simţea în sine'şĭ, nu mustrarea unuĭ cuget de om, ci mulţumirea uneĭ inimĭ de féră sĕlbatică ce 'şĭ a îndestulat patima uricĭósă.

Uniĭ boĭerĭ şopteaŭ într'adevĕr, dar pe ascuns şi numaĭ acasă la vornicul Pêrvu, cum că s'ar fi zărit într'acea noapte ómenĭ d'aĭ luĭ Stoĭca, credincĭosul luĭ Vodă ce acum ajunsese logofĕt mare, strecurându-se pe sub cumpĕt în casele rĕposatuluĭ Ilie comisul, c'acest omor nu s'ar fi făcut numaĭ ca să prade bogăţiile luĭ, în sfêrşit că ar fi găsit a doua-ḑi cămărăşeiĭ bóbe de mărgăritar răsipite chiar prin odaia de culcare a luĭ Vodă, de unde un om tiptil scosese, când se crăpa de ḑioă, un trup de femeĭe învelit într'o rasă.

Aceste vorbe ajunseră pênĕ la urechile luĭ Mihné şi puçin dupe aceĭa el pofti la masă pre câţĭ audise c'arŭ fi grăit aşa.

La ospĕţ, Mihné se arătă fórte mîhnit pentru perderea unuĭ aşa bun şi tênĕr slujbaş ca Ilie. Când cuparul îĭ aduse potirul de aur din care bea Domniĭ şi când păhărniceiĭ dreseră pe la toţĭ prin pahare, Mihné se sculă, închină drept

www.dacoromanica.ro

mulţumită pentru darul şi mila dumneḑeéscă şi rosti cu glas întristat, un cuvênt în care arătă cum că „tóte sûnt trecétóre pe pământ: tinereţe, „pricopséla, sănétate, frumuseţe, şi slavă, tóte „daruri ale Pronii; cum că se scutură ca frun„ḑele tóte bunurile câte ni le dăruïesce pentru o „ḑi, milostivirea cerésca; dar mai vêrtos cum „n'orŭ să fie zadarnice şi amăgitóre, averile şi bo„găţiile care le agonisim noï muritorii şi care ne „vinŭ de la zadarnica omenire?“

Auḑind aceste înţelepte şi tânguïóse cugetări, bătrânul Pêrvu lăcrima, iar ceï-l-alţi boïeri staŭ pe gênduri, obidiţi şi câte-odată ḑiceaŭ, dând din cap: „Adevĕrat c'aşa este!“

Acéstă tăcere fu întreruptă de medelniceriï ce aduseră pe masă, în sahane de argint, un morman de pilaf alb şi fumegos.

— „Poftiţi, luaţi boïeri!“ — le ḑise Domnul şi fie-care pe rônd turnă cu lingura din sahan; ânsĕ abïé apucaseră să iea în gură şi s'amestece când toţi, strâmbându-se ca de durere de măsele, aduseră mâna la gură şi 'şi scuïpară pe tipsiï dinţiï lor împreună cu bóbe de mărgăritar. Uniï de durere umblaŭ să se scóle de la masă.

— „Staţi pe la locuri, boïeri!“ — strigă atuncï Mihné cu glas tare. — „Ci, nu vĕ zătic„niţi din gustare! Fie-vĕ acésta numaï pildă la „ḑisele mele de adinéori ce le-aţi încuviinţat cu „gêndul şi cu graïul; fie-vĕ drept învĕţătură, ca

www.dacoromanica.ro

„nu dóre cum-va să pohtiţĭ la bogăţiĭ ca la vre „un bine mare. Ispitele lumiĭ sunt multe şi de „tot felul, dar nu sunt spre folosul omuluĭ; ave- „rea adimenesce pe om, ş'apoĭ îl scârbesce; aşa „şi bobul de mărgăritar e maĭ mare şi maĭ cu „preţ decât bobul de orez, dar sparge dinţiĭ. „Ast-fel cuget eŭ în mine şi drept aceĭa aĭn vrut „să aĭbă şi boĭerii meĭ dovadă plăsmuită, ca nu „dóre cum-va vre-odată, să spună vre un bêrfî- „tor, — lumea e plină de ómenĭ rĕĭ! — că am „pohtit eŭ la dobêndĭ..... Eĭ! spuneţĭ acuma, „boĭerĭ domnia-vóstră, nu'ĭ aşa că avuţiile 'sŭ „amăgitóre?“

Şi la aceste din urmă cuvinte un zîmbet batjocoritor i se juca pe buze, iar logofĕtul Stoĭca, rîdênd înghesuit de strâmbările bĭeţilor ştirbiţĭ, se mira în gura mare cum de nu i s'a întêmplat şi luĭ să dea peste un bob de mărgăritar în pilaf, şi cu o slugarnică viclenie făcea mare haz de gluma înrĕutăţită a stĕpânuluĭ sĕu[1]).

Cu atâta se sfârşi ospĕţul, dar Mihné pricepu că sfiéla intrase în inimele boĭerilor şi că prepusurile se schimbase în siguranţe, la ochiĭ Pêrvulescilor! Decĭ, înainte chiar d'a fi ochit, el trebuĭa să dea lovirea cea grea. Hotărîrea o luase,

[1]) Gluma cu mărgăritariĭ în pilaf e o tradiţiune păstrată prin graĭu, despre un boĭer lacom la avuţiĭ.

www.dacoromanica.ro

dar îĭ lipseaŭ mijlócele; Basarabiĭ eraŭ împrăştiaţĭ prin tótă ţéra; eĭ îl înconjuraŭ pênĕ şi'n palat; de aceĭa, în casa sa, se temea tiranul de a cere sfat chĭar de la credincĭosul sĕŭ Stoĭca, ca nu cumva, audindu-se vorbele lor, să prevestéscă cine-va pe Banoveţĭ. Îĭ trebuĭa ânsĕ neapărat un om ca să întindă laţurile şi să pună cursele în lucrare.

* * *

Într'o ḑi, stând cu logofĕtul în odaie, de odată el chiămă un fustaş de la perdé:

— „Să céră Dómneĭ", — îĭ ḑise, — „chiăile „de la pivniţă şi să'mĭ deschidă".

Fustaşul plecă să 'mplinéscă porunca, şi Domnul cu Stoĭca se coborîră în becĭurile boltite ale palatuluĭ.

Dupe ce intră, Mihné porunci pivnicerilor să ésă şi să'l lase singur cu logofĕtul; ânsĕ din întêmplare Dragomir, fĭĭul Pêrvuluĭ, ce de curênd intrase printre Copii din casă aĭ curţiĭ şi de curiositate copilăréscă se coborîse cu chiălariĭ în pivniţă, fiindu'ĭ témă de dojana luĭ Vodă, se ascunse încet şi pe furiş în fundul uneĭ buţĭ góle, şi de acolo, tremurând de gróză, el putu deosebi următórea vorbire[1]):

[1]) Cronicarul anonim în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV.

 www.dacoromanica.ro

— „Sciĭ, Stoĭco, de ce te am adus aicĭ?“

— „Ascult, Măria Ta.“

— „Pe sus în case nu'ţĭ dă nimenĭ pas să „vorbescĭ cevaşĭ în taĭnă; pare-că staŭ păreţiĭ şi „tragŭ cu urechĭa“.

— „Aşa, Măria Ta; mĕ mir cine a putut „bănui adevĕrul despre mórtea luĭ Ilie şi despre „cele ce s'aŭ petrecut aicĭ cu mirésa luĭ, care — „Dumneḑeŭ s'o ĭerte! — a şi murit acum pe mâ„nele maĭcilor.“

— „Pĕcat de dînsa, că era gingaşă şi voĭ„nică muĭere; ca o balauróĭcă mi se sumeţĭa îm„potrivă.....“

— „Eĭ! veḑĭ, Dómne, tóte acelea le spune „acuma lumea întocmaĭ precum s'aŭ petrecut; „d'aceĭa bine facĭ să te feréscĭ.“

— „Apoĭ dóră că nu o fi blăstem ca şi d'a„icé de sub pământ, să ésă svon de ceĭa ce vom „chibzui. Ascultă-mĕ tu bine; veḑĭ că nu maĭ e „de dus mult cu Craioveniĭ; aŭ prins de veste „de tóte, şi ca copoiĭ, adulmecă orĭ-ce mişcare a „domnieĭ. Eĭ! pênĕ aci! am obosit tot înghiţin„du'mĭ amarul; sûnt sătul de atâta făçărie! Voĭ „în sfêrşit să'mĭ rĕdic pétra dupe inimă, să mĕ „mântuĭ cu totul de dînşiĭ.“

— „Măria Ta eştĭ Domn şi aĭ tótă puterea; poruncesce, ce să facem?“

— „Să găsim, Stoĭco, un mijloc d'aĭ pune „pe toţĭ d'odată la mână şi atuncĭ nicĭ pruncul

www.dacoromanica.ro

„din mumă să nu scape!... Aoleŭ, ném blăste-
„mat de Basarabĭ! cŏcĭ nu te ivescĭ acum colé
„sub palma mea ca să te strivesc ca p'acéstă ji-
„ganie!“ — şi mâna luĭ turti cu furie pe fundul
unuĭ butoĭu un păiéjen ce 'şĭ urdĭa în ticnă iţele
sale.

— „Banul Barbu n'a maĭ venit la curte;“ —
adaose Stoĭca dus pe gênduri, — „se vede că se
„teme de ceva.... Négu a trecut cu Vênătoriĭ sĕĭ
„peste Olt; nicĭ asta nu e semn bun. — Sciĭ ce!...
„Măria Ta să le scriĭ pohtindu'ĭ cu politică la
„scaunul Domnieĭ, iar cărţile să le dăm în mânĭ
„de ómenĭ sdravenĭ cari să nu'ĭ slăbéscă din ve-
„dere. D'orŭ veni de bună-voie, îĭ prindem cu tot
„nemetul lor aicĭ; iar décă vorŭ simţi ceva ş'orŭ
„vré să pribegéscă, atuncĭ mesiţiĭ Mării Tale îĭ vorŭ
„aduce ferecaţĭ. Cât despre Pêrvu şi copilul seŭ,
„îĭ avem maĭ aprópe şi se potŭ lesne priveghĭa“.

— „Bine le aĭ gêndit tu; mâne să'mĭ facĭ
„carte către Barbu şi poruncă de învêrtejire Né-
„guluĭ; să rônduïescĭ ómenĭ ca să nu scape din
„ochĭ pe Pêrvu. Tóte să fie puse pênĕ mâne la
„cale şi Dómne ajută! Când m'oĭ vedé scăpat şi
„de odrasla asta de Oltenĭ blăstemaţĭ, o să mi
„se maĭ veseléscă inima în mine. Acum chĭamă
„pe pivniceriĭ şi să le bem aldămaşul..... Noroc
„bun, măre bădiţă!“

— „Să'ţĭ fie de bine, Mării Tale!“

Pivniceriĭ şi butariĭ se coborîră sub boltă.

www.dacoromanica.ro

— „Eĭ! feţiĭ meĭ.“ — le ḑise Mihné, — să tră-„iţĭ! bună trébă 'mĭ aţĭ lucrat voĭ aicé; tóte 'sŭ „traĭnice şi curate; păreţiĭ spoiţĭ; pe jos e aş-„ternut năsip neted şi mĕrunt; buţile staŭ bine „înţepenite pe chezaşiĭ lor; tocitorile sûnt aşe-„ḑate frumos pe căpĕţĕle. Acum să vĕ vedem şi „vinurile! Ia trageţi'mĭ încoa câte o cinḑécă de „la cep“.

Şi Mihné mergea şi gusta din bute în bute, vinurile de la Délul-Mare, de la Drăgăşanĭ, de la Săcuĭenĭ, de la Gréca, pelinurile stifóse şi profire, ţuĭca de prune şi de drojdiĭ, rachiurile de sacâz şi de anason, din Chipru şi din Anadol. Când a-junse spre fundul întunecos al bolţiĭ, întrebă:

— „Dar colo 'n fund ce e?

— „Ia! sûnt nisce buţĭ góle, să trăĭescĭ Mă-„ria Ta! dar ĭaca maĭ încóce un butoiaş de vin de „Drăgăşanĭ, tocmaĭ de când cu Laĭotă Basarab. „Ce maĭ vin! să trăiescĭ Măria Ta; parcă beĭ „mĭere şi ţi s'aprinde foc la inimă“.

— „Ado'n cóce; pune pêlnia mare şi tórnă „cu vedriţa, ca să bem norocul luĭ Laĭotă ş'al „némuluĭ sĕŭ de Basarabĭ!“ şi asvêrlind pe gût un pahar de vin chihlibariŭ, rînji ca cânele când vede că i se gătesce prada.

Logofĕtul Stoĭca nu apucase âncŏ să tórne pe chârtie ieroglificele sale pisanĭĭ, când copilul Dragomir, spăimêntat de cele ce auḑise din fun-dul buţiĭ, alergă la casa tătâne-sĕŭ şi destăĭnui

www.dacoromanica.ro

planurile tiranuluĭ. Pênĕ 'nserat Pêrvu îşĭ rădicase casa ca să pribegéscă şi duoĭ lipcanĭ de olac se trămiseră cu acéstă veste banuluĭ şi vătafuluĭ Négu. Tot némul Basarabilor, pênĕ să nu prinză Domnul de veste, trecuse Dunărea şi ducea jăluirile sale la Pórta Sultanuluĭ.

Mihnĕ, vĕdênd că aceĭ boĭerĭ aŭ întêmpinat rĕsbunarea sa, îşĭ înmuie turbarea în fel de fel de cruzimĭ; porunci să se prade, să se arză şi să se sfărâme pênĕ la pământ tóte casele şi tóte bisericile lor, pre unde se vorŭ fi aflând, în Curtea de Argeş, în Târgovişte, în Craiova, în Brâncovenĭ; pe slujitoriĭ şi pe preoţiĭ lor îĭ căzni şi la urmă, închizêndu'ĭ pe toţĭ în mŏnăstirea Bistriţiĭ ce era clădită chiar de banul Barbu Basarab, îĭ dete foc de arseră toţĭ într'însa.

De atuncĭ înainte tiranul, lepădând or ce vĕl de făţărie, începu a face rĕutăţile pe faţă. Pe boĭerĭ îĭ omora; avuţiile le lua; soţiile şi fiĭcele le necinstea; dăjdiĭ multe punea asupra ţĕriĭ. Pe mitropolitul Maxim ce sta împotrivă la nelegĭuirile sale, necutezând a'l ucide, îl depărtă, dându'ĭ solie la curtea luĭ Vladislav, Craĭul Ungarieĭ [1]).

In urma plecăriĭ mitropolituluĭ, el silui o nepótă a luĭ, şi fratele aceştia, un sêrb a-nume Dumitru Iacşăg, îşĭ scăpă zilele fugind în Ardél, unde aşteptă césul rĕsbunăriĭ. [2])

[1]) *Constantin Căpitanul*, Chronicarul anonim.
[2]) *Engel.*

www.dacoromanica.ro

Se vede dar că Mihné urma viéţa sa de desfrĕnare atât cu jupaniţele boĭerilor curtenĭ, cât şi cu femeile dupe afară, şi tóte aceste se petreceaŭ sub ochiĭ Dómneĭ Smarande, care, stăruind tótă ḑioa la furcă şi la rĕsboĭu, la cămară şi la jicniţă, păzind praznicele şi posturile, spovedindu-se şi făcênd mereŭ la mĕtaniĭ, trecea tóte cu vederea şi trăia o viéţă de găzdóie harnică şi de bună creştină.

In aniĭ domnieĭ luĭ Mihné-Vodă se căsători şi fiĭul sĕŭ Mircé şi luă de şoçie pe fata luĭ Rareş Vodă de la Moldova, anume Domniţa Chiajna.

Ast-fel trăia la culmea puteriĭ şi a măririĭ, familia rĕposatuluĭ Dracé armaşul şi nu prevedea grópa ce sta căscată dinainte'ĭ; astfel şi lupul, cu puiĭ seĭ pustiéză codriĭ fără d'a bănui laţul ce'ĭ va înstruna într'o ḑi pe toţĭ.

www.dacoromanica.ro

COTMÉNA

III.

„Fuga e rușinósă. .
„dar e sănetósă ....“

Un an și jumĕtate trecuse de când Mihné ținea cârma țĕriĭ și boĭeriĭ pribegĭ, — Basarabiĭ și alțiĭ câți putuse să scape din mânile tiranuluĭ, — dupe multe și anevoióse rugăminte, dobêndise însfârșit ajutor de la Împĕrăția turcéscă. Sultanul Baiazit dase poruncă pașiĭ de la Dunăre ca să intre cu oștire în Țéra Românéscă și să așeḑe în scaunul Domnieĭ pe Vlad cel tênĕr séŭ Vlăduță, fratele rĕposatuluĭ Radu-Vodă.

Decĭ, în tómna anuluĭ 1509, treĭ pôlcurĭ de óste turcéscă sta gata să trécă Dunărea, din care unul, sub poruncile luĭ Négoe Basarab, răsbi maĭ 'nainte de cele-l-alte în Oltenia și acolo se

www.dacoromanica.ro

adaose cu Panduriĭ şi cu Vĕnătoriĭ ce veneaŭ cu bucurie să se închine la vechĭa lor căpetenie.

Tóte acestea se auḑise, dar nu lămurite, la curtea luĭ Mihné şi Domnul socoti de folos a trămite în cercetare preste Olt pe fiĭul sĕŭ Mircé, cu vre o câţĭ-va Aproḑĭ credincĭoşĭ, dându'ĭ şi pe logofĕtul Stoĭca ca să'l însoçéscă.

Mircé, temêndu-se a merge d'a dreptul în Rômnicul Vâlceĭ şi ne voind a trage nicĭ chiar tiptil la gazdă în oraş, maĭ 'nainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se opri la mica mŏnăstire Cotména, puçin maĭ în jos de frumósa vale a Luminilor, pe Topolog. Sfînţise sórele din dosul piscurilor Cozii, când el poposi în pacĭnica vălcea unde stă pitită mŏnăstirea, ca un cuĭb între munţĭ. La pórtă era un turn ce acum s'a dĕrîmat; ograda, încinsă cu ziduri, înfăçişa pe din întru patru şiruri de chilióre cu tinde lungĭ şi arcuite; în mijloc se afla o bisericuţă.[1])

Aproḑiĭ aşeḑară vr'o două treĭ corturĭ în curte; iar fecĭorul de Domn şi credincĭosul Stoĭca, dupe o cină de sehastru maĭ mult decât cumpĕtată, merseră să se odihnéscă în chilia stariţuluĭ ce slujea de arhontărie.

— „Părinte, când va toca de nópte, să trécă „cu tóca pe la uşa nóstră, ca să mergem şi noĭ

[1]) Acéstă mŏnăstire, ce ţine de Cozia, a fost zidită de Mircé cel bĕtrân şi drésă de Alexandru Ipsilant.

www.dacoromanica.ro

„la biserică;“ — ḑise Mircé călugĕruluĭ ce'ĭ însoçise cu felinarul de la trapezărie pênĕ la sălaşul lor.

Călugĕrul se gătea să se ducă: — „Blagos„lovesce, părinte“ — îĭ spuseră călĕtoriĭ. — „Dom„nul să vĕ blagoslovéscă, feţiĭ meĭ!“ — şi trăgênd uşa chilii, o închise cu clanţa.

Abié apucase ânsĕ să'ĭ fure somnul, când d'o dată o sumedenie de călugĕrĭ cu rasele ne'ncinse, cu pletele şi bărbile sbêrlite, deteră năvală în chilie şi'ĭ deşteptară cu aceste vorbe spuse pe sărite:

— „Fugĭ, Măria Ta, scapă'ţĭ ḑilele.... Ne aŭ „călcat hoţiĭ!... sûnt la pórtă o miie şi maĭ bine „de haraminĭ levinţĭ, cu sănețele gata de foc şi „cu paloşele góle.... Ḑicŭ că sûnt aĭ luĭ Négoe „Basarab şi cerŭ să te dăm pe Măria Ta.... Fă-ţĭ „pomană cu noĭ; fă ce'ĭ face şi eşĭ de aicĭ, că e „vaĭ şi jale de Măria Ta şi de biétă mŏnăstire!“

Aceste cuvinte spuse pe nerĕsuflate şi de maĭ mulţĭ d'odată, făceaŭ o larmă care sperie şi ameţi pe ticniţiĭ şi somnoroşiĭ călĕtorĭ.

— „Ce ḑiceţĭ? cum? ce e?“ — întrebaŭ eĭ uluiţĭ.

Dar pricina era netedă; Négoe aflând în Rômnic că Mircé, fĭĭul luĭ Vodă, ar fi mas de conac nóptea pe ascuns la schit la Cotména, se răpeḑise cu vênătoriĭ sĕĭ şi năpădise pe la meḑul nopţiĭ, cerênd să'ĭ deschidă porţile; călugĕriĭ

www.dacoromanica.ro

s'aŭ temut să nu le facă vre-o stricăcĭune de va găsi pe vrăjmaş în zidurile lor; de aceĭa, plinĭ de spaĭmă, îndemnaŭ pe Mircé să fugă.

— „Dar pe unde? — întreba acesta, — de „vreme ce ţiceţĭ că lotriĭ staŭ la pórtă".

— „Iată, p'acéstă feréstră" — ĭĭ respunseră, arătându'ĭ o crăpătură ângustă ce da în partea pădureĭ.

— „Fuga e ruşinósă!..." — cugétă prinçul, zăticnindu-se la idea de a fugi fără de împotrivire.

— „Dar e sănétósă!" — adaose înţeleptul Stoĭca.

În minutul acesta, strigătul: „Foc! dăm foc „la mŏnăstire!..." repetat de maĭ multe sute de glasurĭ, făcu pe călugĕrĭ să'şĭ pérdă cu totul minţile; eĭ împinseră pe bĭetul Mircé desculţ, fără căcĭulă, numaĭ în cămaşă şi cu brĕul têrăind[1]) pênĕ la feréstră şi'l îmbrânciră jos. Stoĭca sări dupe dînsul.

Ş'amênduoĭ, în întunerecul nopţiĭ, o luară d'a fuga prin păduri.

Călugĕriĭ, mântuiţĭ de primejdioşiĭ lor óspeţĭ, deschiseră porţile Pandurilor învĭerşunaţĭ. În furia intrăriĭ, uniĭ dintr'aceştia apucase pe nevinovaţiĭ călugĕrĭ de barbă, dar Négoe se răpeḑi încruntat

[1]) Cronica anonimă în *Magaz. istor. pentru Dacia*, tom. IV.

www.dacoromanica.ro

ca paloşul la dînşiĭ: — „Să nu stricaţĭ pe ni-„menĭ!“ — strigă el, în gura mare şi curtea se umplu de óste.

Aprodiĭ luĭ Mircé, vĕdêndu-se împresuraţĭ d'atâta glótă, uniĭ se predară de bună voie, alţiĭ cădură sub numerósele loviriĭ ale duşmanuluĭ.

Négu puse să cerceteze prin chiliĭ, prin pivniţe, şi neaflând pe nimenĭ, credu c'a fost amăgit. Vênătoriĭ luĭ aprinseră focurĭ în curtea mŏnăstiriĭ şi p'afară, şi, dupe vecĭnicul obiceĭu de popas al Românilor, puseră căldarea de fertură în crăcan şi 'ncepură să povestéscă basme şi ḑicĕtorĭ glumeţe.

Când tocă de otêrnie la schit, Négoe intră în biserică, se închină cu smerenia unuĭ Fĕt de Domn cuvios şi, la eşire, vĕrsă în mâna stariţuluĭ un pumn de banĭ de aur, ca să 'ĭ fie spre pomenire: — „Să 'ţĭ dea Domnul slavă şi mărire!“ — ḑise călugĕrul cu faça luminată de o cucernică lăcomie, şi ceĭ-l-alţĭ şoptiră: „Amin!“

Dinḑĭ de diminéţă Basarabul îşĭ rădică taběra şi se întórse în Rômnic.

Pe când la Cotména se petreceaŭ acestea, Mircé şi Stoĭca urmaŭ prin păduriĭ calea lor cea rătăcită; plinĭ de gróză şi temêndu-se âncŏ să 'ĭ fi urmărit, eĭ fugeaŭ înainte speriindu-se de orĭ-ce sgomot, de orĭ-ce şóptă, de frunḑele ce fâşiaŭ pe cracă, de vêntul dimineţiĭ ce mătura uscăturile, de brósca ce sălta în mlaştină, de vĕtuĭul ce

www.dacoromanica.ro

sbughĭa din érbă. La fieşce sunet eĭ se ascundeaŭ în tufe ş'apoĭ frigul umed al noptiĭ de tómnă îĭ făcea să pornéscă de isnóvă, desculţi şi despuĭaţi. Multă vreme eĭ rătăciră pe potecĭ şi pe cărărĭ perdute pênĕ ce deteră într'un drum mare.

Atuncĭ, de maĭ multe orĭ se întêlniră cu cete de ostaşĭ ce mergeaŭ şuerând din frunză către Olt; dar frica îĭ făcea să se pitéscă între bolovaniĭ drumuluĭ şi să 'şĭ opréscă suflarea pênĕ 'ĭ vedeaŭ depărtaţĭ.

Ast-fel petrecură tótă nóptea, ânsĕ mâna dumneḑeéscă îĭ puse pe calea dorită; când se revĕrsa de ḑorĭ, drumeţiĭ pricepură că sûnt aprópe de Curtea de Argeş.

Se răsipise pîcla dimineţiĭ, şi sórele se înălţase vesel ca d'un stat de om pe cer; când ticăiţiĭ călĕtorĭ ajunseră în cetate, doborîţĭ cu totul de ostenélă şi de feluritele încercărĭ ale acesteĭ gróznice noptĭ.

Sosirea lor şi vestea ce aduceaŭ pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc. De cu nópte începuse de prin tóte părţile să vină scirĭ cum că Turciĭ arŭ fi trecut Dunărea la Gĭurgĭu, şi la urmă, că Basarabiĭ arŭ fi intrat cu óste şi cu domn noŭ de la Impĕrăţie în Bucurescĭ; în sfêrşit că un nor de Turcĭ înainta cu mers grabnic ca lăcustele spre curţile Domnescĭ.

Auḑind tóte acesté, Mihné trămise să adune în grab boĭeriĭ la svat; dar pe unde se duceaŭ

www.dacoromanica.ro

Aproḑiĭ să 'ĭ chiăme, veneaŭ înderĕt cu rĕspuns, care că pribegise peste nópte, care că de cu séră plecase să întêmpine pe Turcĭ la Bucurescĭ. Trămise atuncĭ să strîngă în curtea palatuluĭ puçină oştire ce se afla şeḑĕtóre la Argeş; dar tótă se răsipise séŭ apucase să trécă peste Olt la Négu Basarab.

Copii din casă se respândise fie-care pe la părinţiĭ sĕĭ, ast-fel încât Mihné se vĕḑu de odată năpustit de tótă curtea şi de tótă oştirea sa, singur cu aĭ sĕĭ şi cu câte-va bĕtrâne slugĭ părintescĭ.

Atuncĭ sângele ce aprinse într'însul şi turbarea îĭ coprinse sufletul, în minutul acela când orĭ care altul s'ar fi desnădĕjduit. In zadar se oţerea împotriva răstrıştiĭ şi căta în capul sĕŭ înferbêntat un mijloc de împotrivire. Tóte eraŭ mute la al sĕŭ glas, tóte în préjmă 'ĭ staŭ mărmurite şi recĭ ca ghiaça; nicĭ o fiinţă nu se aprindea la focul ce ardea într'însul. In zadar umbla cu pas răpede prin odăĭ, ştergêndu'şĭ sudórea de pe frunte şi isbea cu pumnul în păreţĭ, răcnind: — „Nu; nu se póte să caḑă într'astfel Mihné! „Săriţĭ la mine, copiĭ!“ Dar nimenĭ nu venea, şi numaĭ bolţile respundeaŭ cu urlet la răguşita sa chiămare.

Mircé şi Stoĭca, âncŏ nu eşise din a lor amorţélă; spaĭma şi obosirea sleise cu totul sângele într'înşiĭ. Eĭ şedeaŭ încremeniţĭ pe laviţe,

www.dacoromanica.ro

cu capetele pe mână, cu ochiĭ turburĭ şi holbaţĭ; semĕnaŭ a fi perdut orĭ-ce simţire.

Domniţa Chĭajna, care peste vre-o câţĭ-va anĭ avea să fie eroina de la Şerbănescĭ, sta lûngă dînşiĭ cercând a 'ĭ îmbărbăta, şi 'ĭ suduĭa cu aspre cuvinte, arătându-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune de pre unde vorŭ puté luptătorĭ şi să vêndă cu al lor sânge, cinstea tronuluĭ şi a némuluĭ lor.

Zadarnice poveţe! când eraŭ părăsiţĭ de tótă boĭerimea, de tótă óstea şi de tot norodul, unde eraŭ eĭ să maĭ găséscă apărătorĭ?

In împrejurărĭ ca acestea Românul e maĭ înţelept; el nu 'şĭ primejduĭesce ḑilele pênĕ când nu vede câtuşĭ de puçină nădejde de isbêndă; atuncĭ, maĭ bine se trage înapoĭ, ca la urmă să pótă sări maĭ departe.

Aşa dar, potolindu-se şi vĕḑênd în sfêrşit că nu e prin putinţă a sta cu armele împotriva cotropitorilor, Mihné porunci să se gătéscă de plecare. Atuncĭ aĭ fi veḑut pe toţĭ, slugĭ şi stĕpânĭ, cu feçile pălite, cu ochiĭ sticliţĭ, alergând prin odăĭ, rădicând avuţiile domneşcĭ în lăḑĭ şi în boccele ca să le încarce, îmbrâncindu-se, împedecându-se şi maĭ reŭ, într'acea pripă desnădéjduită.

Când se sfêrşiră pregătirile, dómna Smaranda şi domniţa Chĭajna se urcară jalnice în rădvan, una umilită ca un voĭnic ce s'ar vedé silit să fugă dinainté vrăjmaşuluĭ, fără d'a se lupta; cea-

www.dacoromanica.ro

l-altă oftând dupe casa eĭ aşa frumos direticată, dupe cămara'ĭ plină cu merinde, dupe trômbele de borangic neţesute şi dupe bogatele cusăturĭ rĕmase pe gherghefurĭ.

Mihné, tênĕrul Mircé, Stoĭca şi câţĭ-va credincĭoşĭ slujitorĭ umblaŭ călărĭ pe delaturile rădvanuluĭ, trişti şi ofiliţĭ ca osûndiţiĭ ce aŭ apucat calea ocni. In urmă-le venea un chervan mare mocănesc plin pênĕ în coviltir de sipeturĭ, care ducea pe drumul băjenerieĭ bogăţiile luĭ Mihné-Vodă.

Eĭ apucară spre munţĭ şi trecură graniţa în Ardél.

www.dacoromanica.ro

SIBIIU

IV.

„Să scie tot omul că „am omorît pe Mihné-„Vodă !“

Cât ajunse în Ardél, — într'acea ţéră unde atâté némurĭ răsboĭnice, Ungurĭ, Saşĭ, Românĭ şi Sĕcuĭ, staŭ înghesuite şi în vecĭ gata pe vrajbă, — gêndul cel d'âncêĭ al Domnuluĭ mazilit fu să strîngă o adunătură de ómenĭ cu simbrĭĭ, în capul cărora să mérgă să'şĭ iea Domnia înapoĭ.

Planul sĕŭ nu isbuti; oştirile luĭ Vlăduţ îĭ răsipira simbriaşiĭ, şi el atuncĭ se duse să se aşeḑe cu tótă familia, în Sibiĭu; dar inima luĭ âncŏ nu era înfrântă şi capul luĭ se muncea mereŭ cu idea d'a redobêndi tronul. De aceia trămise pe Stoĭca, cu bogate daruri, în Visegrad, la Craĭul Vladislav al Ungarieĭ, ca să'ĭ arate plân-

www.dacoromanica.ro

gerile sale împotriva boĭerilor ţĕrĭĭ şi să'ĭ céră tot d'odată ajutor şi ocrotire.

Vladislav, linguşit d'a vedé atâta supunere din partea unuĭ Domn român, ĭĭ rĕspunse printr'o carte măgulitóre, în care îl numĭa „bunul sĕŭ frate“ şi'ĭ făgăduĭa că 'l va sprijini cu óste în primăvéra viitóre, îndatorindu'l ânsĕ să priiméscă legea catolică şi să 'ĭ închine ţéra Românéscă, unind'o prin lege şi tractaturĭ de supunere cu crăia Ungarieĭ. Zîmbitórea nădejde a puterĭĭ făcu pe Mihné să priiméscă tóte aceste învoielĭ umilitóre. Lege, familie, avuţie! ce n'ar fi jertfit el óre acum pentru o sângerósă rĕsbunare?

Ah! ce sĕlbatică veselie ĭĭ umplea sufletul, când, printre visele viitóreĭ sale mărirĭ, zărea capetele Basarabilor înşirate în ţepe la porţile 'ĭ domnescĭ!

Vremea d'acum ânsĕ cerea ca s'ascundă asprele aplecărĭ ale inimeĭ sale şi să stea cu zîmbetul mulţumirĭĭ în vecĭ gata pe buze, pentru orĭ ce semn de compătimire séŭ de cinste, pentru orĭ ce făgăduinţă de ajutor.

Craĭul Vladislav scrise tot de odată orăşenilor din Sibiĭu poruncindu-le ca pe „Mihné-Voevod, „pe aĭ sĕĭ, şi tótă casa şi némul lor, nebântuiţĭ, „siguri şi fără împedicare, să'ĭ ţină acolo în mij„locul lor, şi în cinste să'ĭ aĭbă; preste acestea pe „toţĭ să'ĭ apere şi să'ĭ ajute şi să fie datorĭ în

www.dacoromanica.ro

„tot timpul a le prinde parte, nicĭ să cuteze alt-„mintrelé a lucra.“ [1])

Acéstă crăiéscă carte fusese citită în mijlocul pieţeĭ marĭ de către magistrul oraşuluĭ şi toţĭ „înţelepţiĭ, luătorĭ de sémă şi credincĭoşĭ aĭ craĭuluĭ iubiţĭ“ Sibienĭ se făgăduise să împlinéscă cu credinţă, luare de sémă şi înţelepcĭune poruncile ĭubituluĭ lor Craĭu.

De atuncĭ înainte Mihné, pus sub credinţa de obşte şi botezat în legea catolică cu mare pompă, dinainté Sibienilor papistaşĭ, fu privit ca cea maĭ însemnată persónă din cetate. Norodul îl cinstea, îl ĭubea şi se închina la dînsul; adevĕr e că nimenĭ nu putea fi maĭ milostiv decât Domnul român. In tóte ḑilele, magistrul oraşuluĭ, Ión Agota şi judeţiĭ şi juraţiĭ veneaŭ să cerceteze de trebuinţele Prinçuluĭ. In casa luĭ, comitele de Temişóra, Ioja de Şom, trămis acum în părţile Bêrseĭ, nobilul Ión Horvat de Vingart şi toţĭ grofiĭ şi nemeşiĭ din Sibiĭu şi de prin prejur alcătuĭau o curte care se bucura de bilşugul şi de traĭul domnesc al Voevoduluĭ mazil. La mese şi séră în adunărĭ, Mihné le povestea jafurile şi prădările boĭerilor, duşmaniĭ luĭ şi lesne-creḑĕtoriĭ sĕĭ ascultătorĭ se miraŭ, în simplitatea lor săséscă, ce órbă ţéră e aceĭa ce se dă în mâna unor ast-fel de tâlharĭ şi lépădă un Domn, care, străin şi pri-

[1]) *Şincaĭ.*

www.dacoromanica.ro

bég, în câte-va luni numaĭ, umpluse Sibiĭul de bunătăţile sale.

Un bĭet poet latin, Ión Salius, ce se bucura şi el de cinstea de a fi printre numeroşiĭ óspeţĭ aĭ Prinçuluĭ, începuse a pune pe versurĭ laudele sale, arătând vechĭa slavă „a némuluĭ sĕŭ dom-„nesc, întinsa luĭ stĕpânire, drépta 'ĭ străşnicie „împotriva prădătorilor ş'a furilor, rîvna luĭ d'a „uni creştinătatea subt o singură cruce, dorinţa'ĭ „d'a scăpa Bizanţul de păgânĭ, urîcĭósa viclenie „ce 'ĭ răpise tronul, tocmaĭ când era în mijlocul „tărieĭ ş'a grămeḑilor de aur“ [1]). Ănsĕ atuncĭ când era poetul să'şĭ pornéscă Pegazul pe căile zîmbitóre şi înflorate ale viitoruluĭ, când era să cânte gloriósa redobêndire a tronuluĭ ce se apropĭa şi să'şĭ iea plata cuvenită inspiratelor sale strădaniĭ, o împrejurare cruntă curmă de odată strălucitórele nădejdĭ ale Domnuluĭ şi ale linguşitorilor sĕĭ.

Şederea luĭ Mihné în Sibiĭu strînsese acolo maĭ mulţĭ ómenĭ ce purtaŭ cu dînşiĭ câte o vechĭe rĕsbunare şi cari, plinĭ de jalnica aducere aminte a trecutuluĭ, urmăreaŭ ca piéza rea, pe îmblânḑitul tiran.

Nemilostiva ursită séŭ pronia rĕsplătitóre făcuse ca aceştĭ ómenĭ să se întîlnéscă, să'şĭ

[1]) Veḑĭ Epitaful latin al luĭ Mihné, în *Engel.*

www.dacoromanica.ro

destăĭnuiéscă unul altuĭa aceiaşĭ ură şi împreună să chibzuĭéscă a lor rĕsbunare.

* * *

În casa luĭ Dancĭu Ţepeluş staŭ adunaţĭ într'o séră treĭ ómenĭ. Unul de vêrstă meḑie, purtând îmbrăcăminte ungurescĭ, are un obraz pe care se citesce o prostatică rîvnire la mărimĭ; acesta e stĕpânul caseĭ, fecĭor de Domn şi neîmpăcat duşman al luĭ Mihné, carele se suise pe tronul hotărît luĭ de Vladislav şi acum âncŏ îĭ răpise sprijinul ocrotitoruluĭ sĕŭ. Al duoĭlé e un boĭer bĕtrân de ţéra Românéscă, cu barba albă şi cu fruntea înorată de o vechĭe mîhniré; acela e Radul, spătarul din Albescĭ, a căruĭ fiĭcă Ilinca fusese jertfită cu atâta cruḑime de către fostul Domn, chiar în nóptea eĭ de cununie.

În sfêrşit un tênĕr purtând zeghĭa sêrbéscă ţine mâna pe hangerul de la brĕŭ, pare c'ar fi gata să spele în sângele tiranuluĭ necinstea uneĭ surorĭ siluită de dînsul; îl chiamă Dumitru Iacşăg şi e nepotul mitropolituluĭ Maxim.

Eĭ se parŭ a fi dupe o lungă sfătuire; iar bĕtrênul boĭer, întinḑênd cu încetul mâna într'un vas de aur ce sta pe masă, scóse dintr'însul o hârtie înduoită şi citi cuvêntul: „Hangerul!“

Iacşăg săltă de bucurie, strigând: — „E al meŭ!“ — Ceĭ-l-alţĭ duoĭ respunseră: — „Dumneḑeŭ să te ajute!“

www.dacoromanica.ro

Radul posomorît aruncă în foc o altă fâşie pe care scria „Stréngul“ şi Dancĭul rupse cu necaz, una care ḑicea: „Otrava!“

Fără de a maĭ spune o vorbă, eĭ se despărţiră.

A doua ḑi era 12 martie 1510 şi praznic mare al sântuluĭ Papă Grigore. Tótă obştea cuviósă, muĭerĭ şi bărbaţĭ, asculta cântările latinescĭ ale bĕratuluĭ şi rĕsunetul măreţ al organuluĭ. Pe piaça mare, dinaintea bisericeĭ nu e nimenĭ; d'o parte se vede numaĭ un zid boltit; de cea-l-altă un tufiş de pomĭ îndesaţĭ.

Acuma slujba s'a sfârşit; creştiniĭ îmbrăcaţĭ ca de serbătóre, esŭ de tóte părţile, făcêndu'şĭ cu aiasmă semnul crucĭĭ pe frunte şi se respândescŭ pe la casele lor. Maĭ în urmă de toţĭ şi umblând cu pas greŭ, se cobóră treptele de pétră ale catedraleĭ, Mihné-Vodă însoçit de nedeslipitul sĕŭ Stoĭca şi de Ión Horvat de Vingart[1]); contoşul Domnuluĭ, sur şi lung, cu céprazurĭ de fir, e deschis la pept şi lasă să se véḑă o scumpă blană de samur, la fel cu căcĭula de pe cap. Nimenĭ dintr'înşiĭ nu pórtă arme într'o ḑi mare ca aceĭa.

— „Frumósă şi măréţă slujbă!“ — ḑise Domnul către Horvat.

— „În curênd se vorŭ bucura de dînsa şi

[1]) *Nicolae Olahul.*

www.dacoromanica.ro

„pământeniĭ Mării Tale, când cuviósa'ţĭ rîvna îĭ „va adăpa la isvorul adevărateĭ credinţe.“

— „Aşa eĭ negreşit. Sciŭ bine că voĭ întêm- „pina óreşĭ-care anevoinţe, pedicĭ şi zavistiĭ; dar „lăsaţi-vĕ pe mine;“ — ḑise el zîmbind în silă, „— voĭ purta crucea în mână de fer. În zadar „vorŭ încerca boĭeriĭ şi maĭ ales blăstemaţiĭ de „Basarabescĭ....“

Atuncĭ, sărind ca un trăsnet din tufiş, un om se răpeḑi la el cu hangerul în mână şi în ĭuţéla isbireĭ îl pironi cu ferul drept în petrele bolţi de pe piaçă. Abié avu vreme Mihné să'ĭ ḑică cu o mirare plină de dispreţ: — „Tu cine eştĭ?“ şi perḑênd orĭ ce simţire, căḑu mort pe brâncĭ. Hangerul isbindu-se de lespeḑĭ, îĭ pătrunse cóstele şi eşi sângerat prin spate.

Tovarăşiĭ luĭ Mihné rămaseră încremeniţĭ de spaĭmă şi ucigaşul se făcu nevĕḑut; dar peste câte-va minute un om striga în gura mare din clopolniţa bisericeĭ: „Să scie tot omul că am o- „morît pe Mihné-Vodă [1])“. Acela era Iacsăg.

La acea seméţă şi gróznică strigare ce se răspândise ca o furtună prin tot oraşul, norodul întreg se turbură; începură a trage clopotile şi cetăţeniĭ prin case, îmbrăcaŭ zéoa de sîrmă şi coĭful de fer şi se înarmaŭ ca la o mare primejdie. Adunaţĭ toţĭ davalma şi cu sgomot pe piaça mare,

[1]) *Constantin Căpitanul.*

www.dacoromanica.ro

eĭ priveaŭ cu jale la strălucitul rĕposat, când strigările turbate ale luĭ Iacşăg şi vaĭetele familieĭ domnescĭ ce sosise în grab pe locul de omor, întărîtară mânia noroduluĭ. Un cetăţén maĭ aprins şi maĭ îndrăzneţ dibui pe ucigaş în turnul cel înalt şi cu o împuşcătură îl lovi drept în cap [1]). Trupul luĭ Iacşăg căḑu sfărîmat pe petre.

Acesta fu semnul isbucnirilĭ: — „Săriţĭ pe „ucigaşĭ!.... sbieraŭ din tóte părţile.

— „Dancĭu şi Albescu aŭ fost înţeleşĭ cu „tâlharul acesta“ — strigă Stoĭca dupĕ treptele bisericeĭ, presupuind acum taĭnica lor înfrăţire.

— „Pe dînşiĭ copiĭ!..... Eĭ aŭ ucis pe bunul „Domn! pe milostivul Mihné!..... pe tatăl sĕr„manilor!!... pe fala Sibiĭuluĭ!!!.. Pe dînşiĭ, copiĭ! „daţĭ, daţĭ, năvală!.....“ — Aceste strigăte, repeţite de miĭ de glasurĭ, pornirĕ glóta cu volburĕ dupe piaçă şi toţĭ se răpeḑirĕ la lŏcaşele bănuiţilor omorîtorĭ.

Acolo se petrecură gróznice măcelărĭi [2]); pe toţĭ din casă, stĕpânĭ şi slugĭ, îĭ sfâşie norodul învĭerşunat, şi trupurile lor trunchĭate şi têrîte prin ţĕrina uliţiĭ, le asvêrli, ca stêrvurĭ, afară din cetate. Astfel une-orĭ sórta înécă în acelaş potop pe vinovat şi pe rĕsbunătorĭ!

Abié nóptea aduse ceva linişte în oraş, dar

---

[1]) *Constantin Căpitanul.*

[2]) *Şincaĭ.*

www.dacoromanica.ro

cetăţenii rămaseră armaţi ca să ducă a doua-zi cu cinste trupul luĭ Mihné-Vodă pênĕ la cel din urmă al sĕŭ sĕlaş, în biserica Sânteĭ Crucĭ de la Dominecanĭ[1]).

Sibiĭul amăgit plânse multă vreme pe crudul tiran căruĭa dincolo de Carpaţi îĭ ziceа „Mihné cel rĕŭ". Judicătoriĭ curţiĭ crăiescĭ făcură cercetare asupra acestor nenorocite împrejurărĭ şi familia Domnuluĭ rĕmase cinstită şi apărată, în Sibiĭu pênĕ când sórta armelor, iarăşĭ protivnică, o sili să trécă la Çarigrad.

Mircé Cĭobanul a fost Domn al ţĕrii mulţi anĭ dupe acestea, şi maĭ mulţi Domnĭ din némul Draciĭ armaşuluĭ din Mănescĭ aŭ stat, la deosebite vremurĭ, pe tronul ţĕrilor nóstre.

Bucurescĭ 1857.

Tipărit în foiţa ziaruluĭ *Românul* din 1857; apoĭ în volum, la 1860, în Bucurescĭ şi la 1886, în Craiova.

[1]) *Sig'er.*

www.dacoromanica.ro

DÓMNA CHIAJNA

1560—1568.

MORMÊNTUL

I.

Clopotele bisericeĭ domnescĭ din tîrguleţul Bucurescilor băteaŭ cu glas jalnic şi treptat; iar de sus, de pe colnicea déluluĭ de'mpotrivă le răspundea cu răsunet tânguĭos şi depărtat, mica turlă rŏtunjită a bisericuţeĭ luĭ Bucur.

Era pe la sfîrşitul luĭ fevruarie, anul 1560, şi de curênd se adusese în oraş, trupul Mircii Vodă, cel poreclit *Crobanul*, care, la 25 ale luneĭ, murise pe drum, când se întorcea din Ardél,[1])

[1]) *Constantin Căpitanul,* Cronicarul anonim şi *Engel.*

www.dacoromanica.ro

orĭ că boĭerĭĭ pribegiţĭ acolo pe carĭ el se'ncercase cu făgăduielĭ mincinóse şi cu viclene jurăminte a'ĭ înapoĭa în ţéră, 'ĭ urdiseră cu otrăvurĭ peirea, orĭ că Dumneḑeul milostiv se'ndurase în sfêrşit de nevoile bĭeţilor creştinĭ împilaţĭ de acest crunt stĕpânitor şi hotărîse acum césul aspreĭ sale judecăţĭ.

De patru orĭ[1]) Mircé fusese aşeḑat domn cu sila în ţéră de Pórta turcéscă, şi numaĭ hulă şi ură îşĭ ridicase asupră-şĭ prin năpăstuirile sale; iar maĭ ales pe boĭerĭ 'ĭ bântuĭa şi'ĭ muncea cu rĕutate, ca dóră să le plătéscă cu amar şi cu chinurĭ, omorul tătâne-sĕu Mihné Voevodul, şi lunga isgonire a némuluĭ sĕu şi pizma lor cea nemblânḑită. Drept rĕsbunare, mulţĭ dintr'înşiĭ căḑuseră sub sabia Beşliilor, mulţĭ iar, fugăriţĭ în Ardél, aşteptaŭ acolo să le vină şi lor rôndul pe róta schimbătóre a sórteĭ românescĭ.

Se'nţelege dar că cu mórtea Domnuluĭ, trebuiaŭ acum să le renască nădejdiile şi să se asmută ale lor nalte rîvnirĭ.

Ânsĕ Mircé îşĭ dase obştescul sfêrşit pe scaunul domnieĭ, în mijlocul tărieĭ sale; deci tótă măréţa pompă a uneĭ domnescĭ înmormêntărĭ umplu têrgul, la a sa pristăvire, de o jale adûncă şi'ngrijată.

Noua curte domnéscă din Bucurescĭ, clădită

[1]) *Engel.*

www.dacoromanica.ro

printre sălciile de pe malul stîng al Dâmboviţeĭ şi 'nconjurată de ţepene ziduri cu creste 'nalte şi cu ânguste ferestruĭ de meterez, era plină de o glótă posomorîtă pe care abié o ţinea în strună un şirég îndesat de Dorobanţĭ şi de Aprodĭ. Sus în casele domnescĭ, al căror lat acoperiş de şindrilă se'ntindea jur împrejur cu ştreşine largĭ şi revĕrsate, staŭ adunaţĭ, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupuluĭ împodobit al rĕposatuluĭ, tóte căpeteniile ţĕrii.

Preoţiĭ se coborîră maĭ ântêĭ pe scară şi începură cu obicĭnuitul vĭers a lene, cântecele de îngropăciune; de douĕ lature se întindea óstea pedéstră cu prapurele plecate, cu săneţile în jos. In mijlocul eĭ mergeaŭ cerniţĭ, boĭerii de taĭnă, uniĭ purtând p'aĭ lor umerĭ sicriul luminatuluĭ mort, alţiĭ ţinênd pe mânĭ pliópa pe care sta încrucişate sabia şi busduganul domnesc; îndată apoĭ, călcând cu pas sigur şi apĕsat, venea văduva rĕposatuluĭ, Dómna Chiajna, pe al căruĭ chip în vecĭ încruntat, nimenĭ nu putea dovedi pĕsurile inimeĭ sale: pĕrul eĭ începuse a cărunţi, dar trupul sĕŭ era 'nalt, portul eĭ drept şi falnic, ochirea'ĭ straşnică şi hotărîtă; capu'ĭ căta mêndru în sus, fără grijă şi fără sfiélă. Pentru cea din urmă óră ea îmbrăcase albele podóbe şi vĕlul de betélă ale mireseĭ ca să ducă pe soţul eĭ la vecĭnicu'ĭ lŏcaş, cŏcĭ dupe ţioa aceĭa văduva

www.dacoromanica.ro

nu mai scotea veşmintele cernite. Aşa era obiceĭul vechimeĭ.

La drépta eĭ umblaŭ doĭ coconí tineríĭ, ca de 14 şi 15 aní, cu haĭne negre şi cu feçe obidite. Aceştia eraŭ moştenitoríĭ, acum sĕrmaní, aĭ luĭ Mircé. Cel maĭ mare de aní, Pĕtru, betég şi mărunţel la boĭu, înainta cu greŭ sprijinindu-se într'o cârjă; fratele sĕŭ Alexandru îl însoçea; şi amêndouĭ, plânşĭ şi tăcuţí, semĕnaŭ duşĭ pe jalnice gênduríĭ.

D'a stînga Chiajneĭ, douĕ copile, ceva póte maĭ în vêrstă decât fraţiĭ lor, dar îmbrobodite în marame negre, ce le ascundea cu totul obrazele, dovedeaŭ numaĭ prin suspine şi prin plânsoríĭ năbuşite, adûnca lor durere.

Dupe tânguĭósa familie, alaĭul se prelungea cu toţĭ ómeniĭ caseĭ, amestecând cu sunetul jalnic şi slăbănogit al tobelor, văietările lor, — cu Călăraşiĭ domnescĭ ce se îngrijiseră a face la caiĭ lor, lăcrimarea ochilor cu praf de puşcă[1]), — şi în sfêrşit cu tot norodul oraşuluĭ ce umbla cu capetile góle pentru jălire.

Alaĭul colindă uliţele povêrnite ale miculuĭ orăşel ce abié atuncĭ începuse, numaĭ pe malul stîng al gârleĭ[2]), a se împlini icĭ cu gardul uneĭ

[1]) *Cantemir*, Descrierea Moldoviĭ.

[2]) *Constantin Căpitanul*, vorbind despre clădirea mŏnăstiriĭ Radu-Vodă, de către Alexandru-Vodă, fiĭul Mirciĭ, ţice: „din jos de Bucurescĭ“ adică afară din oraş“.

www.dacoromanica.ro

colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei căscióre de brăslaș ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boïer séu de boïernaș ajuns; trecu și prin piața mare unde șetrele precupeților, scaunele măcelarilor și tarabele gelepilor [1]) turcí, armení séu greci, eraŭ închise în ḑioa aceïa, și se întórse iarăși în curtea domnéscă, unde rĕsunaŭ clopotile bisericeï, pe care o zidise chiar Mircé Vodă Cĭobanul [2]) și în care, d'intre toți Domnii, el mai ântêĭ s'a îngropat.

Toți pe rônd intrară în sântul lŏcaș; năsălia fu așeḑată jos chiar lângă strana domnéscă; se ḑise prohodul și slujba se urmă tótă dupe rônduiala sa; dar când pe la sfêrșit începură arhiereiĭ, apoĭ slujbașiĭ ceĭ marĭ și ceĭ micĭ să se apropie de mort și să'ĭ sărute mâna dréptă și crucea dintr'însa, câți-va boïerĭ, mai mult tineri și noĭ popositĭ în biserică, aĭ căror caĭ și arme se auḑise tropotând și zornăind p'afară în vremea slujbeï, înaintară cu semeție și, puindu-se drept în fața sicriuluĭ, începură să strige în gura mare către obștea spăimêntată din biserică.

— „Fie-vĕ rușine, mĕĭ fraților, să vĕ spur„cați buzele pe așa mânĭ pângărite! Scârbă să vĕ „fie a pleca capul la trupul unuĭ om care a fost

[1]) Neguçătoriĭ străinĭ.

[2]) *Engel* numesce acéstă biserică *Ghiced*, ceïa ce însemnéză, mi se pare, pe turcesce: *Sentinelă*.

www.dacoromanica.ro

„urgia ómenilor şi bicĭul Sataniĭ! — Óre nu vĕ e „destul că, precât a fost tâlharul acesta cu ḑile, el „a hălăduit în domnie atâţĭa marĭ de anĭ; ba âncŏ „v'aţĭ colăcit, ca têrîtórele, la pólele luĭ şi 'ĭ aţĭ lins „laba cea mohorîtă, pe care nu cutezaţĭ a o muşca? „— Acum, încaĭle, prindeţĭ la inimă! lepădaţi-vĕ „jositărea slugărie! Vedeţĭ că ochiĭ i s'aŭ stins; „córdele puterĭĭ sale s'aŭ rupt; acum cel puçin „îndrăzniţĭ şi voĭ a face ca mine, Badé cluĉarul, „şi ca tovarăşiĭ meĭ, toţĭ boĭerĭ aĭ ţĕrĭĭ, pe carĭĭ „năprasnica silnicie a Cĭobanuluĭ ne a ţinut alun- „gaţĭ pe la străinĭ. Veniţĭ şi vĕ plecaţĭ cruceĭ mân- „tuitóre ce cu drept o smulg din mânile nelegĭui- „tuluĭ; iar stêrvul luĭ scuĭpaţi'l ca mine şi asvêr- „liţĭ cu petre într'însul!“

La aceste vorbe îndrăzneţe, însoçite cu fapta, toţĭ rĕmaseră încremeniţĭ de cĭudă. Chiajna singură se răpeḑi către cutezătoriĭ tinerĭ şi cu ochirea'ĭ fulgerătóre îĭ opri în loc:

— „In laturĭ, mârşavilor!“ — strigă ea cu glas puternic. — „Asta vĕ e, bĭet, vitejia, neru- „şinaţĭ păgânĭ ce necinstiţĭ un mormênt? Spuneţĭ, „ce sciţĭ maĭ mult a face, mişeilor, uneltitorĭ de „rele, iscoditorĭ de desbinărĭ, ce priviţĭ de subt „obĭală, pĕsul ţĕrii şi alergaţĭ, ca dulăiĭ, la pra- „dă? — Ce! óre socotit'aţĭ voĭ că, unde a rĕposat „Cĭobanul, o să rămână turma în ghiarele vóstre „ca să o jăfuiţĭ dupe cum vĕ place? Heĭ! măre „băieţĭ, maĭ va pênĕ atuncĭ! Mircé s'a dus, dar

www.dacoromanica.ro

„fiul ei a rĕmas şi Chiajna îĭ e mumă şi va „sci să'l apere de voĭ".

Ochiĭ pribegilor se'ntórseră către Pĕtru pe care Dómna îl arĕta cu degetul, ţicênd acestea; dar când vĕdură trupul mic şi gârbovit al teneruluĭ un zîmbet de dispreţ le înflori pe faţă şi Bardé cluciarul adăogi rîdênd:

„Aoleŭ! vaĭ de biétă moşie déc'o fi să'ĭ „mé nă tótă séma, şoldîş, ca Fĕt-frumos ăl ghe„bos! Dar taĭ-ă'ţĭ gura, nu vorbi de pomană, ju„pânţă, că dor nu vom remâné, sărac de noĭ, „rîsul lumeĭ că, adică nu s'a maĭ aflat dintre noĭ „altul maĭ vrednic de Domnie, decât ăst pitic slut „şi şchiop!"

Risără boĭeriĭ cu hohote; dar Chiajna, turbată de mânie, smulse c'o mână vîrtósă de pe pliópa sicriuluĭ buzduganul şi sabia domnéscă şi dându-le în mânile fiĭu-sĕŭ: — „De e şchiop şi „mĕrunt", — ţise ea, — „iată cârja ce'ĭ va spri„jini betegia şi iată paloşul ce'l va înălţa cu capul „maĭ pre sus de tóte capetele vóstre — Dar nu „plătiţĭ vorba ce o perd cu voĭ. — Pe eĭ, copiĭ!" — strigă îndreptându-se către Lefegiĭ şi întorcându-se la preoţĭ: „Sfinţiile vóstre, urmaţi-vĕ datoria".

Atunci zăngănitura ostaşilor ce daŭ năvală, larma glóteĭ turbate ce se îmbrâncea, cântările preoţilor zorind a sfârşi slujba, sunetul clopotelor, isbucnirile tunurilor făceaŭ tóte la un loc un vuet încurcat, un fel de luptă amestecată, din

www.dacoromanica.ro

care fieşi-cine căta să'şĭ scape ḑilele, ast-fel încât în puçină vreme se strecurară toţĭ şi biserica rĕmase deşértă.

* * *

În mijlocul liniştei ce urmase aceluĭ sgomot neobicĭnuit, un tênĕr la chip mêndru şi plăcut, eşi dintr'o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pĕtrunsă de o cucernică jale. Un mintén negru cu găitane de fir, cĭóricĭ la fel, cu pajerĭ pe genunchĭ, o mantie scurtă pe umerĭ, cizme 'nalte în picĭóre cu pintenĭ de argint; la cópsă, un paloş scurt şi drept şi 'n mână o ţurcă de samur cu surgucĭu: iată îmbrăcămintea sa.

El umbla să ésă din biserică când, pe ţĕrîna âncŏ grămădită a nouluĭ mormênt, zări o femeie zăcênd înfăşurată într'o lungă maramă de zăbranic negru; se apropie, pipăi o mână mică şi rece, ridică marama dupe obraz şi, pentru întêia óră, inima'ĭ simţi, la vederea uneĭ necunoscute, fiorii ce dă primejdia uneĭ fiinţe ĭubite. Nicĭ odată pênĕ atuncĭ el nu vĕḑuse aşa fragede şi dulcĭ trăsurĭ, în luptă cu suferinţa; nicĭ o dată sufletu'ĭ nu se umpluse de o maĭ vie şi maĭ îndoĭósă îngrijare pentru o viéţă scumpă şi dorită. Sta îngenuchiat şi coprins ca de un farmec dinainté aceleĭ ḑîne aromite şi vinele'ĭ băteaŭ cu ĭuţélă şi suflarea'ĭ se revĕrsa din sînul

www.dacoromanica.ro

sĕŭ, pare c'ar fi vrut să împartă cu dînsa viéţa ce în peptu'ĭ se înduoise.

Cu 'ncetul tênĕra copilă îşĭ veni 'n simţirĭ; ochiĭ eĭ albaştriĭ clipiră sub lungele'ĭ gene bălaie şi — veḑĭ câtă e puterea taĭnică şi neprevĕḑută a ĭubireĭ! — tênĕra domniţă ce căḑuse leşinată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimêntă zărind acum dinainte'ĭ un om ce învederat trebuĭa să fie de séma lor; dar pe chipul acestuĭa domnea într'acel minut, atâta senină mărinimie, atâta smerită supunere, încât sufletul eĭ nu presupuse vre un rĕŭ, şi buzele'ĭ, rumenindu-se uşurel, şoptiră încetişor:— „Îţĭ mulţumesc „c'aĭ fost milos şi m'aĭ scăpat d'aceĭ ómenĭ fără „de lege!“ — Apoĭ, pricepêndu-se singură cu un bărbăt necunoscut, se sculă binişor şi cu pasul âncŏ şovăind, se îndreptă către casele domnescĭ.

Radu (cŏcĭ aşa îl chiăma pe tênĕr) rĕmase uĭmit în loc; el urmări cu ochiĭ pe blânda fecĭóră ce curênd se perdu ca o umbră şi, strîngênd pe peptu'ĭ marama ce'ĭ rĕmăsese în mânĭ, jură că viéţa'ĭ întrégă va fi închinată ângeruluĭ acestuĭ vis încântător. Din minutul acela, el ce se hrănise cu laptele duşmănieĭ, el ce visase numaĭ crunte rĕsbunărĭ, el care, auḑind mórtea luĭ Mircé, se grăbise, cu câţĭ-va pribegĭ, să calce hotarul ţĕrĭĭ cu ura în inimă, cu dispreţul isbêndeĭ pe buze, cu hotărîrile cele maĭ sângeróse, simţi acum într'o clipă, tóte aceste aspre dorinţe răsipindu-se

www.dacoromanica.ro

şi patimile'ĭ, ca şi traĭul sĕŭ, din minutul acela se schimbară cu totul.

Radu era fiĭul vorniculuĭ Socol, boĭer odinióră mare şi tare în ţéră; pe acest Socol îl trămisese Pĕtraşcu Vodă ca sol la crăiasa Ungarieĭ, Isabela, când acésta intrase isbênditóre în Cluş (22 octomvrie 1556)[1]), şi solul se întorsese cu bogate daruri şi cu înalte năzuiri; rîvnitor chiar la domnie, vornicul otrăvi într'ascuns pe bunul Pĕtru; dar oştile luĭ Suleiman, ce aduceaŭ în locu'ĭ pe Mircé, îl goniră din ţéră şi'l siliră să'şĭ caute scăparea în Ardél. Socol încredinţă atunci starea şi familia sa grafuluĭ Francisc Kendi şi plecă la Çarigrad ca să'şĭ câştige favor la Pórtă; dar Mircé îl preîntêmpinase şi, săpându'ĭ din vreme grópa, nenorocitul peţitor fu aruncat în mare din porunca Sultanuluĭ. În zadar maĭ pe urmă îşĭ ceruse nevasta şi pruncii luĭ, averea de la Kendi; ungurul tăgădui şi păstră pe sémă'ĭ vistieria şi turmele şi stogurile de bucate ale boĭeruluĭ român[2]).

Decĭ acum fiĭul acestuia venea să'şĭ redobêndéscă drepturile părintescĭ; el se unise cu vre o câţĭ-va din boĭeriĭ pribegiţĭ cari, nerăbdătorĭ de a'şĭ revedé vetrile, sosise călărĭ chiar în ḑioa pogribanieĭ Domnuluĭ, cugetând, ca nesocotiţiĭ, să

[1]) *Engel*, Analele Săcuilor, *Forgacĭ, Verantie, Şincaĭ.*
[2]) *Sigler, Forgacĭ.*

www.dacoromanica.ro

smulgă côrma ţĕriĭ din mânile vĕduveĭ; ânsĕ Mirceóia era în stare de a le sta împotrivă; unĭĭ dar dintr'aceĭ cutezătorĭ fură prinşĭ şi ferecaţĭ, alţiĭ scăpară în învălmăşală şi se pregătiră a veni de isnóvă cu óste din Ardél.

Oblicind din noŭ despre sosirea boĭerilor pribegiţĭ, cu óste, Chiajna, care aşedase acum în ticnă pe fiĭul eĭ Petru Şchiopul pe scaunul domnieĭ, nu se turbură pré mult cu gêndul că îndêrjiţiĭ boĭerĭ vorŭ fi strîns în Ardél vre un stol de adunătură pe care lesne 'l va răsipi oştirea eĭ; trămise dar împotrivă-le pe marele sĕrdar cu ceva călărime.

Amêndouĕ părţile se loviră la satul Romanesciĭ din Dâmboviţă [1]), dar vitejia pribegilor înfrânse pe ómeniĭ domnieĭ, şi biruitoriĭ alergară spre Bucurescĭ.

Tot némul domnesc, cu ce boĭerĭ maĭ avea pe 'mprejuru'ĭ, fugi la Gĭurgĭu şi de acolo, însăşĭ Dómna trecu Dunărea ca să céră ajutor de la paşa din Rusciuc. Adunându'şĭ apoĭ tóte puterile pământene, şi Roşiorii şi Ferentariĭ şi Lefegii şi tóte crucile de pedestraşĭ, sprijinită pre de altă parte de Spahiĭ turcescĭ, Chiajna, în fruntea oştireĭ sale, apucă drumul înapoĭ către Bucurescĭ, răsipind gróză înainte'ĭ numaĭ prin glóta năprasniceĭ sale ordiĭ. Boĭeriĭ, prinşênd de

[1]) *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim.

www.dacoromanica.ro

veste despre acestea, se traseră înapoĭ pe drumul Craioveĭ, aşteptând ajutóre de dincolo de Olt; dar óstea domnéscă îĭ nimeri pe priporul satuluĭ Şerbănesciĭ [1]).

Un rîuleţ ce şerpuesce sub o cóstă, despărţea amêndouĕ taberile. Clucĭarul Badé, căpetenia pribegilor, se vĕdu strîmtorat la pólele déluluĭ şi fără léc de scăpare; iar Chiajna, încălecată bărbătesce şi purtând zale de pept ş'un hanger în mână, străbătea rôndurile, îmbărbăta pe Romănĭ cu vorbe linguşitóre, pe Turcĭ cu bogate făgăduĭeliĭ şi le însuflla tutulor aspra sa voĭnicie. Ostaşiĭ, minunaţĭ şi îmbiaţĭ de învĭerşunata vitejie a aceleĭ zdravene muĭerĭ ce le striga şi le da pildă ca să lovéscă pre vrăşmaşĭ, deteră năvală, trecură într'o clipă micul pêrîŭ, şi, printr'o crâncenă măcelărie, sdrobiră cu desĕvêrşire mica óste boĭeréscă. Acolo periră, luptându-se vitejesce, Badé clucĭarul şi mulţĭ alţĭ ómenĭ dintre pribegĭ [2]).

Într'acéstă nenorocită bătălie, boĭeriĭ îşĭ aduceaŭ cu durere aminte de atâţĭ voĭnicĭ tovarăşĭ ce se dase d'a gata pradă şi fusese robiţĭ şi ucişĭ în ḑioa nesocotiteĭ lor semeţiĭ în biserica din Bucurescĭ; printre aceĭa eĭ socoteaŭ şi pe tênĕ-

[1]) *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim.
[2]) Idem.

www.dacoromanica.ro

rul Radu Socol, în care 'şĭ pusese marĭ nădejdi, şi care acum, nesciut de nimenĭ, trăĭa retras şi ascuns pe malul Motruluĭ, în dĕrîmĕturile cetăţuieĭ de la Socolescĭ, muncindu'şĭ sufletul înduoios între ură şi ĭubire.

www.dacoromanica.ro

NUNTA

II.

Printre ómenii pe carii firea 'i a lipsit de ale trupului deşĕvêrşiri sunt unii cari, preţuind âncŏ din vêrsta copilăriei starea lor neasemuită cu a celor-l-alţi ómeni şi de toţi batjocorită, se hrănescŭ cu o nepregetată cĭudă, c'o adûncă zăcaşie care în vecĭ le ţine mintea veghĭată şi le pornesce sufletul la vicleniĭ şi la rĕutăţi; alţiĭ iar, maĭ zăbavnicĭ póte în agerimea duhuluĭ, sunt de tineri cuprinşi d'o taĭnică melancolie, d'o înduoĭósă sfiélă, care maĭ adesé se cumpănescŭ cu o minte dréptă şi sănĕtósă, cu un suflet compătimitor, cu o inimă milósă.

Din felul acesta era junele moştenitor al luĭ Mircé, Pĕtru Schiopul; aniĭ sĕĭ tineri, mintea'ĭ înděrĕtnică cu greŭ 'ĭ arŭ fi păstrat scaunul domnieĭ, de n'ar fi stat la mijloc mumă-sa Dómna Chiajna, muĭere capeşă şi dăunósă, care scĭu să

www.dacoromanica.ro

dobóre cu armele împotrivirea Românilor şi să cumpere cu bani bună-voinţa Porţii. Într'adevĕr, drept rĕspuns la trămiterea unor bogate daruri, însoţite cu făgăduinţa pe a mări pênĕ la patruzecĭ de mii galbini, haraciul ţĕrii [1]), — care, din 3,000 de aspri ce fusese la început, subt Mircé Bĕtrânul (1383), se urcase, sub Laĭotă Basarab, la 10,000 galbenĭ [2]), — Stefan vel portarul impĕrăţieĭ aduse hatişeriful ce intărea Domn pe fiiul eĭ Pĕtru [3]).

Uneltirile Dómneĭ Chiajne isbutise tóte; ea era stĕpână tare şi mare; în zadar se maĭ cercară unii din boĭerii pribegĭ, precum Stancîu Benga, Mateĭ Marga, Radu logofĕtul, Vâlsan şi alţii să'ĭ dîrapene cu armele domnia: la Boienĭ eĭ fură învinşĭ şi răsipiţĭ [4]). Nu rĕmăsese altă nădejde decât o tăcută supunere; ceĭ maĭ mulţĭ dintre boĭerĭ se învêrtejiră p'acéstă înţeléptă cale. Printre dînşiĭ veni să se închine statorniciteĭ domniĭ şi tênĕrul Radu Socol, pe care un interes taĭnic şi mult deosebit de năslirile celor-l-alţĭ, îl ademenise la curţile domnescĭ.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu

---

[1]) Raportul ambasadoruluĭ Wysz, de la maĭu 1568, citat de *Hammer* în Istoria împĕrăţieĭ Otomane.

[2]) Istoria ţĕrii Românescĭ, tipărită grecesce de fraţiĭ Tunuzli.

[3]) Cronicarul anonim în *Magazinul pentru Dacia*, IV.

[4]) *Constantin Căpitanul* şi Cronicarul anonim.

www.dacoromanica.ro

mustrările uneĭ consciinţe rănite prin uciderea tatăluĭ sĕŭ, o dragoste curată, adûncă, îngerească ce'ĭ legase inima de un ném urgisit, căinţa d'a fi călcat un legămênt de ùră şi lupta cu acel nestăvilit farmec ce 'l făcuse să 'şĭ urască jurata rĕsbunare şi turburase menirea vieţiĭ sale: iată clătirile sufletescĭ ce sfĕrîmaŭ sînul Raduluĭ. Cu ce scop óre, cu ce hotărîre îşĭ părăsise el pustia casă părintéscă de la Motru şi venise în Bucurescĭ? Însuşi el nu putea sci; dar o resăritură a inimeĭ îl avêntase spre locul unde ochiĭ sĕĭ puteaŭ să zăréscă pe ḑina înflăcăratelor sale visărĭ.

Cu ce dulce încântare, cu ce uĭmire cerésc privea el la tênĕra domniţă când, cu pas lin şi uşor, cu chip blând şi smerit, ea păşea în acea biserică unde pentru ântêia óră ea s'arătase priviteĭ luĭ! El căta la dînsa 'n tăcere şi une orĭ ochiĭ lor se 'ntêlneaŭ, iar ea închina atuncĭ capul ş'un nor de roşală i se lăsa pe faţă. Când apoĭ Radu rĕmânea singur în biserică, inima'ĭ înmuiată căuta locul unde maĭ ântêĭ îşĭ vĕḑuse visul fericireĭ sale; dar genunchiĭ luĭ rĕmâneaŭ încremeniţĭ dainté mormêntuluĭ în care zăcea ucigaşul părinteluĭ sĕŭ, şi, îngrozit de mustrare, el se smulgea din acele dulcĭ curse ale ispiteĭ.

Acestea se petreceaŭ prin aniĭ o miĭe cincĭ sute şéĭ ḑecĭ şi câţĭ-va, chiar în mijlocul véculuĭ al şéĭspreḑecelé.

Începuse dar acea epocă când Turciĭ, atât

www.dacoromanica.ro

pentru oblăduirea ţinuturilor creştine coprinse de dînşiĭ, cât şi pentru înclinările de pace şi de prietinie ce legase Padişahul cu unele puterĭ apusane, simţise trebuinţă a se sluji cu ómenĭ cari să vorbéscă limbile europene şi să fie maĭ dedaţĭ decât Osmanliiĭ, cu obiceĭele ghiaurilor. Creştiniĭ turciţĭ aveaŭ dar adesé, pe vremea aceĭa, maĭ bună priimire la Pórtă şi maĭ lesne înaintaŭ ca ceĭ născuţĭ şi crescuţĭ în legea luĭ Mohamət; într'adevĕr curtea luĭ Suleiman se umpluse de străinĭ veneticĭ, cari 'şĭ lepădase vechĭa credinţă şi ajunsese la înalte dregĕtoriĭ atât în divan cât şi la ordie; marele vizir Mahomet-Socoli era pămêntén din Bosna ca şi vitézul apărător al graniţelor Hozrev-Paşa: alţĭ vizirĭ, precum Sinan-Paşa, Daud-Paşa eraŭ arnăuţĭ şi croaţĭ; Ali cel gros era din Herţegovina; capudanul-paşa Piale era ungur, eunuhul Céfar-Paşa, rus, corăbierul Ohiali, calabrez; iar serascherul cel favorit Ibrahim, vizirul eunuh Suleiman şi vitézul corsar Hairedin Barbă-roşie, spaĭma mărilĭ Mediterane, eraŭ toţĭ din viţă grecéscă [1]).

Se înţelege ânsĕ că maĭ ales acest din urmă ném se folosi de asemené aplecărĭ ale cotropitorilor sĕĭ. Greciĭ, cari dupe luarea Çarigraduluĭ, se dase afund, fugind, cari prin ţĕrile Apusuluĭ, cari prin ţinuturĭ maĭ depărtate ale Impĕrăţiĭ,

[1]) *Hammer, Cantu.*

www.dacoromanica.ro

alungaţĭ, prigoniţĭ, silniciţĭ pe unde'ĭ nimereaŭ biruitoriĭ, cu câte puçin şi treptat prinseră la suflet; cu cât maĭ mult scădea însemnătatea şi puterea Veneţienilor şi Genovezilor, cărora Sultaniĭ de maĭ nainte le dase voie a locui şi a ţine cantóre în mahalalele Pera şi Galata, dincolo de portul Stambululuĭ [1]), cu atât maĭ mult îndemânatica măĭestrie a Grecilor îşĭ făcea vênt şi se dovedea prin neguçătoriĭ isteţe şi bine nimerite, prin bogăţiĭ adunate de prin tóte ţările vecine în hasnaoa Patriarhieĭ şi ale mônăstirilor grecescĭ, prin slujbe dibace şi folositóre împlinite Turcilor la vremĭ priincióse. Pênĕ într'atât isbutiră eĭ a'şĭ face mână bună la Turcĭ, încât împĕrăţia le arăta a sa bună voinţă şi a sa încredere, dându-le mansupurĭ şi întrebuinţându'ĭ ca slujbaşĭ aĭ bisericeĭ, ca solĭ, ca vameşĭ, ca dragomanĭ şi chiar une orĭ ca cârmuitorĭ de ţinuturĭ.

Grecĭĭ aŭ avut pururé acel dar d'a fura inima şi d'a cârmui pe nesimţite voinţa stĕpânuluĭ lor; firea le este a se strecura pe la ceĭ cu puterea şi a le amăgi minţile printr'un farmec, care ar fi o netăgăduită predomnire morală, de n'ar avé maĭ adesé o făçarnică slugărie, drept mijloc, şi o mârşavă lăcomie, drept ţĕl.

Astfel, din vechile némurĭ ale împĕrăţieĭ Rĕsărituluĭ, din Paleologĭ, din Comnenĭ, din Ralĭ,

[1]) *Scherer:* Istoria negoçuluĭ.

www.dacoromanica.ro

din Cantacuzenĭ, din Ducĭ, carii de mult se răsipise orĭ trăiaŭ tupilaţĭ prin sărăcăcĭósele înfundăturĭ ale Fanaruluĭ, începură a se ivi lăstarĭ scăpătate, care, uĭtând vechĭa fală a strămoşilor şi rîvnind, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, câştigară, cu acest chip, bogăţiĭ însemnate, dobêndiră înrîurire în divanul turcesc, şi căpătară chiar cinstirĭ de la trufaşiĭ lor stĕpânĭ. Prin mijlocirea acestor ómenĭ puternicĭ, cu cari se amestecase, în favórea puçin cumpănită a Turcilor şi mulţĭ alţĭ Grecĭ maĭ de rônd, tóte jeluirile, tóte cererile creştinilor raiale séŭ înclinaţĭ cu Osmanliiĭ, îşĭ luaŭ un sfêrşit maĭ răpede, şi, de nu maĭ puçin costător, totuşĭ maĭ puçin primejdios.

Dómna Chiajna, în prevĕdĕtórea'ĭ îngrijire, cugetă a'şĭ căpăta rézimul unor maĭ puternicĭ dintre aceĭ Grecĭ şi, închipuind mijlocul uneĭ încuscrirĭ, ceru prin carte patriarhuluĭ Iosaf, ca sà'ĭ caute douĭ junĭ din Fanar, pe cari să'ĭ facă ginerĭ la douĕ ale sale cocóne. Patriarhul era din némul Paleologilor şi avea un nepot de frate, june plăcut, mêndru şi bine învĕţat, anume Stamatie. Fără înduoiélă că luĭ îĭ hotărî unchĭul de soçie, pe una din domniţele romance, iar pentru cea-l-altă, ca să 'şĭ facă tot cu acest prilej şi mână bună pe lûngă primejdiosul Mihaĭl Canta-

www.dacoromanica.ro

cuzenul, patriarhul alese pe fratele acestuĭa, bĕtrânul şi urîtul Andronic [1]).

Mihail Cantacuzenul, mână dréptă a vizirului Socoli, era vameş mare al săreĭ şi trăia în Anhial, pe Marea Négră, unde'şĭ înălţase un palat ce nu'l ţinea maĭ puçin de douĕ-ḑecĭ miĭ galbinĭ; nimenĭ dintre Grecĭ n'avea putere ca dînsul, nimenĭ nu era maĭ temut, maĭ dăruit; nu se făcea patriarh, nicĭ arhiereŭ în biserica Rĕsăritului, care să nu'ĭ dea luĭ, mită; toţĭ îl cinsteaŭ cu numele de *Arhonta*, ĭar Turcii, minunaţĭ d'a sa dibăcie, îl poreclise şi Şaĭtan-Ogli (fiĭul draculuĭ), şi cu tóte ca el obiçĭnuĭa să călăréscă prin oraş pe o muşcóĭă séŭ catîrcă, cu veşminte nu pré falnice, opt Ciohodarĭ şi Ianiceri împĕrătescĭ îl însoçeaŭ pretutindenĭ [2]).

Fratele acestuĭ om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care'şĭ ţinea casa în Pera, şi Stamatie Paleologul, nepotul patriarhuluĭ din Çarigrad, se scularĕ să plece în ţéra Românéscă, ca peţitorĭ aĭ fetelor luĭ Mircé.

Scirea sosirĭ lor rĕspândi o adûncă turburare în sînul luĭ Radu Socol. Pe câtă vreme domniţa Ancuţa, pe care el o ĭubea cu dragoste tăĭnuită, se arătase închipuirĭ sale, singuratică şi

[1]) Henricus Hilarius in *Crusius:* Turco-Græcia, citaţĭ de *Şincaĭ*.

[2]) *Şincaĭ*, *Hammer*, *N. Bălcescu:* Postelnicul C. Cantacuzino.

www.dacoromanica.ro

împresurată de neîntinatul vĕl al nevinovăţieĭ, o nebiruită sfiélă, — póte şi o urmă de mustrare — îl oprise d'a pune un ţĕl hotărît dorinţelor sale şi d'a destăĭnui îndelungata sa ĭubire; dar când i se înfipse în inimă temerea d'a vedé spulberate de un necunoscut, visele atâtor nopţĭ fără de odihnă, când pricepu ce dor ferbinte, ce chinurĭ adâncĭ ar lăsa în sufletu'ĭ pătimaş, răpirea ĭubiteĭ sale de către un altul, el nu maĭ stătu un minut la îndoiélă, ci căută îndată prilejul d'a întâlni pe domniţă, d'a'ĭ vorbi şi d'a priimi din gura eĭ, séŭ un cuvênt de mângâiere, o licurire de nădejde, séŭ osênda vieţiĭ sale viitóre. Câte-va ḑile umblă el rătăcind prin curţile domnescĭ, pândind minutul când se nimeréscă singură şi fără de marturĭ, pe domniţa Ancuţa.

Casele domnescĭ din Bucurescĭ se 'nălţaŭ pe povêrnişul maluluĭ stîng al Dâmboviţeĭ, printre bĕtrâne tulpine de sălciĭ, închise într'un larg pătrat de 'nalte şi ţepene ziduri, care pe de o parte se afundaŭ în apă, proptite cu largĭ căpriorelĭ de pétră, iar de cele-l-alte treĭ părţĭ, înconjurate cu şanţurĭ adâncĭ, îşĭ arătaŭ pe dinafară numaĭ întinsa lor faţă netencuită şi clădită cu straturĭ de cărămiḑĭ şi de bolovaŭ de pétră; la mijlocul păreteluĭ din faţa caseĭ se afla pórta cu gang boltit, pe d'asupra căria se înălţa un turn pătrat cu ferestruĭ de meterez; iar dinainté porţiĭ era o podişcă care, prin mijlocul unuĭ scripete, se lăsa

www.dacoromanica.ro

pe d'asupra şanţuluĭ şi se ridica la vremĭ de primejdie; alte patru foişóre cu temeliĭ întărite apărauŭ colţurile întinseĭ împrejmuirĭ. Pe din-lă-întru curţiĭ, nisce lungĭ şiruri de clădirĭ cu tinde arcuite staŭ rezimate de aceĭ înalţĭ păreţĭ şi slujaŭ de locuinţe séŭ *odăĭ*, Copiilor din casă, strejilor şi slujitorilor domnescĭ; apoĭ tot în rônd cu acestea veneaŭ grajdurile, ambarele şi şóprele cu tóte tacâmurile de drum, subt îngrijirea Comişilor şi a Sătrarilor: maĭ în laturile caselor domnescĭ, în care rĕspundeaŭ printr'o tindă de scânduri, eraŭ *beceriile* saŭ cuĭniile şi cuptórele pitărieĭ; în sus, maĭ pe dél, din dosul bisericeĭ, jicniţa cu tótă zaharéoa şi 'nsfârşit d'a lungul ziduluĭ ce se 'ntindea pe malul gîrleĭ, se adăposteaŭ saĭelile cu vite şi zalhanaoa curţiĭ domnescĭ; cŏcĭ tóte trebuincĭósele vieţeĭ cătaŭ a fi prevĕḑute într'acéstă cetăţuĭe, aşeḑată pe un loc şeţ ce era apropiat de Dunăre şi de primejdioşi'ĭ mărginaşĭ şi lipsit de orĭ ce apărare firéscă.

Drept în mijlocul ogrăḑiĭ, d'a-stînga bisericeĭ luĭ Mircé, se aflaŭ casele domnescĭ, clădire pătrată, mare, aridicată, cu ziduri late în póle şi fără tencuială, purtând pe d'asupra lor un coviltir cu cérdac nalt şi întins, un adevĕrat munte de şindrilă. Catul de jos al caselor abié avea pe icĭ pe colé câte o crestătură pe unde să intre aerul în becĭurile'ĭ boltite; de o parte numaĭ, în fundul uneĭ tinde întunecóse, se vedea gîrlicĭul

www.dacoromanica.ro

povêrnit al pivniţeĭ cu porţile'ĭ de zăbrele; cu tóte acestea, ferestrele catuluĭ de sus, mititele, lunguĭeţe şi întărite cu vergele de fer şi cu oblóne ce se trăgeaŭ în chepeng, eraŭ cu mult înălţate de la pământ, ast-fel încât păretele rĕmânea gol şi neted maĭ pênĕ sub straşină. În dreptul porţiĭ şi d'asupra câtor-va trepte de pétră, se afla uşa cu douĕ canaturĭ de stejar, căptuşite cu tinichele şi legate cu druguri de fer; acea uşă se deschidea pe o scară de pétră închisă între duoĭ păreţĭ şi dréptă, care ducea într'un pridvor, al căruĭ acoperiş sta rezimat pe stêlpĭ cĭopliţĭ din bardă şi d'a lungul căruĭa se întindea o laviţă învelită cu rogojinĭ şi cu zăblaĭe. Pe urmă venea o tindă întunecósă în care da, de tóte părţile, uşile deosebitelor încăperĭ, din care unele, lungĭ şi ânguste, cu o mică ferestruĭe în fund, lŏcaş de odihnă pentru nópte, purtaŭ numele de *chiliĭ*, altele maĭ întinse şi maĭ luminate eraŭ *sălile* de adunare, *cămările* feluritelor dregĕtoriĭ şi *odăile* locuite de cămăraşĭ şi de obştea curtenilor. Apoĭ, dincolo de tindă se deschidea o largă sală, al căruĭ tavan de grinḑĭ înegrite se sprijinea pe douĕ şiruri de stêlpĭ scobiţĭ cu glafurĭ şi cu florĭ, ş'al căruĭ fund eşit maĭ afară din păretele casiĭ, ca un pridvor rŏtund cu parmaclîl, era cu totul deschis; acéstă sală, pardosită cu lespeḑĭ, loc de ospeţe şi de danţ în ḑilele călduróse ale veriĭ, se numea *horă* şi slujea în tot-

www.dacoromanica.ro

d'a-una ca loc de adăstare pentru ceĭ ce voiaŭ să intre la chiliile némuluĭ domnesc, séŭ în sala spătărieĭ unde era Scaunul luĭ Vodă, séŭ în sacnasiul cu gémlic înaintat pe grinḑĭ, care era obicĭnuita ședere a Dómneĭ și a femeilor sale. Tóte aceste încăperĭ, precum și deosebitele *băscĭ* séŭ cămărĭ boltite, purtând o culă rotunjită pe d'asupra, în care se aflaŭ, d'a-rôndul, paraclisul, haznaoa séŭ comóra și patul domnesc, rĕspundeaŭ tóte în horă, prin nisce uși cu tocurĭ de pétră nalte și ânguste, aduse sus în înduoit perghel și d'asupra cărora se vedea săpat, într'o firidă, vulturul ţĕreĭ. Printr'acea sală se făcea tótă slujba din întru a familieĭ domnescĭ; p'acolo putea cine-va întêlni, trecênd dintr'o odaie într'alta, pe Domn séŭ pe orĭ care altul dintr'aĭ sĕĭ.

Radu Socol ispitise maĭ de demult cum că fiĭcele Chiajneĭ, în fiesce diminéța, eșind din chilia lor, treceaŭ printr'acea horă ca să mérgă în odaĭa cu sacnasiŭ, unde se adunaŭ la lucru tóte femeile dómneĭ; el se socoti că minutul cel maĭ priincĭos spre a face Ancuțeĭ destăĭnuirea sa, va fi acela; și 'ntr'adevĕr, într'una din ḑilele pênĕ să nu soséscă în Bucurescĭ peţitoriĭ Çărigrădenĭ, el se folosi de singurătatea săliĭ, prin care se strecura încetișor tênĕra fată și, ținênd strîns p'al sĕŭ pept ce svîcnea cu înfocare, marama cea négră, singurul martur al îndelungateĭ sale ĭubirĭ,

www.dacoromanica.ro

el păşi dinainte domniţeĭ şi cu buzele tremurânde îĭ ḑise:

— „Domniţă! am cutezat într'o ḑi îngrozi-„tóre să răpesc de pe capu'ţĭ acest jalnic vĕl. De „atunci l'am păstrat, nesocotitul de mine, ca un „zălog de scumpe, de dulcĭ, de 'ncântătóre nă-„dejdĭ! — Acum simţ, vaĭ! că visu'mĭ a fost o „nălucă; raḑa ce a lucit câţĭ-va anĭ asupră'mĭ „se stinge şi trebuĭe să intru iarăşĭ în negura „vieţi'mĭ trecute. Primesce dar înapoĭ acest drag „chezaş al amăgireĭ şi al deşartelor mele do-„rinţe".

Cu aceste cuvinte el întinse tinereĭ fecĭóre marama cea négră; iar dînsa, al căruĭ fraged obraz se roşise ca peliţa uneĭ persicĭ dogorite de sóre, ridică seninĭ, drăgălaşiĭ eĭ ochĭ albastriĭ muiaţĭ într'o rouă de lacrimĭ şi cu glas obidit şi galeş, îĭ rĕspunse:

— „Jupân Radule! décă cu adevĕr îţĭ este „atât de scumpă, de ce vreĭ óre să'mĭ înapoĭezĭ „acum o jalnică podóbă ce'mĭ aduce aminte plân-„sorĭ trezite şi'mĭ vestesce póte rĕstriştĭ vi-„itóre? — De mi'ĭ crede, păstra-veĭ négra'mĭ ma-„ramă pênĕ ce veĭ simţi că'ţĭ a perit în inimă „orĭ ce scînteĭe de nădejde".

Şi'ndată, pare că s'ar fi temut d'o nesocotită mărturisire, ea pripi pasul spre uşa sacnasiuluĭ, lăsând pe Radu uĭmit de vesele gêndirĭ, de o fericire luĭ âncŏ necunoscută.

www.dacoromanica.ro

Apoĭ domniţa, intrând în cercul jupaniţelor adunate, cu anevoie îşĭ putu ascunde turburarea; în zadar se încercă a'şĭ urma ḑilnicile'ĭ lucrărĭ, cŏcĭ mânile'ĭ recĭ şi tremurânde pare că perduse îndemânatica lor agerime; nicĭ fusul de sidef nu i se maĭ întorcea între degete, nicĭ undrelele nu maĭ sciaŭ s'apuce iţele împletecite, nicĭ firul de mătase nu maĭ nimerea să'nşire mărgăritarele vĕrsate în pólă'ĭ; ci ochiĭ eĭ căutaŭ aĭuré, la malurile înverḑite ale Dâmboviţeĭ, la noriĭ fluturaticĭ de pre cer, pare c'arŭ fi vrut să încréḑă acelor mângâĭoşĭ şi tăcuţĭ prietinĭ, taĭna ce umpluse inima eĭ de fericirĭ şi de temerĭ.

Muĭerile băgară în sémă acéstă neobicĭnuită turburare a Ancuţeĭ şi începură să 'şĭ dea cóte, privind'o cu códa ochĭuluĭ, să se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestuĭ neastêmpăr, să'şĭ şoptéscă la urechĭe, zîmbind pe tăcute; dar o femeie a Dómneĭ Chiajne care veni să poftéscă pe amênduoĕ domniţele din partea mumeĭ lor, precurmă acele glumeţe şi clevetitóre bănuĭelĭ.

Ancuţa tresări ca din visare; apoĭ îndată se sculară amêndouĕ, pline de'ngrijare, şi cu faţă smerită şi supusă, intrară în *başca* rŏtundă cu păreţiĭ şi pardoséla de pétră, unde le aştepta Chiajna, şeḑênd pe un jeţ înalt de stejar săpat, cu tréptă subt picĭóre şi alăturĭ cu o masă pe a căreĭ învelitóre de hramă, sta aşeḑată, printre

www.dacoromanica.ro

hrisóve pe membrană, şi printre felurite pitace domnescĭ, pecetia, cu care Dómna, nesciind, ca tóte femeile romance de pe atuncĭ, a scrie, însemna numele sĕŭ. Tot într'acea odaĭe era şi patul Chiajneĭ acoperit cu un macat de pieĭ de urs, iar într'o scóbă, în părete, ardea o candelă de argint dinainte sântelor icóne.

Domniţele se plecară în faça mumeĭ lor şi ridicându'şĭ mâna de la pământ, îĭ sărutară drépta şi o aduseră la frunte, dupe vechĭul obiceĭu al ţĕrĭĭ; apoĭ se rônduiră dinainte eĭ în picĭóre cu capul plecat la ascultare. Chiajna rece, posomorîtă ca în tot-d'auna, le spuse:

— „Fiicele mele! s'aveţĭ în scire c'am găsit „să vĕ căsătoresc pe amêndouĕ; aştept acum „curênd să soséscă ginerĭĭ voştrĭĭ din Çarigrad, „unde voĭ trebuesce ca în scurtă vreme să'ĭ ur„maţĭ. Nu mĕ înduoĭesc că veţĭ sci pururé să vĕ „purtaţĭ către soçiĭ voştrĭĭ ca douĕ domnescĭ co„cóne ce sûnteţĭ. Atâta vĕ spuĭ!“

Sora cea mare sărută de iznóvă cu supunere mâna Dómneĭ şi se găti să ésă; iar Ancuţa, în vinele căria tot sângele se sleise, se 'ncercă măcar să scótă un suspin, dar ochiĭ eĭ întêlniră căutătura straşnică a Chiajneĭ, în care sta tipărită o nestrămutată hotărîre şi îĭ fu şi eĭ nevoie d'a se supune în tăcere. Ânsĕ o jale adûncă îĭ cuprinse tóte simţirile. De ce voise sórta să 'ĭ arate, ca'ntr'o fulgerare, o viéţă fericită, ş'apoĭ

www.dacoromanica.ro

aşa gróznic s'o amăgéscă? De ce, dintre tóte mumele, pe dînsa, fiinţă blândă şi drăgăstósă, să o dea ursita pe mânile uneĭ mume neînblânḑite? Cu aşa mîhnicĭóse cugetărĭ îşĭ petrecea Ancuţa ḑilele şi nopţile, şi inima'ĭ obidită mereŭ suspina şi ochiĭ sĕĭ întristaţĭ se topeaŭ în lacrimĭ de foc.

Sosiră 'nsfârşit în Bucurescĭ ginerii grecĭ. Unul, copilandru, tênĕr, frumos, sprîncenat, cu mustaţa mică şi négră, cu ochĭ de femeĭe, cu pĕrul încreţit, nalt, spătos şi tras ca prin inel, ca unul din aceĭ palicarĭ muĭeraticĭ, purtând fustanelă fâlfăindă şi strînsă la mijloc, cămaşă de filaliŭ largă'n mânecĭ şi cusută cu bibiluri, colcĭacĭ şi cepchen de filendreş stacojiŭ numa'n fir şi'n mărgăritare, fesul la o parte, imineĭ micĭ şi roşiĭ, ş'apoĭ la brâŭ douĕ lungĭ pistóle ghintuite, lucrate în Veneţia numaĭ cu sîrmă de argint şi cu sidefurĭ, şi o pală de Taban cu apele negre pe tăiş şi cu mâner de petre scumpe. Acela era Stamatie Paleologul; el intră în curţile domnescĭ în săltăturile şi în desghinurile unuĭ armăsăruş arăbesc ager şi sglobiŭ, cu pĕrul vênĕt rotat şi cu o şiră de stele roşcate pe pept şi pe spinare. Alăturĭ cu dînsul înainta, pe un cal maĭ ticnit, dar încărcat cu grele podóbe, Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuĭa, mĕrunt, neputincĭos şi gârbovit pare că d'abié purta capul sĕŭ mare, pleşuv şi cărunt, cu obrajĭ spânĭ, zmeḑĭ şi slabĭ; dar buzele'ĭ subţirĭ şi încreţite, ochiĭ sĕĭ micĭ, vioĭ şi

www.dacoromanica.ro

pětrunḑětorĭ, nările'ĭ largĭ şi neastêmpărate dovedĭaŭ acel duh sprinten şi isteţ, acea minte iscusită şi dedată cu intrigile şi cu batjocura, care sunt ca o însuşire a némuluĭ grecesc. Veşmintele sale 'l arătaŭ că este unul din nalţiĭ dregětorĭ aĭ biserice bizantine [1]; în cap purta naltul calpac de hârşie fumurie cu fund de serasir; pe dînsul avea o hlamidă de sevaiŭ roşu cusută cu palme de fir pe póle şi încinsă d'a curmeḑişul, pe sub supţiorĭ, cu un lat brâu séŭ omofor, semĕnat cu matostaturĭ în şatrange; iar d'asupra, o largă mantie de buhur alb cu céprazurĭ de aur şi îmblănită cu jder, cŏcĭ d'atuncĭ începuse Cazakliiĭ să aducă în Çarigrad scumpele blănĭ din Mosc [2].

Imprejurul lor staŭ grămădiţĭ opt-ḑecĭ de călăreţĭ turcĭ [3], Ianicerĭ, Spahiĭ şi Ciohodarĭ împĕrătescĭ, uniĭ cu înalta cucă din vêrful căria atêrna pe şalele caluluĭ o lată pénă verde, alţiĭ cu coĭf poleit şi împodobit cu douĕ aripe de curuĭ, séŭ cu o códă învóltă de păun; purtênd pe dînşiĭ nisce capóte de filendreş, de ghermesuturĭ şi de felurite stofe, care îmblănite, care cusute cu fir; înarmaţĭ cu suliţe de trestie din Hind, cu arcurĭ încordate, cu tolbe de săgeţĭ veninóse, cu iatagane de Horasan şi cu săneţe frăncescĭ.

[1]) *Ducange.*
[2]) *Hammer*: Istoria Impĕrăţieĭ Otomane.
[3]) *Crusius* în Şincaĭ.

www.dacoromanica.ro

Tot norodul românesc, âncŏ neînvĕţat cu falnicile podóbe ale curţiĭ şi ale ordieĭ luĭ Suleiman, privea cu mirare acest măreţ alaĭu. Dar şi maĭ mare fu mirarea când slujitoriĭ descărcară de pe catîrĭ, bogatele odóre séŭ daruri de nuntă ale peţitorilor greciĭ; icĭ se vedeaŭ sipeturĭ de sidef pline cu ghĭordane, cu cerceĭ, cu lefturĭ de smaragduri, de balaşuri, de rubinĭ, de zamfirĭ; pline cu paftale de aur şi de matostat, cu colane şi cu sponcĭurĭ de mărgén şi de mărgăritare, cu surgucĭurĭ de briliant; maĭ colo boccélîcurĭ de stofă cu aşternuturĭ de agabaniŭ, cu primenele de borangic şi de filaliŭ, cusute cu bibiluri, cu gevrele şi cu brânişóre de betélă, cu feregele şi binişuri de buhur, de cănăvĕţ şi de sevaiŭ, cu blănuri de şder, de rîs şi de samur, cu géruri şi cu tacliturĭ turcescĭ; maĭ dincolo lădĭ cu cocovóre de Ispahan, cu oglinḑĭ de Veneţia, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme din Hegias, cu apărătorĭ de pene, cu felegene de smalţ, cu zarfurĭ de sîrmă, cu tipsiĭ, lighene, şi ibrice de argint, cu cohale de cleştar de munte, cu linguri de fildeş săpat şi cu felurite alte bogăţiĭ, care, de prin tóte ţĕrile le aduceaŭ Veneţieniĭ, Armeniĭ şi Ebreiĭ, în Çarigrad [1]).

Tóte aceste minunate daruri, precum şi chipul plăcut al luĭ Stamatie, lesne fermecară minţile

[1]) *Scherer*: Istoria negoçuluĭ.

www.dacoromanica.ro

domniţeĭ celeĭ marĭ; dar Ancuţa, sĕrmana, sta nesimţitóre séŭ maĭ bine vedea cu gróză apropiindu-se minutul logodneĭ sale cu Andronic, ce'ĭ însuflase numaĭ ură şi frică. Cu tóte acestea, césul cel gróznic sosi. În biserica domnéscă se gătise, pentru aceiaş ḑi, sĕrbarea amêndoror nunţile; patru cununiĭ eraŭ aşeḑate pe sânţita masă şi nuniĭ, cu patru făcliĭ, înconjurară, d'o parte o păreche veselă şi potrivită, de cea-l-altă, douĕ fiinţe ce sĕmĕnaŭ una cu alta cum séménă cruntul junghietor cu jertfa'ĭ nevinovată. Slujba se 'ncepuse şi Ancuţa, galbină şi plînsă, abié se ţinea pe picĭóre, când din glóta adunată în biserică, un tênĕr, împins ca de furia desnădĕjduiriĭ, se răpeḑi în cercul nuntaşilor şi, ridicând pe d'asupra uneĭ făcliĭ, un vĕl de zăbranic negru, îĭ dete foc, strigând: „Pĭeĭ, amăgita mea nădejde!“ — O vôlvóre de foc se'nălţă în bolta bisericeĭ ş'apoĭ o uşóră cenuşă căḑu pe masa cununiilor.

Ancuţa cunoscuse într'acel tênĕr pe Radu şi, scoţênd din peptu'ĭ sfĕrâmat un strigăt de durere, ea căḑu jos leşinată.

Acéstă împrejurare rĕmase de toţĭ neînţelésă; pe Ancuţa o ridicară pe braçe şi slujba se urmă cu grabă. Amêndóuĕ domniţele eraŭ măritate şi maĭ înainte ca să'şĭ ridice casele şi să se pornéscă cu soçiĭ lor la Çarigrad, câte-va ḑile veseliile şi sĕrbătorile se urmară în popor. Turciĭ îşĭ arătaŭ măĭestria lor în jocul geriduluĭ, nimerind

www.dacoromanica.ro

ţĕlul cu suliţa asvêrlită din fuga cailor; apoĭ Românii îşĭ încercaŭ puterile la trântă şi la luptă dréptă, apucându-se cu braţe vîrtóse de mijloc, opintindu-se, smûncindu-se, învêrtindu-se şi'n sus şi'n jos, şi'n drépta şi'n stînga, pênĕ ce unul dovedea şi isbind pe protivnic la pămênt, îl punea în genuchĭ dinainte'ĭ [1]). Pehlivaniĭ arapĭ şi hindiĭ, ce'ĭ adusese din ţéra turcéscă, făcură şi eĭ feluri de nesdrăvăniĭ şi de jocuri minunate şi nevĕdute locurilor nóstre; uniĭ săreaŭ în vĕsduh, cu capetele în jos, peste opt bivolĭ puşĭ în rônd; alţiĭ călcaŭ cu ĭuţélă pe o fâşie de tulpan întinsă, fără d'a se cufunda [2]), iar unul maĭ ales schimba în tot chipul o căcĭulă, care când o arunca de pămênt, pe loc se prefăcea în feluri de căcĭulĭ deosebite. De acolo a şi eşit vorba românéscă: Altă căcĭulă! când vrea omul să ḑică că s'a schimbat starea de maĭ nainte a unuĭ lucru [3]).

Apoĭ séra se aprindeaŭ prin pieţe focurĭ marĭ de paĭe şi ḑicea mereŭ tubalhanaua turcéscă de juca norodul; şi une orĭ slujitoriĭ sloboḑeaŭ în mijlocul glóteĭ câte o vulpe cu códa muiată în păcură aprinsă, de fugea lumea în cotro putea şi muĭerile speriate se îmbrânceaŭ şi alergaŭ ţi-

[1]) Balada luĭ Mihu Copilu.

[2]) *Constantin Căpitanul*, povestind nunta fiuluĭ luĭ Radu Vodă cu domniţa luĭ Duca Vodă.

[3]) Tradiţiunĭ de la o nuntă sub Constantin Vodă Ipsilant.

www.dacoromanica.ro

pând; iar bărbaţiĭ, sloboḑind mereŭ pistóle şi desfundând la buţĭ cu vin, chiuĭaŭ şi benchetuĭaŭ şi se veseleaŭ cu cântările cimpóĭelor şi cobuzelor muntenescĭ şi cu diblele lăutărescĭ.

In scurt, ast-fel se petrecură aicĭ la noĭ cununiile cocónelor dómneĭ Chiajne cu Stamatie Paleologul şi cu Andronic Cantacuzenul, amêndouĭ coconĭ çărigrădenĭ.

www.dacoromanica.ro

FUGA

III.

Câte-va ḑile dupe nunţile domniţelor luĭ Mircé Vodă, Stamatie Paleologul purcese în grab la Çarigrad cu soçia sa; ĭar noul luĭ cumnat, Andronic Cantacuzenul, fu silit să maĭ zăbovéscă, cŏcĭ chiar din séra cununiilor, tênĕra sa mirésă âncŏ nu'şĭ venise în simţirĭ; dar presupunênd că vremea va potoli necunoscuta eĭ patimă, maĭ bine decât lécurile vracilor, Grecul bănuitor şi întĕrîtat smulse pe bĭéta Ancuţa din zadarnicile îngrijirĭ ale jupaniţelor curtence, şi cu tot alaĭul, cu tótă zestrea eĭ, purtată în ḑece care [1]), el trecu la Rusc̆iuc.

In séra când rĕmaseră să mâĭe într'acea cetate, domniţa isbuti ca bărbatul eĭ să'ĭ lase, drept locuinţă, un kĭoşk învecinat cu casele unde eĭ conăcise. Acel kĭoşk de lemnărie, lucrat numaĭ

[1]) Henricus Hilarius, citat în *Crusius,* Turco-Græcia.

www.dacoromanica.ro

în cafasurĭ şi în săpăturĭ de chiparos şi de iasomiŭ, pardosit cu lespedĭ de marmoră sângerie şi împodobit cu tóte trebuincĭósele smălţuite cu sidefurĭ, era aşedat pe o costă surpată, dar nu pré înaltă a Dunărĭĭ; prin vergelele încrucişate ale ferestrelor vederea se 'ntindea peste tótă lăţimea rîuluĭ. Ácolo domniţa Ancuţa, singură şi coprinsă de o jale adûncă, cu inima sfâşiétă, cu faça ofilită, plângea amar cruḑimea sórteĭ sale; nóptea era înaintată şi lacrimile'ĭ curgeaŭ făr' de încetare, cĕcĭ de mult somnul fugise dintr'aĭ sĕĭ ochĭ; dar cu încetul fruntea'ĭ obosită căḑu pe a sa pólă, trupu'ĭ slăbit d'atâté suferinţe, par'că se cufundă de sineşĭ; o pirotélă a minţiĭ, o 'mpăĭejenire a ochilor începură a o coprinde, când de o dată i se păru că aude, ca într'un vis mângăĭetor, un glas depărtat ce cânta cu vĭers tânguĭos aceste duĭóse cuvinte:

— „Frunḑa'ĭ verde, apa'ĭ lină,
Ş'al meŭ suflet turburat;
Luna vérs'a sa lumină,
Dar'mĭ e gêndul înnorat.

„Unde merg, în orĭ ce parte,
N'am nimica de dorit;
Visele'mĭ aŭ fost deşérte;
Ce-am iubit m'a amăgit!“

Ancuţa se trezi din aroméla; glasul părea că se apropie; ea sări la feréstră. Printre zăa-

www.dacoromanica.ro

brele vĕḑu luna plină colindând răpede faça senină şi albastră a ceruluĭ; pe Dunăre sînteiaŭ raḑele eĭ rĕsfrânte în miĭ de talazurĭ; departe în colo un pescar turc trăgea la edec în tăcere caicul sĕŭ încărcat; la pólele kioşkuluĭ, codobaturile, acele rôndurele de apă cu lungĭ pene albe în códă, se aşterneaŭ, în sborul lor ĭute, pe faça apiĭ ş'apoĭ ĭarăşĭ se ascundeaŭ în cuĭburile lor găurite ca nisce urlóĭe într'acea cóstă rîpósă. În rĕpaosul nopţiĭ se auḑea numaĭ clătirea undelor ce se isbeaŭ încetişor de mal şi susurul alene al vêntuleţuluĭ de véră. Peste puçin ochiĭ Ancuţeĭ zăriră o luntricică ce'nainta, despicând valurile; un bărbat, cu veşminte negre, şedea într'însa. El începu din noŭ să cânte cântarea de adinéurĭ:

— „De'mĭ lucesce luna'n cale,
De'mĭ e vêntul cu noroc.
Ea n'alină a mea jale,
El nu stinge al meŭ foç.

„Dar ĭubita mea să vie,
Să'mĭ şoptéscă: Te ĭubesc!
Ş'atunci inima'mĭ re'nvie,
Într'un raĭu dumneḑeesc!"

Nu maĭ era înduoĭélă! Acel vêslaş cutezător era Radu; acel glas plin de mîhnire era al luĭ!

Fericirea în culmea sa, e nesocotită adesé ca şi desnădéjduirea. Ancuţa găsi în slabele'ĭ mânĭ destulă putere ca să sfărame zăbrelele de

www.dacoromanica.ro

lemn ale kioşkuluĭ. — „Radule!!“ — strigă ea cu glas pĕtrunzĕtor şi sări pe feréstră. Din norocire câţĭ-va stênjenĭ numaĭ eraŭ pênĕ jos; Ancuţa, cu cosiţele'ĭ plăviţe rĕsfirate, învălită numaĭ într'o ie subţire şi într'o fustă de albă mătase, căḑu pe năsipul jilav şi móle al prunduluĭ.

Radu sări'ntr'o clipă pe mal, trase capul luntriĭ c'o mână vîrtósă pe uscat, rădică cu'n braç puternic, mlădiosul mijloc al tineriĭ femeĭ, şi, cu scumpa luĭ sarcină pe braçe, săltă ĭute'n luntre; apoĭ, îmbrâncind tare ţĕrmul cu vêsla, câte-va voĭnicescĭ loviturĭ de lopată, avêntară micul vas departe de cóstă. Ancuţa, turburată, uĭmită d'atâté viĭ şi felurite simţirĭ, rĕmăsese pitulată în fundul luntriĭ, cu capul rezimat de peptul Raduluĭ; trupul eĭ tremura ca frunḑa; braçele'ĭ sta încrucişate p'al sĕŭ sîn ce svîcnea cu ĭuţélă, sub uşóra'ĭ ie de borangic; glasul i se curmase şi, une orĭ numaĭ, cu o zîmbire îngerésc pe buze, un suspin întrerupt se revĕrsa din adûncul inimeĭ sale pline, şi lacrimĭ, ca mărgăritarele, picuraŭ dintr'aĭ sĕĭ ochĭ înundaţĭ d'atâta fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunăriĭ şi, cu Radu la cârmă, se strecura uşor, furată de undele răpeḑĭ ce se goneaŭ şi se îmboldeaŭ cu vuĭet amorţit; o suflare răcorósă sbêrlea faça apiĭ şi legăna încetişor înaltele catarturĭ ale şăĭcilor ce se vedeaŭ albind în depărtare cu pênḑele

www.dacoromanica.ro

lor umflate; raḑele luneĭ se resfrângeaŭ, cu viĭ licuririĭ, pe culmea nestatornică a valurilor, rĕspândind pe cer şi preste rîŭ o dulce lumină ce se îngâna cu negréla malurilor depărtate. Pe ostrovul învecinat un stol de babiţe sta adormite şi une-orĭ numaĭ câte o stréjă de nópte din ele, întinḑêndu'şĭ aripele trunchĭate şi căscând în sus cĭocul eĭ cu guşă adûncă, scotea un ţipĕt ascuţit, de rĕspundea malul de'mpotrivă, iar leşiţele speriete se da afund şi se ascundeaŭ în stuful şi în papura de pe mal. Apoĭ ĭar tóte se astêmpĕraŭ şi o şoptă de taĭnă se rĕspândea împrejur.

Într'acea linişte a fireĭ, Radu rădică vêslele pe d'asupra apelor şi ochiĭ sĕĭ se lăsară cu dragoste asupra Ancuţeĭ; dar în căutătura eĭ, el întêlni atâta bucurie, atâta încredere, încât braçele'ĭ o strînseră cu încântare de al sĕŭ pept şi buzele lor, pentru întêĭa óră, se lipiră într'un dulce sărutat!...

O! desmĭerdare nespusă a celuĭ d'antêĭ sărutat pentru douĕ tinere inimĭ ce de mult se doresc ŭ! cine va puté óre să te descrie? Cine va cuteza să cânte acel cântic de isbêndă? Cine va sci să spună câte simte firea omuluĭ într'acel singur minut al vieţiĭ, când fericirea covêrşésce tóte cele-l-alte simţiriĭ? Nicĭ sărutarea blajină a mameĭ pe fruntea prunculuĭ sĕŭ adormit, nicĭ îmbrăçişarea frăţéscă a robuluĭ scăpat din robie, nicĭ mêndrul zîmbet al învingĕtoruluĭ, în césul biru-

www.dacoromanica.ro

inţeĭ, nu potŭ coprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de grijĭ şi de mustrate, de rîvnirĭ şi de trufie!

Radu întrerupse tăcerea: — „Ancuţo!“ — ḑise el, — „nu sciŭ de sunt alţĭ ómenĭ maĭ de„daţi cu fericea; dar pentru mine césul acesta e „maĭ presus de câte aĭevé mintea'mĭ a visat! — „Tótă viaţa'mĭ pênĕ acum am trăit'o în amără„cĭunĭ; deunăḑĭ în sfêrşit mĕ simţiĭ cufundat ca „într'un nor întunecos şi un vêrtej viforatec mĕ „'mpinse ca să mĕ ieaŭ dupe urmele tale. Ḑiceam „în mine: Ce'mĭ maĭ este bună viéţa?... Singur, „sĕrman, lipsit de părinţi, de rude, de prietinĭ, „carĭ să prinḑă milă de mine, lumea îmĭ e pu„stie. Orĭ unde nu va fi dînsa, eŭ nu am pe ni„menĭ! Să pas decĭ pe calea unde a trecut ea, „să calc în urmele'ĭ deşérte şi, fiind-că sórta a „menit'o a altuĭa să fie, ca cel puţin doru'mĭ, ca „un fum cuvios de tĕmîĭe, pretutindenĭ să se „înalţe la dînsa!... Ancuţo! tu aĭ prefăcut acel „nor în sóre de lumină! Tu aĭ deşteptat în su„fletu'mĭ o viaţă necunoscută! Tu aĭ reinviat „inima'mĭ ofilită! Tu eştĭ ângerul mântuirii mele!“

— „Radule,“ — rĕspunse Ancuţa cu glasul înnecat de lacrimĭ de bucurie, — „din tot sufle„tul eŭ te ĭubesc! Maĭ mult d'atâta eŭ nu sciŭ „să'ţĭ spun; dar un vĭers taĭnic şoptesce de mult „în mine şi 'mĭ ḑice că viaţa cu tine'mĭ va fi „dulce, că numaĭ cu tine aş voi să mor!“

www.dacoromanica.ro

În vremea acestor drăgăstóse vorbirĭ, prin care fericiţiĭ tinerĭ îşĭ împărtăşeaŭ păsurile şi dorurile inimeĭ lor, cursul rîuluĭ furase luntrea şi o împinsese cu răpeḑicĭune pênĕ la gura aceleĭ strîmtorĭ, prin care apele albieĭ celeĭ marĭ se revérsă cu bolbură în matca maĭ ângustă a ţĕrmuluĭ românesc, tocmaĭ la capul ostrovuluĭ Mocanu. Intr'acel loc, unde apele se'nvrăjbescŭ şi se sfredelescŭ în adûncĭ vêrtejurĭ, vasul începu a şovăi, clătinat pe înalte talazurĭ care se isbescŭ şi se afundă cu un urlet întărîtat. Acea şuĭerătură spăimêntătóre a valurilor, acele mişcărĭ furtunóse ale luntriĭ, înfricoşară pe Ancuţa; stĕpânită de o nespusă gróză, ea d'o dată îşĭ aruncă braçele dupe gûtul luĭ Radu şi, strîngêndu-se de peptul luĭ, înălţă ochiĭ către cer şi rosti cucerită acéstă rugă: — „Dómne! Dómne! fiĭ cu îndurare! scapă-ne „ḑilele. Fie'ţĭ milă şi nu voi să perim în césul „cel maĭ norocit al vieţeĭ nóstre!“ — Radu puse în grab mâna pe vêsle şi, spărgênd cu putere sila talazurilor, el se luptă voĭnicesce pên'ce mica sa luntre, ocolind prăpăstiile, săltând uşurel pe d'asupra valurilor, scăpând, ca prin minune, din miĭ de nevoĭ, isbuti să ésă din primejdiósa strimtóre. Atuncĭ ea începu iarăşĭ să plutéscă maĭ lin pe albia stângă a Dunărieĭ. De acolo se zărea, în susul apeĭ zidurile cetăţeĭ Săn-Gĭorgĭu, care din ostrovul sĕŭ înălţat apăra oraşul Gĭurgĭuluĭ; ĭar înainte, pe limanul şĕţ al Smêrdeĭ, licura un foc de

www.dacoromanica.ro

p ıe. Radu cunoscu într'aceĭa semnele bĕtrânuluĭ sĕŭ slujitor Bănică, pe care'l lăsase la mal. El ôrmi într'acolo şi, grăbind lopătarea cu ale sale braçe vînjóse cărora şi dragostea le dase o nouă tărie, micul sĕŭ vas, ce în câte-va césurĭ de plutire trecuse tótă întinsă Dunărea decindé, sosi în sfîrşit la malul dorit, tocmaĭ când luna scăpăta, gonită de lucéfĕrul albicĭos al dimineţeĭ.

Bănică, care de mult ducea grija stĕpânuluĭ sĕŭ, alergă cu veselie ca să'l întêmpine; două şiróie de lacrimĭ curgeaŭ pe obrajiĭ luĭ, când vĕdu pe Radu, sărind sprinten pe uscat. Sĕrmana bĕtrânĭ şi credincĭósă slugă, care 'l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrăçişa, îĭ săruta mânile, rîdea, plângea, îşĭ făcea semnul cruceĭ, nu scia cum să 'şĭ maĭ arate bucuria, cum să maĭ mulţuméscă luĭ Dumneḑeŭ.

— „Bănică," — îĭ ḑise Radu, — „de mĕ „vedĭ tu acum cu viaţă, domniţeĭ Ancuţeĭ să 'ĭ „aibĭ mulţumire; dînsa 'mĭ-a fost mântuirea. Să-'ţĭ fie de aci înainte, ca şi mie, stĕpână!"

Bănică sărută cu recunoscinţă mânile Ancuţeĭ, şi apoĭ, cu mirare, începu să întrebe: — „Dar „cum! ce fel s'a întêmplat...?"

Radu 'ĭ curmă vorba: — „Nu e acum vre-„mea pentru cercetărĭ. Vorba multă, sărăcia o-„muluĭ! Să ne grăbim să fugim, căcĭ ḑorile se „revérsă şi ar puté să ne dea în urmă."

— „Dar, vaĭ de mine! stĕpâne," — şopti bĕ-

 www.dacoromanica.ro

trêna slugă, în mintea căruĭa bucuria se prefăcuse acum în smerită îngrijire dinainté uneĭ fiicĭ de Voevod, — „cum o să pótă umbla domniţa „călare? Noĭ avem numaĭ duoĭ bĭeţĭ căluşeĭ... „ş'apoĭ încotro să ne ducem?...“

— „Incotro? Maĭ întrebĭ? La noĭ acasă, la „Motru.“ — rĕspunse Radu.

— „Ce gênd aĭ, stĕpâne;“ — adăogi Bănică, — „apoĭ e biétă casa nóstră de la Motru, dupe „potriva uneĭ fete de Domn?“

— „Ancuţa, moş Bănică! nu pune preţ la „zădărniciile faleĭ. D'acum înainte averea eĭ, ca „şi a mea, stă numaĭ în inimă. Ne ĭubim; ce ne „pésă noĕ de sărăcie? — Aşa e, dragă An„cuţo?“

„Unde voĭ fi cu tine, Radule, acolo voĭ fi şi „fericită!“

Tênĕrul Socol sărută dulce pe a sa ĭubită şi încălecând voĭnicesc calul sĕŭ unguresc, el aşternu bunda sa pe oblâncul şeleĭ, ridică în braţe pe Ancuţa şi o aşedă d'a curmedişul rezimând'o de al sĕŭ pept. Bĭetul Bănică, neputêndu-se âncŏ bine domiri, ridică cu mirare sprîncéna, dete din umĕr ş'apoĭ mormăi: — „Vedĭ Dómne! ce'sŭ tinereţele la om!“ — încălecă şi dînsul pe mĕrunţelu'ĭ bidiviŭ şi se luă în fuga mare, dupe fericiţiĭ tinerĭ ce se depărtase în trépătul caluluĭ.

Călătoria fu lungă şi ostenitóre. Dar cine nu scie câte póte juneţea şi ĭubirea adunate la

www.dacoromanica.ro

un loc! Eĭ umblaŭ maĭ mult nóptea pe rĕcóre, tot prin căĭ pustiĭ şi lăturalnice, ferindu-se a deştepta băgarea de sémă a drumeţilor şi a locuitorilor; dar în cale, precum şi în conacele lor, alese tot sub veselul frunḑiş al pădurilor, câte dulcĭ şi drăgăstóse vorbirĭ! câte visurĭ de fericire plăsmuite! câte nepreţuite şi încântătóre desmĭerdărĭ.

Ast-fel, dupe maĭ multe ḑile de călătorie, sosiră eĭ în valea Motruluĭ. Rîul cu apele sale galbine, curge pe o matcă de lut năcleĭos, ocolită cu un desiş de verdéţă; acolo salcia pletósă, socul mirositor, aluniĭ mlădioşĭ, arţariĭ cu pojghiţe roşiĭ, carpeniĭ stufoşĭ, salba móle şi teiĭ crescŭ amestecaţĭ cu falnicĭ jugastri, cu plopĭ nalţĭ şi subţirĭ, cu aninĭ uşureĭ, cu ulmĭ albicĭoşĭ, cu sângerĭ pestriţĭ, cu cornĭ suciţĭ şi vêrtoşĭ. Printr'acel hăţiş felurit de arborĭ ce se'ndésă şi se'mpletecescŭ, mĭerlele şi piţigoiĭ şueră şi ciripescŭ, săltând din ramură în ramură, ĭar pe vêrful copacilor turturele sure şi porumbeĭ sĕlbatecĭ se'ngână, în vreme ce prigorii cu pene albastre chiuescŭ mereŭ în sborul lor neastêmpĕrat.

Un drum ângust şi mlăştinos străbate acea luncă înveselită şi duce pênĕ la vadul Motruluĭ, dincolo de care se vedea curtea luĭ Socol. Acea locuinţă, odinióră îmbilşugată şi sgomotósă, era acum pustie şi cu totul sĕlbătecită; pe zidul de 'mprejmuire, acum muced şi învechit, se întinsese

www.dacoromanica.ro

lungĭ ramure de ederă stufósă; stréşina porţiĭ învĕlită cu blănĭ putredite de stejar se acoperise cu muşchĭu. În întru curţiĭ buriana crescuse naltă şi abĭé se maĭ zărea în fund, o grópă adûncă şi mare, astupată p'alocuré cu surpăturĭ de zid, printre care rĕsărise boziile şi bălăriile; — atâta maĭ rĕmăsese din falnicele case ale vorniculuĭ Socol, pe care Mircé Vodă poruncise să le dobóre la pământ! Maĭ în laturĭ era o colibă învelită cu şovar, în care trăiaŭ duoĭ, treĭ rumânĭ scăpătaţĭ, singurĭĭ slujitorĭ rĕmaşĭ la curtea boïerésc; în préjmă, sub nisce vechĭ tulpine de nucĭ, cu crăcile pe jumĕtate arse şi uscate, eraŭ aruncate obedĭ de róte, juguri de car, ghizdurĭ, dóge şi alte unelte de jógăr, cu care îşĭ căştigaŭ pânea aceĭ sĕrmanĭ muncitorĭ. De altă parte, câte-va ânguste brasde de fasole, de praz şi de legumă; maĭ icĭ, un coşar în care se adăposteaŭ séra puçine vite de hrană ce pribegeaŭ ḑioa pe malurile gârleĭ, maĭ dincolo, o şiră de païe şi nisce copiţe de fên. Prin érba naltă şi désă alergaŭ şi se jucaŭ câţĭ-va copoĭ şi o potecă strimtă, cât trece omul cu picĭorul, străbătea de la pórtă pênĕ în bătătura locuinţeĭ stĕpânuluĭ. Aceïa era singura clădire de zid rĕmasă în curte; era un turn 'nalt şi ângust cu ferestre micĭ şi nepotrivite, avênd jos o portiţă boltită, căria îĭ slujea de prag o pétră de móră crestată în douĕ. Pe din întru o lungă scară învêrtită, cu trepte micĭ de pétră,

www.dacoromanica.ro

da intrare, la deosebite caturĭ, în nisce chiliĭ pardosite cu cărămidĭ, din care abié douĕ maĭ eraŭ de locuit. Într'una, sus, şeduse Radu şi în cealaltă, maĭ aprópe de uşa intrăriĭ, credincĭosul sĕŭ Bănică. Acel turn aşedat în vecinătatea porţeĭ, purta numele de *Chindie*, cĕcĭ fusese odinióre, pe când se înălţaŭ măreţe casele vorniculuĭ Socol, locul de stréjă, de unde, ca şi în curţile domnescĭ, se vestea cu tobe şi cu surle, césul înserat al chindieĭ, când toţĭ ómeniĭ caseĭ se adunaŭ la cină şi porţile ogrăzĭĭ se închideaŭ.

Ajungênd în acele locurĭ sĕlbatice şi despuĭete, Ancuţa nu simţi câtuşĭ de puçin acea compătimitóre mâhnire ce maĭ adesé sărăcia însuflă chiar şi inimilor milóse trăite în bilşug; ea âncŏ se bucură de liniştea acelor pacĭnice ţĕrmurĭ şi îndată 'şĭ însuşi într'însele tóte visele sale de norocire. Decĭ viaţa eĭ, ca şi a Raduluĭ, se strecură de atuncĭ ca într'un şir de dulcĭ şi neturburate plăceriĭ. Ḑilele treceaŭ ca un zîmbet, nopţile ca un farmec! Era o fericire de acelea pe care sórta duşmană nu le dăruiesce pentru multă vreme unor inimĭ de muritorĭ!

Să ne întórcem acum ĭarăşĭ în cercul viforos al luptelor ş'al intrigelor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărît şi înfuriat de fuga fără veste a soçieĭ sale [1]), alergase drept în

[1]) Pênĕ la acéstă fugă am urmat, maĭ mult séŭ maĭ

www.dacoromanica.ro

Anhial, la fratele sĕŭ Mihail ca să'l însciinţeze despre crunta necinste ce i se făcuse în ţéra Românéscă. In pismaşa sa mânie, fericirea luĭ Stamatie i se părea o batjocoritóre umilire, pe care sufletul sĕŭ trufaş nu o putea mistui. El însuflă puterniculuĭ sĕŭ frate zavistiosu'ĭ necaz şi'l făcu părtaş călduros la a sa rĕsbunare [1]). Mihail Cantacuzenul nu era om în mintea căruĭa să se ştérgă lesne o înfruntare; decĭ el se sculă în grabă, se răpeţi turbat în Çarigrad, unelti miĭ de taĭnice intrigĭ, iscodi miĭ de pîrĭ mincinóse şi apoĭ dete în genunchĭ la vizirul Socoli, cerênd mazilirea némuluĭ domnesc din ţéra Românéscă şi depărtarea din scaunul păstoresc a patriarhuluĭ Iosaf [2]). Bĭetul acest bĕtrân, pîrît pe nedreptate şi tras în judecată dinainté soboruluĭ, pentru nisce vinĭ fără de temeĭ, fu gonit cu necinste din patriarhie şi muri ascuns într'una din mŏnăstirile munteluĭ Atos [3]).

---

puçin, întêmplările istorice. Dar despre fuga soçieĭ luĭ Andronic, Henricus Hilarius ne spune că chiar dómna Chiajna a trămis să o ĭea înapoĭ de la bărbatul sĕŭ, âncŏ de pe drum.

[1]) Henricus Hilarius în *Crusius*, Turco-Græcia.

[2]) Henricus Hilarius; *Lequien*, Oriens Christianus; *Hammer; Meletie*, Istoria bisericéscă.

[3]) Epistolă trămisă de către Crusius, care coprinde povestirea luĭ Henricus ilarius; *Charrière*, Négociations de la France dans le Levant, III, p. 741 et sq. nota 1.

www.dacoromanica.ro

Din partea ânsĕ a familieĭ domnescĭ, Cantacuzenul întêmpină o mult maĭ vie împotrivire. Chiajna îşĭ câştigase apărătorĭ chiar în sînul saraĭuluĭ împĕrătesc; solul eĭ cercase maĭ din vreme Porţile şi mituise pe maĭ mulţĭ din înalţiĭ dregĕtorĭ. De aceĭa şi noul sultan Selim, nevoind să strice voĭa nicĭ unuĭa din aĭ sĕĭ puternicĭ viziriĭ, hărăzi luĭ Mahomet Socoli carte de mazilie pentru Pĕtru Vodă Şchiopul, şi tot de odată, luĭ Sinan şi luĭ Mustafa, apărătorĭ vênduţĭ aĭ némuluĭ Mirceói, le dărui firman de domnie pentru Alexandru, al douĭlé fecĭor al Chiajneĭ.

Tot Chiajna era maĭ tare! Îngônfată d'acéstă nouă biruinţă, ea socoti vremea numaĭ bună pentru o nouă şi desĕvêrşită lovire asupra boĭerilor rĕsvrătitorĭ; urmând dar pilda de curênd dată de către Domnul Moldoviĭ, Alexandru Lăpuşnénu [1]), ea adună la un ospĕţ pe Radu logofĕtul din Drăgoescĭ, pe Mihné din Bădenĭ, fecĭorul luĭ Udrişte vistierul, pe Toader de la Bucov, pe Vladul Capleĭ, pe Pĕtraşcu, pe Calotă, pe Stan fecĭorul Drăguleţuluĭ, pe Radu stolnicul din Boldescĭ, şi le tăĭe capetile [2]). Indată apoĭ poruncĭ se trămiseră la banul din Craiova, la ispravnicĭ

[1]) Omorirea boĭerilor de către Alexandru Lăpuşneanu, aşa frumos povestită de domnul C. Negruţi, s'a petrecut pe la 1565; ĭar acestea se petrecu la 1568.

[2]) *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim.

www.dacoromanica.ro

şi la vătaşiĭ de plaĭurĭ ca să prindă, orĭ morţĭ orĭ cu ḑile, pe mulţĭ alţĭ boiarinĭ de price, printre carĭ era socotit şi Radu, fecĭorul vorniculuĭ Socol, de peste Olt.

Cu aceste împrejurărĭ se petrecuse câtăva vreme; lunile vesele ale verĭĭ fugise, luând cu sine jocurile pe verdéţă, şi plimbările nóptea pe lună, şi acea mulţumire sufletéscă ce nasce din raḑele maĭ călduróse ale sóreluĭ, din mirosul bălsămit al pajişteĭ înflorite, din miile de nepreţuite darurĭ ale rodireĭ. Omul, ca firea, zîmbesce cu sórele, se 'ntunecă cu noriĭ, s'alină cu seninul, se turbură cu furtuna; fiesce schimbare a natureĭ are un rĕsunet în inima sa; fiesce frunḑă ce cade îngălbenită tómna, lasă un dor în sufletu'ĭ întristat.

Aşa şi Radu cu Ancuţa, înstrăinaţĭ de lume, d'ale eĭ veseliĭ, dar nu şi d'a sa rĕutate, trăiaŭ acum într'a lor cetăţuĭe pustie, purtând dorul frumóselor ḑile trecute şi mângâindu-se cu nădejdea primăverilor viitóre.

E tristă şi urîtă ĭérna la ţéră când crivĕţul viforos urlă preste câmpiĭ, când noriĭ séŭ céţa întunecă cerul, când ploile recĭ desfundă pământul, când ţérina'ĭ gólă şi năpustită, dumbrava uscată şi plugarul trândav. Apoĭ, în lungile nopţĭ de ĭérnă, ce întunecime plină de gróză! ce de şopte fioróse! Vêntul vâjie şi geme ca nisce jalnice glasurĭ ce plângŭ din depărtare; plóia isbesce

www.dacoromanica.ro

cu o întărîtată stăruire în părețiĭ și în ferestrele casiĭ; oblonul se cletină și scârție pe țêțînele'ĭ ruginite; focul bubuĭe și trosnesce în cămin, și une-orĭ o pasĕre de nópte, gonită din adăpostul eĭ, de o suflare maĭ viscolósă a crivĕțuluĭ, îșĭ ĭea sborul, scoțênd un țipĕt sfâșietor și tânguĭos. Într'acele văietărĭ ale fireĭ, mintea de sineșĭ se pornesce pe cugetărĭ mâhnicĭóse; închipuirea 'șĭ plăsmuĭesce vedeniĭ cobitóre și tot ce e maĭ trist în viață, tóte rĕstrișt̆ele trecute, tóte temerile viitoruluĭ se resfrângŭ, ca umbre sângerate, în oglinda întunecată a inimiĭ.

Într'una din acele serĭ furtunóse, Radu ședea cu Ancuța, amênduoĭ tăcuțĭ și duși pe gênduri; un foc de surcele vâpăia pe vatră, revĕrsând o lumină roșatică în chilie; d'a lungul ziduluĭ se'ntindea un pat acoperit cu velințe vĕrgate de țéră; d'asupra era o mescĭóră albă rŏtundă și alăturĭ o laviță ângustă de lemn pe care eĭ ședeaŭ; dar în părete strălucea o bogată icónă înbrăcată cu argint. Pe dînsa era înfățișat, cu asprul condeĭu al zugravilor strămoșescĭ, chipul Maĭciĭ Domnuluĭ ținênd sfântul sĕŭ prunc pe brațul cel stîng. Lucĭul înegrit al văpselilor, trăsurile uriașe și nemlădiite ale obrazelor, fețele lor îngălbinite, ochiĭ lor marĭ și întunecațĭ, însfêrșit acel cerc de lumină ce le împresura, la un cés așa înoptat, făcea să nască în inimă o sfiétă și cuviósă îngrijare.

www.dacoromanica.ro

Privirea Ancuţeĭ se aţintise cu smerenie d'asupra icóneĭ, ĭar tênĕrul Socol, în sufletul căruĭa se deşteptaŭ acum, una dupe alta, tóte nenorocirile vieţeĭ sale trecute, tresări ca d'un fior, îşĭ lăsă fruntea pe mână şi, cu glas obidit, întrerupse tăcerea:

— „Dragă Ancuţo!“ — ḑise el, — „veḑĭ tu „acéstă sfântă icóna...? Ea în vecĭ a fost martură „la rĕstriştile caseĭ nóstre; cu dînsa am împărţit „tóte mâhnirile mele.... Odinióră nisce cĭobanĭ, ce „păsceaŭ turmele nóstre de oĭ departe, în munţiĭ „Vâlceĭ, aŭ găsit'o, ḑice, într'o vechie tulpină de „stejar ş'aŭ adus'o la tatăl meŭ. El, sĕrmanul, o „priimi ca o veste bună, ca un semn de noroc; „dar chiar în ḑioa aceĭa, silit de duşmanĭ să'şĭ „lase casa, pe o gróznică vreme de furtună, el „apucă drumul pribegieĭ şi muri pe ţĕrmurĭ de„părtate... Ţĕrîna să'ĭ fie uşóră!... Rĕmăsesem, cu „mama, duoĭ copiĭ, — o surióră şi eŭ, — hrăniţĭ „la masa străinilor; dar aceĭ ómenĭ fără de milă, „la care bĭetul tata ne lăsase, creḑêndu'ĭ că 'ĭ sunt „prietinĭ, îndată ce veni scire despre mórtea luĭ, „ne opriră mult puçină stare câtă maĭ aveam şi „ne goniră de pe pragul lor, săracĭ şi despuĭeţĭ. „Din tóte averile nóstre eĭ ne lăsară numaĭ acé„stă icóna ce, în nelegĭuita lor credinţă, n'avea „nicĭ un preç... Ce póte face o bĭétă muĭere sin„gură, departe de ţéra, de rudele eĭ, cu duoĭ copiĭ „pe braçe?.... Eram âncŏ tênĕr de anĭ, p'atuncé,

www.dacoromanica.ro

„dar vêrsta nu 'mĭ-a cruţat nicĭ o amărăcĭune!... „Pe bĭétă mama o vĕḑuĭ zăcênd, în luptă cu bóla „şi maĭ vîrtos cu frica d'a ne lăsa fără sprijin pe „lume; în sfêrşit, biruită d'atâté suferinţe, într'o „nópte îngrozitóre ca acésta, îşĭ dete, sĕrmana „maĭcă, sufletul. Eram în genunchĭ la patul eĭ de „mórte şi în faţă'mĭ lucea tot icóna acésta...!"

O viforósă şuerătură a vêntuluĭ, ce cletină cu vuĭet învelitórea şi uşile turnuluĭ, îĭ curmă povestirea. Ancuţa se strînse maĭ aprópe de dînsul; amênduoĭ îşĭ făcură semnul cruceĭ şi Radu urmă:

„Apoĭ maĭ trecu vreme şi soră-mea ajunse „în flórea tinereţeĭ; blândă şi gingaşă copilă! în- „cepusem să aflu într'insa o inimă ce 'mpărtăşea „şi mângâĭa a mea jale din vremĭ adunată... Dar „într'o ḑi, — veḑĭ cât îmĭ era ursita de duş- „mană! — mĕ dusesem cu alţĭ tinerĭ să ne încer- „căm, în câmpie, la jocurĭ de arme; eram în Ardél „şi tovarăşiĭ ce mĕ chiămase la acea sĕrbătóre, „ereaŭ ceĭ maĭ mulţĭ, feciorĭ de nemeşĭ unguri... „Unul dintr'înşiĭ (ĭadul să'ĭ muncéscă sufletul de „trădător!) răpi în lipsă'mĭ pe scumpa mea suri- „óră şi fugi cu dînsa. Când mĕ întorseĭ séra acasă, „pretutindenĭ era întuneric; furtuna urla cu tur- „bare. Chiămaĭ! dar nu'mĭ răspunse nimenĭ. La „lumina unuĭ fulger, veḑuĭ odaĭa pustie şi în fa- „ţă'mĭ lucea tot icóna acésta.....

www.dacoromanica.ro

Uşa chilieĭ se deschise cu sgomot şi Bănică intră răpede şi speriat!

— „Stĕpâne;“ — ḑise el — „o cétă de ómenĭ „ne-a înconjurat tótă curtea. Nu sciŭ hoţĭ fi-vorŭ, „séŭ alţĭ făcĕtorĭ de rele? dar, dupe numĕrul şi „armele lor, nu s'arată să fie cu vre un cuget „curat“.

Un glas s'auḑi strigând d'afară: — „Deşchi-„deţĭ pórta la ómeniĭ domnieĭ!“

Bănică se plecă pe feréstră şi rĕspunse: — „Păsaţi-vĕ în cale! N'avem aci loc de găz-„duit!“ — Ânsĕ Radu vru să'l opréscă: — „Ci „tacĭ, moş Bănică; orŭ fi călĕtorĭ şi 'ĭ a apucat „nóptea pe drum. Nu voĭ, cât îĭ de săracă, să'mĭ „fie casa închisă la ceĭ nevoiaşĭ. Mergĭ de le des-„chide“.

El âncŏ bine nu sfârşise şi un glonţ de să-néţă reteză păretele de lûngă feréstră. Atuncĭ s'auḑi o larmă de ómenĭ ce spărgeaŭ porţile şi năvăleaŭ cu grămada în curte. Radu scóse al sĕŭ paloş şi sluga puse mâna pe o puşcă:

— „Acum, fĕtul meŭ, or cu viaţa or cu „mórtea! Domnul să ne ajute!“ — spuse bĕtrânul Bănică.

Tâlhariĭ într'acéstă vreme, ca să 'şĭ facă lumină în curte, dedese foc la şira de paĭe ce zbura cu flacărĭ spulberate de vênt; eĭ sparseră portiţa chindieĭ şi se urcaŭ unul dupe altul pe scara înv̂ĕrtită. Bănică trase cu puşca şi rĕsturnă pe cel

www.dacoromanica.ro

din frunte, dar o mulţime de panduri bănesci, călcând peste trupul tovarăşuluĭ mort, se răpediră cu săbiile góle asupra luĭ şi bĕtrânul slujitor căḑu înjunghĭat pe pragul uşeĭ.

Ancuţa sta îngenunchĭată dinainté icóneĭ. Ostaşiĭ năvăliră în chilie, sbĭerând cu turbare: — „Pe dînsul, copiĭ! daţĭ de tot!“

Paloşul Raduluĭ sbură un minut, făcênd rótă împrejuru'ĭ, dar săbiile şi lăncile îl înconjuraŭ. Străpuns de tóte părţile, arma ĭĭ pică din mână şi el căḑu mort la pământ. Gróznic fu ţipĕtul Ancuţeĭ, când ea se aruncă preste trupul sfâşiat al ĭubituluĭ eĭ!

Un nor de fum umplu chilia; vôlvorĭ de foc eşeaŭ pe gura vetriĭ şi grinḑile trosneaŭ, scăpărând ţăndărĭ înflăcărate. Atuncĭ icóna cea mare căḑu din părete cu un rĕsunet lung şi tânguĭos!

Vêntul aruncase paĭe aprinse pe învelitóre şi focul încinsese de tóte părţile turnul. Pandurĭĭ se îmbrânceaŭ şi se rostogoleaŭ pe scară, cu ţipete şi cu sgomot, căt̂ând să scape din primejdia pojaruluĭ; eĭ fugeaŭ care încotro găsea loc de fugă.

Tótă nóptea arse chindia luĭ Socol; în murgul ḑorilor o şiră de scînteĭe încununa a sa créstă, care şi ele se stinseră una dupe alta. Câteva ḑile ânsĕ maĭ în urmă, clădirea surpată ânc̆ó fumega.

www.dacoromanica.ro

PUSTNICA

IV.

Dupe ce Pórta turcéscă mazili din domnia ţĕriĭ Românescĭ pe Pĕtru Şchĭopul, acest domnesc cocon, adus în Çarigrad, fuse pus în lanţurĭ şi trămis surghĭun la cetatea Conia din Anadol; dar maĭcă-sa îngrijată alergase curênd în urma luĭ şi, cu mânile pline de aur, ceruse înapoĭ pe fiĭul eĭ cel robit. Patru-ḑecĭ miĭ galbenĭ, (afară de tot atâţé ce adusese drept haracĭu al ţĕriĭ) împărţiţĭ pe la viziriĭ şi pe la curteniĭ de tótă mâna, scăpară ḑilele amenințate ale luĭ Pĕtru; dar un lucru maĭ ales întórse spre dînsul voĭa veghĭétă a Sultanuluĭ, adică mărinimósa predare a uneĭ comorĭ de o sută treĭ-ḑecĭ miĭ galbenĭ, care se dovedise adunaţĭ şi puşĭ la păstrare de némul domnesc al ţĕriĭ Românescĭ. Împĕratul se milostivi

www.dacoromanica.ro

şi hărăzi ḑece miĭ dintr'înşiĭ bĕtrâneĭ dómne; ĭar pe coconul eĭ îl opri în Çarigrad cu léfă din haznaoa împĕrătéscă[1]), şi preste câteva lunĭ iĭ maĭ adăogi şi douĕ-ḑecĭ aspri tain pe ḑi[2]).

Cu atâta ânsĕ nu se mulţumea Chiajna; avênd un fiŭ pe scaun, ea sîrgui să'ĭ agoniséscă şi celuĭ-l-alt domnia vecină a Moldoviĭ, de care se folosea pe acele vremĭ un Ión Vodă, venetic armén[3]), pururé învrăjbit cu Turciĭ; drept aceĭa, nu puçin lucra dînsa la pîra şi la osûnda luĭ Ión Vodă. In sfêrşit, la anul 1574, ea isbuti, prin uneltirile sale, să scótă carte de mazilie Domnuluĭ moldovenesc şi 'n locu'ĭ să se orênduĭască fiul eĭ Pĕtru[4]), care şi purcese din Çarigrad însoçit de óste turcéscă.

Din partea sa, Ión Vodă nu priimi voĭos ca să se lepede de domnie, ci adunându'şĭ boĭerĭĭ şi ţéra, le ceru jurămênt statornic ca să se lupte şi să móră împreună cu dînsul şi, începênd atuncĭ gătirile de bătălie, trămise să poftéscă cu léfă pe Kazacĭ ca să'ĭ vină întru ajutor; iar aceştia, cum îsŭ răsboĭnicĭ şi'n vecĭ gata a se amestecare

[1]) Din raportul soluluĭ nemţesc Wysz, de la maĭu 1568, *Hammer*.

[2]) Din raportul baĭluluĭ venetian Barbaro, de la 8 iunie 1569, *Hammer*.

[3]) *Vornicul Ureche*.

[4]) Cronicele românescĭ, *Hammer*.

www.dacoromanica.ro

în tot felul de vrăjbĭ şi de sfădirĭ, se adunară o miie două sute de ómenĭ şi veniră la dînsul [1]).

Dincóce de Milcov, aflând de neprietenésca priimire ce aŭ să facă Moldovenii frăţină-sĕŭ, Alexandru Vodă îşĭ strînse şi el oştirea şi se găti a purcede spre Moldova, în întêmpinarea luĭ Pĕtru [2]). Pe de altă parte, dómna Chiajna, temêndu-se într'aşa priincĭóse împrejurărĭ, de vre-o isbucnire protivnică în ţéra Oltuluĭ, unde în vecĭ colcotea o duşmănie ascunsă asupra némuluĭ domnesc, hotărî să dea însăşĭ o raită prin oraşele oltenescĭ, ca să îngrozéscă pe cutezătorĭ şi s'amăgéscă cu măguliri pe ceĭ cu bună voïe.

Ea trecu răpede prin Slatina, prin Caracal, prin Craĭova şi găsi maĭ pretutindenĭ casele boĭerescĭ pustiite; cari nu perise de sabia slujitorilor domnescĭ, fugise în pribegie [3]); moşneniĭ ce maĭ rĕmăsese, împreună cu opinca, răbdaŭ păsul ţĕriĭ şi nicĭ măcar aduseră jeluirĭ Dómneĭ. Ce'ĭ bună Românuluĭ jeluirea, când urechea ce'l ascultă e tot una cu mâna ce'l apésă? Tace pênĕ ce Dumneḑeŭ prinde într'o ḑi milă de dînsul, orĭ pênĕ ce însuşĭ se înécă cu răbdarea şi'atuncĭ îşĭ face singur dreptate!

---

[1]) *Vornicul Ureche.*

[2]) *Constantin Căpitanul*, Dacia I, IV.

[3]) Pe atuncĭ se afla fugit tocmaĭ în Spania un Nicolae Basarab, cum se vede în *Mag. Ung.*

www.dacoromanica.ro

Chiajna 'şĭ urmă daĭr în ticnă calea spre Cerneţĭ şi spre Ruşava. Ea călătorea într'un rădvan, care pe atuncĭ era o largă cutie de lemn vŏpsit, scobită rotund şi aşeḑată, fără arcurĭ, pe un dric cu patru róte ferecate. Opt telegarĭ înhămăţĭ unguresce, d'a lungul, cu şléurĭ de curea, subţirĭ şi intinse, purtaŭ trăsura maĭ uşor ca vêntul. Eraŭ tot căluşeĭ rotunḑĭ de Dobrogea şi bahmeţĭ [1]). zbêrliţĭ de Bugĭac, aleşĭ tot pătrăreĭ şi cincăreĭ [2]), negriĭ la pĕr ca péna corbuluĭ, cu códele lungĭ, cu cómele rĕsfirate, cu nara 'n vênt, fugarĭ neobosiţĭ ce abié atingeaŭ, în buĭestru, cu copita de ţĕrână. Duoĭ surugiĭ flăcăiandriĭ, cu mintene numaĭ găitane, cu căcĭula moţată de óie p'o ureche, cu mânecĭ albe, largĭ şi suflecate, îĭ mânaŭ din călărie, săltând uşor pe şele, chiuind vesel din gură şi plesnind din bicele lor ce se împleteceaŭ, pe d'asupra capetelor, ca miĭ de şerpĭ încovoĭoşĭ.

Astfel sbura în cale dómna Chiajna, prin codriĭ din apusul Craioviĭ şi începuse a înopta când trăsura'ĭ scoborî într'o luncă unde, printre carpenĭ stufoşĭ, printre des aluniş, se strecuraŭ apele gălbinatece ale unuĭ rîŭ; naintaşiĭ trecuse apa prin vad când de o dată, opintindu-se'n loc, începură a sforăi; ceĭ-l-alţĭ caĭ le urmară pilda

[1]) Caĭĭ de Bugĭac se numescŭ astfel în balade.

[2]) Cuvinte întrebuinţate în baladele poporane, publicate de d. *V. Alecsandri.*

www.dacoromanica.ro

şi într'un minut tóte hamurile se'ncurcase; bahmeţiĭ se rĕsfiraŭ în desghinurĭ, săreaŭ în douĕ picĭóre, nechĭezând speriaţĭ, cu urechĭa dréptă, cu cóma zbêrlită, nesupuşĭ frêuluĭ, neascultătorĭ glasuluĭ, staŭ încordaţĭ şi nu voiaŭ să ĭea din loc.

— „Dar, ce măre, să maĭ fie şi asta?“ — strigaŭ uniĭ din drumeţĭ, nencercaţĭ la séma cailor, — „Or că strechĭa a dat într'înşiĭ?“

— „Ba aşa'sŭ bahmeţiĭ de la noĭ;“ — rĕspunse cu mêndrie un bĕtrân lipcan tătar din Bugĭac, — „aŭ sĕmênţă de Misir, şi calul de la Misir miróse de departe unde'ĭ vre un zid părăsit şi sforăĭe a pustiŭ, nechĭază ca de gróza morţiĭ.“

Intr'adevĕr, pe malul învecinat, printre desişul mĕrunt al unuĭ zăvoĭu de copăceĭ, se 'nălţa pe albăstréla întunecată a ceruluĭ, un părete ângust şi negru, cu muchea surpată, cu laturile crăpate, fioros şi cobitor ca urma unuĭ păcat în amurgul consciinţeĭ. Sgomotul alaĭuluĭ domnesc deşteptase bufniţele şi liliecĭĭ, cari, din crestăturile vecheĭ zidirĭ, sburaŭ fôlfăind în tóte părţile, cu ţipete ascuţite.

— „Cruce ajută!“ — şoptiră slujitorĭĭ între sine, cătând să descurce hamurile cailor. — „Ce dărîmăturĭ să fie asté? Iar vre-o mŏnăstire pângărită de păgânĭ, arde-ĭar focul!... Ce sciĭ?...“

— „Ba'ĭ, pare-mi se, chĭar chindia luĭ Socol „care aŭ ars'o, maĭ anĭĭ trecuţĭ, pandurĭĭ, când aŭ „ucis şi pe Radu, fecĭorul luĭ... Aşa 'ĭ; vorbă e?

www.dacoromanica.ro

„ia, tocmaĭ aci era, în lunca Motruluĭ. — Ci-că, „măre, c'a treĭa ḑi dupe ce a dat clădirea pojaru- „luĭ, a eşit nóptea din pimniţĭ adúncĭ, o stafie c'o „icónă mare săpată în pept şi a apucat ţipând în „patru părţĭ, de unde suflă patru vênturĭ, şi la „rĕsărit, şi la meḑul-ḑileĭ, şi la sóre-apune ş'apoĭ „'şĭ a ales cale spre stéoa nopţeĭ, şi s'a dus, măre, „s'a dus tot în colo, în fundul ĭerniĭ, unde'sŭ tro- „ĭeniĭ de ninsóre ca munţiĭ...".

— „Veḑĭ d'aĭa nu s'a maĭ pomenit d'atuncĭ „să fie ómenĭ cu şederea pe locurile acestea! Aŭ „băjenărit toţĭ rumâniĭ de spaĭmă!"

— „Auḑĭ, măre bădiţă!" — adăogiră cu mi- rare ascultătoriĭ şi, fiind-că în vremea povestiriĭ hamurile se aşeḑase în bună orênduiélă, slujitoriĭ apucară caiĭ de dêrlog, îĭ trecură, făcêndu'şĭ cru- cea, pe dainteé dărîmăturilor, ş'apoĭ surugii, ples- nind din bice, strigară cu glas ascuţit: „I! haĭ „să mérgă!!!" — şi tótă céta în góna mare porni înainte.

De auḑise Chiajna ceĭa ce se vorbise, cine póte sci? Destul e că chipu'ĭ rĕmase neclintit, fruntea'ĭ tot încreţită, ochirea'ĭ tot straşnică, din- ţi'ĭ tot încleştaţĭ.

La Cerneţĭ, la Ruşava ş'apoĭ la Tîrgu-Jiĭuluĭ cercetările sale avură acelaşĭ sfêrşit; pretutindenĭ ea găsi o aromire nepăsătóre din acelea ce ḑicŭ: „Să n'aĭbĭ témă!" şi adesé ascundŭ un jăratec. Se îndreptă apoĭ spre Vâlcea, ca de acolo să se'n-

www.dacoromanica.ro

tórcă, pe sub muscele, la locul unde se adunase la taběră fii sĕi.

Drumul ce merge prin munţi, din Gorjĭ spre Rômnicul-Vâlceĭ, la depărtare cu vre-o două césurĭ de acest oraş, apucă d'a lungul printr'o vale largă, prin care curge, pe o ângustă matcă aşternută cu petriş gros, pêrîul numit Otăsĕul[1]). Aĭ ḑice că apele sale limpeḑiĭ se jócă cu veselie în resfăţate încovoĭeturĭ, une-orĭ strecurându-se binişor prin érba désă şi mĕruntă a lunceĭ, alteorĭ alergând cu pripă d'a curmeḑişul văi, de la un mal pênĕ la altul, ca suveĭca pe iţele răsboĭuluĭ. D'a stînga rîuluĭ sunt déluri pe care crescŭ amestecaţĭ, braḑĭ şi paltinĭ, frasinĭ şi mestécănĭ; de cea-l-altă parte munţĭ cu înalte piscurĭ îşĭ arată cóstele lor aprigĭ, rîpóse şi surpate, ce se destindŭ ca un vechĭu părete de uriaşĭ, mâncat de umeḑélă şi de putregaĭu.

Într'o séră luna, înaintând liniştit pe ḑin dosul acelor negre vêrfurĭ sfărîmate, întuneca cu umbrele lor prelungite adûnca vale ş'apoĭ ĭar, une-orĭ scăpând printre surpăturĭ, raḑele eĭ sticleaŭ, ca petre scumpe, pe valurile pripite şi colcotóse ale miculuĭ pêrîŭ.

Era linişte pretutindenĭ când începu a rĕsuna,

---

[1]) Acolo s'a zidit maĭ pe urmă în vale, *Mŏnăstirea dintr'un lemn,* şi sus pe munte, Schitul *Surpatele.*

www.dacoromanica.ro

cu un vuĭet depărtat, trépětul cailor ce purtaŭ şi însoţeaŭ rădvanul dómneĭ Chiajne.

Un lipcan alerga înainte ca să cerce drumul şi să deschidă calea; calul sĕŭ, ce în góna mare se aşternea drumuluĭ ca suflarea de vênt pe érba de pe câmp, fugea scăpărând din copită şi, pe tot minutul, muindu'şĭ gleznele în valurĭ, străbătea matca şerpuită a Otăsĕuluĭ. De o dată, la un mal, agerul dobitoc se opri sforăind; ĭar călăreţul, audind în préjmă'ĭ un gemĕt slab şi sfêrşit, zări, sub o radă trecétóre a luneĭ, chipul séŭ maĭ bine umbra, uneĭ fiinţe albe şi uscate ce zăcea asvêrlită pe malul verde al rîuleţuluĭ. Trupul eĭ despuĭat ce abĭé 'l înveleaŭ nisce ţóle sfâşiéte, părea sdrobit; mânile şi picĭórele'ĭ slabe şi lâncede, căutând póte în rĕcórea rîuluĭ ceva înviere, pluteaŭ pe d'asupra apiĭ ca frunde 'ngălbinite de tómnă; capu'ĭ obosit căduse pe petrişul din matcă şi pletele'ĭ rĕsfirate se scăldaŭ, furate de valurĭ.

Aprodul gonacĭu se opri dinainté aceleĭ ĭezme ce semĕna maĭ mult cu un morman de óse, şi îndată în urmă'ĭ sosi tot alaĭul domnesc. Tótă glóta drumeţilor, pênĕ chiar şi dómna, se coborîră din rădvan şi de pe caĭ şi se apropiară de locul unde se afla nenorocita fiinţă; toţĭ, făcêndu'şĭ cruce, priveaŭ cu o milósă spaĭmă acel trup sfărîmat, în care suflarea semĕna cu cea din urmă văpăĭere a candeleĭ ce se stinge. Iar ea, dinaintea uneĭ aşa sgomotóse adunărĭ deschise încetinel

www.dacoromanica.ro

plĭópele sale afundate : ochiĭ eĭ marĭ şi holbaţĭ se sticliră, cu o nespusă durere, către malul drept al vălceleĭ şi trupu'ĭ întreg, prin nisce uşóre tresăriturĭ ale nervilor, părea c'ar vrea, c'ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc era o măgură verde cu muchea lată şi rotundă, pe care crescuse din vécurĭ depărtate, un bĕtrân stejar, sub al căruĭ lat frunzĭş se umbrea tot délul; nu departe de dînsul, un plop străbun îşĭ înălţase spre norĭ creştetul semeţ. Amênduoĭ, ca duoĭ fraţĭ sĕrmanĭ şi năpustiţĭ, crescuse singuraticĭ p'acel costiş; amênduoĭ de marĭ de vécurĭ se luptase 'mpreună cu criveţele şi cu vijeliile; amênduoĭ în sute de rônduri scuturase 'mpreună când vesela frunză, când trista zăpadă; amênduoĭ se unise ca să fie, în pustiŭ, lŏcaş milostiv al paserilor ceruluĭ, umbrar răcoritor al turmelor zăbuşite, adăpost binecuvêntat al călĕtoruluĭ obosit!

Spre dînşiĭ acum se îndrepta stăruita dorinţă, suspinul cel din urmă al neputincĭóseĭ acele fiinţe.

Un om o luă dar în braçe, şi ceĭ-l-alţĭ toţĭ îl urmară, suind délul în faça vechĭuluĭ stejar; dar cu cât maĭ mult se apropiaŭ, o zare de lumină neobicĭnuită, care sub razele luneĭ crescea ca un lucéfĕr albicĭos, ca o pară de foc luminósă, părea că ese din sînul bĕtrâneĭ tulpine. O sfântă

www.dacoromanica.ro

gróză coprinsese tóte inimile; dar împinşĭ ca de o putere căria nu'ĭ puteaŭ sta înpotrivă, eĭ înaintaŭ uĭmiţĭ de raḑa lucĭósă ce'ĭ trăgea spre sine şi le sorbea vederile. Când ajunseră pe muchea măgureĭ, drept în faça stejaruluĭ, tóte în préjmă eraŭ scăldate în lumină, tóte străluceaŭ ca într'o senină vôlvóre; ĭar în tulpina găunósă a copacĭuluĭ, împresurată de raḑe argintiĭ, domnea, ca 'ntr'un cerc de slavă cerésca, chipul înegrit al Maĭcĭĭ Domnuluĭ, ţinênd în braçu'ĭ stîng pe mântuitorul sĕŭ Prunc.

— „Maĭcă Précurată!“ — strigă atuncĭ pustnica ce 'n faça icóneĭ părea că 'şĭ dobêndise un vĭers ce suna maĭ tare, maĭ dulce decât glasurile omenescĭ, — „Maĭcă Précurată! maĭcă fără pată! „Tu, care aĭ încercat numaĭ durerile inimilor lu„mescĭ şi care pênĕ acum nu te-aĭ îndurat a 'mĭ „ĭerta câte-va ḑile răsipite în desmĭerdările vieţiĭ! „Tu, care aĭ privit fără jale sfâşierile inimiĭ mele, „când singuru'mĭ p'acéstă lume şi mult-ĭubitu'mĭ „sprijin a căḑut jertfă sub mâna mohorîtă a uci„gaşilor! Tu, care m'aĭ călăuzit prin potecĭ spi„nóse, pe sloĭurĭ de ghĭaçă, când cu sfânta'ţĭ icónă „în braçe, am colindat aĭurind plaĭurile şi câmpiile! „Tu, care m'aĭ adus sub acéstă sfinţită tulpină, „într'acest sĕlbatic sĕlaş de pustnicie, în care su„fletu'mĭ dăulat şi sdrobit de rĕstriște, în zadar „cată odihna şi pururé, ca o milostenie, îţĭ cere

www.dacoromanica.ro

„scurtarea ticăitelor mele ḑile! Tu, decĭ, care şi „de am pĕcătuit, şi de am fost culpeşă ţie, m'aĭ „osûndit dupe mulţimea vinilor mele! Acum, ce- „réscă stĕpână, inima îmĭ spune că înduratu-te aĭ „în sfêrşit de mine şi aĭ apropiat césul doruluĭ „meŭ!... Acum dar mĕ 'nchin la pólele tale cu „jeluirĭ, cu rugămínte, cu lăcrimărĭ, nu dóră ca „să'mĭ ceĭu vre o cerésc ĕsplată, — cŏcĭ ce va fi „partea mea dincolo de sburd'acéstă lume e în „sînul tĕŭ ş'al Domnuluĭ şi cu voĭósă bucurie îl „voĭu priimi!.... — ci, Maĭcă milostivă, tu care aĭ „fost mumă ş'aĭ pătimit de păsul fiĭuluĭ tĕŭ, fie'ţĭ „milă şi 'mblânḑesce, alină şi spală orĭ ce duh de „mânie, în inima mumeĭ ce m'a purtat pre mine, „nevrednica, în sînul eĭ şi la picĭórele căria mĕ „plec acum, ca şi dînsa, cu milostivire ca tine, să „uĭte greşalele nesocotiteĭ sale fiĭce!... In césul „acesta, care e al meŭ cel din urmă, ĭértă-mĕ, „maĭcă, deşi mult 'ţĭ am greşit eŭ ţie în viaţă! „ĭértă-mĕ, cŏcĭ cu amarnice dureri am ispăşit, vaĭ! „şi eŭ, pĕcătósa'mĭ rătăcire!....."

Rostind cu o cucerită şi'nfocată căinţă aceste din urmă cuvinte, sĕrmana pustnică se prăvălise cu fruntea în ţĕrână dinainté dómneĭ Chiajne.

Acea vedenie strălucitóre a uneĭ sfinte icóne în mijlocul nopţiĭ ş'al pustietăţiĭ, acea durerósă destăĭnuire a uneĭ aşa jalnice sórte, acel glas

www.dacoromanica.ro

proorocesc ce vestea mórtea vecină a fiiceĭ sale, făcură să clipéscă sub géna încruntată a Chiajneĭ o umbră de îndurare; dar frémĕtul mileĭ nu se coborîse âncŏ pênĕ în inima'ĭ oţelită, când de o dată un nor răpede şi negru trecu cobitor preste faţa luneĭ. Lumina icóneĭ d'o dată se stinse şi întunericul se respândi jur împrejur.

Cumplita mumă se 'ntórse atuncĭ cu o ferósă ĭuţélă şi, grăbind pasul spre vălcea, strigă cu'n glas aspru: — „Nainte copiĭ!“ — Vinovatul împetrit în rele fuge chiar şi de umbra mustrăriĭ. Intr'o clipă Chiajna se suise'n rădvan şi tovarăşiĭ eĭ, înfioraţi de sunetul oţelit al glasuluĭ eĭ, ajunsese departe, gonind în urma rădvanuluĭ, când începură să simţă mustrarea în cugetele lor, biruite de ne'mblândita lor stĕpână.

. . . . . .

In valea Otăsĕuluĭ câte-va slabe suspine, perdute printre şuerătura frunzelor ce se legănaŭ în adierea dimineţiĭ, dovediră suferinţele cele din urmă ale nenorociteĭ pustnice. Muritórele despuĭerĭ ale domniteĭ Ancuţe, căḑute chiar la pólele sfinteĭ icóne, în sĕlbatica chilie ce'şĭ găsise ea, în scorburea străbunuluĭ stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberă crivĕţul de tómnă.

. . . . . .

Mulţi anĭ în urmă cĭobaniĭ găsiră tot acolo icóna Maĭciĭ Domnuluĭ, ce se ḑice a fi una din cele şépte de Luca Evanghelistul zugrăvite, şi

www.dacoromanica.ro

chiar în tulpina bětrânuluĭ copacĭu eĭ scobiră bisericuța cea veche a mŏnăstiriĭ ḑisă „dintr'un lemn [1])".

. . . . . .

* * *

Pe când dómna Chiajna îşĭ urma ispititórea colindă preste Olt şi prin ţéra de sus, tinerii eĭ fecĭorĭ domnescĭ, însoţiţĭ, unul de óste pămênténă şi de ajutorinţe ungurescĭ, altul de Turcii ce i se dase ca să'l aşeḑe pe scaunul năzuit al Moldoviĭ, se întêmpinase în ocolul Focşanilor şi se lăsase cu taberile lor amestecate la satul Săpăţenĭ pe lunca înfrăţitóre a Milcovuluĭ [2]). Dómna mumă îĭ ajunse acolo, purtând în sufletu'ĭ smăcinat o îngrijată presimţire care, sub aspra'ĭ fălnicie, se vědea printr'un neastêmpĕr fioros. Ea căta în zadar să'şĭ potolească neodihna cu năḑejdea isprăvilor viitóre; oştirile împrejuru'ĭ, multe şi veghiéte, i se păreaŭ molatice şi nevoĭóse. Un neîncetat susur de taĭnică trădare îĭ şoptea la auḑ; mintea'ĭ se muncea cu tot felul de bănuĭelĭ. Ḑioa ea colinda fără repaos taběra, vrênd să încerce

[1]) Tradiţiunea ḑice că icóna cea mare de la Mŏnăstirea dintr'un lemn a fost de maĭ multe orĭ mutată şi s'a întors singură la locul unde era clădită mŏnăstirea.

[2]) *Constantin Căpitanul.*

www.dacoromanica.ro

credința ostașilor, să învie, ca odinióră, bărbăția in inimile lor; dar iazma neîncrederiĭ o urmărea pretutindeni și vĭersul îmbolditor îĭ perea pe buză; apoĭ ĭar în tăcerea nopțiĭ, în vecĭ deștéptă și frămêntată de grijĭ, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate și adesé, coprinsă de o nedomirită temere, alerga să pândéscă la perdéoa corturilor, unde se odihneaŭ, în visurĭ de isbêndă, fii sĕĭ, uneltile nesățióseĭ sale mêndriĭ.

Din potrivă aceștĭ duoĭ tinerĭ, bizuindu-se cu încredere pe rézimul lor ostășesc, pe părtinirea sórteĭ și pe tóte voĭósele închipuirĭ ale juneței lor, petreceaŭ ḑilele în vesele ospețe, benchetuind cu boiarĭĭ și purtătorĭĭ oștiĭ lor și gata a purcede asupra luĭ Ión Vodă, décă nu 'ĭ ar fi amânat din ḑi în ḑi îngrijatele presimțirĭ ale dómneĭ mumeĭ lor.

Într'astfel de felurite aplecărĭ se afla taběra frățéscă a fiilor luĭ Mircé, când sosi scirea cum că boĭerĭĭ moldovenĭ, temětorĭ a se vedé pe viitor înstrăinați de la mila nouluĭ Domn, arŭ fi hotărît să părăséscă releĭ sale sórte pe vechĭul lor stĕpânitor și are să vină, mânați de Dumbravă vornicul, ca să se închine luĭ Pĕtru Voevod [1]). Acéstă veste umplu taběra de bucurie; cu nădejdea viitóreĭ împăcĭuirĭ, strejile se rădicară, ve-

[1]) Cronicele românescĭ.

www.dacoromanica.ro

ghĭerea se desfiinţă, caiĭ se sloboḑiră la păşune, armele se aşeḑară în snopĭ; tóte se pregăteaŭ pentru o obştéscă înfrăţire. Dómna Chiajna ânsĕ, care nu privise cu suflet liniştit acea nesocotită răsipire a tutulor mijlócelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiaŭ Moldoveniĭ, maĭ cu dinadinsul stăruia ca tineriĭ Domnĭ să se ţină in laturĭ cu bună şi zdravănă pază.

Norocul lor voi ca, înduplecaţĭ de nepregetata rugăcĭune a mumeĭ lor, dorinţa aceştia să fie împlinită şi ca dînşiĭ amêndouĭ să lipséscă din cortul lor, în césul când Moldoveniĭ se iviră dinainté taberiĭ muntenescĭ.

Într'adevĕr, Dumbravă vornicul descălică în faça şatreĭ domnescĭ, însoçit d'o glótă năprasnică de boĭerĭ şi de slujitorĭ, purtând nu veşminte de sĕrbătóre, nicĭ zîmbetul smerit al supunerii, ci podóba oçelită a uneĭ ḑile de harţă şi seméţa căutătură a uneĭ biruinţe lesnicĭóse.

Osebit de aceĭa se zărea în depărtare oştirĭ numeróse care, dupe caiĭ lor mĕrunţeĭ şi pĕroşĭ, dupe largiĭ lor şalvarĭ roşiĭ, dupe chiverile lor ţuguĭete, dupe cântările lor prelungite şi dupe naltele lor suliţe ce luceaŭ la sóre ca spicurile pe holdă, lesne se cunosceaŭ că sunt pôlcurile de Kazacĭ, venite sub povăţuirea luĭ Sfirski, în ajutorul luĭ Ion Vodă [1]).

[1]) *Vornicul Ureche.*

www.dacoromanica.ro

Chiajna, care 'ntr'acéstă grea prilejire, sciuse a întipări pe chipu'ĭ făçarnic o senină şi rece mêndrie, adăsta pe boĭeriĭ moldovenĭ într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir şi legat jur împrejur cu ţĕruşĭ poleiţĭ.

Dumbravă vornicul intră în fruntea tovarăşilor sĕĭ; el era un voĭnic nalt şi spătos, purtând o ţurcă de blană flocósă ce ascundea capu'ĭ ras, din creştetul căruĭa o singură şuviţă de pĕr atêrna în jos pe céfa'ĭ lată şi vênósă; era îmbrăcat cu un mintén de urs lăţos şi'ncins cu o curea, de care sta aninată o ghĭógă năstrujită cu dinţĭ de fer, adevĕrat baltag de uriéş:

— „Unde'sŭ puiĭ de năpârcă?...“ — strigă el cu glas răguşit, intrând în cort cu mâna în şold, — „Li a sosit césul peireĭ! halal di eĭ, fârtaţĭ!“

— „Pare-mi-se că'n beţie'ţĭ aĭ perdut cum„pĕtul vorbiĭ, jupan vornice;“ — rosti dómna înstrunându'şĭ mânia, — „or pe semne c'aĭ mintea „ca de prunc într'atâta trupeşie?“

— „Tacĭ, muĭere; nu bârfi!“ — rĕspunse Dumbravă, — „nu dóră c'aţĭ socoti voĭ că'ĭ Mol„dova ţĕră di jac, să ni gĭóce ca pi urs o mişa „pripăşită pi la Munteni şi duoĭ fecĭorĭ di lele făr„mecaţĭ, duoĭ lângăĭ nătîngĭ ce li pute botu a „lapte?... N'avem noĭ nevoĭe di domn muntén. „Munténul îĭ om viclén: nu'ĭ ca moldovénul orto„man, şi dănos la mână şi la suflet falos[1])... Haĭ!

[1]) Din *balada Gruĭe Grozăvénu.*

www.dacoromanica.ro

„voĭnicĭ, drăguţiĭ meĭ, daţĭ năvală di mi'ĭ prin-„deţĭ şi mi'ĭ legaţĭ colé cot la cot să'ĭ ducem po-„clon luĭ Ioniţă Vodă, ca duoĭ berbeceĭ di Ar-„mindén![1])"

— „Cânĭ neruşinaţĭ, liftă rea!..." — strigă Chiajna, spumegând de turbare; dar Dumbravă nu'ĭ dete vreme să urmeze zadarnicele'ĭ sudălmĭ, ci, desprinḑênd ghĭóga de la brâŭ, o 'nvêrti de câte-va orĭ cu braçu'ĭ vîrtos ş'apoĭ, glăsuind un grózнic blăstem, o asvêrli drept în capul înfuriateĭ dómne.

Chiajna căḑu rĕsturnată pe spate ş'atuncĭ îndată, cu ochiĭ sângeraţĭ, cu fălcile căscate, încercă să se ridice în genuchĭ, să se sprijine pe palme, să rostéscă un cuvênt; dar abĭé putu să ésă din gûtleju'ĭ năbuşit, vorbele: — „Domniĭ! feciorĭĭ „meĭ!.." ş'o înecă sângele ce curgea şiróĭe din tot capu'ĭ găurit de ţinte. Trupu'ĭ se svêrcoli cu scrâşniri de dinţĭ, săltă âncŏ de câte-va orĭ, se rostogoli cu creştetul în ţĕrână, se sgârci şi se întinse în câte-va încordăturĭ dureróse, ş'apoĭ căḑu înţepenit într'o baltă de sânge.

În vremea acésta Moldoveniĭ şi Kazaciĭ deteră jaf taberiĭ românescĭ; fugeaŭ Munteniĭ care unde putea. Alexandru Vodă nimeri să scape la cetatea de Flocĭ; Pĕtru se opri din fugă la Brăila.

[1]) Sĕrbătórea de la 1 maĭŭ.

www.dacoromanica.ro

Ion Vodă intră în ţéra Românéscă şi făcu domn pe un Vintilă; dar peste câte-va luni, sórta se schimbă. Ion Vodă muri robit la Turcĭ; Alexandru îşĭ dobêndi ĭarăşĭ tronul şi Pĕtru Şchiopul domni la Moldova lăudat şi ĭubit de tótă obştea[1]).

Bucurescĭ, 1860.

Tipărit în *Revista Carpaţilor*, publicată de *d. G. Sion*, la 1860; apoi in volume, la 1860 în Bucurescĭ şi la 1885 în Craiova.

[1]) *Constantin Căpitanul*, *Şincaĭ*, *Engel* şi alţiĭ.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

III.

LITERATURĂ ŞI ARCHEOLOGIE

DIN

REVISTA ROMÂNĂ

1861—1862.

CÂNTICE POPORANE ŞI DATINE ALE ROMÂNILOR. — V. CÂRLOVA. — POEŢIĬ VĂCĂRESCĬ. — ODÓRE, MANUSCRIPTE ŞI CĂRŢĬ DE LA BISTRIŢA. — PSALTIREA LUĬ CORESI. — CÂTE-VA ORE LA SNAGOV. — ASOCIAŢIUNEA LITERARĂ TRANSILVANĂ.

www.dacoromanica.ro

CÂNTICELE POPORANE

ÎN RAPORT CU

ȚĔRA, ISTORIA ȘI DATINELE ROMÂNILOR.

Pe la sfêrșitul secoluluĭ din urmă, (1778-79) un critic și filosof eminent al Germanieĭ, I. Gotfried Herder, avu frumósa idee de a aduna și de a publica, traduse pe limba sa, o culegere de cântĭce poporane ale deosebitelor națiunĭ, sub titlul fórte nimerit de *Glasurĭ ale popórelor* [1]).

Din tótă a sa lucrare, rĕmasă acum înapoĭ prin strădarea a maĭ multor urmașĭ criticĭ și culegĕtorĭ de cântĭce naționale, s'aŭ păstrat, ca vrednice de o necontenită laudă, luminósa inspi-

[1]) *Stimmen der Völker in Liedern, gesammelt, geordnet und zum Theil übersetzt* von I. Gottfried Herder.

www.dacoromanica.ro

rațiune ce a îndemnat pe filosoful german să caute în sînul poesieĭ poporane, caracterul și amintirile uneĭ națiunĭ, și apoĭ âncŏ și acel titlu atât de adûnc și plin de adevĕr, *glasurĭ ale popórelor!*

Glas al poporuluĭ e, cu bună sémă, acea neregulată și adese-orĭ monotonă poesie, care, transmisă din gură în gură, purtată din secol în secol, păstrézĕ cu simplitate, dar și cu sânțenie, tradițiunile și legendele vechĭ, care aduce aminte fiilor vitejiile și suferințile părinților, care, maĭ colorată în vecĭ decât chronica, ne înfățișézĕ cu feçe maĭ viĭ și maĭ felurite, viața vremilor trecute și ne pĕtrunde inima cu tóte simțirile ce a încercat o națiune în frĕmêntările sale, pe care istoria scie maĭ adesé numaĭ a ni le povesti.

Tot Herder, în prefața aceleĭ publicărĭ, vorbind despre ce a fost poesia în timpurile cele maĭ antice, despre isvorirea eĭ și despre elementul în care ea trăiesce, ne dă o definițiune, în care se vĕdesce tótă însemnătatea poesieĭ poporane; el dice: „Ea vițuĭa în urechea poporuluĭ, pe bu„zele și pe harpele cântăreților de atuncĭ; ea „cânta istoria și felurite întêmplărĭ, taĭnele și mi„nunele și semnele prevestitóre; ea era flórea prin „care se caracteriza poporul cu limba și țéra sa, „cu îndeletnicirile și prejudecățile, cu patimile și „cu trufiile, cu musica și chiar cu sufletul sĕŭ!“ [1])

[1]) Vorrede der Volkslieder.

www.dacoromanica.ro

De la Herder încóce, mai tóte națiunile Europeĭ, séŭ prin criticĭ pământenĭ, séŭ prin scriitorĭ străinĭ, 'și aŭ adunat cânticele poporane[1]); din acele felurite colecțiunĭ, purtând fie-care stema uneĭ naționalităță, nu e de tăgăduit că și literile și istoria s'aŭ înavuțit cu noțiunĭ mai lămurite și mai drepte despre caracterul și despre principiul vital al popórelor, cu isvóre mai îmbilșu-

[1]) În Germania, în Francia, în Italia, în Spania și în mai tóte țĕrile europene s'aŭ făcut colecțiunĭ însemnate de cântice naționale. Avênd a ne ocupa mai cu deosebire de ale Europeĭ rĕsăritene, adică ale popórelor care înconjóră pe Românĭ și se învecinescŭ cu dînșiĭ, vom menționa, pentru cânticele grecescĭ: *Chants populaires de la Grèce moderne, publiés et traduits en français par* C. Fauriel. *Paris, 1824. Didot*; care aŭ fost și traduse în limba germană: *Neugriechische Volkslieder gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel, übersetzt..... von* Wilhelm Müller, *Leipzig, 1824, 2 Bände in-8.* — Mai târdiŭ Contele Demarcin du Tyrac de Marcellus a publicat o nouă colecțiune sub titlul: *Chants populaires de la Grèce, Paris, 1851, 2 vol.*, care s'a retipărit la 1860.

Pentru poesiile poporane ale Sêrbilor, un literat însemnat din acea țĕră, Wuk Stefanovicĭ Caragicĭ a lucrat ne'ncetat de patru-decĭ de anĭ și mai bine și a publicat, la 1815, în Viena, o mică colecțiune sub titlul: Народнѣ сербске песне; *(Cântice populare sêrbescĭ)*, pe care a complectat'o în două ediții tipărite, una la Lipsca (4 vol. în 12 mare, 1823—1834) și alta la Viena (3 vol. în 8, 1841-1846, cărora se va adaoge un al 4-lea volum la care încŏ lucrézŭ editorul). — Domnișóra Iacob-Robinson a tradus o

www.dacoromanica.ro

gate şi maĭ sporitóre de o inspiraţiune ce atinge maĭ de aprópe şi mişcă maĭ cu tărie inimile nóstre.

Acésta ne o arată şi nemuritorul poet polonez Adam Miczkiewicz când, cu glasul coprins de entusiasm, el face acéstă căldurósă invocaţiune: „Cântice poporane, voĭ, sicriŭ sânt al cre„dinţeĭ, ce legaţĭ timpurile cele vechĭ de cele

---

parte din cânticele sêrbescĭ în limba germană, sub pseudonymul de Talvy: *Serbische Lieder, Hale, 1826, 2 Bände,* reproduse şi adăogite la 1853. — Domnişóra Elisa Voĭart a reprodus acéstă traducere pe françusesce: *Chants populaires des Serviens, Paris, 1834, 2 vol.* iar apoĭ Dozon a publicat o altă colecţiune de cântice sêrbescĭ, traduse pe limba françesă: *Poésies populaires des Sêrbes, traduits par* Aug. Dozon, *Paris, 1859, in 18.*

Pentru cânticele române, cele douĕ micĭ volume publicate de d. Vasile Alecsandri, *Poesiĭ populare, Balade (cântice bĕtrânescĭ) adunate şi îndreptate de* V. Alecsandri, *Iéşĭ, 1852—1853 in 18,* precum şi cânticele populare din fóia *România literară,* anul 1855, sunt cele maĭ însemnate culegerĭ. În *Spitalul amoruluĭ de* Anton Pann, *Bucurescĭ, 1850, in 12,* în *Balade culese şi corese de* M. Marian Marienescu, *Pesta, 1858* şi într'alte micĭ volume precum: *Dorul, culegere de 72 cântice naţionale, Colecţiune de cântice populare prin* O. Dumitrescu, *Culegere de maĭ multe cântice naţionale din âmbele Principate etc., culese de* Christŭ Ióninŭ, se găsescŭ ceva cântice poporane, ânsĕ de o maĭ mică însemnătate. Colecţiunea d-luĭ Alecsandri s'a tradus françuzesce: *Ballades et Chants populaires de la Roumanie, receuillis et traduits par* V. Alecsandri, *avec une introduction*

www.dacoromanica.ro

„nuoĕ, în voĭ îşĭ depune o naţiune trofeele eroi-
„lor seĭ, speranţa cugetărilor şi flórea simţirilor
„sale. Sicriŭ plin de sânţenie! Pe tine nicĭ te
„atinge, nicĭ te sfăramă vre o lovire, precât
„poporul tĕŭ chiar nu te a profanat. O cântic
„poporan! tu staĭ şi păzescĭ templul amintirilor
„naţionale; tu aĭ aripĭ şi glas ca de archangelĭ,
„adesé aĭ şi arme ca dînşiĭ. Flacăra mistuĭesce

---

par M. A. Ubicini, *Paris, 1856.* — *O* parte din cântice s'a tradus şi nemţesce în colecţiunile următóre: *Românische Dichtungen für Deutschen, übersetzt von* S. Möckesch, *Hermanstadt, 1851, in 8.* — *Romäniche Volkspoesie gesammelt und gedrukt von* Alecsandri, *deutsch übersetzt von* Wilh. Kotzebue, *Berlin, 1851, in 8.* — *Românische Volkslieder, metrisch übersetzt und erläutert von* Ioh. Karl Schuler, *Hermannstadt, 1859, in 12.* — Şi Ungurii aŭ tradus cânticele poporane românescĭ: *Virágoc á Román (Oláh) nèp költezek mezegeröl. Ismertet es kiadja* Ais Károli, *Pest, 1858, in 12.* — Ca atingĕtóre de datinele Românilor, putem cita âncŏ colecţiunea de basme adunate în Banat şi traduse în limba germană: *Walachische Märchen, herausgegeben von* Arthur und Albert Schott, *Stuttgart und Tübingen, 1845. Gotha, in 8.* E de dorit ca o asemené colecţiune şi maĭ complectă să avem şi în limba naţională, precum este iar de dorit ca colecţiunea începută de d-l Alecsandri să se complecteze cu tóte cânticele ce nu aŭ fost cunoscute séŭ âncŏ publicate de d-luĭ. —

În ţioa de aţĭ (1887) s'ar puté mări în mod considerabil acéstă listă bibliografică, maĭ ales déca s'ar maĭ adaoge şi notiţiĭ despre cânturile poporane ale Albanesi'or, ale Magiarilor, ale Polonilor, ale Malo-Rosienilor (Ruşiĭ din mica Rusie) şi ale altor naţiunĭ vecine.

www.dacoromanica.ro

„lucrările pensuleĭ, tâlhariĭ jăfuĭescŭ comorile, dar „cânticul scapă în vecĭ cu viaţă şi se strecóră „printre ómenĭ. Déca sufletele înjosite nu sciŭ „să'l hrănéscă cu dor şi cu speranţă, el fuge la „munţĭ, se acaţă de ruine, şi de acolo, spune din „vremile trecute. Tot ast-fel şi privighetórea sbóră „afară dintr'o casă ce a ars şi se opresce un mi„nut pe învelitóre; dar déca şi învelitórea se cu„fundă, atuncĭ pasĕrea fuge în păduriĭ şi, din mij„locul ruinelor, din mijlocul mormintelor, ea cântă „călătorilor, cu glas rĕsunător, doĭna cea din „jale!“

Cuvintele acestea din urmă, în care se simte durerósa mângâĭere ce'şĭ crease poetul exilat, cântând patria sa depărtată şi căḑută, ne destăinuescŭ tot de o dată şi una din cele maĭ solide virtuţĭ ale poesieĭ poporane, adică stăruinţa cu care cânticele poporuluĭ, lipsite de tóte mijlócele de perpetuare ale literaturilor cultivate, se păstréză necontenit chiar în sînul naţiunilor bântuite de sórtă. În asemené căsurĭ ânsĕ, caracterul lor óre-şĭ cum se preface. Ca o suflare de jale, ca un dor nestins se revérsă asupră-le; în povestirea faptelor celor maĭ strălucite se strecóră o amarnică zîmbire; un rĕsunet tânguĭos se îmbină cu strigătele de veselie şi chiar sĕrbătorile îşĭ aŭ lacrimele lor. Dar cât de adûncă fie durerea, cât de mare fie umilinţa, precât âncŏ poporul le simte, poesia veghĭéză la porţile templuluĭ unde se păstréză amintirile

www.dacoromanica.ro

naţionale. Mai vrednic âncŏ de însemnat e că atuncĭ, chiar accentele eĭ devinŭ mai pĕtrunzĕtóre. Şi'ntr'adevĕr, déca ea este *glasul poporuluĭ*, când óre glasul scóte-va mai din adûncul inimiĭ, rĕsunetele sale, decât în césurile de durere? Care popor cânta-ca mai frumos, mai cu foc, mai cu duĭoşie decât acela ce'şĭ a perdut bunurile strămoşescĭ, ce cunósce gloria şi fericirea numaĭ ca o amintire din trecut, ca o dorinţă, ca o aspiraţiune către viitor?

E în firea omuluĭ de a cânta în césurile de mâhnire; atuncĭ sufletul e împins de sineşĭ spre gêndirĭ poetice; mintea zăresce natura şi sórta omenéscă printr'o raţă amurgită ce'ĭ ascunde aměruntele banale ale vieţeĭ şi glasul chiar, înmuiat în lacrime, are un nu sciŭ ce mlădios care se'nvoĭesce cu dispunerile inimiĭ, şi ast-fel cântarea sporesce.

Nu voim ânsĕ a dice că întristarea e singurul isvor de inspiraţiunĭ poetice; lauda şi mirarea, recunoscinţa facerilor de bine, veselia isbêndeĭ şi a plăcerilor, şi însfârşit mai tóte mişcările sufleţescĭ îşĭ aŭ rĕsunetele lor prin vĭersul poesieĭ. Acea cuvêntare cadenţată, pe care mintea o crează cu măiestrie, în minutele de inspiraţiune, pe care memoria, ajutată de modulaţiunile repeţite ale versuluĭ, o păstréză mai cu înlesnire, pe care glasul o rostesce cu plăcere, desfătându-se în armonia ritmuluĭ, a fost învederat cea d'ântêĭ

www.dacoromanica.ro

producţiune a geniuluĭ omenesc, stimulat de pătimile sufletuluĭ.

Să nu ne prindă dar mirarea când vedem poesia figurând în légănul tutulor literaturelor începênde. Omul a vorbit maĭântêĭ în prosă, dar, ca *Burghesul Gentilom* al luĭ Molière, fără de a cunósce puterea proseĭ; când ânsĕ a început să'ĭ vină în minte ideĭ vrednice de a fi împărtăşite unuĭ cerc maĭ lăţit, de a fi transmise generaţiunilor viitóre, pentru acele ideĭ el a inventat o limbă măiestrită, cadenţată, înaltă: aceĭa a fost *poesia*.

La tóte popórele ea ast-fel s'a manifestat; ast-fel s'a urdit pretutindeni poesia poporană, în vecĭ imperfectă în privinţa prosodieĭ, care de o dată cu dînsa s'a născut, maĭ adesé semĕnată cu simplităţĭ copilărescĭ, cu noţiunĭ greşite, ba une orĭ şi monstruóse, dar plină de verdéţă şi de putere, de un parfum de junie ce învie şi întăresce sufletele.

„Poesia poporană şi curat firéscă," ne ḑice Montaigne [1]) „are simplităţĭ şi graţiĭ prin care se „póte potrivi cu cea maĭ însemnată frumuseţe a „poesieĭ desĕvêrşite de pre artă." Şi Herder, tot în

[1]) *Essais* de Michel Montaigne, Liv. I chap. 64. „La „poësie populaire et purement naturele a des naïfvetez „et grâces, par où elle se compare à la principale beauté „de la poësie parfaicte, selon l'art.

www.dacoromanica.ro

prefaţa mai sus citată, adaoge: „Aibă chiar un „cântic de *felul* celor bune, mai multe greşelĭ în„semnate, greşelile ’ĭ se perdŭ, strofele rele se trecŭ „cu cântarea; dar spiritul cânticului, care singur „stĕpânesce sufletele, acel spirit e nemuritor şi „pórtă mintea înainte. Cânticul nu *se vede*, ci *se „ascultă;* se ascultă cu urechea sufletului, care „nu scie să numere, să mĕsóre şi să cumpănéscă „silabele isolate, ci se pĕtrunde de rĕsunetul lor „general, şi, răpit de dînsul, înótă cu el înainte.“

Să ne oprim un minut asupra importanţeĭ acelor cuvinte: „Cânticul nu *se vede* ci *se ascultă*!“ şi aci care martor, care desluşitor al acestor cuvinte puté-vom aduce mai vrednic de creḍĕmênt, în ceĭa ce se atinge de impresiunile sufletuluĭ, decât pe nemuritorul filosof elen, pe Platon? Să’l urmărim dar un minut pe malul Ilisuluĭ, în ocolul Ateneĭ, şi să ascultăm cu dînsul convorbirea plină de graţie şi de adûncime a luĭ Socrat cu Fedru, umbriţĭ amênduoĭ sub un platan, în vecinătatea templuluĭ Dianeĭ [1]):

„*Socrat:* — Sciĭ óre tu prin ce fel de cuvinte am place mai mult Ḍeuluĭ; prin cele scrise séŭ prin cele grăite?

„*Fedru:* De loc; dar tu?

„*Socrat:* Am să’ţĭ spun şi eŭ ce am auḍit de la ceĭ bĕtrânĭ, cŏcĭ, veḍĭ, aceĭa spuneaŭ adeverul. Ş’apoĭ de

[1]) Platon, *Fedru* LIX şi LX.

www.dacoromanica.ro

am puté noĭ însine găsi adevĕrul, ne ar maĭ fi păsut noĕ ceva de părerile celor-l-alţĭ ómenĭ?

„*Fedru:* — Ciudată întrebare; dar spunemĭ tu ce aĭ auḑit?

„*Socrat:* — Am auḑit că odiniórăpe lûngă Naucratis, în Egipt, s'ar fi născut unul din ḑeiĭ lor ceĭ vechĭ de pe acolo, acela căruĭa era închinată şi paserea ce'ĭ ḑice ibis. Numele acestuĭ demon era Teut; ḑice că el ar fi născocit maĭ întêĭ numerile, şi socotéla, şi geometria, şi astronomia, ba şi şahul, zarul şi âncŏ şi scrisórea (*γράμματα*); fiind pe atuncĭ rege al Egiptuluĭ întreg Taumas, care sta în cetatea cea mare din susul ţĕreĭ, pe care Eleniĭ o numescŭ Teba din Egipt, iar pe ḑeul de acolo Amon, şi venind la dînsul Teut, ĭĭ arătă aceste măiestriĭ şi'ĭ spuse că trebuĭesce să le împărtăşéscă şi celor-l-alţĭ Egiptenĭ; ĭar el întrebă de ce folos ar fi fie-care dintr'însele şi, desbătênd ce i se părea că e bun şi ceĭa ce nu e bun, pe una o defăĭma, pe alta o lăuda. Ast-fel ḑicŭ că multe de tot felul ar fi spus Taumus luĭ Teut, în privinţa fie-căriĭ măiestriĭ, pe care lucrurĭ ar fi lungă vorbă de a le spune; dar când ajunse la scrisóre: — „Acéstă învăţătură, o rege, ḑise Teut, va face pe Egiptenĭ maĭ învăţaţĭ şi maĭ lesnicĭóşĭ la memorie (*μνημονίκωτέρους*); cŏcĭ am găsit un léc pentru memorie şi pentru sciinţă". — Iar el spuse: — „O pré măiestreţule Teut, unul e vrednic să năs cocéscă măiestriile, ĭar altul să preţuiéscă câtă parte de pagubă séŭ de folos póte eşi din întrebuinţarea lor; tu dar acum, fiind părintele scrisoriĭ, din dragoste către dînsa, aĭ arătat'o alt-fel decât cum este; cŏcĭ ea va aduce în sufletele celor ce învaţă numaĭ uĭtarea şi neîngrĭjirea memorieĭ, pe care, încredinţând'o scrieriĭ, o vorŭ lăsa pe séma acestor semne străine şi în sineşĭ chĭar, eĭ nu vorŭ ţine minte nimica. Aşa dar tu n'aĭ găsit un léc pentru memorie, ci numaĭ pentru păstrarea

www.dacoromanica.ro

amintirilor; (*οὔκουν μνήμης ἀλλ' ὑπομνήσεως φάρμακον εὗρες*); ceĭa ce arătĭ scolarilor tĕĭ este umbra sciinţeĭ şi nu adevĕrul; cĕcĭ, dupe ce eĭ vorŭ fi citit multe, fără de a le fi învăţat la dascălĭ, eĭ vorŭ crede că sûnt fórte înţelepţĭ, deşi ceĭ măĭ mulţĭ vorŭ fi fără cunoscinţe şi greĭ la traĭu, ca uniĭ ce, în loc de sciinţă, vorŭ avé numaĭ umbra eĭ.

„*Fedru:* — O Socrate, minunat sciĭ tu să facĭ, când vreĭ, cuvinte ca din Egipt séŭ din or ce alt loc.

„*Socrat:* — Prietine, ceĭ din templul luĭ Joe de la Dodona spuneaŭ că cele d'âncêĭ cuvinte proorocescĭ aŭ eşit dintr'un stejar; aceĭ ómenĭ dar, cari nu eraŭ aşa de învăţaţĭ ca noĭ aceştia de acum, priimeaŭ din simplitate să asculte ş'un stejar şi chĭar o pétră, numaĭ adevĕrul să ţică. Tu ânsĕ, din potrivă, vreĭ se sciĭ cine şi de unde este acel ce vorbesce, şi nicĭ nu bagĭ în sémă déca lucrul este séŭ nu precum el îl spune.

„*Fedru:* — Aĭ cuvênt să mĕ dojenescĭ. Ânsĕ şi mie mi se pare că, în privinţa scrierĭĭ, este precum ţice Tebeul.

„*Socrat:* — Aşa dar cel ce crede că sciinţa se póte însuşi în scrisóre, (*ὁ τέχνην οἰόμενος ἐν γράμματι καταλιπεῖν*) şi iarăşi cel-ce crede că póte să o capete numaĭ din cele scrise, ca când ar puté să ésă ceva curat şi lămurit (*σαφὲς καὶ βέβαιον*) din scrisóre, acela zace într'o mare nedomirire şi într'adevĕr nu scie vorbele luĭ Amon, de vreme ce socotesce că cuvintele scrise sûnt ceva maĭ mult decât un mod de a'şĭ aduce aminte, pentru ceĭ ce cunoscŭ maĭ din vreme cele ce s'aŭ scris.

„*Fedru:* — Aĭ dreptate.

„*Socrat:* — Cĕcĭ, veţĭ tu, o Fedre, scrisórea are un mare defect, pe care îl are asemenĭ şi pictura. Şi făpturile acesteĭ arte se arată pare c'arŭ fi viĭ; dar, de le veĭ întreba ceva, ele îţĭ vorŭ sta tot grave şi mute; tot ast-fel sûnt şi cuvintele scrise; aĭ crede că ele îţĭ vorŭ

www.dacoromanica.ro

spune tóte lucrurile înţelepte; dar de le veĭ întreba, vrênd să afli ceva maĭ mult despre cele scrise într'însele, atuncĭ ele îţĭ vorŭ da în vecĭ acelaşĭ rĕspuns. Orĭ ce cuvênt, îndată ce s'a scris, se rostogolesce pretutindenĭ, atât pe la ceĭ ce nu'l înţelegŭ, cât şi pe la ceĭ cărora nu se cade, şi el nu scie chĭar către cine trebuĭe să se îndrepteze şi către cine nu. Despreţuit şi gonit fără dreptate, el în vecĭ are trebuinţă de ajutorul părinteluĭ sĕŭ, cĕcĭ el însuşĭ nu póte nicĭ să se apere, nicĭ să'şĭ ajute."

Sórta cânticuluĭ poporan nu este aceĭa a cuvêntuluĭ scris. Liber fiŭ al poporuluĭ, încredinţat zburdalniceĭ memoriĭ, el alérgă din om în om, din secol în secol; fie-care îĭ adaoge un semn de la sine, o vorbă, un vers, un episod, şi adesé, modificat de pe vremurĭ, abié 'ĭ maĭ cunoscĭ origina şi starea primitivă, dupe ce a trecut sub aşa multe prefaceriĭ. În casul de faţă póte că, cu părere de rĕŭ, vom primi a ţice ca Platon că acésta e un folos; dar ânsĕ trebuĭe să mărturisim că cânticul poporan n'ar puté exista fără de libertate, şi că aţĭ, în epoca când tóte aspiraţiunile geniuluĭ literar sunt maĭ mult séŭ maĭ puţin supuse la regule dictate şi urmate din secoliĭ clasicĭ, acea libertate este chĭar caracteristica poesieĭ poporane.

Povestirea naivă a basmelor locale şi a faptelor glorióse séŭ jalnice ale timpilor trecuţĭ, simţiminte fragede şi adûncĭ, exprimate cu o nespusă vigóre, descrieriĭ simple dar viŭ colorate

www.dacoromanica.ro

ale vieţiĭ străbune, frase şi întorsăturĭ vêrtóse ce adesé lipsescŭ în limbile nouĕ, ḑicerĭ bĕtrâne, remăşiţe din dialecte stinse, o cadenţă lesnicĭósă şi de multe orĭ monotonă, o versificare liberă şi neînstrunată, ce rar jertfesce sensul vorbiĭ, ĭată, spre a ne resuma, elementele de căpetenie ce alcătuĭescŭ cânturile poporane.

Aveam trebuinţă de aceste deslușirĭ pregătitóre spre a intra în materia ce voim să cercetăm.

Ţéra nóstră, ca cele maĭ multe ţĕrĭ europene, maĭ ales cele ce se bucură de o natură măréţă şi bogată, şi care aŭ suferit mult în luptele lor pentru neatêrnare, îşĭ are cânticele sale poporane, casnice şi vitejescĭ. Noĭ, într'unele din ele ne vom sili a căuta deslușirĭ asupra evenimentelor istorice, asupra caracteruluĭ intim şi asupra limbeĭ chĭar a naţiuniĭ nóstre, în deosebitele epocĭ şi în deosebitele localităţĭ în care aceste cântice aŭ isvorit din imaginaţiunea popórelor. Pentru acésta, ne vom încerca a precisa, precât se va puté, epoca şi locul compunerĭĭ lor.

Vom merge şi prin ţĕrile vecine, cu care Românĭĭ aŭ întreţinut relaţiunĭ de amicie séŭ de rivalitate, maĭ mult séŭ maĭ puçin lungĭ şi intime, spre a cerceta în cântările lor poporane, ce datine aŭ schimbat cu noĭ acele naţiunĭ apropiate pe ţĕrmurile Dunărĭĭ séŭ pe plaĭurile Carpaţilor şi ale Balkanilor şi, repurtând apoĭ or ce

www.dacoromanica.ro

lumină ni se va ivi séŭ chĭar ni se va năluci, la ţéra nóstră, ne vom cérca într'ast-fel să lămurim óreşĭ-cum vechile nóstre datine.

Prin asemené comparaţiunĭ vom avé, credem, prilejul a dovedi taĭnica înfrăţire ce unesce aceste popóre, care aŭ trăit secolĭ îndelungaţĭ împărtăşind *maĭ* aceleaşĭ gloriĭ şi aceleaşĭ nevoĭ, resimţind aceleaşĭ loviriĭ şi cântând într'un acord, fie-care pe lira sa naţională, cântărĭ de acelaş fel! Aşa străbune legăminte póte că âncŏ nu s'aŭ stins cu totul în inima popórelor, şi ar fi de dorit ca o generósă impulsiune să înfrăţéscă în viitor acele naţiunĭ ce sûnt, credem, menite a forma în Europa rĕsăriténă un Stat federal creştin, tare atât prin unirea cât şi prin varietatea chĭar a puterilor sale!

www.dacoromanica.ro

RESUNETE ALE PINDULUÌ

ÎN CARPAŢĬ

DIOCHIUL. — NĂLUCA. — MIEÓRA. — MOŞ-AJUN.

I.

Mórtea silnică şi fără veste, maĭ ales în vêrsta junieĭ, a înfloririĭ, este o idee tristă, care în tot d'auna pĕtrunde inima ómenilor de o mâhnire adûncă. Acest simţimênt e vechĭu ca lumea; tot némul omenesc pórtă, de secolĭ întregĭ, jalea tênĕruluĭ păstor Abel, ucis cu mânie de crudul sĕŭ frate Cain; lacrima picată din ochĭul părinteluĭ omeniriĭ, vaĭetul eşit din peptul mumeĭ nóstre obştescĭ, tóte generaţiunile pe rônd le aŭ vĕrsat şi în vecĭ inima omuluĭ, cât de multe mângâĭerĭ 'ĭ arŭ puté aduce religiunea, filosofia şi sciinţa, ea tot va plânge pe cel răpit vieţiĭ cu cruḑime, în flórea anilor sĕĭ.

www.dacoromanica.ro

Un simţimênt atât de firesc, atât de general, atât de adûnc, a trebuit negreşit să se manifeste, chiar în timpiĭ primitivĭ, prin glasul melodios al poesieĭ. Tóte popórele aŭ plâns cu plângerĭ modulate, pe junele ucis la flórea vêrsteĭ, şi, în ţĕrile meridionale, unde sórele dogoritor al verĭi arde şi mistuĭesce regulat tótă încântătórea podóbă a natureĭ, unde vegetaţiunea zîmbitóre a primăvereĭ pere ofilită sub arşiţa steleĭ cânescĭ, a luĭ Siriu, aceste douĕ simţirĭ întristătóre, ce înfăţişézĕ minţiĭ o aşa intimă analogie, s'aŭ îmbinat maĭ adesé, ca să dea nascere unor sĕrbărĭ anuale, unor cântice de doliŭ, repeţite nencetat de popóre. Dintr'asemené porniri de spirit aŭ isvorît negreşit, în Egipt, în Asia-mică şi în vechĭa Eladă, sĕrbătorile şi cânticele ce se légă cu numirile de *Maneros*, *Bormos*, *Hylas*, *Linos*, *Adonis* şi altele, înfăţişând tóte, în diverse localităţĭ şi cu puţine deosebirĭ, acelaş caracter general. Acésta ne o dovedesce Erodot când ţice, vorbind despre Egipt [1]):

„Este (acolo) şi un cântic, un *Linos*, precum şi în Fenicia, în Cipru şi în alte locurĭ; ânsĕ de pe popóre are şi cânticul numirea sa; dar toţĭ se învoiescŭ a ţice că este chiar jălirea pe care Elenĭi o cântă sub numele de *Linos*. Iar printre multe lucrurĭ despre care mĕ minunez la Egiptenĭ, este şi de unde aŭ luat eĭ *Linul*; se vede ânsĕ că în tot d'auna 'l aŭ cântat; *Linul*, pe limba

[1]) *Erodot*, cart. II § 79.

www.dacoromanica.ro

egipténă, se numesce *Maneros*. Egiptenii ḑicŭ că el ar fi fost un copil singur-născut al celuĭ d'âncêĭ rege al Egiptuluĭ, şi murind el fără vreme, l'ar fi sĕrbat Egiptenii prin asemené vaĭetărĭ, şi ast-fel acéstă cântare ar fi fost cea d'âncêĭ şi singură a lor."

Décă apoĭ, întemeiaţĭ pe însemnarea istoriculuĭ elin, vom căuta pe ţĕrmurile mărilor resăritene, urmele acesteĭ vechĭ credinţe şi ale acestuĭ cântic secular, printre nenumĕrate tradiţiunĭ de felul acesta, vom găsi, la Mariandinĭ, naţiune de origină frigică [1]), vechĭ locuitorĭ aĭ Bitinieĭ, aşeḑaţĭ pe locul învecinat de Pontele-Euxin (Marea Négră), unde s'a clădit în urmă Prusia (astă-ḑĭ Brusa), vom găsi, ḑicem, la Mariandinĭ, tradiţiunea tênĕruluĭ *Bormos*, răpit de nimfele isvórelor, când mergea să scótă apă pentru secerătorĭ, şi pe carele în zadar îl cătaŭ locuitoriĭ, făcênd să rĕsune pădurile de strigătele lor de jale [2]). Aceste strigăte eraŭ aşa de respândite, încôt Eschil le dă ca exemplu de vaĭetare, de cântic de doliŭ, când chorul sĕŭ de Perşĭ, plângênd căderea Asieĭ, *sdrobită la Salamina*, întêmpină cu aceste cuvinte, pe regele Xerxes ce se întorcea învins în patria sa [3]).

---

[1]) *Strabon*, XII, 3. § 4.

[2]) *Hesychius: Βῶρμος.* — Scholiastul luĭ Eschil, la Perşĭ, v. 939.

[3]) *Eschil*, Perşiĭ v. 935 et sq.

www.dacoromanica.ro

„Cu glas cobitor, cu gemete duĭóse, cu plângerile lăcrimĕtóre ale cânticuluĭ de jale mariandîn, voĭu sĕrba a ta înturnare!“

Precum frigicul *Bormos*, asemenĭ şi Hilas Misianul, ĭubitul luĭ Hercul, peri şi el jertfă al ĭubireĭ ce frumuseţea sa insuflă nimfelor de la isvóre, când se duse să aducă apă pentru Argonauţi, şi locuitoriĭ din Chios, urmând pilda dată de Hercul, îl jăleaŭ în cântice tradiţionale, alergênd dupe dênsul prin păduri [1]). Dar nu numaĭ aceştia, ci ancŏ şi frumosul Narcis, fiĭul rîuluĭ Cefisul şi al nimfeĭ Liriope, a murit, plâns de Tespienĭ, înnecat în undele ce ’ĭ rĕsfrângeaŭ faţa [2]). E o superstiţiune vechie aceĭa d’a crede că apa are în sine un farmec atragĕtor ce priciniuiesce mórtea; chiar vechiĭ Indienĭ, în legile primitive ale luĭ Manù [3]), orânduĭaŭ ca „un brahman (adică un preot)... să nu’şĭ privéscă chipul rĕs„frânt în apă. Aşa e regula stabilită.“ Urmând aceĭaşĭ idee, să avem voie a străbate într’o clipă secolĭ îndelungaţĭ, prin cari acéstă superstiţiune s’a strecurat neatinsă şi să cercetăm óre nu este aceĭaşĭ, credinţa care domnesce în cânticul următor, repetit de poporul român [4]):

---

[1]) *Theocrit* Idila XIII.—*Properţiŭ*, c. 45.—*Petroniŭ*, 83.

[2]) *Ernst vor Lasaulx*, Die Linosklage.

[3]) Legile luĭ *Manù*. IV. 38.

[4]) Balade culese de d-l *V. Alecsandri*, col. II, faţa 98: Nălucă.

www.dacoromanica.ro

Frunză verde alunică!
Mircea suĭe pe potică,
şi'ntêlnesce o fetică,
cu cofiţa într'o mână
cu apă de la fôntână:
— „Copiliţo, staĭ să beaŭ.“ —
— „Ba, bădiţă, ba nu vreaŭ,
că mĕ tem de dragul meŭ.“ —
— „Nu te teme, fata mea,
că décă s'o mânia,
cu baltagul l'oĭ lovi,
cu pământ l'oĭ înveli.“ —
— „Mergĭ în vale, la fôntână,
că'ĭ găsi o cofă plină
scósă chiar cu mâna mea;
descalică şi o bea;
da'ţĭ fă cruce şi o suflă,
să nu fie vr'o *Nălucă*,
să nu fie descântată
de baba cea blăstemată.“ —
Mircea feteĭ mulţămea,
la fôntână se ducea,
cofa plină o găsea;
dar el cruce nu'şĭ făcea,
pe d'asupra nu sufla,
ci la ea năvală da
şi'nghiţea numaĭ odată
şi simţea dorul de fată,
şi'nghiţea de două orĭ
şi'l apuca recĭ fiorĭ;
şi'nghiţea a treĭa óră
şi cădea mort la izvóră;
că'nghiţise o *Nălucă*.....
În pustiĭ ducă-s'ar, ducă!“

www.dacoromanica.ro

Ce ar fi trebuit să facă Mircea ca să se ferească de a înghiți *Năluca,* de a cădé mort la izvóre? — „Să'şĭ facă cruce şi să sufle pe apă", ḑice cânticul, prefăcut dupe ideile creştine; dar maĭ întrébă pe ţĕranul român; el îţĭ va spune âncŏ, păgânul, că trebuĭe *să'şĭ scuĭpe de treĭ orĭ în sîn,* ca să depărteze descânticul sĕŭ diochĭul. Fă aceiaşĭ întrebare şi Ciclopuluĭ din Teocrit şi ascultă cum el îţĭ va rĕspunde[1]):

„Eŭ n'am aşa obraz urît, precum îmĭ spunŭ; maĭ deunădĭ m'am zărit în mare, cŏcĭ era liniştită, şi barba mea se arăta frumósă, şi singura mea plĭopă asemenĭ mi se părea frumósă, şi albeţea dinţilor meĭ strălucĭa maĭ mult decât pétra din Paros. Atuncĭ, ca să nu mĕ diochĭu, de treĭ orĭ 'mĭ am scuĭpat în sîn."

Astfel, multe credinţe poporane se perpetuă pe nesimţite din secol în secol, din ţĕră în ţĕră; un fir misterios légă unele naţiunĭ şi unele epoce între dînsele. Într'adevĕr e greŭ lucru, e chiar peste putinţă, a urmări acel lanţ în tótă întinderea sa, cŏcĭ, pe une locurĭ, vremile îl întunecă, urma'ĭ se face nesimţită; dar apoĭ el apare adesé învederat maĭ departe şi astfel, în deosebite timpurĭ, sub deosebite preschimbărĭ, multe ideĭ, multe credinţe, multe creaţiunĭ ale imaginaţiunĭĭ vechimiĭ se regăsescŭ în sînul naţiunilor moderne, ca un deposit strămoşesc.

---

[1]) *Theocrit,* Idila VI, 34 et sq.

www.dacoromanica.ro

Să urmăm dar şi noi, fără d'a ne obosi, răspândirea cânticului de jale al juneţei învinse de mórte, printre popórele antice ale Europei răsăritene, căci póte dóră acea idee n'a perit cu totul din imaginaţiunea naţiunilor moderne şi mai ales din cercul de legende al poporului român.

La Eleni, *Linos* era cânticul poporan cel mai însemnat, în care se caracterisa mai cu sémă mórtea nevinovată în flórea junei, şi a căriĭ origină se îmbina cu un cult primitiv al naturei [1]); printr'însul era simbolisată, sub forma unui june mort fără de timp, întórcerea greleĭ vremi a ierneĭ [2]).

Omer [3]) ne arată cum, la culesul viilor, un tênĕr băiat sta în mijlocul lucrătorilor şi, pe o liră melodiósă, cânta cu glas dulce un *Linos* frumos. Într'adevĕr, *Linos* a fost de la început un cântic al ţĕranilor şi al lucrătorilor de pământ [4]). Negreşit că ceĭ d'ântêĭ *aeđi* (ἀοιδοὶ) séu cântăreţi ai Eladei au cântat asemené poesiĭ de dor; dar nimeni nu ne a păstrat acele inspiraţiuni câmpene şi primitive; abié décă găsim în scholiastul luĭ Omer [5]), aceste cuvinte dintr'o epocă mult mai târdie:

---

[1]) *F. G. Welcker*, Ueber den Linos.
[2]) *Alfred Maury*, Histoire des religions de la Grèce ancienne. t. I, p. 242.
[3]) *Omer*, Iliada XVIII, v. 567.
[4]) *Iuliu Polluce.*
[5]) *Omer*, Iliada XVIII, v. 570.

www.dacoromanica.ro

„Linul e o cântare de jale ce se cântă cu glas slăbit; cŏcĭ astfel plângeaŭ Musele pe Linos: „O Line, tu estĭ cinstit de toţĭ ḑeiĭ, cŏcĭ ţie 'ţĭ aŭ dat maĭ întêĭ a cânta cu dulcéţă. Febus (Apolon) 'ţĭ a pricinuit mórtea şi Musele te plângŭ.“

Iată dar că aci numirea *Linos* nu se maĭ dă uneĭ simple cântărĭ, uneĭ lucrărĭ a închipŭirĭĭ, ci devine chiar numele uneĭ fiinţe, care a luat de la ḑeĭ darul de a cânta maĭ nainte de toţĭ, cu glas dulce, şi care pere jertfă a gelóseĭ rivalităţĭ a ḑeuluĭ Apolon. Esiod ne întăresce într'acéstă idee, cŏcĭ el ne dă chiar şi genealogia luĭ Linos [1]):

„Urania născu pe Linos, fiŭ mult plăcut,
pe carele, câţĭ muritorĭ sûnt cântăreţĭ şi citariştĭ,
toţĭ îl plângŭ în ospeţe şi'n jocurĭ,
şi la început şi la sfêrşit chĭamă pe Linos;“

şi apoĭ într'alt loc [2]), el spune că aedul *Linos* era *„dedat cu sciinţa.“*

Cu acest chip, acel june păstor, cântăreţ ḑeesc, cu pĕrul cununat cu florĭ şi cu achiŭ amar,

„Ut Linus hic illi divino carmine pastor,
floribus atque apio crines ornatus amaro [3].....“

devine un semi-ḑeŭ séŭ un eroŭ al sciinţeĭ, pe care Eleniĭ îl cinstescŭ printre vechiĭ poeţĭ séŭ aeḑĭ

[1]) *Esiod,* în fragmente.
[2]) *Clement din Alexandria.* în Stromate I.
[3]) *Virgiliu,* Eclog. VI, v. 73.

www.dacoromanica.ro

legendarĭ aĭ Tracieĭ, ce aŭ introdus cultul luĭ Apolon şi al Muselor pe pólele munteluĭ Olimp. Împreună cu Orfeŭ, cu Museŭ, cu Eumolp, Linos ajunge şi el a fi unul dintre aceĭ creatorĭ închipuiţĭ aĭ poesieĭ, cariĭ pe tĕrămul vecheĭ Pieriĭ Tesalíce, pe cósta septentrională a Oilmpuluĭ, aşedară légănul cultureĭ grecescĭ [1]). Într'acele părţĭ pune în adevĕr şi Esiod locul de nascere al Muselor [2]):

„Aĭdem, să începem cu Musele, ce înveselescŭ prin imne
mărețul suflet al părinteluĭ Joe, întru Olimp,
povestind şi cele ce sùnt, şi cele ce vorŭ fi, şi cele ce aŭ fost,
şi amestecând glasurile lor; necontenit le curge un vĭers
plăcut din gură şi rîdŭ palatele părinteluĭ
Joe sgomotosul, când glasul ḑeiţelor, dulce ca crinul,
se respândesce printr'însele; rĕsună şi culmea Olimpuluĭ
noĭos,
locaş al nemuritorilor . . . . . .
. . . . . .
Şi veselescŭ mărețul suflet al luĭ Joe, întru Olimp,
Musele Olimpiade, fiicele luĭ Joe, ce pórtă pavéḑă neînvinsă,
pe care le născu în Pieria, Mnemosina ce 'ngrijésce de colnicele Eleutereĭ,
împreunându-se cu părintele Joe, fiĭul luĭ Cronos."

Tot acolo, sub pólele Olimpuluĭ era şi fôntâna Libetra închinată Muselor şi în préjma'ĭ

[1]) *Alf. Maury*, op. cit. — *K. Ot. Müller*, Istor. literelene t. 1.

[2]) *Esiod*, Teogonia, v. 36.

www.dacoromanica.ro

se 'nălța o columnă funerară cu o urnă d'asupra, presupus mormênt al luĭ Orfeŭ, fiĭul și scolarul Muselor [1]). Mormêntul luĭ Linos, și el fiĭu al Muselor, se putea vedé la Teba [2]), unde negreșit tradițiunea luĭ, împreună cu sĕrbarea sa prin cântice de jale, se strămutase de o dată cu cultul Muselor și cu tóte legendele cele din Pieria Tesalică, pe care le adusese pe plaĭurile Eliconuluĭ și în lunca Beoției, coloniile tracice ale Mineilor [3]).

Maĭ vrednică âncŏ de însemnat este sĕrbarea numită Ἀρνῆς (a mĭeilor) ce se făcea în tóte verile, în orașul Argos, și în care, prin văietărĭ și plânsurĭ, muĭerile și fetele jăleaŭ pe junele păstor *Linos*, fiĭul luĭ Apolon și al nimfeĭ Psamate, sfâșia de cânĭ. Drept aceĭa, în ḑilele consacrate acesteĭ sĕrbărĭ, se înjunghiaŭ numeróse jertfe de cânĭ și de mieĭ, spre a alina jalea, cu rĕsbunărĭ plăcute și cu odóre priincĭóse semi-ḑeuluĭ ucis [4]). Iată dar că ne am apropiat ĭarășĭ de vechĭa religiune a natureĭ, în care arșița lunelor de véră, când cânĭĭ turbézĕ și sfâșie, precum arde și sórele, era simbolisată printr'un câne pustietor.

Nu putem ânsĕ părăsi acéstă vechĭe tradi-

[1]) *Preller,* Griechische Mythologie I, p. 279. — *Pausanias*, IX, 20, § 3. — *Poqueville*, Voy. en Grèce, III, p. 90.

[2]) *Pausanias*, IX, 29, § 3.

[3]) *K.Ot. Müller*, Orchomenos.

[4]) *Welcker*, *Preller*, oper. cit —*Pausanias*, II, 19, § 1.

www.dacoromanica.ro

ţiune religiósă fără de a face vorbă şi despre vestita sĕrbare (*Ἀδωνιαζμὸς*), precum şi despre repeţita cântare a luĭ *Adonis*, şi maĭ ales să nu uităm că poetesa lesbiana Sapfo a cântat pe *Adonis*, împreună cu *Œtolinos* séŭ *Linos cel de jale*[1]), şi că într'ast-fel identitatea acestor două legende nu maĭ rĕmâne tăgăduită. Numele luĭ Adonis ne repórtă îndată mintea către cultul Fenicilor, în limba carora *Adon* şi *Adonai* vrea să ḑică *Domn*, *Stĕpân*[2]); póte că şi fabula maĭ târḑie ce se repeţea prin Biblos, prin Alexandria şi maĭ la urmă şi'n Atena, n'a perdut cu totul acest caracter fisic, cŏcĭ ea ne spune cum că Adonis a fost un frumos şi tĕnĕr păstor, de care ḑeiţa chĭar a frumuseţeĭ, Vinerea, se înamorase şi pe care un mistreţ îl ucise la vênătóre, în pădurĭ. Ḑeiţa îl căută, alergând pretutindenĭ desperată, şi'l plânse cu lacrimĭ nesfârşite, ĭar poeţiĭ repeţiră pe miĭ de tonurĭ văietările eĭ[3]). Cu tóte acestea, junele Adonis fu silit să se scobóre în Iad, unde însuflă o nouă patimă stĕpâneĭ Tartaruluĭ, Persefoneĭ. Lupta se declară atuncí între amêndouĕ ḑeiţele şi, spre a le împăca, tribunalul ḑeĭesc hotorî ca Adonis să petrécă o parte a anuluĭ pre pământ, în desmĭerdările Vineriĭ, ĭar cea-l'altă

[1]) *Pausanias*, IX, 29, § 8.
[2]) *Movers*, Diĕ Phœniĉier.
[3]) *Theocrit*, *Bion* şi alţiĭ.

www.dacoromanica.ro

sub aspra ocrotire a negreĭ ḑeiţe. Tótă acéstă fabulă, în care e învederat personificată natura cu preschimbările sale, dete nascere uneĭ înduoite sĕrbărĭ, din care o parte, tristă şi duĭósă, purta numele de „ὁ Ἰμανισμὸς“ adică *Perirea* şi se vestea prin cânturile jalnice ale fluierilor *gingreene* (γίγγρινοι αὐλοὶ); ĭar cea-l-altă, veselă şi sgomotósă „ἡ Εὕρεσης“ adică *Aflarea*, sĕrba întórcerea ḑeuluĭ pre pământ:

„Fii-ne întru ajutor acum, ĭubite Adonis, şi la anul să [ne fiĭ priincĭos,
cŏcĭ şi acum aĭ venit, Adonis, şi când te veĭ maĭ în- [tórce, tot prietin să ne viĭ [1])?

Acéstă sĕrbare, rĕspândită preste tóte ţĕrmurile unde se lăsară maĭ târḑiŭ Eleniĭ, este cea din urmă faţă sub care ni se vĕdesce, în religiunea anticităţiĭ, acea vechĭe tradiţiune a morţiĭ premature a unuĭ june nevinovat, pe care tradiţiune am vĕḑut'o rĕsărind sub pólele Olimpulŭĭ, dintr'o simplă cântare tânguĭósă, şi care, reslăţită, desvoltată, împrăştiată, prefăcută de pe ţĕrĭ şi de pe vremurĭ, a ajuns a se întrupa în cultul asiatic al sóreluĭ şi a fi cântată de poeţiĭ măiestreţĭ aĭ scóleĭ alexandrine. Dar, pe când legenda lua o formă statornică şi consăn̂ţită, trecênd chĭar în cultul regulat al popórelor, termenul care, la Elenĭ, însemna acea cântare primitivă,

[1]) *Theocrit*, Idila XV.

www.dacoromanica.ro

ḑicerea Αἶνος, Οἰτολίνος, rĕmase în limba lor, ca o expresiune prin care se dĕstăinuĭaŭ cele maĭ adûncĭ durerĭ ale sufletuluĭ.

„Spune *vaĭ line! vaĭ line!* . . . . .

strigă, în maĭ multe rônduri, chorul din Agamemnonul luĭ Eschil [1]), văietându-se asupra tristeĭ ursite a unuĭ aşa mare împĕrat; şi, într'alt loc [2]), iar chorul, descriind trudnica sórtă ce aştéptă pe biéta mumă a luĭ Aiax, dupe deşanţata sinucidere a acestuĭ eroŭ, începe a ḑice:

„Muma luĭ, care l'a hrănit, împovărată acum de ḑile multe şi de cărunte bĕtrâneţĭ, când va auḑi acéstă rătăcire nebunéscă, ea nu va rĕspândi, nenorocita, cântărĭ triste ca ale privighĕtorilĭ, ci cu cântărĭ ascuţite îl va jăli, strigând: *vaĭ line! vaĭ line!* şi, isbindu-se tare cu mânele de pept, îşĭ va smulge pletele cele albe!"

Ţot ast-fel şi nenorocita Antigonă, în Fenicele luĭ Euripid, aruncându-şĭ vederea asupra rĕstriştelor caseĭ luĭ Edip, strigă cu glasul înecat de lacrimĭ: [3])

„Nenorociţă (maĭcă), veḑĭ cum te jălesc! ce pasĕre óre, stând pe un stejar séŭ pe ramurile cele maĭ înalte ale unuĭ brad, va vĕrsa, împreună cu mine, plângerĭ asupra maĭceĭ mele? cu ast-fel de văietărĭ, eŭ strig: *vaĭ*

[1]) *Eschil*, Agamemnon, v. 120.
[2]) *Sofoclu*, Aiax, v. 621.
[3]) *Euripid*, Fenicele, v. 1519.

www.dacoromanica.ro

line! cŏcĭ de acum înainte, în viaţă'mĭ singuratică, vremea mi se va petrece rĕspândind lacrimĭ."

Intr'acéstă strofă, cuvintele prin care se exprimă durerea în limba Elenilor, sunt grămădite cu o măiestréţă emfasă, demnă de Euripid; printre dînsele maĭ cu sémă să deosebim ḑicerea Ἐλελίζω şi, alăturând'o cu exclamaţiunea: *Αἰ λινον*, să ne fie ĭertat, în urma criticuluĭ german Welcker,[1]) a ne lăsa în voia unor asemuirĭ, póte cu totul întêmplătore, spre a recunósce că litera L, la deosebite popóre şi însoţită de felurite vocale, are în sine darul de a exprime simţirĭ de jale şi de durere, de veselie şi de isbândă. Spunŭ că femeile egiptene strigaŭ *lulululu*, când se văietaŭ, şi *lililili* când se veseleaŭ. Лелекать ḑicŭ Slavii de la Dunăre *a se jăli*, şi Леле séŭ Лало sunt exclamaţiunĭ de întristare în cânticele sêrbescĭ. Şi Bascii séŭ Cantabrii, acea poporaţiune antică rĕmasă în sînul Pireneilor, ca un fosil între douĕ tĕrâmurviĭ, Francia şi Spania, şi dînşiĭ aŭ un cântic păsĭ trat din timpiĭ răsbóielor cu Romaniĭ, în capul căruĭa eĭ plângŭ, cu aceste cuvinte mereŭ repeţite, pe un june *Lelo*, mort prin trădare: [2])

„Lelo! il Lelo!
Lelo! il Lelo!
Leloa, Zarac
Il Leloa!"

„Lelo! mort (e) Lelo!
Lelo! mort (e) Lelo!
Pe Lelo, Zarac
a omorît pe Lelo!"

[1]) Op. cit.
[2]) *Eschil*, Prometeŭ lănţuit, v. 877.

www.dacoromanica.ro

Apoĭ şi Eleniĭ 'şĭ aŭ avut exclamaţiunile lor de bucurie şi de jale! Strigătul *ἀλαλὸ* rĕsuna pe câmpurile de isbêndă şi văietările *αἴλινε, ὄλολυ* séŭ *ἐλελεῦ*! umpleaŭ inimele de întristare:

„Eleleu, eleleu! în sînu'mĭ s'aprinde o turbare şi furiĭ ce'mĭ muncescŭ minţile. . . .“

striga Io fumegândă şi turbată de grózā, în Prometeul lănçuit al luĭ Eschil, şi în vecĭ acéstă strigare, prin conglăsuirea chiar a sunetelor, ne a repurtat mintea la strigătul de dor al Românilor: *Aoleŭ* şi *Olĭolĭo*, séŭ şi maĭ mult *Aleleĭ* şi *Eleleĭ*, precum se pronunţă dincolo de Milcov.

„*Aleleĭ*! fecĭor de lele,
cŏcĭ răpişĭ ḑilele mele!. .“

ḑice „*Toma Alimoş, boĭer din ţéra de jos;*“ şi „*Stoian Şoĭmul, popă vechĭu, cu potcapiul pe urechĭ,*“ ḑice Vidreĭ, drageĭ sale:

„*Ololĭo*, mêndruţa mea,
de când, dragă, te-am luat,
nicĭ un cântic n'aĭ cântat.
Cântă'mĭ, mêndro, cânticul
să'mĭ maĭ drégă sufletul!“

II.

Âncŏ odată ĭerte-ni-se acéstă digresiune, ce nu este ânsĕ fără de óre-care însemnătate, încât se atinge de analogia exclamărilor, la deosebite popóre. Negreşit că trebuĭe să fie óreş-ce asemui-

www.dacoromanica.ro

re, óreș-ce acord în sunetele ce esŭ din peptul omuluĭ mișcat de aceleașĭ impresiunĭ, chiar sub deosebite clime și în epoce diferite. Întinḑênd apoĭ cercul analogiilor la ideile și la simțirile ce încércă sufletul, precum și la creațiunile geniuluĭ omenesc, e învederat că și întipăririle cele maĭ adûncĭ, tradițiunile cele maĭ temeĭnice, cânturile cele maĭ rĕspândite, aŭ trebuit să se ivéscă pretutindenĭ sub forme asemuite séŭ să se transmită de la un popor la altul cu aceleașĭ caractere generale. Pe aceste temeĭurĭ și în urma amĕnunteĭ analise ce am consacrat legendeĭ și cântuluĭ poporan numit la Elenĭ, *Linos*, să aruncăm acum ochiĭ asupra unuĭ cântic cules în poporul nostru și să citim cu tótă luarea-a-minte ce merită, frumósa baladă intitulată *Mieóra*:

„Pe'un picĭor de plaĭu,
pe o gură de raĭu
ĭacŏ vinŭ în cale,
se coborŭ la vale
treĭ turme de mieĭ
cu treĭ cĭobăneĭ;
unu'ĭ Moldovan,
unu'ĭ Ungurean
și unu'ĭ Vrâncean;
ĭar cel Ungurean
și cu cel Vrâncean,
măre, se vorbiră
și se sfătuiră,
pe l'apus de sóre
ca să 'mi 'l omóre
pe cel Moldovan,
că'ĭ maĭ ortoman,
ș'are oĭ maĭ multe
multe și cornute,
și caĭ învățațĭ
și cânĭ maĭ bărbațĭ!..
Iar cea mioriță
cu lâna plăviță
de treĭ ḑile 'n cóce
gura nu'ĭ maĭ tace
érba nu'ĭ maĭ place.
— „Mioriță laĭe
laĭe, bulucaĭe!
de treĭ ḑile 'n cóce
gura nu'ți maĭ tace.

www.dacoromanica.ro

Orĭ érba nu'ţĭ place?
Orĭ eştĭ bolnăvĭóră,
Mioriţa, mĭóra?" –
— „Drăguţule bace!
Dă'ţĭ oile 'n cóce,
la negru zăvoĭu,
că'ĭ érba de noĭ
şi umbra de voĭ.
Stĕpêne, stĕpêne!
Îţĭ chiamă ş'un câne,
cel maĭ voĭnicesc,
cel maĭ bărbătesc,
că l'apus de sóre
aŭ să mi te-omóre
bacĭul Ungurean
şi cu cel Vrâncean!
— „Oiţă Bêrsană,
de eştĭ năsdrăvană
şi d'a fi să mor
în câmp de mohor,
să spuĭ luĭ Vrâncean
şi luĭ Ungurean,
ca să mĕ îngrópe
aicé p'aprópe,
în strunga de oĭ,
să fiŭ tot cu voĭ!
din dosul stânilĭ,
să'mĭ aud eŭ cânilĭ!...
Astea să le spuĭ;
ĭar la cap să'mĭ puĭ
fluĭeraş de fag,
(mult ḑice cu drag!)
fluĭeraş de os,
(mult ḑice duĭos!)
fluĭeraş de soc
(mult ḑice cu foc!)
Vêntul că 'mĭ a bate,
prin ele-a străbate
ş'oile s'orŭ strânge,
pe mine m'orŭ plânge
cu lacrimĭ de sânge!
Iar tu de omor
să nu le spuĭ lor;
să le spuĭ curat
că m'am însurat
c'o mêndră crăiasă,
a lumiĭ mirésă!.....
că la nunta mea
a căḑut o stea!...
Sórele şi luna
'mĭ aŭ ţinut cununa;
braḑĭ şi păltinaşĭ
ĭ'am avut nuntaşĭ;
preoţĭ munţiĭ marĭ,
paserĭ lăutarĭ,
păsĕrele miĭ
şi stele făcliĭ!...
Iar de'ĭ întêlni
şi mi'ĭ întêlni
maĭcuţa bătrână
cu brâul de lână,
din ochĭ lăcrimând,
pe câmpĭ alergând,
pe toţĭ întrebând
şi la toţĭ ḑicênd:
— „Cine-aŭ cunoscut,
cine 'mĭ aŭ vĕḑuţ
mêndru cĭobănel

www.dacoromanica.ro

tras printr'un inel ?
Feçişóra luĭ,
spuma lapteluĭ !
Mustăcióra luĭ,
spicul grâuluĭ !
Perişorul luĭ,
péna corbuluĭ !
Ochişoriĭ luĭ
mura câmpuluĭ !
Tu, mĭoriţa mea,
să te'nduri de ea
şi să'ĭ spuĭ curat
că m'am însurat
c'o fată de craĭu,
pe o gură de raĭu !
Iar la cea măĭcuţă
să nu'ĭ spuĭ, drăguţă,
că la nunta mea
a căḑut o stea,
c'am avut nuntaşĭ,
braḑĭ şi păltinaşĭ,
preoţĭ munţiĭ marĭ,
paserĭ lăutarĭ,
păsĕrele miĭ
şi stele făcliĭ !
. . . . . "

Să despuiem acum, prin puterea închipuiriĭ, acéstă elegică şi graçiósă baladă, de tot coprinsul eĭ local şi curat atingĕtor de ţĕrile Românescĭ, să lepădăm dintr'însa puçinul amestec cu ideĭ crestinescĭ şi moderne ce se zărescŭ pe icĭ şi colé, şi nu vom puté tăgădui că Mieóra este isvorită şi dînsa din aceĭaş pornire de spirit ca tóte cânticele antice ce jăleaŭ pe un tênĕr păstor ucis fără vreme, în florea juneţeĭ; dar ânsĕ, făcênd partea asemuiriĭ, nu trebuĭe să nesocotim şi unele diferenţe însemnate. Într'adevĕr, décă simţimêntul şi idea sûnt aceleaşĭ în duĭosul cânt al *Linuluĭ* antic şi în pastorala întristătóre a Românilor, înţelesul general ânsĕ al legendeĭ, de la una pênĕ la alta, s'a preschimbat; caracterul religios ce da antichitatea *acesteĭ tradiţiunĭ*, *acel* cult al natureĭ fisice, ascuns sub o poetică legendă, aŭ perit cu totul în amintirea modernă,

www.dacoromanica.ro

descolorate, răsipite şi nimicite prin ideile mai nalte şi mai morale ale religiunii creştinescĭ. Acéstă a fost sórta tutulor credinţelor religióse ale păgânilor, câte s'aŭ păstrat în sînul popórelor din timpiĭ nouĭ: séŭ că ḑeităţile lor protectóre aŭ căḑut sub urgia creştinilor şi *Demoniĭ* (*δαίμωνοι*) şi *Idoliĭ* (*εἴδωλα*) lor, odinióră pliniĭ de daruri şi de virtuţi, aŭ devenit spirite duşmane şi infernale, séŭ că tradiţiunile şi practicele lor religióse, despodobite de înţelesul lor sacramental, aŭ rĕmas în popor ca nisce simple legende şi obiceĭe casnice şi câmpenescĭ. De aceĭa şi în cânticul nostru, nicĭ *ḑeul* gelos al lumineĭ şi al poesieĭ, nicĭ *câniĭ* séŭ *mistreţiĭ* turbaţi de arşiţa caniculeĭ, nu maĭ pricinuĭescŭ mórtea păstoruluĭ, ci alţĭ duoĭ semenĭ aĭ sĕĭ, alţĭ duoĭ păstorĭ ca dînsul, vorbind numaĭ póte limbĭ străine luĭ. Astfel idea de patrie încolţesce pe tulpina secată a religiunii; astfel caracterele accesoriĭ ale uneĭ legende se preschimbă dupe locurĭ şi timpĭ, lăsând abĭé urmă de existenţa lor.

Ideile ânsĕ de capetenie, acelea pe care nicĭ o lege nu le póte tăgădui, acelea se păstrézĕ maĭ cu sânţenie, cŏcĭ mintea poporuluĭ maĭ cu greŭ cutézĕ a le preschimba. Astfel modul de a privi mortea ce 'l vedem desvoltat în *Mieóra*, adică acea nuntă mistică cu „*o mêndră crăiasă, „a lumiĭ mirésă*“ cu „*o fată de craĭu, pe o gură „de raĭu*“; acea sĕrbare mărĕţă la care tótă na-

www.dacoromanica.ro

tura şi *„sórele şi luna*, şi *braḑĭ şi păltinaşĭ*, şi *„pasĕrile şi stelele“* sûnt tóte părtaşe, nu sûnt ele óre o amintire învederată a cultuluĭ primitiv al natureĭ? Acea *„mêndră crăiasă, a lumiĭ mi-„résă“*, nu este ea óre ḑeiţa Iaduluĭ, Persefona, mêndra mirésa a luĭ Adonis? Chiar acea idee despre mórte, aşa senină, aşa lipsită de dureri, aşa trupéscă chiar, nu este óre însăşĭ idea ce'şĭ plăsmuise antichitatea despre mórte? Ceĭ vechĭ nu'şĭ aŭ putut închipui nicĭ odată desévêrşita despărţire a sufletuluĭ de trup, dupe încetarea acesteĭ vieţe lumescĭ; pentru dînşiĭ, câmpiile Elisee şi adûncimile Tartaruluĭ eraŭ locuite de umbre purtând formele lor pământescĭ; mortea, la dînşiĭ, nu scia âncŏ bine să despóie sufletul de lanţurile trupescĭ, să'l avênte limpede şi liber, în regiunĭ nevĕḑute, lăsând pe pământ numaĭ un gróznic şi fioros schelet de óse. Perirea atomuluĭ material al omuluĭ nu se înfăţişa lor sub acéstă icónă spăimêntătóre, în vecĭ presentă imaginaţiuniĭ moderne, ci sub aceĭa, maĭ blândă, a unuĭ june geniŭ aripat, stingênd pe pământ o făclie şi purtând, séŭ o urnă funerară, păstrătóre de cenuşĭ, séŭ un fluture, emblemă a metamorfoseĭ, séŭ o cunună de siminoc, flóre a nemuririĭ [1]).

Porniţĭ pe întinsul câmp al acestor asemuirĭ, maĭ mult de cugetărĭ decât de cuvinte, óre nu

[1]) *Lessing*, Wie die Alten den Tod gebildet.

www.dacoromanica.ro

vom auḑi resunând prin acele „*fluĭeraşe de fag, ce „mult ḑicŭ cu drag, prin cele de os, ce mult ḑicŭ „duĭos*“, chĭar tristele fluĭere *gingreene*, care cântaŭ cu vĭers înfocat, plin de dor şi de jale, *Perirea* (*ὁ Ἰφανισμὸς*) nenorocituluĭ ḑeŭ Adonis?

Când apoĭ cĭobănelul Moldovan cere ca să'l îngrópe pe aprópe „*din dosul stâneĭ să'şĭ auḑă cânĭĭ*“, nu vom crede óre că aceĭ lătrătorĭ sûnt chĭar :

„*Dragiĭ (sĕĭ) cânĭ (ce) urlă împrejurul tênĕruluĭ (Adonis)*“ [1])

şi ĭar acea venerabilă „*măicuţă bĕtrână, cu brâul „de lână, din ochĭ lăcrimând, pe câmpĭ alergând, „pe toţĭ întrebând,*“ nu a luat ea óre locul amanteĭ desperate, al aceleĭ Vinere păgâne care:

„cu pĕrul desfăcut, rătăcesce prin păduri
jalnică, despletită, desculţă, şi spinii
o rănescŭ când umblă şi se umplu cu sânge ḑeĭesc;
ĭar de strigătele eĭ ascuţite lungile văĭ resună,
când cere pe Asiricul eĭ soç, când chĭamă pe junele'ĭ
[iubit.“ [2])

Mulţĭ ar puté să ne conteste tăria acestor asemuirĭ de amĕrunte, dar nimenĭ, credem, dupe câte am spus, nu va tăgădui că o idee identică domnesce în cântul vechĭu al *Linuluĭ* şi în balada *Mieóra*. Întemeiaţĭ pe acéstă credinţă, voim acum să ne cercăm a descurca iţele istorice prin care s'a cutreĭerat acéstă legendă, ca să tréc

[1]) *Bion*, Epitafium Adonidis.
[2]) Idem.

www.dacoromanica.ro

din imaginaţiunea vechilor câmpenĭ elenĭ, pênĕ în gura poporuluĭ nostru, şi astfel póte vom ajunge a bănui şi *ţéra* şi *epoca*, în carele cântul elenic 'şĭ a făcut loc în limba română.

Doveḑĭ pentru aceste sfêrşite trebuĭe să găsim chĭar în textul baladeĭ române. Într'adevĕr, déca îl vom analisa cu deamĕruntul, vom găsi într'însul o bogată adunare de ḑiceriĭ românescĭ, curat derivate din limba latină; apoĭ câţĭ-va termenĭ usualĭ (vre-o ḑece, douĕ-ḑecĭ), împrumuturĭ din dialectele slavone şi magiare, şi însfêrşit un pré mic numĕr de cuvinte, a căror origină e înduoĭósă şi al căror înţeles e necunoscut în dialectele Românilor dunărenĭ. Acele cuvinte se află în versurile :

„Mioriţa *laĭe*
laĭe, bulucaĭe"
şi
„că'ĭ maĭ *ortoman*."

Laĭu, laĭe e un adiectiv necunoscut în limbele nóstre din Ţéra Românéscă, din Moldova şi din Ardél. Noĭ ḑicem într'adevĕr *Ţigan de laĭe* şi Lesiconul Românesc-Latinesc din Buda,[1]) traduce vorba *Lae* prin *Caterva* şi o derivă din grecésca *λλη*. Fie-ne ĭertat a vedé aci o greşélă, maĭ cu sémă când aflăm că Românĭĭ din Macedonia, ce vorbescŭ un dialect óreş cât diferit de al nostru, ḑicŭ : *laĭu* şi *laĭe*, în loc de *negru* şi *négră*. Aşa

[1]) La pagina 341.

www.dacoromanica.ro

dar *Çiganiĭ de laie*, arŭ fi *Çiganiĭ ceĭ maĭ negriĭ*, precum şi sûnt, şi *Mioriţa laie* este *Mioriţa négră.*

Bulucaĭu, bulucaie n'are nicĭ el o întrebuinţare desluşită. Vedem adesé în cronicarĭ, maĭ ales în ceĭ moldovenĭ ḑicerile: *buluc* şi a *bulucire*,[5]) şi scim că aceste ḑiceri, luate din limba turcéscă, însemnézŭ: *grămadă*, *a grămădi*. *Mioriţă bulucaie* póte dar fi, pentru ceĭ ce făcură maĭ întinse împrumuturĭ de la Turcĭ, o mioriţă înfăçişând o „mare grămadă" adică „o mioriţă lânósă" séŭ „grăsulie."

Ortoman, fără de a avé în limba română un înţeles precis, se derivă âncŏ de sineşĭ din ḑicerea elinéscă; ὀρθὸς, *drept* şi din cea latină: *manus*, *mână*; ceĭa ce 'ĭ ar compune înţelesul *drept la mână* şi cine e drept la mână, e onest, e măiestru, e tare, are „oĭ maĭ multe, multe şi cornute şi „caĭ învăţaţĭ şi câni maĭ bărbaţĭ" şi trebuie duoĭ „să se vorbéscă, să se sfătuiéscă ca să mi'l omóre." Am puté âncŏ împrumuta înţelesul cuvêntuluĭ elinesc ὀρθόμαντις, spre a explica ḑicerea *ortoman*, prin *drept ghicitor, drept prevestitor* şi cunoscĕtor al sciinţeĭ întregĭ, precum e *Τηρσίας ὀρθομάντις*.[1]) În or ce chip, origina acestuĭ cuvênt ne apropie de Elada. Tot asemené şi cele-l-alte douĕ ḑiceri *laie* şi *bulucaie* ne strămută peste Dunăre, în sînul fraţilor noştriĭ din Tesalia şi Macedonia.

Dar nu numaĭ aceste cuvinte, ci âncŏ şi

[1]) *Pindar*, Nemea I. v. 92.

www.dacoromanica.ro

idea predomnitóre a legendeĭ din *Mieóra*, ne a mutat cu gêndul pe acel tĕrăm clasic al poesieĭ elene, pe pólele septentrionale ale Olimpuluĭ, în lunca Pierieĭ, ce sûnt astădĭ locuite de Românĭ. Să maĭ adaogem că şi caracterul cu totul păstoresc al baladeĭ, că şi descrierea aceleĭ măreţe naturĭ muntenescĭ, pare că ne tragŭ de sine printre Ciobaniĭ *(Çobanĭ)* românĭ din Tesalia şi pe plaĭurile încântătóre ale Olimpuluĭ şi ale Pinduluĭ.

Să cercetăm dar cum aŭ ajuns, cum aŭ trăit şi cum trăĭescŭ âncŏ adĭ Româniĭ, prin acele locurĭ depărtate de patria lor centrală; prin ce mijlóce şi în ce timpĭ aŭ comunicat eĭ cu fraţiĭ lor de peste Dunăre, şi astfel póte vom ajunge a crede că tradiţiunĭ şi obiceĭurĭ maĭ multe s'aŭ strecurat din sînul anticeĭ Elade pe tĕrâmul maĭ noŭ al Românieĭ şi că, printre dînsele, aŭ putut fi şi legenda luĭ *Linos*, strămutată în balada *Mieóreĭ.*

Maĭ nainte ânsĕ de a ne atinge de dovedile istorice, să hotărîm un punt însemnat de critică, care ne va sluji în tot cursul cercetărilor nóstre asupra cânturilor poporane şi fără de care, credem c'ar fi peste putinţă a stabili vre un fapt cel puçin probabil într'aceste libere şi schimbătóre creaţiunĭ ale închipuiriĭ poporane.

Iată despre ce e vorba.

Ca să se pótă determina cu óreşĭ care precisiune epoca şi localitatea în care a început a se cânta de către o naţiune cânticele ce nu portŭ

www.dacoromanica.ro

în sine o însemnare exactă despre timpul şi scena în care evenimentele cântate s'aŭ petrecut, critica, în lipsă de doveḑĭ venite din afară, nu póte pune temeĭu decât numaĭ pe unele indicaţiunĭ, fie cât de rare, provenite din textul chiar al acelor cântice. Astfel, când într'un cântic dăm peste cuvinte vechĭ şi locale, care nu potŭ fi intrat în cântic decât la *cutare* epocă depărtată şi în *cutare* parte din ţéră, atunceĭ, fie măcar acele ḑiceriĭ caracteristice cufundate în miĭ de altele maĭ nouĕ, fie ele alăturate cu miĭ de însemnăriĭ de localităţĭ diferite, pentru noĭ ḑicerile cele maĭ vechĭ aŭ în sine maĭ multă valóre doveditóre; ele singure ne daŭ epoca şi localitatea în care s'a compus maĭ întâĭ cânticul; căcĭ într'adevĕr, cum am maĭ spus, cânticul alérgă din ţéră în ţeră, din secol în secol, şi nu e de mirare ca fie-care cântăreţ iscusit să cate a'şi'l însuşi, a'l localisa, introducênd în sînu'ĭ inovaţiunĭ; iar acele inovaţiunĭ, ca să înfăţişeze un interes maĭ viŭ, un înţeles chiar maĭ pipăit nouilor ascultătoriĭ, vorŭ fi negreşit ideĭ maĭ próspete séŭ cuvinte nouĕ întrebuinţate în ţéra şi în vremea lor, iar nu floriĭ vestejite, culese pe câmpiĭ trecutuluĭ. Poporul, trebuĭe să mărturisim, are în general fórte puţin patima antichităţilor străine; el păstréză datine şi obiecte ce'ĭ aŭ rĕmas luĭ din vechime, dar nu caută a aduna şi de pe la alţiĭ; ce e al luĭ, bun rĕmas de la părinţi, îl ţine

www.dacoromanica.ro

cu respect, dar vechitura străină o lépădă şi o despreţuïesce. Aşa dar, bizuiţĭ pe aceste cuvinte şi spre a ne mărgini în cercul cânticelor poporane, pentru noï ţicerile vechĭ şi locale dintr'un cântic, vorŭ fi, în lipsa altor probe maĭ explicite, marca prin care vom determina, precât se va puté, la ce *epocă* şi pe ce *tĕrâm* aŭ născut deosebitele inspiraţiunĭ poetice ale poporuluĭ român.

Când dar, în balada *Mieóreĭ* găsim alăturate cu nisce ţicerĭ provenite de la Româniĭ din Tesalia *(laĭe, bulucaĭe, ortoman)*, îmbinate cu nisce ideï ce ne- pórtă mintea spre ţéra ocupată de dînşiĭ *(păstorul Linos pe Olimp, mórtea séŭ nunta lui Adonis la Eleni)*, când găsim, ţicem, într'însa numirĭ locale, precum *Moldovan*, om de pe malul Moldoveï, *Ungurean*, adică· român de peste Carpaţĭ séŭ Ungur, *Vrancean*, locuitor din munţiĭ Vrânceï din ţinutul Putniĭ, *oiţă bêrsană* adică din ţéra Bêrseï de lûngă Braşov şi altele de felul acestora, însemnând localităţĭ şi populaţiunĭ din Dacia, noï nu ne înduoim de a spune că aceste cuvinte sûnt adaose maĭ nouĭ, că ele sûnt localisărĭ introduse în baladă, dupe ce cânticul, eşit din plaĭurile poeticuluĭ Olimp, cu dialectul original al Românilor Tesalicĭ, s'a rĕspândit printre Româniĭ de la Dunăre şi de la Carpaţĭ, şi s'a strămutat pe dialectul acestora, rĕmânêndu'ĭ, din vechĭa sa redacţiune, numeróse ţicerĭ ce sûnt

www.dacoromanica.ro

comune ambelor idiome, şi numaĭ fórte puçine cuvinte originale tesalice, care aŭ ajuns a se repeţi, fără de a fi înţelese, de popórele ţĕrilor Dunăriĭ.

Dar când? la ce vreme óre? a putut să se facă acéstă strămutare a cânticuluĭ dintr'o ţéră într'alta, din Tesalia în Dacia, cŏcĭ noĭ astădĭ, într'o epocă de regeneraţiune a naţiuniĭ Române, abĭé scim că există aceĭ fraţĭ cu totul înstrăinaţĭ de noĭ? Când a fost césul acela, vrednic de dor şi de laudă, de ne am întins cu toţiĭ mâna peste Balcanĭ şi am trăit traĭu frăţesc împreună?

III.

Să dăm un minut ascultare istoricilor şi maĭ ales cronicarilor bizantinĭ. Demnul de laudă Petru Maior a desbătut cu multă sagacitate, în „*Istoria* sa *pentru începutul Românilor*," trecerea Romanilor celor din Dacia înapoĭ peste Dunăre şi cotropirea ţĕreĭ lor de către gintele străine. Fără de a intra în controversele subĭectuluĭ, este un fapt netăgăduit că coloniile romane, fie Ulpiane, Aureliane séŭ altele, aŭ stat în ceĭ d'ântêĭ secolĭ aĭ creştinătăţiĭ respândite pe amêndouĕ ţĕrmurile Dunăriĭ, atât în Dacia cât şi în Mesia, Tracia şi chiar în nordul Greciei, şi că aŭ împărtăşit maĭ adesé, atât mărimile cât şi smă-

www.dacoromanica.ro

cinările imperiuluĭ. La anul 292, un simplu păstor de vite din satul *Romulianum în Dacia rîuréná* (Dacia ripensis), om frumos, voĭnic şi norocos oştén, se urcă pe tronul Cesarilor din Roma şi păstréză, pe lîngă numele împĕrătesc de *Galeriŭ*, pe acela de *Armentarius* adică *Păstorul*[1]); cu vre o două sute cinci-ḑeci anĭ maĭ în urmă (527—555), pe scaunul Constantinopoleĭ, domnesce cu tărie vestitul împĕrat şi legĭuitor *Justinian*, care se mêndresce cu *Dacia mediterană*, numind'o fericita sa patrie[2]).

Dar, dupe aceste ḑile de onóre, Româniĭ avură şi ḑile maĭ negre; împresuraţĭ şi ameninţaţĭ de barbarĭ, adesé nedreptăţiţĭ de rĕiĭ împĕraţĭ aĭ Orientuluĭ, eĭ trăiră ânsĕ împărtăşind, sub numele general de *Βλάχοι* (Vlahĭ), maĭ aceiaşĭ sórtă pe âmbele maluri ale Dunăriĭ. Împĕratul Alexie Comnenul, tatăl Aneĭ, în vremea căruĭa eĭ eraŭ o naţiune aspră şi câmpénă, rătăcind cu turmele atât pe ţĕrmurile Măriĭ Negre, la Anhial, cât şi pe şesul dintre muntele Kisovo, anticul Osa, şi oraşul Trikala, Alexie îşĭ recrutéză oştirea sa printre Româniĭ din Tracia şi din Mesia, şi apoĭ altă dată, mergênd împotriva luĭ Bohemund, care intrase cu Normanḑiĭ în Elada, el trece în Tessalia, printr'un oraş isolat de Români[3]). Puçin în

[1]) *Sextu Aureliu Victor.*

[2]) Novela XI.

[3]) *Anna Comnena*, V. p. 138; VIII. p. 274; X. p. 274.

www.dacoromanica.ro

urmă, fratele luĭ Manoil Comnenul întărîtă pe Românĭi din nordul Dunărieĭ ca să năvăléscă asupra Magiarilor[1]), şi astfel împĕraţiĭ bizantinĭ se slujescŭ cu vitejia Românilor, spre a'şĭ împlini intrigele lor ambiţióse. Dar eĭ nu răbdară aceste amăgirĭ; sub Isaac Angelos, pe la 1200, douĭ fraţĭ Românĭ din muntele Emu, Petru şi Asan, întărîtaţi printr'o palmă nedréptă ce dase Sevastocratorul, luĭ Asan, răsculară pe Bulgarĭ, pe Cumanĭ şi pe Românĭ, sătuĭ de birurile grele ce le impusese Împĕratul ca să sĕrbeze nunta sa cu fata luĭ Bela, craĭul Ungurilor, şi punêndu-se în capul lor, întemeĭară în sînul imperiuluĭ oriental, un imperiŭ Românesc[2]) séŭ Bulgaro-Vlah. Sub Ioniţiŭ cel frumos, al treilea frate, puterea Românilor se urcă la culmea sa; de peste Dunăre, stĕpênirea lor se întindea prin Tracia, prin Mesia pênĕ în Grecia[3]); dar aşedĕmintele de căpetenie ale împĕrăţieĭ eraŭ în munţiĭ Emuluĭ séŭ Balcanieĭ. Atuncĭ fu epoca de înflorire a cetăţeĭ Tîrnovuluĭ, maĭ spre méḑă-ḑi de Şiştov; în préjma'ĭ Românieĭ mergeaŭ pustiind cu cruḑime, pe o întinsă linie ce ducea din hotarul Servieĭ, de la Nisa, astă-ḑĭ Niş, pênĕ la Varna, pe Marea Négră, şi pênĕ la Filipopol, la Burgas (Arcadio-

[1]) *I. Cinamu*, VI, cap. 3.
[2]) *Niceta Choniatu*, I, 4.
[3]) Idem, IX.

www.dacoromanica.ro

pol), la Ciorli şi la Bizia în peninsula bizantină; prădările lor ajungeaŭ pênĕ în suburbiile capitaleĭ [1]). Apoĭ, spre méḑă-ḑi, ţéra de pe lûngă Serre era a Românilor şi un căpitan d'aĭ lor, numit Chrisos, domnea în Strumniţa şi în Prosocul din Macedonia şi sta împotriva luĭ Isaac Comnen [2]). Acéstă parte de loc, cu toţĭ munţiĭ Tesalieĭ, dintre Larisa şi Trikala, purta maĭ de mult numele de *Μεγάλη Βλαχία* [3]) (Vlahia Mare) séŭ şi *Ἀνοβλαχία* (Valachia de sus) şi Teodor Ducas, socrul luĭ Guy de la Roche, care stĕpênea Tessalia, e numit *Duce al Valachieĭ* (*κὺρ Θεόδωρος αὐθέντης τῆς Βλαχίας* [4]), într'o cronică în versurĭ grecescĭ din timpiĭ împĕraţilor francĭ din Constantinopol.

Secoliĭ al XII[lea] şi al XIII[lea] sûnt epoca măririĭ Românilor; rĕspândiţĭ şi stĕpênĭ pe tot locul ce se întinde în linie dréptă din munţiĭ Pinduluĭ pênĕ la Carpaţĭ, imperiul bizantin se cutremura de dînşiĭ şi Francesiĭ chiar, pe câmpul de bătaie de la Andrianopol, le lăsară robit în mânĭ, pe eroul lor imperial, Baldovin din Flandra [5]); dar desbinările ce intrară în familia Asanilor slăbiră cu ĭuţélă acest Stat înălţat ca prin farmec. Pe la sfêr-

---

[1]) *G. Pachymer*, I. c. 37.
[2]) Idem.
[3]) *Niceta Choniatul*, IX.
[4]) Chroniques étrangères, publiées par *Buchon*.
[5]) *Villehardouin*.

www.dacoromanica.ro

şitul secoluluĭ al XIII[lé] (1290), pe când âncŏ posesiunile Românilor se întindeaŭ pênĕ în vecinătatea Constantinopoleĭ şi amenințaŭ cu grŏză capitala Orientuluĭ, împĕratul Andronic Paleologul, cu o măiestréță iscusință, isbuti a strămuta în Anatolia, o mare parte din Româniĭ Tracieĭ şi Mesieĭ; cruḑimile şi asuprirea ce încercară într'acel tĕrâm depărtat, unite cu asprimea ĭerneĭ, secerară o mare parte din acea populațiune[1]). Ceĭ din Tesalia, pe la 1332, se cercară isolațĭ a se revolta, dar furĕ învinşĭ; ḑece anĭ maĭ în urmă eĭ se supuseră de bună voie luĭ Ion Cantacuzenul, şi nu mult apoĭ suferiră cotropirea Catalanilor, înțeleşĭ cu despoțiĭ grecĭ [2]).

Cu tóte aceste rĕstriştĭ ale sórteĭ, Românĭĭ pênĕ în secolul al XV[lé], cu limba, cu obiceĭele, cu portul lor âncŏ italice, staŭ respândițĭ din fundul Dacieĭ pênĕ în vêrfurile Pinduluĭ [3]). Trebuĭa o lovire maĭ straşnică, maĭ hotărîtóre ca să rupă unirea lor. Aceĭa fu intrarea Turcilor în Europa. Dinainté armelor asiatice, învingĕtóre la Andrianopol, Românĭĭ se răsipiră cu totul din Tracia şi din munțiĭ Balcanĭ, ceĭ maĭ mulțĭ trăgêndu-se la Nord, ca să pună Dunărea între dînşiĭ şi îngrozitoriĭ duşmanĭ; iar alțiĭ, cătând o scăpare în

[1]) *Pachymer*, I, 27.
[2]) *I. Cantacuzenul*, II, 28.
[3]) *Laonicu Chalcocondyla*, I. 16.

www.dacoromanica.ro

stâncele sĕlbatice ale Macedonieĭ, ale Epiruluĭ şi ale Tesalieĭ. De atuncĭ putem crede cu temeĭu că relaţiunile aŭ încetat cu totul între acele douĕ grupe de Românĭ depărtate, şi Mircea Bĕtrânul e cel din urmă Domn al ţĕrieĭ care pórtă titlul de „Domn al amênduoror laturile Dunărieĭ, pênĕ în Marea Négră şi al cetăţieĭ Drîstiorul (Silistra) Stĕpênitor“ [1]). Cunóscem de atuncĭ în cóce destinele provinciilor românescĭ de la Dunăre.

Ursita maĭ umilită a Românilor meridionalĭ séŭ Mesodacĭ, îĭ plecase, âncŏ de la anul 1360, luĭ Amurat I; dar supunerea desĕvêrşită se făcu sub Amurat al II[lé], dupe luarea Saloniculuĭ la 1429 [2]). Slaba lor împotrivire la acest jug noŭ le merită clemenţa Turcilor şi'ĭ puse sub ocrotirea sultanelor Validele, cărora eĭ plăteaŭ un tribut de patru sute leĭ, rĕmânêndu-le dreptul a se administra ca şi în vechime, în têrguleţele lor, cu sfaturile de bĕtrânĭ şi dupe obiceĭurile vechĭ, simple şi patriarchale [3]). Crudul Ali Paşa din Ianina a stricat, în secolul din urmă, aceste blânde aşeḑĕminte şi póte aḑĭ Româniĭ din Macedonia se bucură de maĭ puçină libertate ca în trecut. Cu tóte ânsĕ, traĭul lor se vede că fórte puçin

[1]) Chrisov de la 6915 (1407) şi altele din Archiva Statuluĭ.

[2]) *Ducas*, 3—29.

[3]) *Poqueville*, Voyage en Grèce, II, p. 337—356.

www.dacoromanica.ro

s'a schimbat din timpiĭ Aneĭ Comnene, care ni'ĭ descrie ca nisce ómenĭ câmpenĭ, dedaţĭ cu îngrijirea turmelor. Puçinĭ anĭ în urma porfirogeneteĭ istorice (1173), un călĕtor rabin din Navara, Beniamin din Tudela, mergênd să visiteze sinagogele din Orient şi, plecând de la Corfu spre Constantinople, ne spune că a trecut prin Vlahia, treĭ ḑile departe de Teba, şi că locuitoriĭ de pe acolo sûnt „sprintenĭ ca cerbiĭ şi că adesé se cobóră din munţiĭ lor ceĭ nalţĭ ca se prade pe Grecĭ.“ În secolul al XIV·lé, Pachymer vede într'înşiĭ o naţiune rătăcitóre, care a dobêndit bogăţiĭ însemnate cu turmele de vite şi maĭ ales de oĭ, şi care, prin viaţa sa păstorésc̆ă, se dedă cu cele maĭ aspre ostenelĭ.

Călĕtoriĭ moderni ni'ĭ descriŭ sub aceleaşĭ coloriĭ. Printre alţiĭ maĭ mulţĭ, William Leake, Poqueville şi maĭ în nrmă d[1] Heuzey aŭ visitat aşeḑĕmintele lor, şi ĭată în ce chip eĭ vorbescŭ de dînşiĭ.

Sub numele de *Mesodacĭ* şi *Kuţovlahĭ* (*Κουτζόβλαχοι*) adică *Românĭ Schiopĭ*, acele populaţiunĭ vorbind o limbă fórte apropiată de românésca Principatelor Dunărene [1]), dar maĭ curcită cu ḑiceriĭ şi cu intonaţiunĭ grecescĭ, albaneze şi turcescĭ, ocupă centrul Macedonieĭ şi al Tesalieĭ, grămădite maĭ ales pe treĭ puncturĭ însemnate.

[1]) *Leake*, p. 367.

 www.dacoromanica.ro

Cea mai importantă şi mai numerósă a lor colonie se întinde pe şira munţilor Agrafa, anticul Pindos, pe locurile unde aŭ stat în parte Perebiĭ, şi Seliĭ Dodoneĭ şi selbaticiĭ Dolopĭ,[1]) supuşiĭ luĭ Achil şi, unde moderna Trikala a Vlahilor a luat locul anticeĭ Trica, patria ḑeĭesculuĭ medic Esculap. Într'acest ocol, făcênd astăḑĭ parte din districtele Zagora, Ianina şi Aspropotamò, oraşele şi satele lor cele mai de căpetenie sunt, mergênd de la nord spre méḑă-ḑi; *Samarina* séŭ *San-Marina*, *Perivoli*, *Avdela*, *Voschopoli*, *Furca*, *Laişta*, *Leşiniţa*, *Carpenişu*, *Malacaşi* şi alte sate; în partea centrală a Pinduluĭ, unde populaţiunea română e mai compactă, se află *Meţovo*, *Seracu*, *Calarites*, *Chaliki*, *Clinovu*, *Gardiki* şi *Trikala*. In vecinătatea acestuĭ din urmă oraş sunt mŏnăstirile numite *Meteora*, aşeḑate, mai multe în apropriere, pe nisce stâncĭ de o formaţiune geologică cu totul minunată.

Altă colonie de Romănĭ se află stabilită pe póla septentrională a Olimpuluĭ, numită aḑĭ *Lahe*, în valea formată de muntele *Şépca* care légă Olimpul de şira *Voluţeĭ* séŭ *Munţilor Cambunicĭ*. Umbriţĭ sub piscul măreţ al Olimpuluĭ ce se înalţă la 6000 picĭóre în sus, ascuns în nourĭ şi în vecĭ acoperit cu zăpadă, Romăniĭ aŭ înteme-

[1]) *Omer*, Iliada, XVI, v. 234. — IX, v. 484.

www.dacoromanica.ro

ĭat aci din vechime câte-va sate, printre care deosebim pe cele următóre: *Vlaholivadi* séŭ *Livedea Românilor*, *Kokinopolo*, *Neohori*, *Ftera* şi *Milia*.

In sfêrşit pe câmpia ce desparte lacul Castorieĭ de têrguleţul Saraghĭol se maĭ află un orăşel locuit de Kuţovlachĭ şi cunoscut sub numele de *Vlahoklisura*.

Prin aceste localităţĭ, maĭ mult aspre şi sĕlbatice, prin văĭ, prin strîmtorĭ şi prin cóste de munţĭ 'şĭ aŭ întemeĭat Româniĭ meridionalĭ locuinţele lor cele statornice, care se compunŭ maĭ adesé de cascĭóre de pétră aninate de stâncĭ, ca cuĭburile de şoĭm. Acolo ĭĭ adună sórele de véră, cŏcĭ toţĭ vinŭ, în lunile cele călduróse, să rĕsufle aerul maĭ curat, să se bucure de priveliştea măréţă a muntóseĭ lor patriĭ. Iar apoĭ, când într'acele nălţimĭ stâncóse, începe a se vesti asprul timp al ĭerneĭ, prin vîfore şi prin furtunĭ, o mică parte de locuitorĭ rĕmâne închisă în munţĭ, ca să păzéscă satele, iar ceĭ-l-alţĭ, unĭĭ se ducŭ ca să câştige viaţa şi se strîngă stărĭ însemnate, exercitând negoţ séŭ industrĭĭ prin tóte oraşele câmpene şi maritime ale Turcieĭ şi ale Orientuluĭ întreg; alţiĭ maĭ numeroşĭ, adunaţĭ în grupe de vre o patru-decĭ pênĕ la o sută de familiĭ, ce pórtă numirea generică de *stâne* şi se punŭ sub poruncile unuĭ *Scutierĭu* ereditar [1]), rătăcescŭ prin

[1]) *Heuzey*, L'Acarnanie, p. 272.

www.dacoromanica.ro

ţările împrejmuitóre, păscênd pe şesurĭ, unde clima ĭerneĭ e maĭ blândă, nenumĕrate turme de vite şi maĭ ales de oĭ. Tóte câmpiile Eladeĭ sunt străbătute de aceĭ nomadĭ Românĭ, cărora Albaneziĭ şi Turciĭ nu sciŭ a le da alt nume decât acela de *Çobanĭ*[1]). Cu sarica lor négră, la spate cu glugă[2]), cu lungĭ toĭege în mână, eĭ colindă locurĭ depărtate, cătând, cu o tăcută răbdare, păşunĭ şi adăposturĭ pentru vitele lor, şi acolo unde găsescŭ cu ce se întêmpine puçinele lor trebuinţe, eĭ poposescŭ numaĭ câte-va ḑile, facŭ colibe[3]) de frunḑă şi adormŭ împrejurul focurilor aprinse. Caracterul păstoresc e atât de însuşit într'înşiĭ, iubirea şi îngrijirea ce sciŭ a da oilor sunt aşa de proverbiale, încôt Greciĭ nu maĭ aŭ pentru cĭobanĭ alt nume decât acela de *Βλάχοι;* vestiţiĭ păstorĭ aĭ Arcadeĭ 'şĭ aŭ lăsat locul *Vlahilor* cu glugă négră (*Βλάχοι Καραγούνοι*).

Acea viaţă de stână, aspră dar liberă, rătăcindă dar regulată, are un farmec nespus de poesie. Cine a vĕḑut, pe munţiĭ noştrĭi despre Ardél vre una din stânele de oĭ aşeḑate véra pe liveḑile şi pe înţărcătorile unuĭ munte, ale căruĭ piscurĭ de pétră atingŭ de nuorĭ, va înţelege ce viaţă de dulcĭ şi triste visărĭ e aceĭa a Cĭobani-

[1]) *Leake,* p. 364.
[2]) *Heuzey,* p. 268.
[3]) *Poqueville.*

www.dacoromanica.ro

lor carii, isolaţi de lume, trăiescŭ numaĭ cu dragele lor turme, cu câniĭ lor credincĭoşĭ, privind ḑioa tabloul măreţ şi încântător al naturei, nóptea bolta cerésca luminată de miĭ de stele care acolo parŭ a fi maĭ aprópe de om, şi cântând pe fluĭer séŭ pe caval, doĭnele lor duĭóse repeţite numaĭ de echo! Acelaş este şi traĭul cĭobanilor din Tesalia. Poqueville, urmând călĕtoria sa pe şira Pinduluĭ, astfel ne descrie viaţa lor:

„Eşind din satul Tista, noĭ urmarăm ca un sfert de leghe, calea împĕrătéscă printre duoĭ păreţi de molifţi maĭestoşĭ; dar curênd dupe aceĭa, suindu-ne maĭ sus pe Pind, intrarăm în regiunea braḑilor unde vĕḑurăm urma focurilor aprinse de *Vlahiĭ* ce se urcaŭ pe atunci la sĕlaşele lor de véră. Dupe focurĭ s'ar fi putut socoti numĕrul stânelor şi al conacelor şi direcţiunea ce a urmat fie-care, atât de nestrămutate sûnt obiceĭele în umbletele lor[1]). . . .

„Rîuleţul ce curgea dinainte'mĭ nasce dintr'un isvor pe care Vlahiĭ îl numescŭ *Gura* şi care se află 8 mile la nord de Kaliki, în muntele Copanez. În timpul vereĭ, care abié ţine treĭ lunĭ în aceste regiunĭ aeriane, sumedenie de turme pascŭ împrejurul urneĭ sale fluviale, care adapă pe cel maĭ mare rîŭ al Eladeĭ, Peneul. Acolo se adună maĭ cu sémă *Vlahiĭ* nomaḑĭ, ce petrecŭ noptile lor sub nisce colibe luminate de focurĭ şi păzite de câniĭ molosĭ cariĭ sperie férele prin gróznicele lor lătrăturĭ.[2])."

Acéstă frumósă descriere a vieţeĭ cĭobanilor

[1]) *Poqueville,* t. III, p. 100.

[2]) Idem p. 366.

www.dacoromanica.ro

Românĭ din munţiĭ măreţĭ aĭ Pinduluĭ şi aĭ Olimpuluĭ, fără de voĭe pare că ne strămută cu gêndul

„pe acel picĭor de plaĭu
pe acea gură de raĭu
unde vinŭ în cale,
se coborŭ la vale
treĭ turme de mieĭ
cu treĭ cĭobăneĭ;"

pare că vedem colo „*negrul zăvoĭu, unde e érba „de oĭ* şi *umbra de cĭobanĭ;*" apoĭ pare că audim „*lătrând cânĭĭ, adunaţĭ din dosul stânĭĭ,*" şi „*fluĭerul cel de fag, ce mult ḑice cu drag;*" de aruncăm ânsĕ privirea în sus, vedem tótă natura împodobită ca la o nuntă mare; „*sórele şi luna* pare „că *ţinŭ cununa, braḑiĭ şi păltinaşiĭ* pare că *sunt nuntaşiĭ, preoţĭ munţiĭ marĭ, pasĕrĭ lăutarĭ, păsĕrele mĭĭ şi stele făcliĭ!*"-

Iată-ne dar şi noĭ extasiaţĭ dinainté acesteĭ sublime priveliştĭ, precum aŭ fost şi primiĭ *aeḑĭ* câmpenĭ ce aŭ inventat, pe aceste plaĭurĭ, cânticul luĭ *Linos*. Secoliĭ 'şi'l aŭ trecut unul altuĭa, adăogindu'ĭ ideĭ şi expresiunĭ felurite; uniĭ, — poeţĭ iscusiţĭ şi dogmaticĭ, — l'aŭ îmbinat cu cultul asiatic al luĭ Adonai şi astfel l'aŭ cufundat în subtilisările păgănismuluĭ degradat; alţĭ Elenĭ, fiĭ aĭ munţilor şi aĭ natureĭ, l'aŭ păstrat simplu, duĭos, plin de graţie şi de melancolie şi apoĭ, în secoliĭ maĭ târḑiĭ, coloniile cotropitóre de Romanĭ

www.dacoromanica.ro

l'aŭ cules cu sânţeniă de la dînşiĭ, l'aŭ întors pre limba lor şi l'aŭ respândit prin tótă întinsa lor stĕpênire. Póte că de atuncĭ âncŏ, negreşit nu maĭ tărdiŭ de al XV-lé secol, acest cântic păstoresc a trecut peste Dunăre, unde s'a împlântat în memoria poporuluĭ, sub forma baladeĭ *Mieóra*. Timpiĭ şi împrejurările aŭ sciut să schimbe multe într'însul; dar tot aŭ rĕmas urme netăgăduite de clasica sa origină.

IV.

Să nu părăsim ânsĕ cu totul cercul tradiţiunilor şi al cânticelor ce se repórtă la vechĭul cult al natureĭ, fără de a pomeni despre un obiceĭu poporan al antichităţiĭ cu care se légă şi un cântic copilăresc ce, în parte, s'a păstrat, ca o amintire depărtată, în cetăţile nóstre.

Ateneŭ[1]) ne spune că:

„A cânta rôndunica se chiamă la Rodienĭ óreş-care colindă despre care Teognis vorbesce în a doua din scrierile sale asupra sĕrbărilor din Rodos, astfel: Rodienĭĭ numescŭ a *cânta rôndunica* un fel de colindare ce se face în luna luĭ Boedromion; numele acesta vine din cuvintele ce se cânta atuncĭ şi care sûnt acestea:

[1]) Despre sofistĭ, VIII, 360.

www.dacoromanica.ro

„Venit'a venit' rôndunica;
cu dînsa şi vremea frumósă,
cu dînsa şi timpul cel bun.
E albă curată pe guşă
şi negră cu totul pe spate.
Asvêrlă-ne 'ncóce smochine
din casa ta plină, bogată,
şi dă-ne şi vin în ulcică,
ş'o coşniţă plină cu brînză;
dar fie şi pâne de rişca
şi turtă de ouĕ, tot ado;
priimesce orĭ ce rôndurica....
Luăm ceva orĭ să ne ducem?
Dar dă-ne, cŏcĭ altfel nu mergem,
ba âncŏ luăm cu noĭ uşa,
or poliţa cea de d'asupra
orĭ chĭar pe nevasta'ţĭ ce şéde
în casă colo tocmaĭ sus.
Mĕruntă'ĭ şi lesne o ducem.
Dar dă-ne cevaşĭlé maĭ bine,
şi cată vr'un lucru maĭ mare!
Deschideţĭ, deschideţĭ toţi uşa!
cŏcĭ iată a venit rôndunica:
Şi noĭ, ĭa! nu sûntem unchĭaşĭ.
ci sûntem copiĭ copilaşĭ!

„Acéstă colindă“ adaoge Ateneŭ „a arătat'o „maĭântêĭ Cleobul Lindianul, când începu a face „prin Lindos strângere de banĭ.“

Să o fi compus frumosul Cleobul, unul din ceĭ şépte înţelepţĭ aĭ Grecieĭ, séŭ fĭica sa Cleobula, cum ḑicŭ alţiĭ, acéstă cântare are negreşit un înţeles maĭ adûnc decât al uneĭ colecte de banĭ

www.dacoromanica.ro

séŭ de merinde. Într'însa vedem că se vestesce sosirea vremeĭ frumóse şi a timpuluĭ celuĭ bun, cŏcĭ, în tómnă, arşiţa sóreluĭ s'a potolit şi casele s'aŭ împlut cu avuţiĭ; rôndunica, prevestitóre de bunurĭ, revine sprintenă şi veselă. Deschideţĭ, deschideţi'ĭ uşa! Bogatule, împărţesce-ţĭ cu săraciĭ comorile! Astfel vĕ grăĭesce glasul nevinovat al copiilor!

Astădĭ âncŏ, pe tóte ţĕrmurile Greciеĭ şi chĭar în Atena, pe la începutul primăvereĭ, copii, adunaţĭ în cete şi ţinênd în mână o morişcă cu aripĭ de şiţă, ce 'nvêrtindu-se închipuĭesce o rôndunică, alérgă din casă în casă, cântând un cântic de felul acesta:[1])

„Rôndunica vine de pe mare; ea trece marea şi'şĭ face un foişor şi şéde într'însul să rĕsufle şi ḑice:

„Martie, martie noĭos şi fevruarie ploĭos! ĭaca dulcele aprilie se vestesce că'ĭ aprópe.

„Paserile ciripescŭ, pomişorĭĭ înverḑescŭ, găinile cloncănescŭ şi începŭ să clocéscă.

„Turmele purcedŭ la munte; ĭeḑiĭ sare şi pascŭ mugurul cel noŭ.

„Animale, păsĕrĭ, ómenĭ, toţĭ se veselescŭ din suflet; ghĭaça, zăpada şi crivĕţul aŭ încetat.

Martie, martie noĭos şi fevruarie ploĭos! ĭaca vine aprilie cel frumos!

„Eşĭ afară, fevruarie! şi tu martie, du-te, cară-te!“

---

[1]) *Marcellus*, Chants populaires de la Grèce.

www.dacoromanica.ro

ş'apoĭ sfêrşescŭ cu sunetul ce'l facem noĭ pe buze ca să gonim o pisică.

Cine póte tăgădui că acest cântic nu este o variantă modernă a vechĭuluĭ *Chelidoniasmos* rodian? Cine nu va zări în amêndouĕ, idea comună şi firéscă de a vesti lumiĭ o scire înveselitóre: sosirea timpuluĭ plăcut al căldureĭ cumpătate, al zefiruluĭ primăvĕratic, al vegetaţiuniĭ înflorite?

O altă veste bună de o natură maĭ mistică, maĭ puçin pipăită simţurilor, dar maĭ mângâĭetóre pentru inimĭ, deştéptă nóptea din somn pe copiĭ, în clima maĭ aspră, în ţéra maĭ creştină a Românilor. Pe când zăpada acopere pământul, pe când gerul sleesce chiar apele, o *Stea*, icónă a celeĭ ce s'a 'nălţat odinióră pe cer ca să călăuzéscă pe ceĭ treĭ craĭ de la Rĕsărit, mână cetele de copiĭ prin întunericul uliţelor viforóse, în ajunul Crăcĭunuluĭ şi'ĭ îndémnă a vesti, cu glasurĭ nevinovate, creştinilor adormiţĭ, că peste puçin o să vină césul solemn şi dorit al Mântuireĭ! Eĭ nu'ĭ amenință, ca copii din antichitate, cu furtişaguri; dar le e frig, le e fóme, bĭeţilor copiĭ, şi dupe ce aŭ strigat:

„Bună diminéţa la moş-ajun!"

eĭ cerŭ să le dea măcar *„un covrig, că morŭ de frig*, măcar *o nucă că se daŭ cu capul de ulucă*, măcar *un mĕr că se tragŭ de pĕr!"*

. . . . . .

www.dacoromanica.ro

O! vechĭ datine şi vechĭ cântice ale poporuluĭ! ce *dulce farmec coprindeţĭ voĭ în naivele* vóstre expresiunĭ! Aspra critică se sfărămă dinaintea vóstră, cŏcĭ mintea omuluĭ, deprinsă cu voĭ din pruncie, pare că se scaldă, la auḑul vostru, în nevinovăţia'ĭ primitivă. Voĭ sunteţĭ pentru noĭ amintirĭ suave ce înviéză junia în suflete!

Pentru popóre sunteţĭ flórea neuĭtăriĭ! sunteţĭ lanţul nesfărămat al frăţieĭ!

La rĕsunetele vóstre, aceleaşĭ dorurĭ facŭ să bată inimile pe culmele Pinduluĭ şi sub pólele Carpaţilor!

Bucurescĭ, 1861.

Tipărit în *Revista Română* din 1861, şi apoĭ, la 1880, în *Albumul Macedo-Român,* sub direcţiunea d-luĭ V. A. Urechiă. (1)

(1) **Rectificare.** — Am retipărit aci, pentru a doua óră, acest studiŭ astfel cum a apărut cu duoĕ-ḑecĭ şi şése de anĭ mai în apoĭ. N'avem de gênd acum să'l îndreptăm, deşi nu ne încumĕtăm a pretinde că nu va fi conţinênd erorĭ multe de fapte şi chĭar unele apreţuirĭ şi asemuirĭ pré îndrăzneţe. Stăruim totuşĭ a crede în transmisiunea şi în rĕslăţirea cânturilor poporane de la o naţiune la alta, împreună chĭar cu ceva din graĭul local al împru-

www.dacoromanica.ro

mutătorilor, care trece pe nesimțite în acela al împrumutaților. Dar însuși pe acest tărâm de positivă limbistică, sûnt de temut primejdiĭ întêmplătóre, sûnt viclenii neașteptate și curse ale sórteĭ. Într'o comică rătăcire de felul acestora ne-a încurcat pe noĭ, tipograful ĭeșan carele a publicat maĭ întêĭ cânticele poporane adunate de d-l V. Alecsandri. Am rîs împreună cu hohote, când măiestrul culegĕtor al baladelor naționale ne a spus că cuvêntul *bulucaĭe*, pe care noĭ ne am muncit a'l explica (la pag. 215) prin vorba turcéscă *buluc*, era o simplă greșală de tipar. În manuscriptul d-luĭ Alecsandri fusese scris *bucălaĭe*; ĭar jețarul a intervertit literile *c* și *l*. Decĭ tótă a nóstră clădire etimologică se surpe din temeliĭ, și, cât despre noĭ, venim acum cu umilință a ne recunósce vinovat, în casul de față, de a fi cercat să facem un zadarnic *buluc* de erudițiune deșértă. Ĭerte-ni-se ânsĕ pĕcatul, de óră ce'l mărturisim!

www.dacoromanica.ro

V. CÂRLOVA

„Où sont-ils, Vierge suveraine?...
Mais où sont les neiges d'antan!"

Villon.

Din acordurile stinse ale lireĭ române, să ne fie ĭertat din când în când a deştepta câte un echo sonor.

Sunt momente în care fieşĭ-căruĭ Român cu simţire îĭ vine a ḑice ţĕreĭ sale, împreună cu poetul [1]).

Ce vênt amar de mórte, vaĭ! suflă peste tine
De suffere şi móre
Orĭ ce d'abĭé 'nverḑesce sub dulcele'ţĭ lumine,
Orĭ ce'ĭ d'abĭé în flóre?

[1]) *V. Alecsandri*, La mórtea luĭ P. Casimir, 1850.

www.dacoromanica.ro

„Fatală, crudă sórtă! Tot ce e drag în lume
Curênd din lume pere!
Ferice care lasă măcar un dulce nume
L'a patrieĭ durere!"

Aşa *dulce nume la a patrieĭ durere*, e negreşit şi acela al juneluĭ poet *Vasile Cârlova*, născut la 1809 în Bucurescĭ şi răpit vieţeĭ la vêrsta de 23 de anĭ. Era de opt-spre-ḑece anĭ când compuse suava elegie a *Păstoruluĭ întristat*; de nouĕ-spre-ḑece anĭ când deplânse cu aşa energice cuvinte *Ruinele Târgovişteĭ*, vĕrsând în versurile sale un foc de durere, o vigóre de expresiune care destăinuĭescŭ într'însul un sufflet adûnc poetic, o inimă adevĕrat patriotică, ce promiteaŭ mult ţĕreĭ luĭ. La 1831 imaginaţiunea tênĕruluĭ poet se 'nflăcăréză de speranţa neînvieреĭ naţiuniĭ; el îmbrăţişéză cu ardóre cariera renăscêndă a armelor şi compune cu grăbire *Marşul la oştirea Românéscă*, plin de viĭ speranţe, de aspiraţiunĭ vitejescĭ; tot de odată el întreprinde lucrărĭ literare maĭ stăruitóre, începênd a traduce tragedia luĭ Voltaire, *Zaira*; dar într'acéstă înflorire a talentuluĭ şi a juneţelor sale, o mórte răpede şi timpurie îl pândea. Nu ne putem gêndi la mórtea luĭ Cârlova, fără ca să ne aducem aminte de acea încântătóre elegie a luĭ Victor Hugo, în care poetul plânge pe o tênĕră fecĭóră murind a douaḑi dupe un bal: [1])

[1]) Les fantômes.

www.dacoromanica.ro

„Elle est morte! — à quinze ans, belle heureuse, adorée!...
Morte, au sortir d'un bal qui nous mit tous en deuil;
Morte, hélas! et des bras d'une mère égarée
La mort aux froides mains la prit toute parée,
Pour l'endormir dans le cerceuil!"

Aşa muri şi Cârlova. O plăcere de o oră, trecătóre, zadarnică, stinse într'acel june de douĕdecĭ şi treĭ de anĭ tóte raḑele geniuluĭ, tóte făgăduinţele viitoruluĭ. Patria sa póte ḑice umbreĭ luĭ: [1])

„Manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamque nepotis
Hic saltem adcumulem donis, et fungar inani
Munere! „ . . . . . "

Socotim ca o datorie a rechiăma din uĭtarea publiculuĭ memoria tânguĭósă şi preludările harmonióse ale acestuĭ june poet. De aceĭa am retipărit în *Revista Română* duoĕ din cele maĭ frumóse ale sale poesiĭ, care s'aŭ reprodus de vre o câte va orĭ prin deosebite foĭ.

Presentăm ânsĕ aci duoĕ strofe netipărite âncŏ ale d-luĭ Ión Văcărescu, în care acest părinte al poesieĭ române da compatrioţilor sĕĭ acum, vre o treĭ ḑecĭ de anĭ, poveţe, ce din nenorocire aḑĭ âncŏ nu le sunt de prisos.

[1]) *Virgil*, Eneida. Cânt. VI.

www.dacoromanica.ro

VREMEA

Vremea nu perdeţi! ascultaţi
Când glasul meŭ vĕ spune:
„Uniţi, Românilor, lucraţi
Virtuţi şi fapte bune!"

* * *

Pênĕ când aĭ a te teme,
Tot de rele chinuit?
Cine vremea a preţuit
Fiĭul luĭ sub jug nu geme!

Ah! d'ar puté glasurile vechilor poeţi să fie cel puţin acum ascultate!

Bucurescĭ, 1861. Tipărit în *Revista Română*, tom. I.

www.dacoromanica.ro

POEŢII VĂCĂRESCI

TRADUCEREA LUĬ BRITANNICU. — ÎRĂBUNIĬ VĂCĂRESCILOR. — BANUL IĂNĂKIŢĂ.

Toţĭ scriitoriĭ de merit, cari aŭ dobêndit un nume lăudat în literatura vre uneĭ naţiunĭ, aŭ avut maĭ mult séŭ maĭ puçin în talentele lor, un caracter înduoit; toţĭ aŭ lăsat, îmbinate în ale lor screrĭ, douĕ elemente distincte care 'ĭ aŭ făcut a fi preţuiţĭ şi în ḑilele vieţiĭ lor, şi în timpurile posterióre. Un filosof, un orator, un poet, ale căror nume sunt menite a remâné neuĭtăriĭ potŭ negreşit, cu cea maĭ norocită fecunditate, să inveţeze creaţiunĭ nouĕ şi sublime, să emită ideĭ

 www.dacoromanica.ro

nalte și premature în secolul lor, să introducă în stil și în limbagiu, mii de preschimbări fericite; dar or cât de novator ar fi geniul lor, ei totuși, cu o parte din sine, trebuie să țină de timpul și de locul în care au trăit. Ceva din limba, din năravurile, din gândirile, din credințele contimporanilor și compatrioților lor trebuie neapărat să li se strecóre în compuneri, ca cum aru voi să le determine un caracter precis și local, să le însemneze o epocă nestrămutată în neîntrerupta scurgere a secolilor.

Acésta nu e o imputare ce voim a face geniului omenesc; din contra, omul de merit, ca să fie folositor în lume, nu trebuie să se isoleze de semeni și de ai sei mai de aprópe; spiritul lui trebuie să însufleţéscă, să învie, să deștepte mai ales pe ceĭ ce'l înconjorŭ, cŏcĭ prin impulsiunea lui, omenirea, nepăsătóre din fire, scutură jugul înděrětnicieĭ și s'avêntă într'un viitor mai perfect. Geniul e lanțul ce trage lumea spre propășire.

Așa dar să recunóscem că, a rĕspândi ideĭ mari și nuoĕ sub forme accesibile și usuale, adesé a resuma și a exprima cu talent credințele obștiĭ, și'n tot d'auna a nobili și a mlŏdia expresiunile înjosite prin nesciință și corupțiune, acestea sunt misiunile încredințate de providință acelora ce au luat sarcina de conducĕtorĭ morali ai societății. Când dar vrem să judicăm pe dreptate talentul unuĭ scriitor, să ne ferim de a'l scóte

www.dacoromanica.ro

din cercul în care s'aŭ desvoltat şi s'aŭ exercitat facultăţile sale; spre a'ĭ înţelege mărimea, spre a'ĭ cântări puterile, spre a'ĭ preţui ideile, limba şi stilul, trebuĭe să nu perdem din vedere nicĭ ţéra, nicĭ epoca în care el a scris; trebuĭe să ne gêndim maĭ ântêĭ cum simţeaŭ şi cugetaŭ, cum vorbeaŭ şi scriaŭ ómeniĭ din timpul luĭ, cŏcĭ silinţile 'ĭ aŭ fost negreşit maĭ vêrtos pentru contimporaniĭ sĕĭ. Viitorimea moştenesce numaĭ ce a rĕmas bun şi glorios dintr'însele.

Cine dar, pĕtruns de asemené convincţiunĭ, va lua în mână tragedia luĭ Racine, *Britannicu*, tradusă românesce, âncŏ de la 1827, adică sunt acum treĭ-ḑecĭ şi patru de anĭ, de dl. Ión Văcărescul, şi tipărită abĭé maĭ deună-ḑi[1]), va recunósce negreşit într'acéstă lucrare anevoiósă, pe unul din ceĭ maĭ demnĭ părinţĭ aĭ limbeĭ şi aĭ poesieĭ nóstre, va saluta cu respect o operă care, deşi nouă prin publicarea sa, a precedat ânsĕ traducţiunile luĭ *Mahomet* şi *Alzireĭ* şi a câtor altele aŭ maĭ înavuţit de atuncĭ în cóce literatura română.

D. Heliade, a căruĭ péna scie să se jóce aşa de vesel cu arma ironieĭ, ne a făcut adesé să rîdem descriiudu-ne starea deplorabilă în care fa-

[1]) Din operile luĭ Racine *Britannicu*, tragedie în cincĭ acte, tradusă de *I. Văcărescul* (1829). Bucurescĭ, tip. Heliade şi As. 1861.

www.dacoromanica.ro

nariotismul redusese societatea și limba nóstră în timpul juneței sale. Cine n'a rîs din inimă de lecțiunile din Psaltikie, însoțite cu bătăi, ale Dascăluluĭ Alexie [1]) și de nespusul *parapon al bĭetuluĭ Coconu Gligoraşcu* [2]) când audea stingêndu-se din țéra Românéscă resunetul *manelelor* și al *stihurilor* fanarioțescĭ, atuncĭ când „d[l] Iancu Văcă„rescu, pe lûngă cadența cea vechie a poporuluĭ „român păzită cu religiositate în versurile sale, a „însoțit și luxul rimeĭ întru tótă eleganța și cu„rățenia eĭ, pare că ar fi arătat că limba română „e priimitóre și de versificația italiană, ca una ce „are acelașĭ început, maĭ acea materie și maĭ acea „gramatică, și ca una ce e maĭ așa de cantita„tivă [3]).“

Într'aceste din urmă cuvinte găsim o apreçuire dréptă și nimerită a versurilor dluĭ Iancu Văcărescu, pe care nu o vorŭ desminți cele maĭ multe din graçiósele și energicele poesiĭ tipărtite în colecțiunea dsale [4]); dar puté-se-va óre acéstă apreçuire aplica tot cu atâta dreptate și la traducerea tragedieĭ francese ce s'a publicat acuma?

---

[1]) „Dispositiunile și încercările mele de poesie“ în „Curierul de ambe sexe“. Anul II, pag. 118.

[2]) „Despre metru“ de *I. Eliade* în „Curierul de ambe sexe.“ Anul II, pag. 122.

[3]) Idem.

[4]) Colecție din poesiile dluĭ mareluĭ logofĕt *I. Văcărescu*. Bucurescĭ 1848.

www.dacoromanica.ro

Nu ne sfiim a ḑice că *nu;* în *Britannicu* versul e departe de a fi lesnicĭos, curgĕter, harmonios; într'însul frasa ni se pare astădĭ mai tot de-a-una pré restrînsă, pré sucită și sensul se ivesce adesé confus, sub acéstă comprimare a limbeĭ și a versificăriĭ. Acestea ânsĕ, — ne grăbim a o spune, — nu le credem de loc a fi defecte provenite din lipsa de talent séŭ de experienţă a traducĕtoruluĭ, ci numaĭ fructe ale uneĭ tendenţe firescĭ a spirituluĭ și a gustuluĭ sĕŭ, și maĭ ales resultate ale influenţeĭ epoceĭ în care opera a fost lucrată.

Într'adevĕr, pe lûngă miile de rele ce Grecĭĭ ne aŭ vĕrsat în ţéră, pe lûngă miile de moduri de desnaţionalisare ce eĭ întrodusese în societate, studiul adûnc și serios al limbeĭ elene putea singur să aducă literatureĭ nóstre, o notabilă compensaţiune, déca ar fi fost exploatat cu o înţelegere fină și dibace, cu o aplecare adevĕrat naţională; din nenorocire, ómeniĭ cu astfel de propensiuni aŭ fost puçinĭ la numĕr și încercările lor aŭ rĕmas, în istoria nóstră literară, ca nisce fapte isolate pe care le aŭ covêrșit alte tendenţe posterióre, maĭ puçin clasice, maĭ modernisătóre, maĭ lesnicĭóse și maĭ zburdalnice.

Treĭ generaţiuni de Văcărescĭ literaţĭ, în culmea cărora se înalţă poetul Iancu Văcărescu, aŭ venit într'adevĕr, adăpaţĭ în sănĕtóse studiĭ elenice, să aducă limbeĭ românescĭ, cu un adevĕrat

www.dacoromanica.ro

amor al patrieĭ și al frumosuluĭ, o cultură începêndă, în care eĭ toțĭ aŭ simțit pornire de a uni verdéța vêrtósă și nemăiestrita cruḑime a limbeĭ naționale, cu docta și mlŏdiita perfecțiune a elenismuluĭ; în scrierile lor, și maĭ cu sémă într'ale acestuĭ din urmă, se ivescŭ învederate silințe de a conduce limba nóstră âncŏ șovăindă, pe căile măiestrite, dar anevoĭóse pentru imperfecțiunea eĭ, ale limbilor vechĭ; din asemené încercărĭ, une orĭ încununate cu cel maĭ deplin succes, și în alte dese rônduri înfrânte dinaintea unor grele arduități, aŭ născut asprimile și anevoințele de stil și de versificare ce se zărescŭ în unile scrierĭ alê Văcărescilor și maĭ ales în tragedia *Britannicu*, unde traducĕtorul, voind să se constrîngă la un stil cu totul clasic, la prosodia complicată și exigentă a versuluĭ alexandrin, cu precugetare îșĭ crease maĭ de-neînvinse greutățĭ.

Limbile antice și maĭ cu sémă cea elenă, de și sûnt mume ale limbilor moderne, aŭ ânsĕ, confruntate cu dînsele, un caracter cu totul opus. Ceĭ vechĭ puneaŭ în cuvêntare o naltă importanță; ḑeița *Πειθώ*, ea care învăța și dovedea tóte, conducea singură, numaĭ prin dulcĭ și înțelepte cuvinte, tóte treburile republicelor elene; de aceĭa, cu câtă îngrijire, cu câtă dibăcie, cu câtă substilă strădare cultivaŭ Greciĭ limba lor! La dînșiĭ, când omul ḑicea ceva, nu era destul să'l spună astfel numaĭ încât să fie de toțĭ înțeles; trebuĭa

www.dacoromanica.ro

ânc͡ŏ să placă ş͡i minț͡ii ş͡i aud͡uluĭ; de acolo derivă tótă acea cultură măiestrită a limbeĭ, care printr'o fraseologie concretă, vigurósă ş͡i mult coprind͡ĕtóre, variată în miĭ de feluri, cu miĭ de colorĭ ş͡i împletită cu o graț͡iósă ş͡i cumpĕtată continuitate, ca meandrele ce ornaŭ frisa templurilor grecescĭ, făcu din poporul elen, poporul cel maĭ literat ce s'a vĕd͡ut pênĕ acum în lume.

Limbele moderne din contra, aŭ sacrificat claritățiĭ, atât graț͡ia cât ş͡i energia; despicând pênĕ la infinit ş͡i frasele ş͡i formele sintactice ş͡i gramaticale ş͡i chiar cuvintele, ele aŭ ajuns a fi, în comparațiune cu cele antice, nisce înş͡iruirĭ molatice ş͡i discolore de d͡icerĭ, care n'aŭ altă virtute decât aceĭa d'a presenta, minț͡iĭ, un înț͡eles neted ş͡i lesnicĭos, graĭuluĭ, un rost limpede ş͡i necomplicat, scrierĭ, o obicĭnuință accesibilă tutulor ş͡i care se învață cu puț͡ină silință.

Între aceste duoĕ modele, limba română, pe la înc͡eputul secoluluĭ nostru, putea ânc͡ŏ să alégă; literațiĭ de care vorbirăm ş͡i avem aci a vorbi, căutară, potrivit cu ale lor mijlóce, să o împingă pe calea dificultósă, dar plină de frumuseț͡i a imitațiuniĭ celor anticĭ. Alț͡iĭ în urmă, răpiț͡ĭ de spiritul maĭ nerăbdător al epoceĭ, o smintiră din acel drum ce li se părea întârd͡ietor ş͡i'ĭ deschiseră calea bătută a limbelor moderne, lesne pentru toț͡ĭ, dar chiar de aceĭa, grea de ilustrat prin opere temeĭnice.

www.dacoromanica.ro

Dupe aceste explicări credem că cititorul, mai ales cel ce cunósce limbele clasice, va puté preçui traducerea luĭ *Britannicu* de d[1] Ión Văcărescu, dupe drépta sa valóre. Pe mulți 'ĭ am audit imputând aceleĭ lucrări de a fi confusă, glodurósă, ruginită, nedemnă însfârșit de poetul care a cântat, adesé cu așa mult spirit și dulcéță, pe lira națională. Fie! priimim aceste imputări; dar să recunóscem tot de-o-dată că, sub rugina limbeĭ, sub glodurile prosodieĭ, sub confusiunea stiluluĭ, stă o nobilă și demnă tendență de care urmașii în poesie aĭ autoruluĭ n'aŭ fost capabilĭ și care, de ar fi fost păstrată cu stăruință și exploatată cu strădare de literatoriĭ maĭ nuoĭ aĭ Românieĭ, ar fi pregătit limbeĭ și literatureĭ nóstre un nalt grad de perfecțiune.

Să facem o singură citațiune dintr'acéstă traducere, pe care din nenorocire și tiparul o a stricat printr'o mulțime de greșelĭ de cuvinte și de punctuațiune; ĭată cum se află tradusă faĭmósa scenă între Britannicu și Junia, când Neron nevĕdut, stă present și 'ĭ ascultă, ĭar Junia îngrozită desminte prin vorbe, amorul adûnc ce are în inima sa[1]):

„*Britannicu*: — Dómna mea, ce noroc aprópe'ți m'a adus?
Duĭos ne maĭ vorbim! — Ce scump odor de sus!
Dar într'așa plăceri stă gêndu'mĭ în mâhniri
Cu ce chip să avem adesé întîlniri?

[1]) *Racine*, Britannicus. Acte II. Scène VI.

www.dacoromanica.ro

Cu mii de învĕrtiri trebuĭ acum să fur
Norocul ce aveam d'a'ți fi tot împrejur?
Ce nópte! ce deștept! — În plâns te'nfățișezi
Ș'aceĭ obrasnicĭ cruḑi nu poți să'i desarmezi?
Iubitu'ți ce făcea? Un demon împizmat
Subt ochi'ți ca să mor cinstea'mĭ a refusat!
În césul spăimêntării aceleĭ gróznicĭ fricĭ,
În taĭnă, te gêndeaĭ mie ceva să'mĭ ḑicĭ?
Princes,'aĭ vrut atuncĭ vr'un ce să'mĭ fi poftit?
Câte eraĭ să 'mĭ facĭ dureri aĭ socotit? —
Nimica nu îmĭ ḑicĭ?... mĕ priĭmind înghĭeți?...
Astfel de mângâieri daĭ ticălóse'mĭ vieți? —
Vorbesce; singurĭ stăm. Vrăjmașul e'nșĕlat;
E, când aci 'ți vorbesc, aĭuré ocupat.
Prileḑ pré fericit al depărtării aĭ.
„*Junia:* — În locurĭ ce'a coprins marea'ĭ putere staĭ.
Chiar zidurile'aci c'aŭ ochĭ poți socoti;
D'aci'mpĕratu'n vecĭ nu póte a lipsi.
„*Britannicu:* — De când dar, dómna mea, așa fricósă eștĭ?
A se lăsa robi amoru'ți priĭmescĭ?
Inima'ți unde e, care'mĭ jura cu dor
Neron c'o pismui al nostru scump amor?
Frica fără folos, gonesce'o, dómna mea;
Sûnt inimĭ ce'âncŏ simtŭ; credința'mĭ potŭ ținé;
Mânia mea, din ochĭ toți încuviințând,
Muma luĭ Neron chiar ce voĭu s'arată vrênd;
El Rom'a supĕrat cu relele'ĭ purtărĭ....
„*Junia:* — Cŏcĭ spuĭ ce nu gêndescĭ, de cuget aĭ mustrărĭ.
Însuți de miĭ de orĭ nu 'mĭ aĭ mărturisit
În Roma că de toți e lăudat, mărit?
Cinstirea'ți, nu'mĭ aĭ spus, virtuțiĭ luĭ că'nchinĭ?
Aḑĭ, altfel de vorbescĭ, durerea'ți dă pricinĭ.
„*Britannicu:* — Vorbirea'ți m'a uĭmit; drept îți mărturisesc;
Să'l lauḑĭ ca s'auḑ, n'alerg să te găsesc.
Când a'ți încredința cruda'mĭ durere vruĭ,

www.dacoromanica.ro

Favorul d'un minut abié să fur putuĭ,
Acest minut pré scump, dómna mea, 'l aĭ perdut
Să'mĭ laudĭ un vrăjmaș, peirea'mĭ ce'a stătut!
Dar cu al cuĭ îndemn, în stare'așa te puĭ?...
Ce, ochi'ți tacŭ? prin eĭ nimic nu veĭ să'mĭ spuĭ?
Ce vĕd? și ochiĭ meĭ 'ți e fric'a întêlni!
Or Neron 'ți ar fi drag? or eŭ urît 'ți aș fi?,
A! d'aș puté s'o credĕ!... Dómnă! te jur pe deĭ,
Al turburărilĭ vĕl dupe simțirĭ să'mĭ ĭeĭ.
Vorbesce! spune drept! Dómna mea, m'aĭ uĭtat?
„*Junia*: — Domnul meŭ, să te tragĭ. Aștept pe Împĕrat."

Din citirea acestor câte-vă versurĭ, fieșĭ cine lesne se va convinge că, pe lângă silințele ce'șĭ a pus traducĕtorul de a urma cu fidelitate stilul și prosodia elegantuluĭ original al luĭ Racine, a fost din parte'ĭ și o înadinsă cercare de a constrînge slăbiciunile limbiĭ române, în formele maĭ nervóse și maĭ concise, de a supune structura eĭ âncŏ înduoĭósă la inversiunile completite și măiestrețe ale limbelor clasice, și de a impune cuvîntărilĭ eĭ aspre și neîndemânatice, o tărie, o precisiune, o flexibilitate, pe care abié le potŭ dobêndi limbele dupe o lungă și stăruitóre cultivare.

Acéstă bună și meritorie tendență se ivesce maĭ pretutindenĭ în scrierile Văcărescilor și norocul limbiĭ nóstre, precum și meritele lor personale, aŭ vrut ca fórte adesé intențiunea să le fie împlinită cu un minunat succes.

Să nu ne înșelăm ânsĕ a crede că numaĭ prin nimeritele lor imitațiunĭ de limba și formele

www.dacoromanica.ro

antice, Văcărescii aŭ câștigat un titlu neperitor de onóre în literile românescĭ; spirite cultivate și hrănite cu studiĭ străine adûncĭ și serióse, eĭ avură ânsĕ inimĭ cu totul române; inspirațiunile lor sunt maĭ tot d'auna curat naționale; Musa lor spicuĭa pe câmpiile țĕriĭ și limba română, în copilărésca eĭ frăgeḑime, le vĕrsă în vecĭ cu îmbilșugare, comorile graçiilor sale. Vom avé adesé prilej, vorbind despre poesiile Văcărescilor, să disputăm Museĭ poporane, unele cântice desmĭerdătóre, pe care dînsa le a răpit pe furiș din albumul acelor poeți aristocrați, și acésta ne dă o dovadă maĭ mult că, la Românĭ, faptele adevĕrat bune și frumóse unescŭ la un loc pe popor și pe nobilime, că la noĭ, existența uneĭ caste de nobleță moștenită a fost și este cu totul ilusorie și că, în datinile țĕreĭ, aŭ fost tot d'auna *nobilĭ* și *boĭerĭ* aceĭa numaĭ carĭ aŭ sciut să se înalțe întru binele și gloria patrieĭ.

Acum, fiind că avem a vorbi despre o familie unde patru generațiunĭ de poeți îșĭ trecură una altia cununa de laurĭ și de mirți, socotim că e drept a începe învocând maĭ întâĭ legendele și tradițiunea, acea poesie a vremilor trecute, și, pe credința vechilor spuse bĕtrânescĭ, ne va fi, credem, ĭertat a cerceta, în răpeḑirea peneĭ, din ce străbunĭ ilustriĭ s'aŭ pogorît așa lăudațĭ urmașĭ.

Se ḑice că pe când Radu Negrul Vodă, fu-

www.dacoromanica.ro

gînd din Ardél pentru persecuțiunile Ungurilor catolicĭ, își găsi scăparea pe pólele meridionale ale Carpaților și, scoborând printre rîpele petróse ale Dâmbovicĭórei, descalecă și 'și așeză scaunul în lunca înverdită ce 'ĭ dise *Câmpul-lung*, cu dînsul mai mulți soți de arme, cavaleri Români purtând acvila creștină pe coĭful lor de fer, veniră să caute o sórtă mai pacĭnică într'acea nouă patrie, năpustită, în timpiĭ urgisiți aĭ potópelor barbare, de colonii, străbunii lor. Astfel odinióră Teucru, eroul Salamineĭ, cerca pe lucĭul mărilor, cu frații sĕĭ de vitejie, o patrie maĭ ferice [1]). Printre tovarășiĭ luĭ Negru Vodă, se dice că ar fi fost și junele Negoiță, domnesc cocon al luĭ Dan, Voevodul Făgărașuluĭ, și nepot de soră al căpeteniei Românilor; acesta întemeĭe sate și biserici două-spre-dece pe malurile Dâmboviței coprinse de dînsul; el avu șése fete și duoĭ fecĭorĭ, Radul și Șerban, cărora le lăsă moștenire, cu numele de Văcărescĭ, scutul părintesc ce purta gravat pe dînsul *Cetatea Făgărașuluĭ*, pe care fólfĭe o *acvilă albă*, emblemă de imaculată putere, și *prapurul purpuriĭ*, cu dicerea **VIRTUS** scrisă în litere de aur.

De atuncĭ aŭ trecut mulți anĭ; țéră avu și dile de glorie și grele încercărĭ. Ni se maĭ spune

[1]) *Orațiŭ*, lib. I. oda VII: „Teucer Salamina patremque
„Quum fugeret,.....

www.dacoromanica.ro

că într'o vreme, când cerul mâniat, secase în pământul românesc, tóte isvórele rodirii, când fómetea cea mai cumplită secera poporul şi silea pe plugarul moşnén să'şi vêndă pentru o fĕrâmĕ de pâne, către boïerul mai avut, ţérina sa strămoşéscă şi chiar libertatea sa de om, un urmaş al coconului Negoiţă, Radul comisul, ce 'i ziseră în urmă *Bilşug*, vĕrsă cu o nobilă dărnicie comorile sale, poporului. — „Nimeni să nu se mai „vêndă rob de nevoia fómetei.“ zise el. „Domuul „Dumneḑeŭ a dat bilsug mare comisului Radu. „El nu cere plată! împărtăşiţi-vĕ toţi din ródele „munceï sale! lăudaţi şi preînălţaţi din tot su„fletul pe părintele ceresc, stĕpênul Raduluï!“

Aci ne apropiem de timpurï cu amintirï mai precise, mai puçin legendare. La 1554, se născu din némul Văcărescilor, un copil căruïa Domnul de atunci, Pĕtraşcu cel Bun, îi dete, ca naş, numele sĕŭ: acesta fu aga Pĕtraşcu vitézul care, într'o lungă carieră răsboïnică, doborî în bătălii atâţia vrăjmaşi păgâni côte ḑile cu sóre sunt într'un an şi care, pentru aceïa, îşi închină sabia isbênditóre la toţi sfinţii aï ḑilelor de peste an. De acest Pĕtrascu, care la bĕtrâneţe fu ban al Craioveï şi însoçi la răsbóïe pe Michaïu Vitézul, este clădită biserica din căminul Văcărescilor de lângă Târgovişte; în ḑilele luï Petru Vodă Cercel, 1584, el fu ispravnic adică executor la zidirea

www.dacoromanica.ro

biserice'i domnesc'i din Târgoviște, unde 'i a și rĕmas chipul zugrăvit printre ctitorĭ.

Urmașul luĭ fu Négoe spătarul, pe care Șerban Vodă Cantacuzino îl avea ca sol al țĕreĭ, Baș Capu-Kehaia, la Pórtă; la 1685, acest vrednic bărbat muri în Constantinopol cu haĭnele pecetluite pe dînsul; trupul luĭ, supus de Turcĭ la acéstă osûndă, fu adus în țéră și înmormêntat în tinda mitropolieĭ de la Târgoviște, unde se află pétra sa funerară. Soția luĭ, mama Necșuța, cunoscută în vremile acelea prin virtuțile eĭ căsătorescĭ, reînoui memoria venerată a matrónelor romane. Pe lûngă faĭma sgomotósă și smăcinată a răsboĭnicilor și a ómenilor politicĭ, e dulce lucru a'șĭ odihni privirile pe unul din acele blânde tipurĭ femeĭescĭ de pace și de câsnicie!

Fiul acestor venerabilĭ bĕtrânĭ jucă un rol la curtea activă și fastuósă a luĭ Constantin Vodă Brâncovénul; maĭ întêĭ vătaf de Copiĭ-den-casă, adică căpetenie a celor 100 de gardĭ domnescĭ, alesĭ printre feciorĭĭ boĭerimeĭ, și purtător al stéguluĭ domnesc în ocasiunile solemne[1]), el este

[1]) E de mirare ânsĕ a vedé aceste funcțiunĭ împlinite de un fiŭ de boĭer mare, cŏcĭ *Cantemir*, (Descrierea Moldoveĭ. Ed. 2, Iașĭ 1851; pag. 171) claséză pe vătaful de copiĭ printre slujitorĭĭ domnescĭ carĭĭ „nu numaĭ din ném boĭeresc, ci și din birnicĭ și din ómenĭĭ ceĭ maĭ de jos, se primescŭ întru acéstă stare, prin care asemené dobêndescŭ putere și volnicie boĭerésca.“ — Asemené ție

www.dacoromanica.ro

însărcinat la 1688, să cate vad pentru facerea unuĭ pod pe Argeş ca să trécă oştirile împĕrătescĭ în contra Austriacilor [1]); la 1695, septemvrie, Constantin Vodă, plecând întru întêmpinarea Sultanuluĭ, la Dimirikapi, încredinţézĕ luĭ Constantin stolnicul Cantacuzino şi luĭ Ianake Văcărescul vel agă, tótă pedestrimea şi o sémă de călărime pentru paza Têrgovişteĭ, a Dómneĭ şi a caseĭ sale [2]); de la 1703 în colo, maĭ mulţĭ anĭ d'a rôndul, Ianake Văcărescul fu trămis la Pórtă ca să împlinéscă funcţiunile de Capu-Kehaia, în care tatăl sĕŭ îşĭ găsise mórtea, şi apoĭ e rechiămat de maĭ multe orĭ de către Prinţ în ţéră [3]); la 1703, el avu de tovarăş într'acéstă misiune pe stolnicul Toma Cantacuzino; la 1705, pe Drăghicĭ Câmpinénul, vătaful de Aproḑĭ; la 1706 şi 1707, merse singur ca să mijlocéscă a potoli exigenţele neměsurate de tribut ale Porţiĭ. „Aceste adesé schimbărĭ ale boĭerilor agenţĭ a„veaŭ pricina lor chibzuită," ne ḑice Engel [4]), „în „cugetele şi în intenţiunile Brâncovénuluĭ care se

şi *Generalul Bauer* în Memorialul sĕŭ istoric şi geografic asupra Românieĭ, (trad. Bucurescĭ, 1857, şi tipărit la un loc cu *Carra).*

[1]) Cronica luĭ *Radu Grecénul,* Magaz. istor. pentru Dacia, t. II. p. 156.

[2]) Idem, p. 229.

[3]) *Engel.* Geschichte der Wallachey, t. II, p. 362-365.

[4]) Idem, p. 364.

www.dacoromanica.ro

„desveluiră mai târdiŭ, dar pe care acum voĭa să „le țină ascunse.“ Într'adevĕr, spre a nu întĕrîta și mai tare prepusurile bănuitóreĭ Porți, pe când el avea secrete înțelegerĭ cu curțile apusane, Prinçul se silea neîncetat să asigureze pe Turcĭ de a sa credință prin desele trămiterĭ a celor maĭ de aprópe și mai intimĭ aĭ sĕĭ. Dar aceste stratageme n'avură, precum scim toți, succesul ce aștepta Brâncovénul de la ele. Încrederea sa amăgită într'uniĭ din consilieriĭ sĕĭ și mai ales în bĕtrânul sĕŭ unchĭu, postelnicul Constantin Cantacuzino, aduse peirea, și a luĭ și a ómenilor mai din suflet devotați luĭ. Dupe ce imbrochorul séŭ comisul împĕrăției asvêrli vĕlul de mazilie pe capul Brâncovénuluĭ și'l strămută, cu tótă familia, într'acea gróznică *Furnettă*, cea mai înfiorătóre din visiunile *Iedi-Kulei* (șépte-turnurĭ), acel funcționar otoman rĕmase în țéra Românéscă, „mai ales pentru ca să vêndă starea nemișcătóre „a Brâncovenilor, iar pe cea mișcătóre, consistând „în banĭ, giuvaĭerurĭ și blănĭ scumpe, din care u„nele eraŭ și dăruite de Petru cel Mare al Rusieĭ, „să o inventorieze și să o trămită la Constantino„pol, împreună cu vistierul Brâncovénuluĭ, Ia„nake Văcărescu [1]).“ Când apoĭ, la august în 15, „anul 1716, se petrecu la palatul depe mare, Géli„Kiosk, dinaintea ochilor sultanuluĭ Achmed II,

[1]) *Engel*, Gesch. der Wal. t. II, p. 367.

www.dacoromanica.ro

acea înfiorătóre scenă a uciderii Brâncovenilor, jertfa începu cu mórtea luĭ Ianake Văcărescu [1]). Capul luĭ căḑu cel d'ântêĭ, ca spre pedépsă pentru drépta credință ce păstrase către nenorocitul sĕŭ Domn; tinerii prinçi côte-şĭ patru, şi apoĭ şi tatăl lor, periră unul dupe altul sub sabia gélatuluĭ. Curagĭul ce arătase nevinovatul slujbaş la o aşa nelegĭuită osândă, îndemnă pe Domnitor să rabde cu tărie acea cruntă expiaţiune a vanităţilor sale.

Cu martirul luĭ Ianake Văcărescu nu se stinse posteritatea luĭ; dar ânsĕ aci ne vine o înduoĭală din care numaĭ documente vechĭ ce nu ne sunt cunoscute arŭ puté să ne scótă. Fotino ḑice că împreună cu Constandin Vodă Brâncovénul a perit ucis şi *clucerul Ianake Văcărescu, ginerile luĭ* [2]) şi ni s'a spus că fiica Brâncovénuluĭ pe care ar fi ţinut'o acesta de soçie, ar fi fost domniţa Stanca. Scim ânsĕ că acéstă domniţă, cea maĭ mare din fetele luĭ Constandin Vodă, a luat de bărbat, la 1691, pe beĭzadé Radul, coconul luĭ Iliaş Vodă [3]) şi că, pe la mijlocul postuluĭ mare din anul 1714, ea a murit avênd triste presimţirĭ despre rĕstriştea apropiată a tatăluĭ sĕŭ [4]);

[1]) *Engel*, loc. citat. — *Del Chiaro*. — *Fotino*.

[2]) *D. Fotino*. Istor. gener. a Dacieĭ, tr. de G. Sion, t. II, p. 144.

[3]) *Radu Greceanu*, Dacia, t. II, p. 198.

[4]) *Engel*, t. I, p. 374.

www.dacoromanica.ro

scim asemené cari aŭ fost soçiĭ celor-l-alte şése fete ale Brâncovénuluĭ, şi nicĭ Carra[1]) nicĭ Cantemir[2]), nu pomenescŭ despre vre una care să fi avut de bărbat pe Ianake Văcărescu.

Or cum va fi, ramura acestuĭa s'a perpetuat prin patru fiĭ şi anume: Costandin, Barbu, Radu şi Stefan. Despre cel d'âmtêĭ se scie că a dăruit moşia, pe care Nicolae Vodă Mavrocordat a clădit mŏnăstirea Văcărescilĭ, lă 1726; al duoilea şi al treilea aŭ trecut cu distincţiune prin slujbele ţĕreĭ, fŏră de a fi lăsat o memorie strălucită[3]). Onórea de a ilustra familia prin ómenĭ demnĭ de lauda naţiuniĭ, fu reservată posterităţiĭ fratelui al patrulea. Stefan el însuşĭ, învăţat în literile

---

[1]) *Carra*. Istor. Mold. şi Român., trad. românesce, pag. 109. Aci se vede care aŭ fost fiicele luĭ Constantin Vodă Brâncovénul şi soçiĭ lor, anume: Stanca măritată dupe Radul, fĭiul luĭ Iliaş Domn al Moldoveĭ, — Maria soçia luĭ Constantin, fĭiul luĭ Duca Vodă din Moldova, — Ilinca măritată dupe Scarlat, fĭiul luĭ Alexandru Mavrocordat, — Safta soçia luĭ Iordake Creţulescu, — Ancuţa soçia luĭ Nicolae, fĭiul luĭ George Roset, — Bălaşa, căsătorită dupe un nobil grec Manole, fĭiul luĭ Andronic, — şi Smaranda care a ţinut pe un Bălan, boĭer român.

[2]) *Cantemir*, Histoire de l'Empire Othoman, traduction de Mr. de Joncquierres, t. IV, p. 115.

[3]) Barbu a avut o singură fiică care a fost cea d'âmtêĭ soçie a banuluĭ Dimitrie Ghica; ĭar Radu a avut fecior pe vistierul Stefan Văcărescu care, la 1812, a trecut în Rusia.

www.dacoromanica.ro

elene și mai ales în pravilele împĕrătescĭ, dedat, și prin experiență și printr'o minte drĕptă și sănĕtósă, cu daraverile judecătorescĭ, fu mai întêĭ vornic de Târgoviște, apoĭ spătar mare și, în tot timpul, oracolul legislativ al epoceĭ sale; pênĕ mai de-unĕ-dĭ, urmașiĭ luĭ aŭ păstrat nisce notițiĭ sumare despre unele procese cărora le dase el hotărîrĭ, minunate prin ecuitatea principiilor și lămurirea ideilor coprinse în ele[1]). În gradul de onóre în care trăĭa, Stefan Văcărescu ânsĕ nu era fericit, vĕdênd că din câțĭ copiĭ născea frumósa luĭ soție, Catinca Doné, nicĭ unul nu rĕmânea în viață ca să moștenéscă averea, numele și naltele luĭ simțirĭ. Dorința acestor părinți de a căpăta un fiiu se învederésă pintr'o icónă a sântuluĭ Stilian, unde acel ocrotitor al nascerilor și al pruncilor e înfățișat avênd la póle'ĭ, de două lature îngenuchiați pe vornicul Stefan Văcărescu și pe soția luĭ[2]). Era în obiceĭele vechĭ ale cultuluĭ nostru d'a închina la sfinți și la móștele lor, asemené icóne zugrăvite séŭ chĭar și chipurĭ modelate, representând obiectele ce voiaŭ credincioșiĭ să dobêndéscă de la cerescĭĭ lor patronĭ; astfel tóte icónele vestite din țéră și tóte

[1]) Aceste notițe, încredințate de d. I. Văcărescul, rĕposatuluĭ Vilara, s'aŭ făcut nevĕdute. Póte le ar găsi cine-va cercetând printre hârtiile rĕmase de la Vilara.

[2]) Acéstă icónă de familie se păstréză de către d. I. Văcărescu.

www.dacoromanica.ro

raclele de sfinți posedă câte o colecțiune de brațe, picióre, ochi, mâni, și chiar pruncĭ lucrați în aur, în argint, în sidef, séu în alte materii și dedicate tóte de pătimași séi de rugători.

Pietósa reclamă a lui Stefan nu rĕmase fără rĕsplată, cĕcĭ, pe la 1740[1]), i se născu un fiiu căruia îi era dat de sórtă a întrece în merite pe toți străbunii séi și a lăsa numele séu lăudat viitorimei; acesta fu Iănăkiță Văcărescu, botezat cu numele moșului séu. El însuși, într'un minut de melancolică filosofie, astfel spune despre nascerea sa[2]):

„În ḑilele acestui fericit împĕrat (Sultan Mahmud I, 1730—1754) am vĕḑut și eŭ lumina lumii acesteia, plină de amar chiar la fericirile ei, și plină de nestatornicie chĭar la cele ce se potŭ socoti mai statornice."

Educațiunea lui fu de la început pré îngrijită. Neofit cel bĕtrân Kavsocalivitul îl inițiă la tesaurele limbei, retoricei și istorieĭ elene; un german anume Weber, îi explică regulile limbeĭ latine; alți profesorĭ îl învățară italienesce, fran-

[1]) Acéstă cifră e dedusă prin analogie.

[2]) În scrierea intitulată: Istoria Împĕraților Otomani etc.... crisă de dl. *Ianake Văcărescul*, etc.... Manuscript în posesiunea d-lui Stefan Greceanu, care a bine voit a ni'l împărtăși. Cuvintele citate aci se află la sfârșitul vieței sultanului Mahmud I, pag. 140. — Acest manuscript a fost tipărit, mai târḑiŭ, de d. A. Papiu Ilarian, în *Tesaurul de Monumente istorice*.

www.dacoromanica.ro

çusesce, şi hogiï turcï îl familiarisară cu limba şi literatura otomană, pe care în urmă le cunoscea fórte bine. De tênĕr âncŏ el fu nevoit să se dedea cu necazurile şi să'şï formese un suflet tare şi răbdător, spre a nu fi sdrobit şi nimicit, ca ceï maï mulţï, în necurmatele smăcinărï ce turburaŭ epoca de anarchie şi de nelegĭuirï în care sórta îl menise să trăiască. Sufletele marï se plămădescŭ în valurile rĕstriştei.

Pe la 1755, ferosul Constandin Gehan Racoviţă Voevod, neputênd suferi spiritul stăruitor de naţionalitate ce mâna pe uniï din boïerï şi maï ales pe Văcărescï, în purtarea lor, când ţéra întrégă tresărea sub asprul luï jug, cugetă să se scape de aceştia şi exilă pe Stefan şi pe fratele sĕŭ Barbu, la insula Cipru [1]); dar în domnia urmatóre, aceştï duoï boïerï îşï revĕdură patria şi, la 1760, sub Scarlat Vodă Ghica, Stefan Văcărescu era spătar mare [2]), în vreme ce fiïul sĕŭ, âncŏ de tot june şi de atuncï cămăraş, servea ca ïspravnic séŭ purtător de sémă la clădirea mŏnăstireï Sântuluï Spiridon cel noŭ, depe uliţa Şerban-Vodă; într'acea biserică întemeïată de Ghiculescï, pênĕ a nu se dĕrăma cea vechïe, ca să se reclădéscă depe planul fantastic, ce 'ï

[1]) *Fotino*, tr. de G. Sion, t. I, p. 159. El vorbesce numaï de duoï boïerï Văcărescï, fără de a'ï numi.

[2]) Istor. Imp. Otom. Mns. p. 147.

www.dacoromanica.ro

dă astădĭ înfăçiţarea unuĭ templu de cofetărie, se vedea, pe părețĭ, portretul luĭ Iănăkiţă Văcărescu; din norocire d[1] Ión Văcărescu avu de timpuriŭ fericita idee de a pune să 'l decopieze şi, dupe acea copie, putem citi adĭ în trăsurile feçeĭ luĭ Iănăkiţă, tóte naltele cualităţi şi tóte slăbiciunile caracteruluĭ sĕŭ [1]).

O façă prelungă şi cam palidă, cu fruntea lată, un nas drept şi regulat cu nările fórte largĭ, o gură zîmbitóre pe ale căreĭ buze voluptuóse abié le ascunde o mustaţă subţire, ochĭ căpruĭ cu o căutătură plină de dulcéţă şi de fineţă, în sfîrşit o barbă castanie rară şi transparentă ce'ĭ fôlfăie uşor de pept: ĭată trăsurile aceleĭ figurĭ ce 'nsuflă îndată un simpatic respect şi pe care o susţine cu óreşĭ ce mêndrie, portul drept al trupuluĭ şi *gugĭumanul* de samur, aşedat cu semeţie pe cap. Costumul luĭ, imitat depe haĭnele sale favorite, e compus într'acel portret, de un *anteriŭ* de *sevaiŭ* ros-gălbuĭ séŭ *chamois* şi încins la brâŭ cu un *gĭar*, din care este *hangerul* cu

[1]) Or ce Român trebuĭe să privéscă cu mâhnire perderea stiluluĭ de architectură bizantină naţionalisat la noĭ, şi destrucţiunea vechelor portreturĭ şi inscripţiunĭ, ce se facŭ pe tótă ţioa cu reclădirea bisericelor. Trebuie să lăudăm şi să recomandăm tutulor spre imitaţiune chipul inteligent cu care d-niĭ Creţulescĭ, în restaurarea bisericeĭ d-lor, aŭ păstrăt cu pietate în interior stilul vechĭu şi portretele ctitoricescĭ.

www.dacoromanica.ro

mâner de smalț albastru și de petre scumpe; pe d'asupra pórtă un *contoș* de colórea verde deschisă a *iezmului* (iasp alb), împlănit cu samurĭ. În mână el ține un sul de hârtiĭ desfășurate pe care se citescŭ acele cuvinte memorabile ale sale, acel testament în versurĭ, cel maĭ nobil legat ce putea lăsa un om de geniŭ posterității sale:

„Urmașilor meĭ Văcărescĭ,
Las voĕ moștenire,
Crescerea limbeĭ românescĭ
Și'a patrieĭ cinstire!"

Décă dintr'aceste douĕ mărețe îndatoriri puse asupra viitorimiĭ, *crescerea limbeĭ românescĭ* era însuflată luĭ Iănăkiță de geniul sĕŭ propriŭ, *cinstirea patrieĭ* totușĭ o moștenise și el de la străbunĭ, de la tatăl sĕŭ carele și dînsul muri jertfă al credinței sale către țéră. Acéstă mórte e o tragedie întunecósă demnă de mârșava viclenie a Fanarioților; într'adevĕr, la 1763, Constantin Gehan Racoviță se întórse pe tronul țĕreĭ Românescĭ și hotărî ca cel puçin, de rôndul acesta, să se scape de Văcărescĭ maĭ cu siguranță decôt cu exilul; puse într'ascuns de otrăvi pe Ștefan și pe Barbu, pe când eĭ se aflaŭ la via lor de la valea Orliĭ în Săcuĭenĭ. Becerul, adică bucătarul domnesc care urdi acéstă cumplită uneltire, străbun, dice-se, al unuĭa din ómeniĭ politicĭ și literați de la noĭ, priimi o rĕsplată provi-

www.dacoromanica.ro

dențială; noŭ Vatel istoric, el nu se ucise ca vestitul bucătar el luĭ Ludovic XIV-lea, în desperare pentru întârdierea pesceluĭ la masa regală; ci, într'o ḑi, când se ducea cu castronul de cĭorbă în mânĭ ca să 'l pună pe masa domnéscă, bolta clopolniței se cufundă asupră'ĭ și'l sdrobi sub dĕrămăturile eĭ. Poporul superstițios vĕḑu într'acéstă întêmplare o pedépsă cerésca pentru crima sĕvêrșită de dînsul cu otrăvirea boĭerilor Văcărescilor, și, în neîndurata luĭ mânie, îĭ blăstemă némul.

Dupe o așa gróznică perdere a părinteluĭ sĕŭ, Iănăkiță Văcărescu se duse să caute în Constantinopol, séŭ rĕsbunare séŭ mângâĭere; dar în puçin timp, dupe vre o un-spre-ḑece lunĭ de domnie, Constantin Racoviță muri pe tron, victimă a patimeĭ sale pentru melisă și bĕuturile spirtóse [1]). Junele Văcărescul, al căruĭ spirit activ și setos de cunoscințe, scia să tragă un folos din tóte, profită de petrecerea sa în Constantinopol, și legându-se în prietenie cu Halil Hamid, om fórte învățat și scriitor *(kiatib)* la *kalemul* (secretarul) divanuluĭ împĕrătesc, atașat pe lângă Capi-Kehaielele țĕreĭ nóstre, învață de la dînsul teoria gramaticală a limbeĭ turcescĭ ce se ḑice *Sarfu* [2]); peste treĭ anĭ ânsĕ, la 1767, Alexandru Scarlat

[1]) *Fotino.* tr. de G. Sion. t. II. p. 161.
[2]) Ist. împer. Otom. Mns. p. 219.

www.dacoromanica.ro

Vodă Ghica îl chiămă la înalte dregĕtorii, încredințându'i vistieria.[1]) Când dar, prin conglăsuirea Pêrvuluĭ Cantacuzino ce era spătar și visa să dobêndéscă domnia țĕreĭ prin Ruși, o mică companie de volontirĭ Kazacĭ, subt ordinile unuĭ polcovnic rus, Nazarie Karamzin, călcă Bucurescii (7 octombrie, 1769), prinse pe prinçul Grigorie III Ghica, frate și urmaș al luĭ Alexandru, și'l trămise prisonier la Petersburg, boĭerii țĕreĭ, adunați la un loc cu mitropolitul Grigorie, să chbzuiră a trămite o deputațiune de duoĭ dintre dînșii la Feldmareșalul rusesc Rumianțoff, ce se afla la Laticĭof, pentru ca să céră óste de paza țĕreĭ, și aceștĭ deputați, aleșĭ prin influența Pêrvuluĭ Cantacuzino, fură fratele sĕŭ Michail, fostul vistier și Iănăkiță Văcărescu, vistierul actual, dintr'a căruĭ prietenie Pêrvul socotea să tragă profit.

Dar să lăsăm cuvêntul luĭ Iănăkiță, spre a caracterisa maĭ bine spiritul și ambițiunile ce aț-ț-aŭ aceste mișcărĭ[2]):

„Decĭ ne orônduim solĭ pentru acésta; în urmă se maĭ orôndui și Nicolae Brâncovénul logofĕtul, la care vistierul Michail îșĭ ascundea chibzuirile. Pe cale mergênd, îșĭ descoperi Michail chibzuirile către mine la o gazdă, într'o séră când dormea Nicolae și mĕ ispiti întrebându-mĕ așa: — Feldmareșalul, când ne va porunci să facem și alegere de Domn în țéra nóstră dintre noĭ, pe

[1]) Istor. împ. Otom. Mns.

[2]) idem p. 157 et sq.

www.dacoromanica.ro

cine găsesc eŭ cu cale, socotind póte că eŭ voĭu rĕspunde: pe domnia luĭ spătarul, fratele domniitale. — Eŭ şi 'ĭ am rĕspuns, că nu găsesc altul maĭ cu cale decât pe mine; îmĭ ḑise şi: Acest rĕspuns îl potŭ face toţĭ boĭeriĭ. — Şi ce înduoială aĭ dumniata? îĭ ḑiseĭ. — Îmĭ ḑise: Déca ar fi sciut frate-meŭ aşa, maĭ bine ar fi fugit la Turcĭ. — Îĭ rĕspunseĭ că maĭ lesne s'ar fi făcut de o cam dată domn acolé, cŏcĭ în Europa Împĕraţiĭ, Domn asolut nu facŭ; îĭ arătaĭ pildă Transilvania, Timişvarul şi Podolia, Smolenskul şi altele, şi d'abĭé începu a mĕ crede şi, vĕḑêndu'l întristat, poftitoriĭ ḑicêndu'ĭ: Acestea staŭ în mâna luĭ Dumneḑeŭ!"

Puçina înclinare a autoruluĭ către Rusia şi neîncrederea sa în fanfaronadele şi în proĭectele de neînduoĭósă biruinţă cu care Ruşiĭ aŭ trâmbiţat maĭ adesé sosirea lor în Principate, se înveděréză pretutindenĭ în spusele şi în faptele luĭ Ianăkiţă. Iată cu ce fină ironie descrie el impresiunea amăgitóre produsă în ţĕră de începutul expediţiunĭĭ Ruşilor de la 1769[1]):

„Toţĭ creştiniĭ ce n'aŭ chibzuit cele dupe urmă, şi care nu eraŭ adăpaţĭ de sciinţa politicescilor ocârmuirĭ, socotea că Rosia a să ridice din lume séŭ cel puçin din Europa, tótă stĕpênirea turcéscă; unĭĭ, pentru rîvna legiĭ, alţiĭ pentru pofta slaveĭ şi alţiĭ pentru ĭubirea hrăpiriĭ, se făcură ostaşĭ ruşĭ şi ceĭ maĭ mulţĭ şi fără comandir; alţiĭ ĭarăşĭ de frica Turcilor, fiindu-le credincioşĭ, fugea de dînşii să nu péră.".

[1]) Istor. împ. Otom., p. 157.

www.dacoromanica.ro

Dar să urmăm, spre mai buna convicțiune, faptele vistieruluĭ Văcărescu. La Bucĕŭ, solii se întâlnescŭ cu colonelul Nazarie care'ĭ vestesce că óste multă ruséscă îĭ sosesce în urmă și îndémnă pe boĭerĭ a trămite la Petersburg deputați, cari să ducă plângerile țĕreĭ în contra Porțiĭ și să céră Împĕratuluĭ *privilegĭul* d'a fi Principatele închinate Rusieĭ. Văcărescu pare a fi fórte puțin domirit de făgăduĭele Kazaculuĭ, și, cugetând a scăpa din acéstă cursă, el însuși, în taĭnă de soțiĭ sĕĭ, se propune luĭ Nazarie ca să mérgă să adune în Bucurescĭ pe boĭerĭĭ fugiți cu familiile lor la satul Cerésul din plaĭul Săcuĭenĭ; îndată ce se vede acolo, el îșĭ ĭea soția, fiĭcă a tergimanuluĭ (translator) Iacovake Rizu, și pe mumă sa, și trece în pripă la Brașov prin lazaretul Buzĕuluĭ [1]).

Cât ținu astă dată ocuparea țĕreĭ de Muscalĭ, adică pênĕ la 1774, Iănăkiță petrecu tot prin străinătate; chiămat într'un rônd, 1770, de vizirul Muhsur-Oglu la Craĭova, unde Turcĭĭ se încercase să așede Domn pe Manole Roset, el merge acolo cu unchĭul sĕŭ Radul spătarul și cu alți două-decĭ de boĭerĭ, intrând în țéră prin plaĭul Vûlcanuluĭ; dar fură toți siliți îndată a se întórce la Brașov. Maĭ târdiŭ [2]) când prin medierea Austrieĭ, puterile luptătóre începŭ a înclina spre pace, drago-

[1]) Istor. împ. Otom., p. 161.
[2]) idem. p. 168—171.

www.dacoromanica.ro

manul Porții Iacovake Rizu îndémnă pe vizir să chiăme la Focșanĭ, unde e a se face congresul, pe ginerile sĕŭ Iănăkiță Văcărescu, care cunoscea afund tóte interesele țĕreĭ; acesta, de și avea cu dînsul pașport ăustriac, e oprit opt-spre-ḑece ḑile în corturile din tabără ruséscă, expus la arșița sóreluĭ și la temerea exiluluĭ, pênĕ când se hotărasce a scrie Feldmareșaluluĭ Rumianțoff, următórea scrisóre, plină de o vicléně batjocură, pe care însuși astfel o traduce din limba italiană[1]):

„Escelență, domnule și patronul meŭ.

„De vreme ce norocul și întêmplarea aŭ bine-voit ca să facă prigĭonier pe mine, un om fără de arme și în vreme de armestițiŭ, la purtătórele de biruință astă dată armele Rusescĭ, maĭ vîrtos avênd și pașoport cu protecție Chesaricéscă, pentru vină cŏcĭ îmĭ păzesc dupe datorie credința la stĕpêniĭ ce Dumneḑeŭ 'mĭ aŭ orônduit, sûnt desêvêrșit întêmplăriĭ mulțumit și noroculuĭ, cŏcĭ 'mĭ aŭ făcut acéstă deosebită cinste unde nu facŭ altă rugăcĭune Escelențeĭ tale, fără de numaĭ, în vreme ce arderea sóreluĭ îmĭ pricinuĭesce multă tirănie, aflându-mĕ într'un câmp, mĕ rog Excelențeĭ tale ca să fiŭ trămis cu un cés maĭ nainte și eŭ la locul unde se află și ceĭ-

[1]) Istor. împ. otom., p. 172 și 190. — Aci vom face observațiune asupra stiluluĭ usitat de Iănăkiță Văcărescu, într'acéstă scriere și în care se ivesce influența deosebitelor limbĭ ce el cunoscea. Numirile de funcțiuni și chiar unele ḑiceri usuale turcescĭ se găsescŭ alăturate cu cuvinte luate din limba italiană și scrise de autor chiar cum se și pronunță într'acéstă din urmă limbă.

www.dacoromanica.ro

l'alți prigionieri în vreme de războiu și cu armele în mână ș voiu fi fórte mulțămit acestei faceri de bine, remâind etc...."

Acéstă scrisóre atingênd amorul propriŭ al mareșaluluĭ, avu cel maĭ fericit efect; Văcărescu fu îndată liberat și însoți pe soliĭ turcescĭ; dar congresul se sparse într'ast rônd fără succes, precum în urmă și cel ce sta să se facă în curtea domnéscă de la Bucurescĭ. Văcărescu într'ast timp merse la Șumla unde presentă vizirului un *mahzar* (jalbă, petițiune) din partea boĭerilor românĭ emigrați la Brașov; la urmă, purcegênd din Șumla și trecênd pe la Rusciuk, Nicopole, Vidin și Mehadia, se întórse ĭarăși în Cronstadt [1]). Aci el avu pentru ântêia óră prilejul a vedé și a fi preçuit de împĕratul Ioseph II, acel autocrat amic al ideilor liberale și singurul dintre Austriacĭ, protector al națiuniĭ române. Povestirea ce face Iănăkiță despre acea visită e mult pré interesantă ca să o trecem cu tăcere [2]):

„Într'acest an, la 1773, maĭu, împĕratul Romanilor, Iosif II, vrênd ca să mérgă în Galiția și Lodomeria, în țĕrile ce dobêndise atuncĭ, trecênd prin horale Ardéluluĭ, aŭ venit și la Brașov unde aŭ șeḑut și treĭ ḑile și ne aŭ făcut nouĕ boĭerilor Românĭ ce eram musafirĭ acolé, multă cinste, cŏcĭ, cum a sosit la conacul unde era gă-

[1]) Istor. imp. otom., p. 179.
[2]) idem p. 181-184.

www.dacoromanica.ro

tit, de loc aŭ trămis pe doctorul Impĕrăţieĭ sale, la noĭ unde eram adunaţĭ toţĭ, la gazdă la mine şi ne-aŭ ḑis că, măcar că Împĕratul cércă întristare pentru noĭ, cŏcĭ suntem înstrăinaţĭ de patrie, dar are părere bună, cŏcĭ ne aflăm adăpostindu-ne în ţéra Împĕrăţieĭ sale şi poftesce ca a duoa-ḑi, la 10 césurĭ nemţescĭ, să ne dea audienţă. Decĭ, dupe ce am făcut mulţămita către doctor, a duoa-ḑi am mers toţĭ înaintea Împĕratuluĭ. Eŭ am făcut dragomanlîk boĭerilor în limba talienéscă şi am fost primiţĭ cu atôta libov (dragoste) şi cinste încôt, dupe ce ne aŭ întrebat şi de suntem mulţumiţĭ de gheneralul cetăţiĭ şi de chivernisitoriĭ loculuĭ şi ’ĭ am arătat adevĕrul, s’aŭ întors şi aŭ mulţumit gheneraluluĭ însuşĭ pentru noĭ; Auholtz se numea gheneralul acesta care aŭ şi lăcrimat de bucurie atuncĭ; cu tóte acestea aŭ dat poruncă ca verĭ ce pricină vorŭ avé Româniĭ noştri între dînşiĭ, să nu fie volnic a’ĭ judica cine-va, fără decôt noĭ între noĭ să’ĭ judicăm, âncŏ şi Ardeléniĭ, atôt parte ostăşéscă côt şi politicéscă, de va avé pricină cu un Român, iarăşĭ la noĭ să vie să’şĭ caute judicata. Dupe acésta, ne aŭ chiămat ca să mergem într’acea séră la casa gheneraluluĭ din preună cu familiile nóstre, unde aŭ poruncit să se facă *Assemblée*. Decĭ séra ne am adunat toţĭ acolo dupe poruncă cu jupânesele nóstre şi, viind şi Împĕratul la opt césurĭ nemţescĭ, intrând în casă, m’aŭ întêmpinat lîngă uşă pe mine şi ’mĭ aŭ ḑis! — Senior Văcărescule, (cŏcĭ îmĭ aflase numele de la audienţă), te poftesc şi te puĭ în ostenélă ca să’mĭ facĭ astă séră tergimanlîk. — Îndată eŭ închinându-mĕ ’ĭ am rĕspuns că acésta este cea maĭ fericită nópte ce am întêmpinat de când m’am născut, şi aşa, luându’l de subţióră din stînga, m’am aflat într’acéstă slujbă şi cinste, pênĕ la un cés dupe douĕ-spre-ḑece, ne lăsând nicĭ un boĭer şi nicĭ o jupănésă ca să nu facă vre o întrebare séŭ vorbă séŭ mângâĭere pênĕ când, vrênd să mérgă la gazdă, ne au chiămat ca să

www.dacoromanica.ro

mergem a doua-ḑi afară din cetate la loagĕr, unde are însuşĭ să facă eserciţiŭ ostaşilor ce era acolo. Decĭ mergênd dupe ce aŭ făcut iarăş multe vorbe de mângâĭere şi aşa aŭ sloboḑit a merge la gazdele nóstre şi Împĕratul aŭ purces în ţéra Leşéscă."

Cu tóte aceste împĕrătescĭ mângâĭerĭ, boĭeriĭ românĭ sufereaŭ cu anevoinţă exilul şi Văcărescu ne spune cu ce nespusă bucurie, priimiră eĭ, la septemvrie, 1774, vestea cum că pacea s'a încheĭat la 4 iulie, în Kainargi, şi că s'a numit Domn al ţĕriĭ Alexandru Ipsilant, tergimanul divanuluĭ Porţeĭ. Boĭeriĭ din Braşov fură chiămaţĭ înděrĕt şi Iănăkiţă trecu îndată, pentru a treĭa óră în viaţa sa, la Çarigrad, spre a se înturna cu noul Domn la Bucurescĭ[1]).

Aci începe un noŭ period în existenţa acestuĭ om eminent, period de activitate, de producţiune, în care inteligenţa sa vie şi sporitóre se desvoltă prin fapte şi prin scrierĭ, se răspândi, în cursul uneĭ domniĭ maĭ pacĭnice şi maĭ luminate, asupra administraţiuniĭ, a legĭuirilor şi a culturеĭ morale a ţĕreĭ. Numit, pentru a treia óră, vistier şi apoĭ la 1780, spătar[2]), el se ocupă, în parte, a regula séma acestor dregĕtoriĭ şi, în general, a da puternicul sĕŭ ajutor domnitoruluĭ, în tóte reformele ce se silea a face. Alexandru

[1]) Istor. împ. Otom., p. 189 et sq.
[2]) idem. p. 190.

www.dacoromanica.ro

Vodă Ipsilant nu era un om de rônd; un contimporan străin îl caracterizĕ într'astfel [1]):

„Un prinç ce ĭubesce frumósele arte, un prinç ce onoréză cu protecțiunea sa sciințele și pe învățatĭ, maĭ ales într'o țéră așa puçin cultivată, un prinç care vrea legĭ spre a'și înfrêna pretinsul despotism și spre a potrivi hotărîrile sale și ale ministrilor sĕĭ, cu regulile uneĭ exacte dreptățĭ, e un prinç pe care cea maĭ iscusită rĕutate nu'l póte înegri."

Carra însuși, care critică tot în țéră și maĭ ales pe Grecĭ, nu se póte opri de a ḑice [2]):

„Ceĭa ce deosebesce pe Alexandru Ipsilant, prinçul țĕreĭ Românescĭ, e protecțiunea ce dă artelor și dorința ce are de a avé o condică de legĭ particulară pentru divanul sĕŭ și pentru administratoriĭ de districte; el a tras pentru acésta în țéră'ĭ câțĭ-va ómenĭ învățațĭ, pe cari 'ĭ a însărcinat a întocmi acea condică."

Printre ómeniĭ chĭămațĭ a conlucra la acea operă, care fuse *Pravilnicésca Condică a Domnuluĭ Alexandru Ión Ipsilant Voevod*, cea d'ântêĭ schiță de condică civilă promulgată oficial în Principatul Românieĭ, Iănăkiță Văcărescu fu unul din ceĭ

[1]) Lettre a Mrs les auteurs du Journal de Bouillon sur le compte qu'ils ont rendu du livre intitulé *Histoire de Moldavie et de Valachie (par Carra).* — Vienne chez Truttner, 1779; pag. 39.

[2]) *Carra.* Istor. Moldoveĭ și Românieĭ. trad. român p. 149.

www.dacoromanica.ro

mai de frunte; osebit de orânduelile aşternute într'acea pravilă, dupe poveţile experienţei sale, tótă redacţiunea română şi mai ales a hrisovului ce servă de preliminar legilor, este curat a sa. Acest din urmă însemnat document, deşi se află tipărit, fără ânsĕ de a se numi vre un redactor, pórtă un caracter de mărire şi de lămurire în ideĭ şi în expresiunĭ, care ne îndémnă a'l reproduce, spre lauda autoruluĭ sĕŭ [1]):

„Cu cât este trebuincĭos povĕţuitorul la un călĕtor ce va să trécă prin locurĭ pustiĭ, ca să nu rătăcéscă din drum în locurĭ neumblate, şi cu cât are trebuinţă de lumină unul ce umblă întru întuneric, ca să nu dea preste prăpăstiĭ şi adûnciturĭ, atât sunt de trebuincĭóse şi pravilile la o politie, ca printr'însele să se povăţuĭască spre chibzuirea dreptăţiĭ şi adevĕruluĭ şi să nu greşéscă întru cea mai trebuincĭósă şi a tótei buneĭ orânduelĭ păzitóre, adică la judicata luĭ Dumneḑeŭ (cĕcĭ noĭ dupe chipul cel dumneḑeĭesc nu numaĭ avem a stĕpêni pe pământ, ci şi a judica dupe aseménarea judicĕtoruluĭ, tutulor ni s'aŭ dăruit), şi măcar că întru sciinţa şi chibzuirea omuluĭ sunt óreş-care scînteĭe ale dreptăţiĭ seménate, dupe care fieş-care, de ar voi, póte să se povăţuĭască spre dreptate, dupe cum este ḑis: *ceĭa ce ţie nu place, altuĭa nu face;* cĕcĭ întru acéstă coprinḑĕtóre poruncă, tótă pravila şi tótă dreptatea se înţelege; dar fiind că curgerea anilor nu încontenesce de a schimba şi a preface puruŕ pricinile vieţeĭ cele întêmplătóre, pentru aceĭa face trebuinţă a avé o povaţă mai pe larg. Drept aceĭa, mi-

[1]) Tipărită acum din noŭ grecesce şi românesce de C. N. Brăiloiu. Bucurescĭ. 1841.

www.dacoromanica.ro

luindu-ne Dumneḑeŭ cu Domnia acestuĭ prinçipat, pe lûngă cele-l-alte faceri de bine ce ne am străduit să arătăm la toți de obște, și deosebit la fie-care, am socotit Domnia mea că acésta este cea mai de folos, nu numaĭ pentru bună petrecerea locuitorilor, ci și pentru cinstea lor, pentru că altă mai multă defăimare nu póte fi la un norod, și mai vîrtos la cel de bună credință, decât a vieții fără de pravili, adică séŭ să nu aĭbă pravili, séŭ să nu urmeze dupe pravili. Într'acestaș chip am aflat Domnia mea pre lŏcuitorii Valahieĭ, care măcar că une orĭ urma împĕrătescilor Pravili celor de obște, și alte orĭ obiceĭurilor celor pământescĭ, care obiceĭurĭ, cu cuvênt că sunt din vechime, se sîrguĭa spre a avé întărire; dar cu tóte acestea nicĭ pravilele pururé într'un chip păzea, nicĭ vechimea obiceĭurilor nesmintit ținea, și, când cu pravilele strica obiceĭurile, când ĭarăși cu obiceĭurile se împotrivea pravililor; drept aceĭa, din începutul Domnieĭ mele, din multele grijĭ care pururé ne coprindŭ, pîrlejind vreme cu neîncetate ostenelĭ, am strîns Domnia mea, ânsĕ din pravilĭ cele ce sunt mai trebuincĭóse spre povața judecăților, ĭară din obiceĭurĭ mai ales cele mai adesé urmate în țéră, asemĕnându-se óreș-cum și cu pravilile. Pe lûngă acestea, și altele óreș-care poveți de însine alcătuind Domnia mea din jălbile și pricinĭ ce pe tóte ḑilele se aducŭ la auḑul nostru, acum la al șéselea an al Domnieĭ mele (ce cu mila luĭ Dumneḑeŭ curge), am așeḑat nouă alcătuită Pravilă, ca un isvod și îndreptare tuturor celora ce se vorŭ afla judicând, cu sfat de obște și cu adeverirea pré-sfinții-sale mitropolituluĭ și a iubitorilor de Dumneḑeŭ episcopĭ, a veliților boĭerilor Domnieĭ mele, că printr'însa povățuindu-se, drepte să facă și eĭ hotărîrile judicăților și toți ceĭ nepăstuiți să'și afle dreptatea lor la limanul bunelor pravilĭ și la toți supușiĭ noștri să se arate biruitóre dreptatea. Cŏcĭ judicata, dupe cum am ḑis, este a luĭ Dumneḑeŭ. Drept aceĭa, câți s'aŭ în-

www.dacoromanica.ro

vrednicit acesteĭ dregĕtoriĭ de judicătorĭ, se cuvine a sci că pentru or ce pricină vorŭ judica, cel ce se va osûndi de către dînșĭ fără de dreptate séŭ cu dreptate, pentru or ce fel de vină va fi, de o va odihni cu mulțumită și fără de vêrtélă hotărîrea judicățiĭ, nu maĭ rĕmâne a se osûndi la judicata cea viitóre, pentru că acéstă pământéscă judicată este a însușĭ luĭ Dumneḑeŭ judicată. Dar vaĭ de judicătorul acela ce va mitui la hotărîrile judicăților pentru voĭe veghĭată, séŭ va strica dreptatea pentru luare de mită séŭ va trece cu vederea dreptatea pentru pizmă, cŏcĭ înfricoșat cuvênt va auḑi ca un strâmb judicător de către *dreptul Judicător*, în ḑioa cea înfricoșată a nefăcarniceĭ judecățĭ ceĭ viitóre, și nu numaĭ acolo, ci și aicĭ unul ca și acela, aflându-se de Domnia mea, cu or ce mijloc viclenind la hotărîrile judicăților, să scie că nicĭ într'un chip nu va puté scăpa de grea pedépsa Domnieĭ mele.

Stilul și cugetările acesteĭ precuvêntărĭ sunt, dupe spusa unor legiștĭ, maĭ presus decât chĭar coprinsul Pravileĭ luĭ Ipsilant, care are maĭ mult meritul de a fi cel d'âmtêĭ pas al codificăriĭ nóstre, aḑĭ âncŏ așa de imperfectă [1]). Valórea lucră-

[1]) O dovadă curiósă despre conflictele ce se iveaŭ în judicățĭ pênĕ în timpul luĭ Ipsilant, găsim într'o notă scrisă cu mâna pe scórța uneĭ cărțĭ bisericescĭ de la Snagov; e subscrisă cu un monogram în care abié se deosebesce: Michaĭu K....scu, și se vede că e atingĕtóre de o pricină criminală, de otrăvirea uneĭ soții, culpabilă de necredință. Într'însa se vorbesce și despre închisórea séŭ *grosul* ce fieșcare spătar trebuĭa să aĭbă în casa sa. Iată textul aceleĭ note: „La anul 1780, apr. 11, fiind Domn

www.dacoromanica.ro

rilor e ânsĕ proporționată și dupe mijlocul în care sunt executate; importanța lor cresce când concepțiunea le e spontanee și nepregătită de alte încercări anterióre.

Cu asemené serióse și folositóre ocupațiuni petrecu Iănăkiță Văcărescu ḑilele domnieĭ luĭ Alexandru Ipsilant, când un eveniment ce ni se pare meschin astăḑĭ, dar care avea pe acele timpurĭ de tiranie și de bănuĭélă, o grea însemnătate, întrerupse liniștea acesteĭ domniĭ blânde și propășitóre. Lăsăm aci cuvêntul pentru timp maĭ

„țĕreĭ Românescĭ Iω Alexandru Ipsilant VV. și mitropolit „Ungrovlah. Kyrio Kyr Grigorie, am fost trămis și eŭ aicĭ, „la sfînta mŏnăstire Snagov surghĭum, dupe hotărîrea „d-lor veliților boĭerĭ și din porunca pré înalțatuluĭ nos- „tru Domn, pentru cŏcĭ că am urmat cum poruncesce „s-fta Pravilă bisericéscă, la cap 245, și găsindu'mĭ vină „că de ce am urmat Pravileĭ bisericescĭ și nu am urmat „Pravileĭ politicescĭ, pentru aceĭa m'aŭ pedepsit, aflân- „du-mĕ aci la închisóre 13 lunĭ și de aci înainte cât va „maĭ fi pĕcatele mele, șeḑênd și la d-luĭ Ianake Văcă- „rescu vel spătar, treĭ lunĭ închis. Acum mi se poruncesce „să fiŭ codoș și pezevenghĭu, adică votru, dupe cum scrie „sfânta Pravilă bisericéscă, la cap 245, și eŭ ne priimind „să fiŭ călcătorĭu Pravileĭ bisericescĭ, m'aŭ și globit deo- „sebit de pedépsă, pentru că staŭ împotrivă pravileĭ poli- „ticescĭ celeĭ făcute de ómenĭ pămêntenĭ și pĕcătoș, iar „nu de șépte sfinte sŏbóre, cum s'aŭ făcut Pravila bise- „ricéscă de sfinții Părinți. Să'ĭ judice pe aceștĭ ce aŭ „fost mie pricinuitorĭ, cum m'aŭ judicat pe mine; și am „scris eŭ și cine va citi,— ĭată să ḑică, Dumneḑeŭ să'l po- „menéscă și așa iscălitura să'mĭ citéscă. Maĭu 12, 1781."

www.dacoromanica.ro

îndelung, istoriculuĭ contimporan, care ne va descri cu măiestrie rolul important ce el jucă într'acéstă prilejire [1]):

„Într'acéstă vreme se afla Domn al ţĕreĭ Rumânescĭ tot înţeleptul Alexandru Ipsilant, care aŭ domnit şépte anĭ în ţéra Rumânéscă; cu treĭ anĭ înaintea mazilieĭ, mĕ făcuse pe mine spătar al ţĕreĭ; la velétul 1781, august, făcuse, dupe mine, spătar pe Gheorghie Mavrocordatul şi logodise pe fiu-sĕŭ cel maĭ mare beĭzade Constantin. Nu sciŭ ânsĕ din ce pricină s'aŭ întêmplat ca luminaţiĭ fiĭ aĭ acestuĭ ocôrmuitor amênduoĭ, la dechemvrie a acestuĭ velét, sa fugă, nu numaĭ din curtea părintéscă, ci şi din ţéra Rumânéscă şi să ţrécă în Ardél. Eŭ sciind libovul părintesc al Domnuluĭ ce avea asupra fiilor şi mijlocul cu care iĭ crescea şi silinţa ce făcea ca să'ĭ strălucéscă în lume cu procopsélă de multe sciinţe maĭ vîrtos şi multa credinţă, cu care se purta Domnul Ipsilant către préputernica împĕrăţie [2]), cŏcĭ am cunoscut în faptă, atât în vremile vistieriei, cât şi în vremea spătărieĭ ce m'am aflat slujind în acéstă domnie a Înălţimeĭ sale, nu am putut să daŭ la alt, fuga acestor duoĕ îndestulate odrasle, decât că, deosebĭ de dascăliĭ elinescĭ şi deosebĭ de hogiĭ turcescĭ, avea şi dascălĭ europeĭ şi de limba françozéscă [3]) şi de limba talienéscă, ómenĭ vrednicĭ de laudă şi împodobiţĭ cu multe sciinţe, şi póte din istoriile geografi-

[1]) Ist. împĕr. Otom. Mns. p. 195—218.—Despre trămiterea Văcărescului la Viena vorbesce şi *Fotino*. trad. de G. Sion. t. II. p. 173.

[2]) Prin *pré puternica împĕrăţie*, Iănăkiţă denumesce împĕrăţia turcéscă.

[3]) Asupra profesorului frances al beĭzadelelor luĭ Alexandu Vodă Ipsilant, găsim următórea însemnare în „Viaggio curioso-scientifio-anticuario per la Valachia,

www.dacoromanica.ro

cescĭ luând *sevdà* ca să véḑă şi ţĕrile Europeĭ în simţire şi mijlocul cu care se otcôrmuĭesce, şi nefiind cu putinţă ca să mérgă séŭ cu voïe împĕrătéscă, séŭ cu voia părintéscà, aŭ cugetat, siliţĭ fiind de rîvna vederiĭ şi de căldura vêrsteĭ, să mérgă cu acest mijloc; s'aŭ făcut nevĕḑuţĭ într'o nópte din palaturile domnescĭ şi cea maĭ mare mirare aŭ fost cum aŭ putut trece în a doua nópte călărĭ şi cu duoĕ slugĭ, ómenĭ de fel braşovenĭ, potecile plaĭuluĭ Prahoviĭ, carele cu greŭ le putea trece şi ḑioa ceĭ ce se călĕtorea în tótă vremea pe dînsele. Rĕmaseră părinţiĭ acufundaţĭ într'o nepovestită jale, cĕcĭ perduse duoĭ fiĭ ce putea fi perduţĭ amênduoĭ şi trupesce şi sufletesce de a-pururé, şi temere, cĕcĭ se afla Domn al împĕrăţieĭ otomănescĭ, şi cu tóte că pré înaltul vizir, ce era Izet-paşa în al duoïlea rônd, care în rôndul d'ântêĭ acesta era de dedese Domnia maĭ sus arătatuluĭ Domn, şi măcar că maĭ sus-ḑisul vizir n'aŭ lăsat mijloc de mângâĭere şi de cinste ce nu aŭ făcut Domnuluĭ Ipsilant, dar vrăjmaşiĭ se înarmaseră, cĕcĭ găsiseră îndemânare de vreme de a pîrî; prieteniĭ se trăseseră, cĕcĭ perduseră îndemânarea de vreme de a maĭ ajutora; *serhaturi'e* (cetă-

---

Transilvania e Ungheria fino a Vienna, fatto di *Domenico Sestini*. Firenze. 1815. pag. 6: „Il signor Linchou (esso „mori in Bukuresti nel mese di Settembre, 1780) maestro „de lingua francese, al servizio dei due Beizadè o figli „del principe, uno per nome Constantino, et Demetrio (il „primo fu fatto principe de Valachia ed il secondo morì „giovine in Bukuresti) il secondo, venne ad accompag„narci per qualque ora di strada....“ — Despre origina şi destinele familieĭ Linchou sunt amĕnunte numeróse în *Documentele istorice culese din Archivele Ministeriuluĭ de externe din Paris*, de d. A. I. Odobescu; 3 vol. in 4⁰, ca suplement la *Colecţiunea Hurmuzaki*. Veḑĭ vol. I (an. 1753—1754).

www.dacoromanica.ro

țile și posesiunile turcescĭ) dupe marginea Dunărĭĭ, însălbăticite pentru *nizamul* țĕreĭ Românescĭ, ce'l păzea maĭ susțisul Domn cu multă strășnicie, striga întru o împrilejire de vreme ca acésta:—Aceștĭ ce fugŭ nu sûnt încaĭ slugĭ, ci sûnt însușĭ fiĭ aĭ Domnuluĭ; locul de la care fugŭ ĭaste pré înaltul *devlet*, (împĕrăție, autoritate, înălțime) otomănesc, fericirea care părăsescŭ ĭaste îndestularea domnieĭ țĕreĭ Rumânescĭ; locul la care năvălescŭ ĭaste *devletul* chesaricesc, unde cât bilșug? și câtă abondanță? și câtă materie? de a gêndi și cugeta verĭ cine ce va vré. — Înțeleptul Domn, dupe scrisorile, dupe sfaturile, dupe blăstemele în cea dupe urmă, cu care prin mulțĭ trămișĭ făcu fiilor sĕĭ pentru a se întórce și fuseră în zadar; dar ântêĭ alergă la pré înalta Pórtă și făcu *castriet* și prostire [1]) domnieĭ, rugându-se să'l maziléscă și arătând că nu maĭ ĭaste destoĭnic de a oblădui, măcar că se maĭ prostise maĭ înainte și nu priimise Pórta; despre altă parte mișcase tóte lucrările prin mijlocirea solilor de la Çarigrad; în cea dupe urmă hotărî să trămiță și solĭ la Becĭu pentru acésta și acel hotărît de a merge sol, fuseĭu eŭ. Eŭ, și cu tóte că un an și treĭ lunĭ maĭ nainte perdusem soția cea d'ântêĭ, fĭĭca luĭ Iacovake, [2]) remâindu'mĭ treĭ copiĭ fără de oblăduire de mumă, perdusem și pe mumă-mea într'acéstă vreme și 'mĭ rĕmaseră fiĭ și maĭ fără de oblăduire, *gazretul* ânsĕ ce am către credința pré înaltuluĭ *devlet*, de pe o parte (cŏcĭ socoteam întórcerea acestor duoĕ luminate odrasle a fi o slujbă întocmaĭ către împĕrăție; despre altă parte, datoria ce aveam către Domnul Ipsilant pentru dragostea întru care mĕ avea, mĕ făcură ca să las și casa și copiĭ

[1]) Își dete demisiunea, abdică din domnie.

[2]) Iacovake Rizo, turgimanul Porțiĭ, care scrise în urmă poema grecéscă intitulată *Mavrogheniada*.

www.dacoromanica.ro

fără de obĭăduitor și pe însăși soția mea de al duoilé, Eleni Caragé, fĭica tergimanuluĭ Iordake Caragé necununată, cŏcĭ într'acea ḑi ce am purces la Becĭu, sosise de la Țarigrad prin mijlocirea Domnuluĭ în curtea domnéscă; decĭ, la dechemvrie 27 a velétuluĭ 81, purceseĭu din Bucurescĭ cu mitropolitul Grigorie, cu episcopul Rômniculuĭ Filaret, cu banul Dimitrake Ghika, care era trămișĭ dinpreună cu mine pênĕ la lazaretul Timișuluĭ, pentru a îndemna pe maĭ sus-arătațiĭ cuconĭ să se întórcă înapoĭ, și când nu vorŭ vré, eŭ să mĕ duc pênĕ la Sibiĭu, să fac tóte lucrările dór de voĭu puté de acolo să fac ca să'ĭ trămiță Nemțiĭ siliți, și când nu va fi cu putință, atuncĭ să mĕ duc la Viena să'mĭ puĭ soliĭ în lucrare. Dupe ce ajunsem la Lazaret și mersem în Brașov, episcopul, banul și eŭ făcum multă silință spre a'ĭ face să se'ntórcă și nu întêmpinăm lesnirea; prin gheneralul Auholtz al Brașovuluĭ ce'mĭ era bine cunoscut âncŏ din răsmiriṭa trecută, făcuĭu multă strădanie să'ĭ ĭeaŭ și în țeleseĭu însu'mĭ că eșise tréba din mâna luĭ. La ghenarie 5 a velétuluĭ 82, purceseĭu la Sibiĭu; comandirul Ardéluluĭ ce era gheneralul Pray, îmĭ era ĭarăș cunoscut cum și gubernatul Ardéluluĭ Bruckental; făcuĭu tóte cele ce se putură și cu aceștia și nu fuse cu putință ca să mi se dea. Decĭ, la ghenarie 16, purceseĭu la Becĭu âncŏ cu un boĭer grec, paharnicul Hurmuzake ce'l trămisese Domnul acolo ca să mérgă împreună cu mine, și, cu tóte că era o ĭérnă fórte grea, ânsĕ în opt ḑile am ajuns la Becĭu; cărțile de solie se trămiseră la cançelaria curțiĭ cu secritarul Rascovicĭ; a doua ḑi merseĭu la prinṭul Kaunitz ce era mare cançelar al curțiĭ; dupe ce mĕ întêmpină cu multă çeremonie și cu multă cinste, îmĭ ḑise să fiŭ încredințat că s'aŭ trămis porunci la toți gheneralii Ardéluluĭ ca să îndemneze pe acești duoĭ prinçipĭ să se întórcă înapoĭ; dupe ce facuĭu mulṭumita cuviincĭósă și mĕ bucuraĭu, cŏcĭ înțeleseĭu că aŭ priceput Nemțiĭ că

www.dacoromanica.ro

nu ĭaste vre un misteriŭ deosebit la mijloc, întrebându-mĕ prinçul Kaumitz, când pohtesc să aĭb audienţă la Împĕratul? eŭ, vrênd să 'mĭ caut tréba cu temeĭu, rĕspunseĭu că mĕ rog să fie îngăduială pênĕ va veni rĕspunsul de la Ardél, pentru ca să vedem, şi, de s'a întors prinçipiĭ în Valahia, la audienţă să nu maĭ fac rugăçiune Împĕratuluĭ, ci numaĭ mulţumită; ĭar de nu s'a întors, atuncĭ să'ĭ fac şi rugăçiune. Priimi Kaunitz cererea mea şi, ţicêndu-mĭ că eŭ sciŭ să'mĭ caut tréba, mĕ luă de mână şi eşim în sala de *Assemblée*, unde era toţĭ ambasadorĭĭ curţilor adunaţi şi cele maĭ strălucite dame din Viena; făcuĭu cunoscinţă cu toţiĭ şi mĕ întêmpinară cu libov şi cinste, atâta încât ambasadorul Spanieĭ mĕ şi pohti ca să merg la balul ce vrea să dea a doua séră el, dupe obiceĭul ce aŭ la Carnavaluri. Pênĕ a nu sosi eŭ la Becĭu, cu vre o duoĕ-ţecĭ de ţile maĭ înainte, purcesese de la Becĭu în Italia, marele Duca al Rusieĭ Paval ce venise acolé pentru logŏdna comnată-sĕĭ ce am arătat maĭ sus şi pentru înuoirea alianţeĭ ce făcuse aceste dóuĕ curţĭ, de care mĕ *pliroforisiĭu* pe larg. Într'acéstă séră dar prinçul Kaunitz, ce vrea să 'mĭ arate o blană de samur şi o tabachere cu berleanturĭ ce'ĭ dăruise Grand-Duca al Rusieĭ, găsi pricină cu a'mĭ lăuda blanele de samur cu care eram eŭ îmbrăcat, (cŏcĭ obiçnuĭescŭ Europeiĭ să arate la aceste o semplicita şi la ómeniĭ aceĭ ce'ĭ vĕdŭ ântêĭ; şi pe mine la acéstă Assemblée, mĕ descinsese damele şi de brâu, pentru ca să'mĭ véţă şalul), dupe lauda ce'mĭ făcu prinçul blanelor mele, întrebă de ce preç sunt samuriĭ? Îĭ rĕspunseĭu. Îmĭ ţise: —Să'ţĭ arăt o blană de samur ce 'mĭ a dăruit moştenitorul Rusieĭ şi mĕ rog să'mĭ o preçuĭescĭ. — Aduse blana şi o puse pe un biliard; eŭ înţeleseĭu pentru ce'mĭ o arată şi că nu era scoposul preçuirea; ĭĭ rĕspunseĭu cum că blanele de samur nicĭ când ĭasta sóre, nicĭ când ĭaste nópte, nu se potŭ preçui bine; acéstă blană ânsĕ, soco-

www.dacoromanica.ro

tindu-se locul de la care s'aŭ dat și locul la care s'aŭ dat, nu are preț, și eŭ, de o aș fi vĕdut și ḑioa, nu sunt destoĭnic ca să o prețuĭesc. Cu acest fel de întrebărĭ și rĕspunsurĭ am trecut acea nópte pênĕ la un cés dupe 12, și așa m'am întors la gazda mea. A duoa-ḑi duminecă am priimit cu ștafetă însciințare de la Bucurescĭ că s'aŭ mazilit Domnul ȚĕreĭRumânescĭ Alexandru Ipsilant, dupe cererea ce făcuse și cum că s'aŭ făcut Domn Nicolae Caragea, tergimanul divanuluĭ împĕrătesc, și Mihalache Suțul ce era capi-kehaia al ȚĕreĭRumânescĭ s'a făcut tergiman, și mi se scria de către mitropolitul ȚĕreĭRumânescĭ și de către boĭerĭĭ de la Bucurescĭ, cum că, de vreme ce sunt și eŭ orônduit caimacam și mi se coprinde numele în fermanul împĕrătesc de căimăcămie, să las tóte trebile acolo și să viŭ la Bucurescĭ cu ștafetă. Ântêĭ am mers la contele Cobenzl ce era viçecançelarĭu și dinpreună cu dînsul am mers la prinçipul Kaunitz și 'ĭ am dat acéstă vestire; prinçipul Kaunitz și m'aŭ întrebat cu mirare : — Pentru ce s'aŭ mazilit Domnul Alexandru Vodă? Aŭ dóre s'aŭ turburat Pórta pentru dosirea fiilor sĕĭ? — Eŭ și 'ĭ am arătat că Pórta nu urméză să se turbure, fiind-că, deși aŭ dosit, aŭ dosit la loc prietenesc, de la care, când îĭ va cere, nu are nicĭ un fel de înduoĭală că nu'ĭ și va lua; și am arătat că Pórta pênĕ acum în formă nu scie de acésta; numaĭ prinçipul Alexandru, aflându-se afară din sineși pentru multa întristare, 'și a cerut mazilia și Pórta 'ĭ o aŭ dat cu multă *musaadè* (condescendență); decĭ fiind-că eŭ sunt orônduit un logotenente domnieĭ la regență, face trebuință să purceḑ. 'Mĭ aŭ ḑis că nu pocĭu să purced pênĕ nu voĭu lua audiență de la Împĕratul și îndată aŭ făcut *talhîs* înscris la Chesarul pricina și eŭ de acolé m'am dus pe la toți ambasadorĭĭ de'ĭ am *heretesit* cu bileturĭ și, întorcêndu-mĕ la gazdă să prânḑesc, aŭ venit toți ambasadorĭĭ la mine de m'aŭ *heretesit* cu bileturĭ. Monsieur Breteiul, ambasadorul Françieĭ, ce era un om cu un deosebit duh, în bi-

www.dacoromanica.ro

let 'mĭ aŭ făcut și chiămare în al treilea séră și la balul sĕŭ, socotind că voĭu ședé la Becĭu, și 'mĭ făcea maĭ multe ceremoniĭ decât toți, pentru ca să arate cu acésta deosebit *shesis* către pré înaltul *devlet,* și eŭ mĕ purtam către dînsul ca cum un Turc și cerca mare plăcere; n'aŭ ținut ânsĕ acésta mult, că peste treĭ césurĭ aŭ eșit *talhîsul buĭurdisit* de la Împĕratul, către șambelanul cel mare, ca să mĕ înșciințeze să merg a-doua-ḑi la curte să'mĭ dea audiență la 10 césurĭ. Într'acéstă séră am mers la balul soluluĭ Ispanieĭ, unde era toți ceĭ marĭ aĭ Becĭuluĭ pênĕ și Arhiduca Maximilian fratele Chesaruluĭ, ce ĭaste acum Elector al Colonieĭ. A-doua-ḑi la 10 césurĭ am mers la curte și, intrând în curtea d'âncêĭ cu carêta, cŏcĭ în curtea de a doua numaĭ familia împĕrătéscă intră, m'am dat jos la scară și m'am suit într'un foișor cu stêlpiĭ de marmură ce'ĭ țin în spinare leĭ; într'acea curte dintr'aĭ curțiĭ nu se vede nicĭ pașĕre, decât numaĭ aceĭ ce sunt orînduiți de a priimi audiență, de vreme ce guardie de ostașĭ ĭaste afară din curte. Am trecut într'o sală unde am găsit unu din gvardia corpuluĭ cea nemțéscă, care m'aŭ și întrebat de sunt eŭ boĭerul din Valahia, și aŭ căḑut dinaintea mea [1]), remâindu'mĭ slugile aci; am maĭ mers duoĕ sale pênĕ la ușa divanuluĭ împĕrătesc ce are *tahtul;* de acolé, găsind treĭ gvardiĭ din *somatofilacĭ (gardes du corps)* un Némț, un Ungur și un Léh, cu *câiafeturile* (armurele) lor fiesce-care, s'aŭ întors gvardia cea d'âncêĭ la locul eĭ ce ținea pușcă și dintr'aceștĭ treĭ ce păzea aci cu săbiile scóse, aŭ căḑut Némțul înaintea mea și am trecut prin divanul ce se numesce sala de audiență. Acésta are un *taht* cu baldachin tot de aur lucrat; perdéoa ce se spêndură de la baldachin și cloșu-

[1]) Adică a închinat armele și 'mĭ a lăsat loc să trec înainte.

www.dacoromanica.ro

rile sûnt tot de sîrmă şi cu mărgăritar frumos; acéstă sală, de o parte are fereste, şi de o parte are ferestre de oglinḑĭ; dintr'acéstă sală am trecut într'alta ĭar cu *taht* maĭ mic de frânghie[1]); dintr'aceĭa am intrat intr'o cameră mare unde păzea la uşa gabinetuluĭ Chesaruluĭ un *dejour* şambelan cu chiăie, care acesta era şi ghenerał; ne aŭ priimit cu cinste şi ne aŭ poftit cu ceremonie să aşteptăm puçintel pênĕ va da de veste Împĕratuluĭ şi mergênd, se întórse în grab, cŏcĭ Împĕratul era în alt gabinet şi maĭ nainte; ne spuse: — Acum ese! N'apucă să sfêrşéscă vorba şi se sumă un clopoţel şi îndată se răpeḑi şambelanul şi trase de la perdé un cloş de fir şi să ridică perdéoa şi'mĭ făcu semn să intru în casă. Intrând la uşă, vĕḑuĭu pe Chesarul în mijlocul caseĭ fără de capelă, în picere şi, de loc călcând duoĭ paşĭ, am îngenuchiat turcesce şi puindu'mĭ capul în pământ, vrênd să'l aridic, m'am pomenit cu mâna Chesaruluĭ la cap, ḑicêndu'mĭ că nu face trebuinţă de acéstă çeremonie şi să mĕ aridic, şi vrênd să'ĭ sărut mâna, a tras'o şi m'aŭ cunoscut de când mĕ vĕḑuse la 73, la Braşov şi 'ndată 'mĭ aŭ ḑis: — Sinior Vacarescule, d^ta în Viena, cum a fost cu putinţă a veni, aflându-te şi consilier al prinçipatuluĭ? — Am rĕspuns cu multă smĕrenie că un prinçipat plin de jale şi un prinçip plin de întristăcĭune ĭmĭ aŭ dat lacrimile lor în pumnĭ, rugându-mi-se ca să le aduc şi să le vĕrs la picĭórele sfinteĭ tale. Mărirĭ, şi să poçĭu, printr'acéstă vĕrsare a lacrimilor lor, să deşert din comorile cele nederşetate ale milostivirĭĭ tale o clemenţă spre a înveseli aceştĭ ochĭ cu vederea întórcerĭĭ acestor duoĭ fiĭ aĭ prinçuluĭ Ipsilant în Valahia! — M'aŭ întrebat: — Pentru ce pricină aŭ dosit? — Am rĕspuns că de se dă pentru un rĕŭ, rĕul nu ĭaste alt decât

[1]) Stofă preţiósă ţesută cu mătase, *brocard*.

www.dacoromanica.ro

multa îndestulare și rĕsfăçăçĭune. — M'aŭ întrebat de aŭ duh și ce cugetezŭ? — 'I am arătat că duhul 'ĭ aŭ îndemnat să facă acéstă pornire[1]), ĭar cugetul nu urméză a fi alt decât a se învrednici la maĭ multă îndestulare decât aceĭa ce aŭ avut în Valahia. — 'Mĭ aŭ rĕspuns că aicĭ acésta nu se dobêndesce așa lesne, ci și cu slujbă multă și cu vreme prelungită, și'mĭ ḑise: Potŭ avé vre un venit al lor deosebit de unde-va? — Îĭ arătaĭu că cine dosesce de la noĭ, ĭaste lege a perde și câte nemișcătóre are. — Imĭ ḑise: Și cum aŭ socotit că potŭ trăi aicĭ? Aicĭ slujescŭ prinçipiĭ din Germania cu 20 florinți léfă pe lună, dar trăiescŭ cu rendite de la casele lor. — Am rĕspuns că, de arŭ fi putut sci acésta, póte n'arŭ fi făcut acéstă îndrăznélă, ci rîvna ca să véḑă lucrurĭ ce nu putea vedé cu voie, și tinerețile 'ĭ a făcut a face acéstă pornire care, deosebĭ de vĕḑută întristarea ce aŭ adus părinților, aŭ pricinuit și o gêndită necinste patrieĭ nóstre. — Imĭ rĕspunse că aŭ trămis poruncĭ pe la gheneralĭĭ Ardéluluĭ

[1]) Spre întărirea celor ḑise aicĭ, vom cita pe *Jacques Dellaway,* chapellain et médecin de l'ambassade anglaise à la Porte otomane: „Constantinople ancienne, trad. de l'anglais par *André Morellet.* Paris. an VII. 8.“ t. I d. 170: „Le chef de la famille Ipsilanti a été deux fois prince „de Moldavie et une fois de Valachie. Il fut fait prison„nier par les Autrichiens dans la dernière guerre, delivré „à la paix et exilé dans l'île de Rhodes, d'où il a été „rappelé depuis. Son fils est un des jeunes Nobles de sa „nation le plus aimable et le plus instruit. Aux connais„sances orientales il réunit celle des langues classiques „et de celles de l'Europe moderne. S'il arrive aux gran„des places, il montrera vraisemblablement la réunion „rare parmi ses compatriotes, de l'bomme instruit et du „protecteur des lettres.“

www.dacoromanica.ro

să'ĭ îndemneze a se întórce în țéră.—Rĕspunseĭu că ĭaste și rușinea și necinstea ce socotescŭ că potŭ avé de se vorŭ întórce, care numaĭ cu îndemnare nu'ĭ va lăsa să se întórcă, de nu vorŭ fi și siliți. — Imĭ ḑise: Când îĭ voĭ sili, ating asĭlul împĕrățieĭ. — Rĕspunseĭu că asilul tutulor împĕrățiilor ĭaste cinstea împĕrățiilor și de tótă lumea ĭasta rîvnit asilul tutulor împĕrățiilor, pentru rifugiul și scăparea tuturor; ânsĕ asilul ĭaste asil, când se va socoti ca un asil și când i se vorŭ păzi canónele și regulile luĭ. Asilul se cuvine a'l dobêndi aceĭ ce dosescŭ de la un mare rĕŭ și peire și primejdie; unĭĭ ca aceĭa când îl vorŭ afla de la verĭ ce împĕrăție, atuncĭ se cunósce cinstea și canónele asiluluĭ; ĭar când dosesce nescine de la bine, pentru a nu petrece bine, din nesciință numaĭ și fără nicĭ o vină și maĭ vîrtos pentru a pricinui și altora rĕŭ, acela, când nu se va întórce silit, atuncĭ se atingŭ canónele asiluluĭ, cŏcĭ ĭaste lucru împotriva lor, și asilul pentru a'și păzi însușirea luĭ, însușĭ se silesce din canónele luĭ să siléscă întórcerea aceluĭa.— 'Mĭ a ḑis: Bravo! Domnia ta îmĭ grăiescĭ cu duh și cu dreptate; dar cum pocŭ să fac tot trupul ostășesc să o scie acésta? — Am ḑis că a fi tot trupul ostășesc indisciplinat și pedepsit ĭaste destul a sci fără de a întreba, că sfânta ta Mărire nu face lucru împotriva asiluluĭ, nicĭ a cinstiĭ împĕrătescĭ, și am maĭ ḑis: Pré milostive Împĕrate! eŭ sciŭ că neîndestularea elogueņteĭ mele nu póte trage milostivirea împĕrătesceĭ tale Măriĭ asupra acesteĭ pricinĭ, a căria nenorocirea și vina de a nu se sĕvêrși dupe cererea solieĭ mele nu ĭaste alta decât vêrsta mea, cŏcĭ aflându-mĕ cel maĭ tênĕr în adunarea consiliuluĭ Valahieĭ, neputința vêrsteĭ și a bĕtrâneților nu aŭ sloboḑit să vie vre unul din ceĭ maĭ bĕtrânĭ și în vêrstă și în sciință, ca să pótă pricinui cu înlesnire acéstă facere de bine la o obște, și pe lângă ostenéla ce cu multă cinste și slavă a mea am făcut pênĕ a veni, îmĭ

www.dacoromanica.ro

perd și puçina reputație și *ipolipsis* de la prinçipatul Valahieĭ, unde pe lùngă întristarea ce am de pricina acesteĭ întêmplărĭ, mi se maĭ grămădesce și alta cu a nu mĕ fi putut arăta destoĭnic a o sĕvêrși și a nu fi fost vrednic să dobêndesc dreptatea nicĭ de la însușĭ dreptatea ce eștĭ Împĕrăția. ta.—De odată, puindu'șĭ mâna pe pept, 'mĭ aŭ çis: Iți făgăduĭesc pe împĕrătésca mea parolă că nicĭ în țĕrile mele, nicĭ în slujba mea nu'ĭ voĭu ținé și'ĭ voĭu întórce în Turcia fără de alt, numaĭ trebuĭe să'ĭ aduc ântêĭ aicĭ ca să le siguresesc buna petrecere; ci nu griji, și te mulțumescĭ cu acésta?—mĕ întrebă. 'Iam rĕspuns, îngenuchind, că fórte mĕ mulțumesc, cĕcĭ acésta ĭaste și maĭ împĕrătéscă faptă, cĕcĭ ĭaste plină de ĭubire de omenire. — M'aŭ *heretesit* de căimăcănie și m'aŭ întrebat pentru mazilie; 'mĭ aŭ făcut multe întrebărĭ de Çarigrad, de Valahia, de obiceĭurĭ și altele, țiindu-ne duoĕ césurĭ și maĭ bine și, rĕspunçêndu'ĭ la tóte dupe cuviință, ĭ' am spus că mĕ rog să aĭb voĭe să purceç, cĕcĭ mĕ grăbesc și m'am rugat să aĭb înduoite pașoporturĭ, și de drumul Sibiĭuluĭ și de drumul Timișvaruluĭ. — Le voĭ avé, — 'mĭ aŭ çis și maĭ stând puçintel ne aŭ çis: — Vĕ urez bună călĕtorie. — Și apoĭ făcênd mulțumita cu îngenuchĭere, s'aŭ tras la gabinet și așa am eșit din lă-întru, cĕcĭ nu póte eși nimenĭ de la audiența din gabinet pênĕ nu se trage însușĭ ântêĭ. Dupe ce am eșit din lă-întru am mers la gazdă și la gazdă, la masă ăncŏ aflându-mĕ, aŭ venit un cançelist de la cançelaria curțiĭ și 'mĭ aŭ adus duoĕ pașoporturĭ precum cerusem de la Împĕratul și deosebită poruncă către gheneralul Zetfis comandirul Timișvaruluĭ ca, de voĭu merge pe la Timișvar....., să'mĭ dea çece husarĭ cu caĭ de poște împĕrătescĭ, să mĕ aducă pênĕ la hotar; și așa sculându-mĕ de la masă, am maĭ șeçut pênĕ aŭ înoptat și séra la șése césurĭ nemțescĭ am eșit din Viena și am venit la poștia de la Fischement și acolé am dormit. Patru çile am șeçut în

www.dacoromanica.ro

Becĭu numaĭ și purcegênd, am sosit la Timișvar și de acolé, sciind turburarea ce aŭ *serhaturile* și chibzuindumĕ că se vorŭ fi însciințat de mergerea mea la Becĭu și de aș fi mers pe la Mehadia cu husariĭ ce'mĭ orônduiserĕ pentru paza drumuluĭ și pentru cinste, putea să se facă zvon pe la cafenele eĕ m'am dus să aduc catane, ĭar nu pe fiĭĭ domnuluĭ, și ca să nu maĭ daŭ pricină de turburare țĕreĭ, am lăsat acel drum ce'mĭ era maĭ îndemână și maĭ aprópe să intru în țéră, și am venit pe la Sibiĭu. Aci sosind, am găsit pe Domnul Ipsilant purces la Giurgĭu, și eŭ rămâind aicĭ ca un caĭmacam, am însciințat de tóte Mării-Sale, cu spătarul Mavrocordat ce pentru acésta îl lăsase aicĭ; decĭ, dupe patru lunĭ aŭ purces și beĭzadelele de la Becĭu ca curierĭ și aŭ mers la Çarigrad, pe la Beligrad. Dupe Pasce aŭ venit și Domnul Nicolae Caragé, care m'aŭ orônduit ĭarăș în dregĕtoria spătărieĭ în al duoilé rônd, și dupe șése lunĭ, din voĭa luĭ Dumneḑeŭ întêmplându-se mórte și celeĭ de a doua soție aĭ mele, îmĭ a dat întru a treĭa căsătorie, pe a cincilea fiĭcă a Mărieĭ-Sale, la velétul 1783."

Acest interesant fragment ne strămută din naiva povestire, usitată de cronicariĭ noștri, în cercul celor maĭ delicate memorialurĭ diplomatice. Cu costumul sĕŭ oriental, cu limba sa cam încălcită, Iănăkiță Văcărescul e, la Viena, un diplomat vrednic de a lupta în fineță și în curtenie cu iscusitul prinç de Kaunitz, cu amabilul baron de Breteuil; dinainté luĭ Iosef II, el se ridică din prosternarea orientală ca să dea cortezuluĭ împĕrat o lecțiune de dreptul gintelor și să 'ĭ smulgă, printr'o măiestréță elocuență, o făgăduĭélă solemnă în favórea misiuniĭ sale. Un simțimênt de

www.dacoromanica.ro

mulțumire trebuie să coprindă inima ori căruĭ Român, vĕdĕnd că odinióră țéra sa a fost așa de bine representată în străinătate și tot de o dată o părere de rĕŭ, că așa ómenĭ demnĭ n'aŭ trăit într'o epocă cu interese maĭ nalte. Ce apărătorĭ puternicĭ și măiestri arŭ fi găsit într'înșiĭ drepturile țĕreĭ, uĭtate și adormite pe atuncĭ în pulberea umilirĭĭ.

Într'adevĕr Iănăkiță Văcărescu avea tóte cualitățile unuĭ adûnc diplomat; învățat, fin și elocuent, el scia să fie în tot felul amabil. Viața sa privată ne o dovedesce și, fără de a arunca vre un prepus asupra fericirĭĭ casnice a celor treĭ soțiĭ succesive ale sale, ni s'a spus că adesé inima luĭ fluturatică se simțea rănită de amoruri ilicite; atuncĭ imaginațiunea luĭ poetică se aprindea și, înstrunând córde românescĭ pe lira luĭ Anacreon séŭ pe a luĭ Catul, el își descria patima printr'o glumétă alegorie, precum:

„Într'un copacĭu zarifĭor
Un șoĭm prins în lăcișor,
Strigă amar, ciripind,
Norocul sĕŭ blăstemând:
— Multe paserĭ am vênat
Și'mĭ ḑiceaŭ *Șoĭm minunat!*
Iar aicĭ laç fiĭnd întins,
Cum am dat, pe loc m'am prins,
De inimă,.... nu de cap!.....
N'am nădejde să maĭ scap!“

séŭ printr'o veselă comparațiune, ḑicênd iubiteĭ sale:

www.dacoromanica.ro

„Tu eștĭ puișor canar!
Nu te hrănescĭ cu zahar,
Nicĭ măcar cu cânepĭóră;
Ci hrăpescĭ o inimĭóră
Ce'aĭ făcut'o jertfă ție!....
Ce'aĭ cu ea de gênd, nu scie!"

Apoĭ, altă dată, uneĭ neînduplecate care remânea nesimțitóre la rugăcĭunile și la suferințele sale, poetul, vrênd să'ĭ arate și reprobarea lumiĭ și desperarea luĭ, îĭ ₫icea:

„D'a avé milostivire,
Nu'ĭ lucru peste fire,
Și ceĭ ce aŭ simțire
Nu potŭ tăgădui.

„Iar firea arătată
D'a fi ne'nduplecată,
De obște 'ĭ defăĭmată.
N'am ce povățui[1])."

Alte orĭ, amant gelos dar prevĕ₫ĕtor, el îșĭ exprimă sfiéța nehotărîre printr'aceste graçióse terțete, a căror corecțiune și eleganță va rĕmâné în vecĭ grea de imitat:

„Într'o grădină,
Lûng'o tulpină,
Zăriĭu o flóre ca o lumină.

„S'o taĭu, să strică!
S'o las, 'mĭ e frică
Că vine altul și'mĭ o ridică!"

[1]) Aceste versurĭ sunt dintre exemplele date de autor în Gramatica sa.

www.dacoromanica.ro

Cu tóte acestea, se vede că el nu cădea în tot-de-a-una într'aşa exces de consciinţă şi mai adesé nu sta mult la înduoïélă ca să culégă florile plăcerii; într'a sa locuinţă, plină de tótă înbilşugarea uneï vechï curţi boïerescï[1]), nobilul poet sciuse a se înconjura, cu o rafinare adevĕrat orientală, de tóte mulţumirile spirituale, de tóte desfătările simţurilor[2]). O mulţime de fete,

---

[1]) Casele de pe podul Mogoşóeï (calea Victorieï), în faça uliţeï Francese (strada Carol I), pe care le a prefăcut d-l Dimitrie Bellu, eraŭ ale luï Iănăkiţă Văcărescu.

[2]) Episcopul Grigorie al Argeşuluï, unul din ceï maï învăţaţï şi demnï de laudă călugĕrï, spunea că, pe când se afla cu locuinţa în mitropolie, fiind archimandrit, la un Pasce venind spătarul Iănăkiţă Văcărescu cu mare paradă la mitropolie ca să visiteze pe mitropolitul Dositeï, şi vĕḑêndu'l, cu dragoste l'a chiămat lúngă dînsul, l'a cercetat şi l'a întrebat tot de o dată de ce n'a venit nicï o dată a-casă la dînsul, când scie cât îl preçuïesce, ca pe toţï ceï ce sunt împodobiţï cu tóte darurile învăţăturei şi ale purtării înţelepţescï. Aşa, înduplecându-se, s'a dus într'o ḑi să'l găséscă şi ïată ce spunea bïetul călugĕr de atâta lux: „Dar când mĕ apropiaïu de „pórta cea mare, d'o dată mĕ opriïu, vĕḑuïu o mulţime de „ómenï înarmaţï cu tot felul de arme, Seimenï, Slujitorï, „Arnăuţï, Panduri; fel de fel de strigărï s'auḑeaŭ, tot d'o „dată resunând trûmbiţele, surlele şi tobele; mulţime de „caï, mulţï armăsarï nechezând, povolnicï, ïedecurï cu har„şale de sus pênĕ jos strălucind de aur şi de argint. Mĕ „strecuraïu cum putuïu pênĕ lúngă pórta scărei; acolo în„têmpinaïu pe alţiï, înarmaţï cu suliţe lungï, cu busdu-

www.dacoromanica.ro

tinere și gingașe nimfe și baiadere, îmbrăcate cu cele mai luxóse veșminte, cu rochiĭ de șaluri, și de sevaiŭ, cu iĭ de borangic și de zăbranic bogat cusute, îl slujeaŭ, unind pe lîngă serviciul casnic, și talentele desfătătóre al danțuluĭ, al cântăriĭ și al musiceĭ instrumentale. Noŭ Agamemnon el se înconjurase de o mulțime de Briseide. Nicĭ Tersitul nu lipsi petrecerilor sale și Pitulicea țiganca, bufon femeĭesc ce alerga pe atuncĭ prin casele boĭerescĭ, propunênd tutulor serviciile sale înlesnitóre, deștepta adesé rîsurile óspeților prin titlul familiar de *vere spătare!*, prin declarațiunile amoróse și prin cânticele de dor ce ea adresa veseluluĭ boĭer. O scriere curiósă din acea epocă, poema în versurĭ grecescĭ a unuĭ

„gane gróse, cu puscĭ, cu pistóle; tare spăimêntat pășiĭu „tot înainte, nevĕḑênd pe cine-va ca să mĕ opréscă, ajun„seĭu la ușa săleĭ ceĭ marĭ; acolo îmĭ străpunse vederile „lumina flacărilor de nisce mangale de tombak poleit; un „sunet plăcut de viorĭ, de naĭe, de tambure, amestecat cu „glasurĭ femeĭescĭ, dulcĭ și pĕtrunḑĕtóre, mĕ fermecară și „pare că îmĭ legară mânele și picĭórele în fére; nu maĭ „sciŭ cum d'o dată mĕ aflaĭu sculat răpede și, în fuga „mare, trecênd peste câte spuseĭu, abié am nimerit pórta „cea mare a curțiĭ și am mulțumit luĭ Dumneḑeŭ, cĕcĭ „m'am vĕḑut cu picĭórele slobode scăpat din asemené „ispite."

Aceste cuvinte ale smerituluĭ călugĕr ne daŭ o idee despre curtea ostășéscă a spătaruluĭ și despre interiorul desfătător al satrapuluĭ.

www.dacoromanica.ro

medic ce călĕtorise prin tot Orientul, ne desvĕluĭe pe scurt taĭnele aceluĭ traĭu de Padişah [1]).

Cu tóte aceste aplecărĭ fastuóse şi chĭar une orĭ destrămate, córda celeĭ maĭ delicate simţicĭunĭ nu lipsi din inima sa poetică. Duoĕ strofe de o formă simplă şi graţiósă, şi apoĭ şi duiósa elegie, *Amărîta Turturea*, pe care poesia poporană de mult a coprins'o în întinsul sĕŭ domen, destăinuĭescŭ simţimintele de adûncă durere ce se revĕrsară în inima luĭ Iănăkiţă, dupe morţile răpeţĭ şi succesive ale soţiilor sale d'ântêĭ. Transcriem aci pe rônd aceste douĕ poetice nestemate, în care cea maĭ aspră critică va avé fórte puţin de censurat :

„Amărîta turturea
Când rĕmâne singurea,
Cŏcĭ soţia 'şĭ a rĕpus,
Jalea eĭ nu e de spus.

---

[1]) Ἑρμηλος ἤ δημοκριθηρακλείτος Μηχαήλου τοῦ Περδικάρι ἰατροῦ. 1817, t. I, p. 19 :

„Ὁ Ἄρχων Βακαρέσκος μὲ εἶχε μυστικὸν
„καὶ σύμβουλον καὶ φίλον καί ὡς οἰκιακὸν,
„Ἐμὲ τὰς ἡδονές του, ἐμέ τὰ λυπηρὰ,
„Ἐμὲ τοὺς ἔρωτάς του μιλοῦσε φανερὰ,
„Ποὺ ἄσχημος κοκώνα τὸν φάνη, ἤ τρελὴ,
„τὶς φρόνιμος, τὶς σώφρων, τὶς εὔμορφος πολύ.
„Ὁποὶ ἀπὸ τας δούλας δὲν ἦτον ποταπὴ
„καὶ τὶς τὸν ἐντεστάθη, κ' ἐφάνη σκυθρωπὴ,
„Τὶ ἄρχων Γιαννακίτσας; νὰ ἔχῃ τὴν εὐχήν!
„Παρθένον ἀπ' τὰς δούλας δὲν ἄφινε ψυχὴν!
„Προτέρημα καὶ τοῦτο τραγὺν, ἀρχοντικὸν!
„καὶ ἴδιον ἀρχόντων πολλὰ εὐγενικῶν!"

www.dacoromanica.ro

„Cât trăiesce, tot jălesce
Și nu se mai însoçesce!
Trece prin florĭ, prin livede;
Nu se uĭtă, nicĭ nu vede.

„Și când șede căte-o dată,
Tot pe ramură uscată;
Umblă prin dumbrav'adûncă;
Nicĭ nu bea, nicĭ nu mănâncă.

„Unde vede apă rece,
Ea o turbură și trece;
Unde e apa mai rea,
O mai turbură și bea.

„Trece prin pădurea verde
Și se duce de se perde;
Sbóră pênĕ de tot cade,
Dar pe lemn verde nu șéde;

„Unde vede vênătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o veçă, s'o lovéscă,
Să nu se mai pedepséscă....

„Când o biétă păserică
Atât inima îșĭ strică
Încât doresce să móră
Pentru a sa soçióră,

„Dar eŭ, om de naltă fire,
Decât ea mai cu simțire,
Cum póte să 'mĭ fie bine?....
Oh! amar și vaĭ de mine!“

* * *

www.dacoromanica.ro

„La o'ntristare
Amară fórte
'ncât cel ce'o are
Să'şĭ róge mórte,
N'aĭ ce să facĭ!

„Nu'ĭ mângâĭere
Nicĭ e putinţă
Acel ce pere
Să'ţĭ dea credinţă;
Trebuĭ să tacĭ!“ [1])

Însfêrşit, să maĭ culegem dintre puçinele versurĭ rĕmase de la acest părinte al limbeĭ nóstre, o frumósă canzonetă de ton elegiac, unde se resfaçă o dulce şi mângâĭósă compătimire:

„Spune, inimĭóră, spune
Ce durere te rĕpune?
Arată ce te muncesce,
Ce bólă te chinuĭesce?

„Fă o cunoscută mie,
Ca să'ţĭ caut doctorie.
Te rog fă-mĕ a pricepe
Bóla din ce ţi se'ncepe?

„Arată, spune, n'ascunde,
Dă'mĭ un cuvênt şi'mĭ rĕspunde;
Spune, inimĭóră, spune
Ce durere te rĕpune?

Negreşit că tóte aceste micĭ floricele poetice aŭ fost scrise în câte un răpede moment de inspiraţiune şi că într'însele nu trebuĭe să căutăm silinţele unuĭ poet cu cuget de autor [2]). Pentru Iănăkiţă Văcărescu, musa era fecĭóra ce 'ĭ procura un minut de plăcere; omul politic, omul serios avea maĭ grave preocupaţiunĭ.

[1]) Acéstă poesie figuréză printre modelele de versificaţiunĭ date în gramatica autoruluĭ.

[2]) Maĭ multe din aceste poesiĭ aŭ fost publicate cu modificaţiunĭ, în deosebitele volume de cântice ale luĭ *Anton Pann.*

www.dacoromanica.ro

Spătar, în al duoĭlea rônd sub Nicolae Vodă Caragé, el gătesce Turcilor un pod pe Dunăre la Brăila şi le adună zaherea la Silistra[1]); dar peste un an, 1783, august, vine Domn Michail Suţu şi, la 2 iunie, 1784, acesta îl face vistier pentru a cincea óră şi atuncĭ âncŏ el pregătesce provisiunĭ şi face un pod la Silistra pentru óstea otomană ce avea să încépă răsboĭul cu Austria[2]).

La 1786, Pórta, dupe un capriciŭ a luĭ Capudan-paşa, întrerupe şirul prinçilor aleşĭ din Fanar şi trămite Domn ţĕreĭ Românescĭ pe un tălmaciŭ ce fusese simplu pescar în insula Poros, Nicolae Mavrogheni. Acéstă infracţiune la regulele urmate acum de şépte-ḑecĭ de anĭ, produce o mare indignaţiune printre boĭeriĭ românĭ şi, cu tóte că Iănake Văcărescu e numit îndată (1787, ianuarie), din vistier, dvornic[3]), el ânsĕ nu póte suferi pe acest „om prost şi la fire şi la gêndire şi la simţire“[4]). Ura luĭ e aşa de neîmpăcată încât când, în memorialul sĕŭ, vine vremea ca să vorbéscă despre dînsul, el începe spunênd[5]):

„Mavrogheni sosind în ţéră dete pricină tuturor a rĕmâné încremeniţĭ dupe ce l'aŭ vĕḑut *ektrom* séŭ poznă

[1]) Ist. împĕr. Otom. Mns. p. 270.
[2]) idem, p. 223.
[3]) idem. p. 226.
[4]) idem. p. 227.
[5]) idem.

www.dacoromanica.ro

a țĕreĭ asemené. Ce să povestesc cu faptele și lucrările acestuĭa? fiindu'mĭ și rușine să le ĭeaŭ în condeĭu; de aceĭa și le las la ceĭ ce scriŭ analele Domnilor ca să facă acéstă ostenélă dupe datoria la care s'aŭ supus."

Cu tóte acestea el urméză a povesti întêmplările răsboĭuluĭ în care întreprinzĕtorul Mavrogheni îșĭ are și el un rol însemnat, dar nu încetéză a'ĭ critica faptele și a plânge relele ce el a adus peste țéră [1]):

„În multe rônduri 'ĭ am arătat aceste stricăcĭuni ce le pricinuĭa și la devlet și la țéră; dar cuĭ să ĝic?"

Desgustul și mânia Văcărescului ajungŭ pênĕ la desperare.

Dar să întrerupem cursul acestor nevoĭ politice, care vorŭ arunca viața sa într'o nouă fasă de turburărĭ, și să ne oprim, în anul 1787, la tipărirea uneĭ scrierĭ însemnate a luĭ. La acest an a eșit de subt tipar cartea întitulată :

„*Observațiĭ séŭ băgărĭ de sémă asupra regulilor și orônduĭelelor Gramaticeĭ Rumânescĕ, adunate și alcătuite acum ântêĭ de dumnialuĭ Ianake Văcărescul, cel de acum dikeofilax bisericeĭ ceĭ marĭ a Rĕsărituluĭ și mare vistier a prinçipatuluĭ Valahieĭ; se hărăzesce de însușĭ la pré cinstitul, sfinţitul de Dumneĝeŭ ĭubitor episcop sfinteĭ episcopiĭ Rômniculuĭ, Kyr Filaret. Tipărite cu porunca*

[1]) Istor. împ. otom. Mns. p. 232.

www.dacoromanica.ro

și blagoslovenia sfinții sale acum, în Domnia pré înaltuluĭ și pré luminatuluĭ prinț̦ip a tóteĭ Ungro-Vlahieĭ Nicolae Mavrogheni Voevod. În arhieria sfinț̦ituluĭ și alesuluĭ de Dumnedeŭ mitropolit și arhiepiscop a ț̦ĕreĭ, Kyr Grigorie. La lét 1787, în tipografia sfinteĭ episcopiĭ a Rômniculuĭ, de Georgie Popa Costandin tip. Rômniculuĭ."

In acelașĭ an apărea, „*tympărită acum întru „al duoĭlea rônd, în Viena Austrieĭ, la Iosif „noblu de Burț̦bek, împĕrătescul și crăiescul al cur-„ț̦iĭ tipograf și bibliopol,*" o a duoa ediț̦iune din aceĭașĭ scriere, dar fără de precuvêntarea adresată către episcopul Rômniculuĭ Filaret. Ânsĕ, atât acest personagiŭ cât și dedicaț̦iunea cărț̦iĭ, aŭ importanț̦a lor. Maĭ ântêiŭ acest Filaret, om luminat și ĭubitor de ț̦ĕră, odinióră archĭereŭ sub titlu de *Mireon*, se alesese episcop la 1780 și urmase cu stăruință tipărirea Mineelor românescĭ pe care el, cu predecesorul sĕŭ episcopul Chesarie, le tradusese în limba pămênténă [1]). Întórcerea succesivă a cărț̦ilor bisericescĭ pe limba națională de la Mateĭu Vodă Basarab în cóce, are o însemnătate mare în istoria literară a limbeĭ nóstre. Acestuĭ vrednic de laudă cleric închină Iănăkiță scrierea sa și dedicaț̦iunea este prin sineșĭ o laudă elocuentă a episcopuluĭ și o destăinuire pe

[1]) Istoria bisericéscă tradusă românesce de *Alex. Génoglu-Lesviodax.* Bucurescĭ, 1845, p. 437.

www.dacoromanica.ro

scurt a ideilor măreţe ce mişcaŭ sufletul autoruluĭ. Reproducem părţile maĭ însemnate dintr'însa:

„.... Şi la cine altul se cuvine a se arătare meşteşugul cuvêntul decôt la îndreptătorĭul de cuvênt adevĕrat? Şi la ce alt se póte cerca metalul auruluĭ şi argintuluĭ decôt la pétră cea cercătóre? Dumneḑeĭéscă providenţă care te-aŭ povăţuit spre rîvna acesteĭ învredniciriĭ, de a fi adică îndreptătorĭu de cuvêntul adevĕruluĭ sĕŭ, te aŭ gătit maĭ înainte ca pe un vas priimitorĭu de acest maĭ presus de tot cuvêntul firesc dar, împodobindu-te şi cu sciinţa cuvêntuluĭ firesc şi, (séŭ pentru cŏcĭ eraĭ împodobit cu sciinţa cuvêntărĭĭ firescĭ, te aŭ făcut îndreptătorĭu şi cuvêntărĭĭ ceĭ peste fire, séŭ pentru cŏcĭ te aŭ ales a fi îndreptătorĭu cuvêntărĭĭ ceĭ peste fire, te aŭ împodobit şi cu sciinţa cuvêntuluĭ firesc), acum eştĭ îndreptătorĭu şi al unuĭ cùvênt şi al altuĭa.

„Decĭ un bine-credincĭos al acestuĭ cuvênt ce propoveduĭescĭ, care póte s'aŭ amăgit socotind că aŭ alcătuit un meşteşug al cuvêntuluĭ grămăticesc prin care să pótă dobêndi şi sciinţa cuvêntuluĭ firesc, la cine se cuvine să'l aducă? la cine să'l cerce? şi la cine să'l hărăzéscă altul decôt la cea întru tóte vrednicie a ta?

„Dar când şi Gramatica acésta, séŭ maĭ bine să ḑic *Observaţiĭ asupra idiotismeĭ limbeĭ nóstre* în starea ce se află acum, dupe regulile grămăticescĭ, nu este de altă limbă ce fieşceşĭ care nu aŭ côte puçine gramaticĭ, ci este de limba Rumânéscă ce nu are în starea eĭ nicĭ una pênĕ acum, limba patrieĭ nóstre, prin care cuvêntăm, limba cu care ne închinăm mareluĭ Dumneḑeŭ, proslăvind întru închinăcĭunea Treimiĭ ceĭ de o fiinţă, limba cu care cuvêntând petrecem vieţuirea acéstă vremelnică şi nădĕjduind dobêndirea aceĭ statornice, ne străduim a o câştiga.

„Şi către acestea, când urméză ca şi acéstă grama-

www.dacoromanica.ro

tică să'şĭ ĭea începutul sĕŭ din Mehedinți și Romanați, ĭarăși de eparchia sfinției tale de unde aŭ început a i se zămisli, aŭ a nu fire, aŭ perdania eĭ, ce maĭ rĕmâne să facŭ alt decôt la ĭubitorul de cuvênt și fericitul tĕŭ suflet să o hărăzesc?

„Sciut este la sciința sfinției tale că marele acela Traian împĕratul Romanilor dupe ce, nesuferind a maĭ plăti tribut și a da dajde la craĭul Dachilor, care âncŏ de la Domețian rĕmăsese în regulă și dupe ce aŭ venit aicĭ în douĕ rônduri în crăia Dachilor și aŭ trecut apa Istruluĭ séŭ a Dunării pe trecerea cea de pétră ce ese în județul Mehedinților, a căria se vede rĕmășița stîlpilor și pênĕ astădĭ, la anul 104 de la Christos, trecênd prin țéra Rumânéscă și supuindu-i-se țéra acésta,..... la al duoilea bătălie și răsboĭu aŭ perit craĭul Dechebal, a căruĭa 'ĭ aŭ adus capul la Roma și 'ĭ aŭ supus crăia la scripturile Romaicescĭ și dupe ce s'aŭ și numit Dachicu....., voind să'şĭ facă stĕpênirea ohavnică și fără nicĭ o îngrijare, aŭ adus mulțime de Latinĭ și Italienĭ aicĭ, și dintr'aceĭa, ceĭ ce s'aŭ aședat întru sĕlășluire aicĭ, ântêĭ aŭ coprins județul Romanaților, care le pórtă și numele și pênĕ acum și din preună cu acela și cele-l-alte ale creștinesceĭ tale eparchiĭ; apoĭ s'aŭ întins și în cele-l-alte și în Transilvania și în Moldavia și spre ținuturile Timișvaruluĭ și pe marginile Ungarieĭ și pe apa Tiseĭ în sus, în tótă crăia Dachilor.....

„Ar fi lucru de mirare, și îl póte socoti fiesceșĭ-cine, cum în vreme de 1681 de anĭ, a nu se afla vre un om ca să grijască să coprindă starea limbeĭ prin mijlocul a vre uneĭ grămăticĭ și să adune terminiĭ filosoficĭ prin vre un Dicționar ca să pótă tălmăci cu înlesnire cărțile de sciință în limba Rumânéscă și să nu maĭ pue în ostenélă pe locuitoriĭ acestor eparhiĭ ce vorŭ pohti să fie scriitorĭ de sciințe și filosofie, ca să învețe altă limbă străină, întru care să le afle acestea.....

www.dacoromanica.ro

„De aceĭa și cugetând să aduc și acéstă limbă a nóstră în sistemă grămăticéscă dupe starea ce se află acum și socotind că aŭ a nu fire séŭ perdania eĭ cea dinceput din eparhia sfinției tale s'aŭ zămislit, ĭubiriĭ tale de Dumnedeŭ se cuvine să o hărăzesc, ca ĭarăși întru acea eparhie zămislindu-se, de acolo să i se facă și nascerea și crescerea în cele-l-alte părți, precum și a nu fire dupe dreptate și cuviință.

Înțelepte părinte! am ostenit ostenind și am obosit străduindu-mĕ, nu ca să facŭ gramatică, ci numaĭ băgarĭ de sémă asupra gramaticeĭ limbeĭ nóstre. Un dumnedeĭesc părinte și dascăl bisericesc (marele Vasilie) m'aŭ supus întru acéstă trudă cu a mĕ face vinovat când nu voĭu face un bine ce aș puté, întocmaĭ ca cum aș fi făcut rĕul ce este vĕdut. Un filosof latin (Seneca) 'mĭ aŭ dat în tot moment inimă și curagĭu dicêndu'mĭ: *nicĭ un lucru nu este greŭ a se birui de către lucrarea îndeșită și cu tărie, și de către silința cea cu scumpătate.* De câte orĭ am luat condeĭul să scriŭ, de atâtea orĭ am și hotărît să mĕ părăsesc de acéstă epiherimă grea și dupĕ ce am sosit la acéstă stare, nu pociu ĭarăși să numesc Gramatică acéstă alcătuire, fără de numaĭ Băgarĭ de sémă asupra idiotismeĭ limbeĭ nóstre spre regulile grămăticescĭ; de am a cădé în vină cŏcĭ am făcut, un om plin de amathie și nesciință, acéstă îndrăznélă să scoț acest-fel de carte în vedélă, învinovățirea 'mĭ este ĭubirea patrieĭ, a vecinătățiĭ și a Rumânilor ce vorbescŭ cu acéstă limbă, și sunt gata să'mĭ ĭeaŭ de la aceștia pedépsa dupe vina mea. Să nu se mire sfinția ta de acéstă propunere și să o socotéscă dór ca un ritorism. Te încredințez că însuși simpatrioțiĭ meĭ vorŭ să'mĭ găséscă la acéstă alcătuire metahne și greșelĭ; când ânsĕ? — Dupĕ ce se vorŭ face dintr'acésta, destoĭnicĭ, (și să'ĭ învrednicéscă Dumnedeŭ prin blagosloveniile sfinției tale); și atuncĭ le voĭu da pe un filosof latin (Salustie) să le

www.dacoromanica.ro

rĕspunḑă că *arhistratigul se împărtășéză de slava ce dobêndescŭ ostașiĭ luĭ biruind*, ĭar și de nu vorŭ vré să'l auḑă și vorŭ pofti ca să priimesc a fi biruit, la tóte sufletul meŭ se mulțumesce, și de am greșélă, se va desfăĭma și un filosof grec din ceĭ vechĭ (Tales) care m'aŭ învățat să morĭu pentru patrie.

Întêmplarea și norocul de multe orĭ face aceĭa ce nu póte face timpul și vremea. Unde puteam găsi duhovnic ĭerarh ca să judice în taĭnă și nu de față? și acela plin de învățătură să pótă judica gramatică? și acela episcop Rômniculuĭ, a eparhieĭ de unde s'aŭ perdut a fire a gramaticeĭ, care să voĭască să'ĭ dea începerea de acolo? acela destoĭnic a'mĭ îndrepta greșelile? acela îndreptătorĭu la câte am trecut cu vederea? Unde puteam găsi vremea a unuĭ mitropolit și arhiepiscop al țĕreĭ, ĭubitorĭu de a vedé lucrurĭ de folos patrieĭ?..... Unde puteam găsi prinçip sîrguitor de cele de folosul patrieĭ? ..... Unde puteam găsi frați boĭerĭ care să nu 'mĭ judice îndrăznéla, ci să'mĭ laude rîvna?..... De aceĭa și fericesc momentele ce aducŭ atâté îndestulărĭ nenădĕjduite în vreme, și de aceĭa, aducênd acéstă ostenélă a mea în mâĭnele sînțenieĭ tale, a unuĭ judicătorĭu întocmaĭ următorĭu numeluĭ propriŭ, și împodobit cu tóte cele ce sunt trebuincĭóse spre înfăçișarea acesteĭ cărți. Mĕ rogŭ întru Christos, fiĭ sîrguitorĭu a fi acésta începere de învățătură, ĭar nu de priveliște, de trecere de vreme, și eŭ ĭarăși mĕ aflu în osêrdie ca să aduc, de voĭu avé viéță, și un *Dicționar* la vedere; ĭar de nu mĕ voĭu învrednici, las clironomĭ și pe fiĭ meĭ ceĭ trupescĭ și pe fiĭ meĭ ceĭ gramaticescĭ ca să clironomiséscă dragostea, rîvna și silința mea cea pentru binele, cinstea și folosul simpatrioților și a Patrieĭ."

Posteritatea căria Văcărescu încredințéză cu atâta ardóre lucrările la care el a pus cea d'ân-

www.dacoromanica.ro

têĭ pétră, a profitat, putem ḑice, dintr'însele și a lărgit cercul lor; dar meritul întemeitoruluĭ e maĭ presus de or ce dobêndirĭ posterióre. Tocmaĭ pe când învățata Transilvanie, cu latiniștiĭ eĭ Petru Maior, Samuil Klain și atâțea părinți aĭ limbisticeĭ române, abié începŭ a aduce prin tipar cercetările lor la lumină[1]), Iănăkiță se silesce și dînsul a determina regulile confuse ce cârmuĭescŭ acéstă limbă âncŏ în pruncia sa; el face maĭ mult, cŏcĭ simțind că cel d'âncêĭ pas al limbelor spre cultură și armonie, este poesia, el se încércă a da regulĭ prosodieĭ românescĭ și, profitând de cunoscința maĭ multor limbĭ ce el dobêndise, maĭ nainte de tóte, dă un resumat instrucriv despre istoria poeticeĭ, exprimându-se la începutu'ĭ într'astfel[2]):

„Poesia este fórte vechie, precum se vede de la Grecĭ, Arabĭ, Perșĭ, âncŏ și Evreĭ și Chaldeĭ.

Grecĭĭ aŭ obicĭnuit fórte mult poesie, și puind ostenélă, aŭ aflat multe feluri de chipurĭ a alcătui versurĭ cu mare meșteșug, cum se vĕdŭ. Âncêĭ le aŭ obicĭnuit spre laude dumneḑeĭescĭ; dupe acéstă și spre laude ome-

[1]) Gramatica română a luĭ *Samuil Klain* séŭ *Micu* a fost tipărită, cu litere latine, cu vre-o câți-va anĭ maĭ nainte, 1785. Este ânsĕ învederat că Iănăkiță n'avea nicĭ o cunoscință despre dînsa, cŏcĭ nu o pomenesce de loc nicĭ măcar prin alusiune. Tipărirea lucrărilor luĭ Petru Maior, Paul Iorcovicĭ, Molnar, Cichindél și alțiĭ rĕmâne totușĭ posterióră publicărilĭ gramaticale a Văcăresculuĭ.

[2]) Ediținea de la Viena. 1787. p. 155.

www.dacoromanica.ro

nescĭ şi spre istoriĭ, comodiĭ, opere şi verĭ ce alt, cum aŭ scris întru acésta, lăudaţiĭ Aristofan, Isiod, Evripid, şi vestitul Omer şi mulţĭ alţiĭ.

Latiniĭ aŭ urmat la acésta întru tóte Grecilor, precum se vĕdŭ, lăudatele şi frumósele alcătuirĭ ale luĭ Ovidie şi Virgilie şi altora din ceĭ nouĭ şi pênĕ astădĭ.

Italieniĭ, Françesiĭ, Ispanioliĭ şi alţiĭ, ce li se trage limba din limba latinéscă ca nisce pêraĭe, precum şi acéstă a nóstră Rumânéscă, n'aŭ obicĭnuĭt a face versurĭ cu numere pe picĭóre ca Greciĭ şi Latiniĭ şi eŭ nu bănuĭescŭ a fi pricina alta decât neaverea de multe litere vocale.

Eŭ, măcar că sunt dator să urmez întru tóte meşteşuguluĭ şi obiceĭuluĭ acestor limbĭ ce'l aŭ la poesie, fiind poesia acestora şi dulce şi frumósă, dar în vreme ce suntem îndestulaţĭ şi de multe litere vocale şi diftongĭ, rîvnescŭ să arăt şi vre o câte-va chipurĭ de versurĭ cu numĕr de picĭóre, dorind a urma şi celor duoĕ maĭ sus arătate limbĭ, din carile avem începutul şi cu acésta, ca să arăt şi evlavia cea dupe datorie ce are limba nóstră la acelea."

Ne oprim la aceste cuvinte, cĕcĭ într'însele găsim cea maĭ netăgăduită dovadă de aplecarea poetuluĭ către elenism, tendenţă pe care am denotat'o la început ca generală în tótă literata familie a Văcărescilor şi pe care părintele eĭ o enunţă într'un chip aşa de puţin înduoĭos. Tabelul istorieĭ poetice urméză cu caracterisarea Italienilor şi Francesilor şi se sfêrşésce cu aceste cuvinte :

„Tóte versurile acestora, afară de mijlocul alcătuirĭĭ lor ce nu'l póte urma fiesce'şĭ cine, afară de arătarea

www.dacoromanica.ro

cea însufleţită a istorieĭ ce o daŭ la toţĭ prin urechĭ ca prin ochĭ, afară din regulile construcţioneĭ şi ortografieĭ, meşteşugul este :

1[lu] A se păzi cursul cităturuĭ, avênd apăsările cu regulă tot un fel a unuĭ vers cu altul, cum ₫icŭ Arabiĭ, *vèsin* şi *usul;* acesta este la Grecĭ numĕrul cu picĭóre, ânsĕ meşteşugit fórte, cum vom arăta.

2[le] A se păzi construcţionea şi ortografia şi noĭma pe deplin.

3[le] A se face tăierile termenilor cele cuviincĭóse şi obicĭnuite.

Iar chipurile potrivireĭ lor la sfêrşit, măcar că arătăm vre-o câte-va versurĭ pentru pildă, dar póte un poet, dupe orônduĭéla şi regulile gramaticeĭ alcătuind să facă şi alte multe chipurĭ, păzind câte am arătat pentru acésta."

Apoĭ printre deosebitele modeluri de versificaţiunĭ unde alătură strofe cu felurite mĕsurĭ, el pune şi aceste şése versurĭ în care, dupe ce a caracterizat cu seriositate gramatica şi scopul eĭ, sfêrşesce printr'o glumeţă invitare către cititorĭ :

„Gramatica e meşteşug ce'arat' alcătuire,
Şi toţĭ printr'însa potŭ afla verĭ ce povăţuire,
Şi scrie ăncŏ într'ales cu regulĭ arătate,
Pe toţĭ învaţă d'a le sci fără greşélă tóte,
Şi versurĭ înmeşteşugite învaţă d'a se face.
Siliţi-vĕ a o'nvăţa!... séŭ faceţĭ cum vĕ place."

D'arŭ urma toţĭ ómenĭĭ, şi maĭ ales juna poraţiune a scólelor, acéstă din urmă povaţă a glumeţuluĭ poet, negreşit că fórte puţinĭ arŭ învăţa *meşteşugul ce arată alcătuire.* O, Iănăkiţă

www.dacoromanica.ro

Văcărescule! d'arŭ sci copii românĭ că tu maĭ întêĭ le aĭ inventat acea ĭasmă a gramaticeĭ cu care dascăliĭ îĭ muncescŭ atâta, ce blăsteme nu te arŭ maĭ blestema? şi noĭ ânsĕ, maĭ puçin inocenţĭ decât dînşiĭ, îţĭ aducem laure ca părinteluĭ Gramaticeĭ române!

Să lăsăm ânsĕ acum în urmă lucrările literare, care'şĭ aŭ avut şi ele locul în trecuţiĭ câţĭ-va anĭ de linişte; sgomotul războĭelor vine să întrerumpă pacĭnicele ocupaţiunĭ ale vorniculuĭ Văcărescu, şi să aducă luĭ şi ţĕreĭ nuoĭ frĕmêntărĭ.

La ianuarie 1788, Austriacĭĭ începŭ războĭul în contra Porţiĭ[1]). Mavrogheni, nerăbdător a arăta slujbă Turcilor şi ĭubitor din fire al armelor, vru îndată să intre însuşĭ în luptă cu oştirile cesaricescĭ; în zadar Văcărescu se cercă a potoli aceste neastêmpărate dorinţe, a arăta principeluĭ că întreprinde fapte mult pré îndrăzneţe şi al căror sfêrşit póte să compromită sórta ţĕreĭ; atuncĭ negreşit el repetă cuvintele :

„A socoti că póte
Un om să facă tóte
Orĭ câte va gêndi,
Nu'ĭ duh de istecĭune
Nicĭ semn de'nţelepcĭune
Şi n'o va dobêndi."[2])

[1]) Ist. împĕr. otom. Ms. p. 234.
[2]) Din exemplele date în Gramatica autoruluĭ.

www.dacoromanica.ro

Cu tóte aceste poveţe, ambiţiunea órbă d'a deveni seraskier al oştiriĭ otomane întuneca orĭ ce cuvênt dinainte luĭ Mavrogheni. Cunóscem din cele maĭ sus arătate tendenţa binevoitóre a Văcăresculuĭ către Austriacĭ; de altă parte scim ĭară că el era fórte credincĭos Porţiĭ; dar din purtarea sa ne putem convinge că el avea maĭ cu sémă în vedere binele şi folosul patrieĭ sale.

D[l] Vaillant[1]) a dat rĕsunet vitejiilor luĭ Mavrogheni, împresurând cu o aureolă mincinósă de patriotism românesc pe pescarul Poriot; d[luĭ] scrie cu un ton emfatic: „Mavrogheni adună pe boĭerĭ şi, dupe ce citi fermanul Porţiĭ: — Boĭerĭ, le ḑice, ĭată vrăjmaşul; déca sunteţĭ obosiţĭ de cotropirĭ, la arme şi călărĭ! — Aceştia, puçin dedaţĭ cu aşa exerciţiĭ, se scusară care cu inexperienţa, care cu haĭnele sale, ceĭ maĭ mulţĭ cu demnitatea lor.“ Acestea sunt vorbe pompóse, dar rĕŭ cugetate; ce aŭ, într'adevĕr a face, când vom căuta lucrurile serios, serviciile către Turcĭ ale unuĭ Grec fantastic şi devotat Porţiĭ, cu vechile lupte ale Românilor pentru neatêrnarea lor? Mavrogheni nu póte fi privit ca un eroŭ cu ideĭ măreţe de liberare, ci numaĭ ca un ambiţios cu o bravură nesocotită.

Într'adevĕr ce folos puteaŭ trage Româniĭ din părtenirea lor la asemené lupte între Pórtă

[1]) *Vaillant*, La Romanie. Paris, 1844, t. II, p. 255.

www.dacoromanica.ro

și Austria? Politica cea mai sigură pentru dînșii, de câte ori n'aŭ avut ceva să câștige în propriul lor avantagiu, a fost d'a nu lua nici o parte la aceste războĭe ale Turcilor cu puterile vecine. O neutralitate, mai ales armată, le ar fi putut însuși tot de-a-una un fel de arbitragiu, mai folositor țĕreĭ decât resultatele înduoĭóse ale unuĭ războĭu compromițĕtor și, în ori-ce cas, fără folos pentru dînșii.

Acésta o presimțise Iănăkiță Văcărescu, dar vĕdĕnd că faptele luĭ Mavrogheni luaŭ un curs cu totul contrariŭ, descuragĭat și mâhnit, el ceru a se retrage din funcțiunĭ și din țéră:

„Eŭ vĕdĕnd că s'aŭ început un războĭu ca acesta, și obláduitor țĕreĭ nóstre ĭaste Mavrogheni, m'am prostit de dregĕtoria ce aveam pentru ca să nu fiŭ amestecat în faptele mai sus-numituluĭ, fiind de tot netrebnice.[1])

Așa vĕdĕnd și neputênd să'l mai sufer și mai vîrtos temêndu-mĕ ca să nu'mĭ arunce și vr'o năpaste, precum a aruncat la mulți nevinovați ca să'ĭ jăfuĭască și la mulți pe care'ĭ avea pismă, cĕcĭ îĭ surghĭuniia cu cartea luĭ la cetatea Gĭurgĭuluĭ, 'ĭ am arătat că eŭ nu pociu într'aceste vremĭ ca să seḑ aicĭ în țéră, temêndu-mĕ de cele împotrivă și am cerut ca să'mĭ dea voie să merg la Çarigrad cu casa mea, mai vîrtos că soția mea este çărigrădéncă. El, și pohtea să lipsesc de aicĭ, dar nu voĭa să merg la Çarigrad, unde îmĭ făcu *provlimă* ca să mĕ duc peste Dunăre la un serhat, de o cam dată (așa îmĭ ḑicea), pentru ca să nu céră și alțiĭ ca să mérgă la

[1]) Istor. împĕr. otom. Mns. p. 230.

www.dacoromanica.ro

Çarigrad, vĕḑêndu-mĕ pe mine, şi făgădui că de acolo, or când voĭu vré să'mĭ trămiţ casa la Çarigrad, o va trămite cu cheltuĭala luĭ şi eŭ să viŭ lûngă dînsul. Eŭ şi mĕ mulţumeam să lipsesc odată de a'l maĭ vedé şi să merg unde mĕ voĭu duce, am ales Nicopoia, numaĭ cŏcĭ sciam mintea şi înţelepcĭunea luĭ Selim aga Varnadi-Sade, Se maĭ afla trămişĭ acolo zălog treĭ boĭerĭ, Ianake dvornicul Moruz, Scarlat logofĕtul Ghika şi Tudorake paharnicul Guliano. Cu mergerea mea aŭ maĭ trămis Mavrogheni şi alţĭ boĭerĭ, pe banul Nicolae Brâncovénu, pe Dumitraşcu dvornicul Racoviţă, pe Manolake dvornicul Creţulescu, pe Costake Ghika logofĕtul, pe Dumitraşcu Fălcoianu clucerul şi pe stolnicul Alexandru Farfara.[1])

„Duoĕ lucrurĭ cugetase Mavrogheni pentru trămiterea acestor boĭerĭ: unul, ca să arate la Pórtă, când va fi împrilejire de vreme, că aceştĭ boĭerĭ aŭ avut coris-

[1]) De acéstă exilare a maĭ multor boĭerĭ vorbesce astfel şi *Fotino*, trad. de G. Sion. t. II. p. 175.

„La 3 august 1787 s'a declarat războĭu între Pórta „otomană şi Rusia şi în primăvéra anuluĭ 1788, vizirul „Iusuf-paşa a plecat cu mare putere asupra locurilor din „sus. Atuncĭ şi Nicolae Vodă găsi ocasiune ca să se lege „de boĭerĭ. Sub pretext că eraŭ hainĭ şi necredincĭoşĭ „către Pórtă, îĭ închidea şi, amenințându'ĭ cu mórtea, îĭ „storcea de parale. Pre fraţiĭ Brâncovenĭ, Nicolae şi Ma„noil, pe fraţiĭ Ghiculescĭ, Constantin şi Scarlat, pe Di„mitrie Racoviţa, pe Ión Moruz şi pe Ión Văcărescu cu „fiul sĕŭ Alexandru, 'ĭ aŭ exilat cu firman împĕrătesc la „insula Rodos, pe bĕtrânul mare ban Până Filipescu cu „duoĭ fiĭ aĭ sĕĭ, Nicolae şi Constantin, 'ĭ aŭ exilat la mŏ„năstirile Sfântuluĭ munte (Ianake Văcărescu ḑice la Me„teore); ĭar familiile lor le a trămis la Constantinopol, „şi pe altele peste Dunăre în Bulgaria."

www.dacoromanica.ro

pondență cu Nemțiĭ și cu Muscaliĭ maĭ înainte și pentru ca să nu'ĭ aducă în țéră într'aceste vremĭ, de aceĭa 'ĭ aŭ trămis zălog acolo; și altul, că de va vrea să întórcă în țéră vre unul dintr'aceștia, să'l întórcă cu multă luare de banĭ, precum aŭ și făcut în urmă dvornicul Greceanu, căruĭa îĭ trămisese soția la Nicopoie și pentru ca să o aducă înděrĕt dupe rugăcîunea sa, 'ĭ aŭ luat *ruşfet* (dar) talere 10,000; [1]) eŭ am cerut în multe rônduri ca să'mĭ dea voie să'mĭ trămiț soția la Çarigrad, socotind că voĭu merge și eŭ împreună, cŏcĭ pe mine singur m'aŭ chiămat de multe orĭ la Bucurescĭ, fără de a'mĭ cere banĭ, fiind că avea *ipolipsis* la mine. Eŭ ânsĕ, despre o parte vĕdênd dragostea întru care mĕ avea Selim-paşa....., despre altă parte, ne putênd suferi să maĭ vĕd pe Mavrogheni, n'am vrut să viŭ ci am ședut acolo, de la martie pênĕ la octomvrie". [2])

In rĕgazul monoton și trudnic al exiluluĭ, activitatea luĭ Iănakiță nu putea să se înmóiă; lipsit de treburile politice, de mulțumirile sufletescĭ ce ocupară viéța luĭ trecută, el căută mângâĭerea într'o lucrare seriósă, și începu scrierea întitulată:

„*Istoria a pré puternicilor împĕrațĭ otomanĭ „adunată și alcătuită pe scurt de dumnialuĭ Ia„nake Văcărescu, dikeofilax a bisericeĭ ceĭ marĭ*

[1]) Dl Stefan Greceanu, posesorul acestuĭ preçios manuscript, crede că, cu ocasiunea acesteĭ înturnărĭ în țéră a vorniceseĭ Elena Greceanca, s'a adus aicĭ și manuscriptul, care a fost urmat maĭ târdiŭ de către autor, rĕmânênd în casa Grecenilor.

[2]) Istor. împĕr. otom. Mns. p. 235 et sq.

www.dacoromanica.ro

„a Rĕsăritului și spătar al Valahiei, începêndu-se „în vremea pré luminatului împĕrat sultan Abdul-„Hamid I, la velétul hegĭret 1202 și Mântuitoru-„luĭ 1788, în Nicopoli a Bulgarieĭ și s'a sĕvêrșit „în ḑilele pré pucerniculuĭ împĕrat sultan Selim III, „la velétul 1794 și 1208, în luna luĭ Șeval.“ [1])

Cu ce îndemn, cu ce mijlóce aŭ fost compusă acéstă carte âncŏ netipărită la 1860, autorul ne o va spune în precuvêntarea sa, care este tot de-o-dată o pagină caracteristică pentru viața, simțimintele, aplecările și studiile sale; într'însa vom vedé pe scriitorul afectând modestia în bilșugul cunoscințelor, pe bărbatul nepregetat suferind cu greŭ silita sa nelucrarea, pe patriotul român ducênd cu mâhnire păsul țĕreĭ sale sfâșiate. Iată cum se exprimă Văcărescu:

„Mulți din ceĭ ce aŭ vrut să scrie istoriĭ dupe vremĭ, séŭ maĭ vîrtos din ceĭ ce aŭ rîvnit a înoui cele scrise de alțiĭ maĭ de înainte, fiind îndestulați de darurile sciințeĭ, 'șĭ aŭ împodobit condeĭul cu înfrumusețate alcă-

[1]) Acesta este manuscriptul citat adesé pĕnĕ aci și care e legat în duoĕ micĭ volume; în cel d'întêĭ se află partea I și începutul părțeĭ a II; în cel d'al duoilé urméză partea a II-a, întreruptă la faça 277. Scrisórea e fórte citétă și se vede a fi din altă mână, iar *vĭerșurile* intercalate și unele note pe marginí, sùnt făcute de mâna autoruluĭ, cum se vede din asemuirea lor cu textul orinal al Gramaticeĭ ce este în posesiunea d-luĭ Ión Văcărescu.

www.dacoromanica.ro

tuirĭ, strălucite şi de furme ritoricescĭ, şi de meşteşuguriĭ gramaticescĭ, şi prin mijlocul acestora aŭ putut a birui şi firésca înlenevire ce'a spre citanie a celor maĭ mulţĭ, a aţiţa şi pohta cea de multe sciinţe a celor maĭ lăudaţĭ şi cu acésta pe toţĭ iĭ aŭ îndemnat a le citi de îndeşite orĭ şi a dobêndi folosirile cele ce se nascŭ din istoriĭ. Iar eŭ, aflându-mĕ desbrăcat de veşmênturile darurilor sciinţeĭ şi condeĭul meŭ fiind numaĭ abié putut a se ţiné în degetele nedĕstoĭnicieĭ mele, nicĭ se cuvenea să'l povăţuiescŭ spre a împleti alcătuirĭ depărtate de dulcéţa aceĭa, fără care istoriile scriindu-se, deosebĭ că nu pricinuĭescŭ vre-o folosire, supĕră âncŏ şi auḑul şi maĭ vîrtos acelor ce firesce nu sûnt statornicĭ a suferi cu răbdare prelungirea citanieĭ. Ânsĕ acum, la velétul 1788, aflându-mĕ strămutat cu lŏcuinţa spre vreme în cetatea Nicopoliĭ din crăia Bulgarilor, de lumescile furtunĭ ale întêmplărilor şi de multele feluri de răzbóĭe ce desĕvêrşit aŭ turburat tótă liniştea patrieĭ mele, unde şi despre o parte, aflându-mĕ lipsit de tóte trecerile de vreme cele veselitóre de suflet şi afundat în valurile întristărilor pentru patimile ce suferă ĭubiţiĭ meĭ simpatrioţĭ, ne putênd eŭ acum afla vre un mijloc spre a le tămădui; despre altă parte fiind şi de multe orĭ întrebat, ce împĕrat aŭ supus Bulgaria şi Nicopoli, la *sangécul* (stégul) otomănicesc, fără vrednicie m'am îndemnat a scrie o adunare istorică a pré puternicilor împĕraţĭ otomanĭ, pe scurt alcătuită, arătând de când şi cu ce mijloc aŭ luat acéstă stĕpênire începerea eĭ şi crescerea şi starea şi urmările cele-l-alte pênĕ astăḑi, ca prin scurtarea povestiriĭ să pótă afla, fără multă ostenélă, orĭ-cine istoria othomanicesceĭ împĕrăţiĭ, ĭar maĭ vîrtos ca să mângâĭu cu acéstă ostenélă şi petrecerea vremeĭ ceĭ turburate întru care mĕ aflu. Ĭată, daŭ începere, nădĕjduind ca fără zăbavă să'ĭ arăt şi sfêrşitul la obşte.

Mulţĭ din scriitoriĭ *Tevarihurilor* séŭ analelor tur-

www.dacoromanica.ro

cescĭ, maĭ vîrtos că la puternica acéstă împĕrăție ĭaste și *mansup* deosebit séŭ dregĕtorie, carele ĭaste orônduit numaĭ pentru a scrie *Tevarihurile* împĕraților séŭ *Vizantida* turcéscă, care se numesce *Vacanuis*, adică scriitor de cele întêmplătóre și la acest ofițiŭ se punŭ de-a-pururé ómenĭ împodobițĭ cu pricopsélă și acest *Vacanuis* tot de-a-una ĭaste dator a se întêlni cu învățații *Ulemalĭ* și cu toți luminații *Regélĭ* și maĭ vêrtos cu *Kethudan-Sadrî-Azet* și cu *Reizul-Kitabu*, spre a cerceta tóte vestirile, pricinile și scrisorile ce mergŭ și vinŭ la împĕrăție, ca să ĭea sciință de tóte curgerile lor și să le aștérnă în alcătuirile istoriilor împĕrătescĭ, ce se scriŭ de dînsul și toți numiții *Regélĭ* sunt datorĭ să i le arate tóte fără preget și tăinuire. Dintr'acești istornicĭ treĭ mi s'aŭ întêmplat a vedé și a citi; pe Naima, pe Rașid și pe Sublîĭ, care aŭ scris cu atâtea frumóse *tegĭnituri* și *istilêhurĭ* séŭ metafore și idiotisme și potriviri la cuvinte și la ḑiceri în perióde ce le numescŭ Turcii *cafiele*, dupe obiceĭul limbeĭ lor, istoriile multor împĕrați dupe vremĭ, precum și alții înaintea acestora și în urmă pênĕ acum, cum și astădĭ ĭaste scriitor slăvitul Eiveri-Efendi; nu cu maĭ puțin gust aŭ alcătuit istoriile turcescĭ și mulți alțiĭ istornicĭ Grecĭ, Latinĭ, Francesĭ și Italienĭ (Nikifor, Zonara, Laonikie, Beungravie, Ladvocat, Cantemir, Voltaire, Buchener și alții) dintru ale cărora istorii cu multă băgare de sémă făcênd o adunare, arăt pe scurt tóte câte arŭ puté da o idee pe deplin la cititorĭ de curgerea, starea și ocârmuirea împĕraților otomanĭ."

Într'adevĕr el îndată urméză, dând o prescurtare de vĭețile sultanilor, cu începere de la Mahomet, și dupe fie care din acele vĭețĭ, resuméză caracterul și faptele Padișahuluĭ, descris prin côteva versurĭ care 'șĭ schimbă adesé mĕsura și to-

www.dacoromanica.ro

-nul[1]); astfel procede în tótă partea ântêĭ care e de 131 feçe manuscripte. A duoa parte se deschide cu vĭaţa sultanuluĭ Mahmud I (1730), subt a căruĭ împĕrăţie autorul *aŭ vĕḑut lumina lumiĭ;* de aci în colo evenimentele împĕrăţieĭ se amestecă cu ale ţĕreĭ şi maĭ ales cu întêmplările

[1]) În general aceste versurĭ n'aŭ nimic însemnat; spre dovadă vom cita din cele maĭ bune. Astfel vorbesce autorul de Mahomet (p. 10):

„Mahomet stătu în lume, om fórte însemnat,
cŏcĭ s'arătă din slugă, prooroc şi împĕrat
Şi dătătorĭu de lege, ce dupe ce-o întocmi,
în treĭ părţĭ ale lumeĭ, de mulţĭ se priimi."

Astfel de Osman. (p. 24):

„D'a se numi Eroe în lume cineva
Osman trebuĭ să fie, iar nu ḑór' alt ceva.
Făcu 'ntêĭ stĕpênire, apoĭ s'aŭ arătat
fără războĭu şi'n grabă, Halif şi Împĕrat,
'Şĭ adăogă devletul cu ţĕrĭ şi se făcu
'ncepere şi părinte 'mpĕraţilor d'acu."

Astfel de Murat I. (pag. 32):

„Murat peri la pace
ĭar nu când se bătea;
Ci dar Minerva tace,
ĭar Marte cât putea
Striga la toţĭ să créḑă
că ş'acu e slăvit,
Şi cum peri toţĭ véḑă
Că'ĭ de vrăjmaş lovit."

www.dacoromanica.ro

vĭeței scriitoruluĭ, precum am arătat în numerósele citațiunĭ precedente; de aceĭa și interesul cresce în marĭ proporțiunĭ. Ne place a citi acest memorial al unuĭ bărbat ce jócă un rol eminent printre contimporaniĭ sĕĭ și ale căruĭ fapte politice sûnt alternate cu lucrărĭ literare așa de folositóre.

Iănăkiță, cum am vĕdut, întreprinse scrierea acésta istorică în exilul de la Nicopole și de aci înainte o urmă maĭ mult ca un jurnal al sĕŭ privat, fiind-că de aci înainte el vorbesce maĭ mult de cele ce s'aŭ întêmplat luĭ și celor ce'l înconjuraŭ; să'ĭ maĭ lăsăm dar cuvêntul ca să ne spună sórta maĭ grea ce așteptа pe exilațĭ [1]):

„Noĭ ce ne aflam la Nicopoli fără de protecția luĭ Selim-Pașa, cŏcĭ îl trămisese împĕrăția la Bender, într'un *serhat*, lipsiți de tóte cele trebuincĭóse și ca cum eram închișĭ, cŏcĭ nu eram sloboḑĭ să mergem aĭuré și nu numaĭ nu ne aflam atuncĭ în vre o vină, ci uniĭ din noĭ aveaŭ și merit la *devlet*, dupe credința cu care ne

---

Astfel de Baiazet, (p. 37):

„Slavă și dobêndirea la împĕrat e fire
și sunt îndatoraț̆ĭ
pururé să le céră pêně măcar să péră,
ș'atuncĭ sûnt lăudaț̆ĭ.
Și fulgerul să trece, nescine să se cerce,
nu'ĭ lucru necreḑut,
și Baiazit de pere, cinstea luĭ așa cere;
de façă e vĕḑut."

[1]) Istor. împĕr. otom. Mns. p. 224 et sq.

www.dacoromanica.ro

am purtat în ceĭa-l-altă răzmiriță, maĭ vîrtos eŭ că aveam de atuncĭ *fermanurĭ* și multe *buĭurulturĭ* arătătóre de acésta, între care se coprinde arătarea credinței și a altor boĭerĭ, am trămis un *arzohal* cu unul din boĭerĭ la pré înaltul *devlet*, întru care făceam rugăcĭune ca să avem voĭe să mergem în *memaliki mahruse*, la un loc cum ĭaste Odriul, unde să putem a ne înlesni petrecerea vieții. Acest *arzohal*, dupe ce l'aŭ luat vezirul, ne aŭ trămis răspuns să stăm acolé pênă se va face hotărîre. Dupe aceĭa aŭ sosit la Ruscĭuk, viind la Bucurescĭ și pîrîndu-ne Mavrogheni cu multă pîră mincinósă, dând și la *hazné* o sumă de banĭ, aŭ putut face ca să se trămiță *ferman* cu un ceauș împărătesc și să ĭea și pe șése din noĭ să'ĭ ducă la Rodos surghĭun și așa, lăsându-ne familiile la Nicopole, la sfîrșitul luĭ noemvrie, am purces dupe poruncă și am mers la Rodos. Într'acest fel aŭ curs lucrurile într'acéstă ĭérnă (1789).....

La Rodos eram afundați în multă întristare și nu pentru noĭ, cĕcĭ noĭ pe unde am trecut și acolo am fost priimiți cu multă *peripiisis* (îngrijire) și cinste de toți ceĭ marĭ, ci pentru familiile nóstre, ce nu numaĭ era depărtate de noĭ, ci le lăsasem și într'un *serhat* ca Nicopoli, fără de nicĭ o protecție omenéscă."

Duoĭ anĭ de ḑile aprópe trăiră boĭeriĭ românĭ la Rodos, înconjurați de onorĭ la care grijele îĭ lăsaŭ nesimțitorĭ. Iănăkiță Văcărescu avea cu sine pe fiĭul sĕŭ cel mare, Alecu, fecĭor al ântêĭeĭ sale soții Elena Rizo, carele, crescut în scóla părinteluĭ sĕŭ, promitea a'ĭ seměna, ba și chĭar a'l întrece atât în capacitate politică cât, maĭ ales, în geniŭ literar. E un frumos tabel istoric de a vedé de acum înainte pe acești duoĭ vrednicĭ băr-

www.dacoromanica.ro

baţi, tată şi fiĭu, străbătênd împreună valurile furtunelor nóstre sociale!

Domniţa Caragé, a treĭa soţie a luĭ Ianake, trecuse cu patru copiĭ aĭ sĕĭ şi cu cele-l-alte familiĭ de boĭerĭ expatriaţi, la Arvanitohori din Tîrnova; dar traĭul rĕŭ şi prósta stare în care aceste familiĭ vieţuĭaŭ, redusese pe domniţa la un singur fiĭu, care fuse în urmă poetul Nicolae Văcărescu vornicul [1]).

Într'acest timp Sultanul Selim III, moştenitorul luĭ Abdul-Hamid, şi Leopold, urmaşul luĭ Iosef, înclinară la pace; Sultanul ordonă liberarea boĭerilor exilaţi (fevruarie, 1790) şi atât ceĭ de la Rodos cât şi Filipescii închişi de duoĭ anĭ la mŏnăstirile de la Meteore, se adunară în Tîrnova şi de acolo trecură, la începutul luĭ iulie, la Andrianopol [2]).

„N'am şeḑut o septĕmână şi'mĭ aŭ venit o *etriname* a pré înălţatuluĭ vezir Hasan-Paşa, întru care, dupe ce defăĭma pe Mavrogheni pentru surghĭunirea nóstră, îmĭ poruncea mie, cu multe laude şi cum că fiind trebuincĭos, numaĭ decât să mĕ scol şi să merg la ordie la Ruşcĭuk, care *mehtup* se află cu multă cinste subt păstrare în arhivele mele."

Se înţelege că el nu întârḑie a se duce la vizir, pe lîngă care se silesce a înnegri cu cele

[1]) Istor. împĕr. otom. Mns. p. 254.
[2]) idem, p. 253, 255.

www.dacoromanica.ro

mai aspre colori pe principele inimicul lui; acésta îi era lesne acum, cŏci Mavrogheni plătise cu rușinea învingerii, nesocotitul sĕŭ devotament către Turci. În ori ce cas sacrificiul trebuie să fie cumpănit dupe persónele către care se îndreptéză; acéstă regulă de politică, boierii noștri ceĭ vechĭ o cunosceaŭ fórte bine și devotamentul lor către străinĭ urma în tot de-a-una asemené proporțiunĭ. Cu timpul, cumpăna vechĭe s'a perdut.

Luĭ Mavrogheni i se tăĭe capul la satul Bela, și Iănăkiță îndată scrise boierilor din țéră, dupe porunca viziruluĭ, că *dreptatea împĕratuluĭ făcuse rĕsplătire* luĭ Mavrogheni, de care veste *s'aŭ bucurat cu toțiĭ*[1]).

Petrecerea Văcărescului în tabăra viziruluĭ de la Rușciuk e privită de dînsul ca o epocă de strălucire, cŏci se bucura de tótă încrederea *regélelor* turcĭ și pregătea reînturnarea ordineĭ anterióre în țéră, ocupată acum de Austriacĭ; el dobêndesce, cu fermân împĕrătesc plin de laudă „carele și acesta se află păzit în scrisorile mele „cu multă evlavie“[2]), voie de a merge în Andrianopole și petrece acolo ĭérna, cinstit și ĭubit de toțĭ pașiĭ turcĭ; în primăvéra următóre pregătesce în secret poduri pe apele țĕreĭ pentru Turcĭ; în sfêrșit

[1]) Istor. împĕr. otom. p. 270.

[2]) idem.

www.dacoromanica.ro

servesce cu vrednicie, cu inteligență, cu credință Porții; dar nu sciŭ pentru ce simțim o taĭnică mulțumire de a vedé manuscriptul întrerupt în mijlocul povestirii acestor slujbe slugarnice, pe care ne ar păré maĭ bine a le vedé împlinite de alți ómeni, demni de a servi, ĭar nu de a comanda. Paginile din urmă ale manuscriptului se citescŭ cu neplăcere, cŏcĭ ele destăinuĭescŭ o slăbicĭune într'un caracter așa bine conformat; ne mirăm citind cum a putut să se 'ncuĭbeze o nevrednică mêndrie în inima aceluĭa care ḑisese:

„Ce'aĭ să'mĭ ḑicĭ de mêndrie?
Eŭ n'aș fi maĭ vrut să fie!
Cŏcĭ se'mpotrivesce firii
Și legii și omenirii.

„Om la om să se arate
Ca cum nu'ĭ e ca un frate!
Tot cu rea deosebire
Face pe la toți privire;

„Cu turbare, ca o vită,
Și natura n'e-urîtă. —
Aĭb'o cin' va vrea s'o aĭbă,
Dar cu mine trébă n'aĭbă![1])"

Aceste cuvinte sunt în contraḑicere cu faptele, când vedem pe Iănăkiță atât de ameţ̦it de ono-

[1]) Din exemplele Gramaticeĭ.

www.dacoromanica.ro

rîle ce 'ĭ facŭ Turcii, încât pentru dînșii îșĭ sacrifică demnitatea sa de autoritate pămênténě.

„În tótă acéstă curgere de vreme, judicățile și pricinile se căuta de mine și de câte orĭ venea la cortul meŭ cu poclóne, îĭ luam însumĭ eŭ (pe Românĭ) cu poclóne și'ĭ duceam pe la Regélĭ cu poclóne, pe unii la Kehaia Bey, pe alțiĭ la Tefterdar, pe alțiĭ la Céuș Pașa și arătam că într'adins aŭ dus poclónele pentru dînșiĭ și le priimea cu libov stĕpênii și le dăruĭa galbenĭ din destuĭ; într'acest chip am otcârmuit trebile țĕreĭ, cu multă plăcere a stĕpênilor, pênĕ când s'aŭ făcut armistiția cu Nemțiĭ.“ [1])

Negreșit că acéstă îngrijire înjositóre de a preveni tóte capriciile, de a linguși tóte dorințele Turcilor, la care autorul pare a se 'nchina ca dinaintea unor netăgăduiți *stĕpêní*, revoltă aḑĭ óre cum demnitatea și amorul propriŭ al Românilor, deșteptați acum din umilința timpilor fanarioțescĭ; ne pare rĕŭ, ne întristăm când vedem un om cu o naltă inteligență, cu un suflet patriotic, așa plecat subt acel jug degrădător; dar spre scusa luĭ — déca înjosirea admite scusă, — să ne aducem aminte că asemené evenimente se petreceaŭ pe când spirituosul și simțitorul Principe de Ligne, general în armata austriacă, scria despre boĭeriĭ țĕrilor nóstre, aceste mâhnitóre cuvinte: [2])

[1]) Istor. împĕr. otom. Mns. p. 262.

[2]) Lettres et Pensées du prince de Ligne. Vienne,

www.dacoromanica.ro

„Boïerii vorbescŭ puçin. Temerea ce aŭ de Turcĭ, obicĭnuinţa de a auḑi tot sciri rele şi asuprirea ce exercită asupra lor divanul de la Constantinopol şi hospodarul, 'ĭ a deprins cu o neînvinsă întristare. Cinci-ḑeci de inşi cari se adună pe fieşi ce ḑi, când într'o casă, când într'alta, parŭ a aştepta mereŭ stréngul fatal, şi pe fieş ce minut auḑi ḑicênd: — Aicĭ tatăl-meŭ a fost ucis din porunca Porţii şi colé soră-mea, din porunca Domnuluĭ."

Óre cine maĭ mult decât Văcărescu purta tipărite în inima sa, aşa gróznice amintiri? În minutul de façă cel puçin, patria sfâşiétă de rĕsvrătiri, familia şi viaţa sa lăsate în prada nesocotiteĭ cruḑimĭ a Turcilor, cereaŭ din parte 'ĭ un cap plecat, un suflet umilit. Fără d'a încerca să'l disculpăm, să deplângem totuşi acea tristă stare de lucruri ce supunea la înjosire şi chĭar sufletele cele maĭ nobile.

Ne place dimpotrivă a vedé, câţi-va anĭ maĭ în urmă (1794-1796), pe banul Iănăkiţă Văcărescu în rivalitate cu Domnitorul Alexandru Moruz. Acest Domn, înălţat ĭute din dragomanat la tron, nu era ânsĕ un om lipsit nicĭ de cunos-

---

in 32. pag. 232. Tot în acea scrisóre, p. 236, autorul aaoge: „Rien ne ressemble à la situation de ces gens ci. oupçonnés par les Russes d'avoir de la préférence pour es Autrichiens, suspects à ceux-ci qui les croient attahés aux Turcs, ils désirent autant le départ des uns u'ils craignent le retour des autres." Veḑi şi *Mag. pentru Dacia*, tom. V p. 360 19.

www.dacoromanica.ro

cinţe, nicĭ de spirit. Un jurnal francez contimporan [1]) ni 'l descrie petrecênd, într'un cerc de Europeĭ, cu jocurĭ de spirit în limba francesă, şi acésta negreşit caracterisézĕ fórte bine pe acel tênĕr stĕpênitor, inteligent şi luminat, dar ĭubitor de plăcerĭ şi de lux, ĭute şi arţăgos la fire, vrênd ca tóte voile să i se împlinéscă pe dată şi ca nimenĭ să nu 'ĭ stea împotrivă. În maĭ multe rônduri acéstă ĭuţélă de caracter pricinui conflicte neplăcute, şi Iănăkiţă Văcărescu era unul din aceĭa cari nu sufereaŭ cu răbdare trufiile juneluĭ despot. Âncŏ de la 1793, virtuosul mitropolit Filaret, pe care l'am lăudat maĭ sus ca episcop de Rômnic, fusese silit de principe să demisioneze, fiindcă îndrăznise a se împotrivi la un nesocotit capriciŭ domnesc şi, rememorând amintirĭ clasice, ĭĭ spusese că, urmând dupe voia luĭ, s'ar expune a ḑice lumea de dînsul că se

[1]) Le *Spectateur du Nord*, décembre 1801, p. 317: „Pendant que la France devenait barbare, il y avait des pays barbares qui devenaient français et quand le plus pur de notre sang rougissait les ruisseaux des rues de Paris, la cour de Bucarest jouait à toutes sortes de petits jeux d'esprit; le hospodar lui-même, élevé par un Français, ami des Français, parlant notre langue presqu'aussi facilement que nous, entouré d'une demi douzaine de nos compatriotes expatriés, dont il avait fait sa société intime, leur donnait l'exemple de mêler de la réflexion et de la morale jusque dans les plus frivoles amusements etc."

www.dacoromanica.ro

jócă copilăresce, *νηπιάζει* [1]). Acéstă alusiune la junețea sa înfurie pe Moruz și bĭetul mitropolĭt fu constrîns să se retragă în rĕcorósa locuință de sub Mitropolie ce aŭ păstrat numele luĭ.

Văcărescu fu maĭ dibacĭu și maĭ norocit în lupta sa cu nesuferita mêndrie a Domnitoruluĭ; o anecdotă din timpiĭ aceĭa, ce ni s'a povestit, va da o idee despre rolul important ce ocupa în trebile țĕreĭ, cunoscințile și experiența Văcărescului. Acesta, supĕrat de pretențiunile neměsurate ale nouluĭ ceremonial domnesc, renunțase d'a maĭ călca la curte și era hotărît a nu îngădui câtușĭ de puțin înfruntările obicĭnuite ale îngâmfatuluĭ Fanariot. Întêmplarea îl sluji cu prisos și 'ĭ dete prilej de a înfrânge exigențele luĭ Moruz, făcênd tot de o dată și țĕreĭ un însemnat servicĭu. În ḑilele aceluĭ Domn, duoĕ marĭ urgiĭ căḑură asupra patrieĭ nóstre: cĭuma de o parte secera poporul cu o furie nespusă, și de altă parte, se adăugea și o fómete gróznică care adusese desperarea la culmea eĭ; locuitoriĭ de prin sate și chĭar ceĭ din orașe, stinșĭ de sărăcie și munciți de suferințe, eraŭ siliți a măcina cója copacilor spre a'și căpĕta o hrană vătămătóre sănĕtățiĭ, care grăbea

[1]) *Νήπιος, νηπιάζειν, νηπιαχέυειν,* în Omer, Esiod, Pindar și alțiĭ, când vorŭ să vorbéscă de inexperiența și de simplitatea copilăréscă; *μέγα νήπιε,* ḑice Esiod ca cum am ḑice noĭ, *Copil bĕtrân, nătărĕŭ.*

www.dacoromanica.ro

şi înmulţea morţile într'un chip spăimêntător. Acéstă stare de lucruri pricinuia o mare îngrijare Domnitoruluĭ, dar, nimenĭ din Francesiĭ, tovarăşiĭ sĕĭ de jocurĭ, nimenĭ chĭar din Divanul sĕŭ nu scia să dea o povaţă mântuitóre, cel puçin un léc pentru uşurarea rĕuluĭ. Boĭeriĭ se adunaŭ în deşert ca să chibzuĭască; isvórele îmbilşugate ale ţĕreĭ eraŭ secate; nimenĭ nu cuteza, de frica Turcilor, să chiăme întru ajutor pe Austria, care apoĭ şi din fire nu pré e darnică, şi nimenuĭ ĭar nu'ĭ da în gênd să céră ajutorinţă de la aceĭ aspri stĕpênĭ, în vecĭ gata a lua şi nu a da; tóte sfaturile eraŭ sterpe. De aceĭa şi boĭeriĭ reclamaŭ printre dînşiĭ pe învăţatul, pe iscusitul, pe ingeniosul ban Iănăkiţă, la care rĕmăsese tóte speranţele. Moruz trămise să'l poftéscă la curte, dar banul profitând acum, spre a'ĭ înfrêna órba mêndrie, de nevoĭa în care se afla, se scuză arătând că e bolnav şi că nu póte veni altfel decôt cu işlicul în cap, fiind că pătimesce de măsele. O cerere aşa de îndrăznéţă! o asemené infracţiune la regulile ceremonialuluĭ! un boĭer cu işlicul în cap dinaintea Domnieĭ sale! acestea părură luĭ Moruz necuviinţe nespute, neauçite, necugetate, monstruóse. Móră lumea de fóme, de cĭumă, de ce o vrea, maĭ bine decôt să véçă Alexandru Moruz, *ὁ Μέγας Ἀνθέντης τῆς Βλαχίας*, pe Iănăkiţă Văcărescu cu işlicul în cap!

Rĕul ânsĕ crescea cu paşĭ uriaşĭ; nemulţu-

www.dacoromanica.ro

mirea poporuluĭ ajunsese la o schiópă de rĕscólă şi apoĭ boĭeriĭ începuse a murmura; se suna de un *arz-mahzar* cu plângerĭ la Pórtă; scaunul domnieĭ era în sfêrşit în pericol. Dinaintea unor astfel de prevestirĭ, Moruz îşĭ plecă fruntea trufaşă şi se hotărî a priimi pe banul cu capul acoperit. Văcărescu sosi la curte cu gûtul înbrobodit în şaluri, cu faĭmosul işlic de pricină afundat pe urechĭ; negreşit că trebuĭa să semene cu vulpea cea din fabulă, care veni la adunare,

„Dar ânsĕ oblojită, pe sub barbă legată
Şi cu un lipan mare la cap înfăşurată."

Fanariotul îşĭ stĕpêni indignaţiunea şi'l pofti să şĕdă la locul sĕŭ de onóre: — „*Arhon* bane, — îĭ spuse cu o blândeţe făçarnică, dupe ce maĭântêĭ arătă mâhnire pentru suferinţele luĭ, — în tristele *peristasis* în care se află acum ţéra, aşteptăm şi de la *empiria Evgenii* tale ca să ne *simvulevséscă* ce avem a face spre a depărta asemené *distichiĭ*." — „*Ipsilotate*, rĕspunse banul, puçine voĭu sci a spune eŭ, un bĭet bĕtrân retras din lumea străluçită ce 'mpresóră pe Măria ta; dar pecât pocĭu să mĕ întind cu mintea, socotesc că ar fi óre care mijloc de uşurare. Nu mĕ înduoĭesc că bine cunósceţĭ că, deşi vechile *hattihumaiumurĭ* ale ţĕreĭ nu pomenescŭ nimic despre acésta, ânsĕ s'a făcut obiceĭu din ḑilele străluciţilor Domnĭ ce aŭ domnit înaintea Mării tale, a se da, pe fieş ce

www.dacoromanica.ro

an, *zaharea* îmbilșugată din țéră, la *serhaturile* turcescĭ depe malul Dunării. Óre, făcênd acum țéra plecată cerere la înalta Împĕrăție și maĭ ales făgăduind cu dinadinsul că, în anĭ maĭ roditorĭ, se vorŭ împlini cu prisos cele date acum, nu s'ar milostivi óre pré puternicul Împĕrat și ar porunci să se slobódă țĕreĭ zaheréoa grămădită în jicniție *serhaturitor?* Ce cugetațĭ despre acésta, *Ipsilotate*, și domniile-vóstre, *Arhondes?*"

Idea păru tuturor minunată; ea se puse îndată în execuțiune; Pórta consimți cu mărinimie a da adĭ un oŭ ca să capete mâne un boŭ și bĭetul popor român se vĕdu ușurat prin bucatele ce se întórseră din îmbuĭbatele cetățĭ turcescĭ, în satele române flămênditе. Astfel Iănăkiță Văcărescu, credincĭos tradițiunilor de familie și demn urmaș al Raduluĭ comisul Bilșug, scăpă țéra din fómete. Putem dice că el datori acéstă faptă meritorie, adûnceĭ cunoscințe ce avea despre tóte relațiunile vechĭ și moderne ale Porțiĭ cu țéra Românéscă; în călĕtoriile sale prin Turcia și maĭ ales în desele sale petreceri la Constantinopol, unde și dobêndise de la patriarchie, printre alte onorĭ, și titlul de *dikeofilax al bisericiĭ Rĕsărituluĭ*, împins de spiritul sĕŭ neobosit și doritor de orĭ ce cunoscință folositóre țĕreĭ, el formase o cărticică în care, cu multă strădare și cheltuială de banĭ, isbutise a scóte din condicile împĕrătescĭ, copiĭe depre tóte documentele atin-

www.dacoromanica.ro

gĕtóre de patria sa. Fotino ne spune că a căpătat acéstă carte de la Alecu Văcărescu, fiul luĭ Iănăkiță, şi că a întrebuințat'o spre a extrage unele acte şi a face, în Istoria sa[1]), un sumariŭ al documentelor dintr'însa. Acéstă interesantă lucrare e acum perdută, împreună cu tóte hârtiile importante pe care Iănăkiță ne spune că le aduna în archiva caseĭ sale; numaĭ notița şi extractul luĭ Fotino ne staŭ dovadă despre existența eĭ şi tot de o-dată despre zelul nepregetat cu care acel om, adevĕrat mare, întreprinse cultivarea limbeĭ şi deşteptarea moralisătóre a datinelor nóstre.

Nu putem vedé fără mirare că stimabilul dl G. Sion, în traducerea ce a făcut dupe cartea luĭ Fotino, la acest loc, a trecut subt cea maĭ deplină tăcere, laudele cu drept meritate ce autorul dă banuluĭ Ianake Văcărescu. Un literat cu aşa mult gust şi talent ca dluĭ n'ar trebui nicĭ odată să uĭte că lauda dréptă şi meritată onoreză maĭ mult pe cel ce o face decôt pe cel lăudat[2]).

Iănake Văcărescu fu cu adevĕr un om *în vecĭ memorabil*, *gloria nobililor ţĕreĭ românescĭ*, *onórea familieĭ sale şi fala patrieĭ*, precum îl nu-

[1]) *Fotino*, trad. de G. Sion. t. III. p. 316 et sq.

[2]) Iată textul grecesc, nu precum a fost abreviat în traducere de dl Sion. Ediţ. grec. de la Viena, 1819, t. II, p. 372: „*Τὴν τῶν δύω τούτων βασιλικῶν θεσπισμάτων περίληψιν εὗρον*

www.dacoromanica.ro

mesce Fotino; să nu ne sfiim a o mărturisi acum, dupe șeĭ-decĭ de anĭ, când termenul orĭ căreĭ invidiĭ s'a încheiat. Trecutuluĭ cel puçin i se cade dreptate.

În aniĭ care am ajuns cu biografia acestuĭ bărbat eminent, ne apropiem de sfêrșitul careĭ sale.

Moruz, deși Văcărescu scăpase domnia luĭ din urgia fómeteĭ, nu putea ânsĕ să mistuïască afrontul ce i se părea că încercase din partea boïeruluĭ român, și când, dupe răpedea și neprevestita luĭ destituire, la 1796, august 30 [1]), el se gêndea că nu putuse a'șĭ rĕsbuna asupra luĭ, spunŭ că çicea cu o ferósă mânie: — „Déca nu „voĭu avé ștréng când îmĭ va cădé Iănăkiță în „mână, voĭu lua pletele dómneĭ mele spre a'l su„gruma!“

Maĭ fericit decôt fiul sĕŭ Alecu, banul Iănăkiță scăpă de stăruitórea luĭ ură, cŏcĭ a duoa

---

ἀπαράλλακτον ἐν τίνι βιβλιαρίῳ, ὅπερ μοὶ ἔδωκεν ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λίξει Ἀλέξανδρος Βακαρέσκος, ὅς τις εἶχε λάβει ἀυτὸ παρὰ τοῦ ἀοιδίμου πατρὸς τοὺμεγάλου μπάνου Ἰωάννου τοῦ Βακαρέσκου, ὁ δὲ ἀείμνηστος ἐκεῖνος πατήρτου, τὸ ἐγκαλλώπισμα λέγω τῶν εὐγενιῶν τῆς Βλαχίας, ἡ τιμὴ τοῦ γένους, καὶ τὸ καύχημα τῆς πατρίδος, κατ'ρθωσε διὰ δαπάντης χρημάτων νὰ λάβῃ τὰ ῥηθέντα ἴσια (κόπιας, ὧν διαλάμβανεν ἰδιοχείρως) εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβὴν του ἀπὸ τὶ καθ' αὐτὸ τῆς βασιλείας κλουτούκια (κώδηκας).“

[1]) *Fotino*, trad. de G. Sion. t. II. p. 182.

www.dacoromanica.ro

sa domnie nu'l mai găsi pe lume; în ceĭ din urmă anĭ aĭ secoluluĭ trecut Iănăkiță Văcărescu rĕposă, ne avênd âncŏ 60 anĭ împliniță, și trupul luĭ fu depus în biserica sf. Ión cel mare, alăturĭ cu casele sale.

O viéță nu atât lungă cât plină de fapte și de lucrărĭ folositóre, a însemnat acestuĭ nobil bărbat un loc neperitor în analele românescĭ; faptele 'ĭ ânsĕ aŭ rĕmas legate de epoca în care el a trăit, epocă tristă pentru noĭ, tabel întunecos și umilitor, în care ne place totuși a întrevedé umbra luĭ maĭ demnă și maĭ măréță; dar lucrările sale în cercul literar, acelea vorŭ rĕmâné ca petre unghĭulare pe care s'aŭ aședat temeliile literaturel nóstre. Gramatica sa, informă, necompletă, imperfectă, este ânsĕ ântêia cercetare a regulilor limbeĭ; versurile sale, puține la numĕr și restrînse în micĭ proporțiunĭ, sûnt ânsĕ ântêiele modele de o perfecțiune poetică; istoria Sultanilor sĕŭ maĭ bine Memorialul sĕŭ e o operă prețiósă în neaverea nóstră istorică; în sfêrșit dicționarul românesc, culegerea de document, déca le am avé, arŭ fi pentru noĭ alte scumpe isvóre.

Nu putem dar tăgădui marile merite ale acestuĭ bărbat și, aruncându-ne în general ochirea asupra activității sale, exercitată în tóte sensurile, maĭ multe analogiĭ de caracter, de spirit și de fapte ne invită a'l asemui, negreșit cu deosebirile marĭ de țéră și de vremurĭ, care ne dovedescŭ că, în

www.dacoromanica.ro

ḑilele luĭ ca şi acum âncŏ, eram departe de timpul când

„Acest bĭet corb sĕrman
Iar acvilă s'ar face,
Ş'orĭ ce Român ar fi Roman
Mare 'n războĭu şi 'n pace,"

ne invită, ḑicem, a'l asemui cu un Roman strălucit, cu Ciceron. Într'adevĕr, la amĕnduoĭ se vĕdŭ, desvoltatele în cercurĭ deosebite şi neegale, aceĭaşĭ neobosită activitate care le dă un rol în tóte treburile politice, fără d'a stînjini lucrarea lor intelectuală, aceĭaşĭ varietate de cunoscinţe şi de ocupaţiunĭ, aceĭaşĭ multiciplitate de talente felurite, acelaş gust pentru viaţa fastuósă, pentru tóte plăcerile atât sufletescĭ cât şi simţuale, şi chĭar acelaş colţ de vanitate care se ivesce pe icĭ şi pe colé în operile şi în faptele lor. Să nu se mire nimenĭ de o asemené alăturare, póte neproporţionată. Natura a semĕnat geniul prin tótă întinderea omenirĭĭ; dar societăţile, dupe vremĭ şi ţĕrĭ, îl desvóltă numaĭ atât pre cât le stă în putere.

Bucurescĭ, 1860. Tipărit in *Revista Română* vol. I.

www.dacoromanica.ro

Adaose si îndreptari. — 1°. Mai nainte de a sfârși tipărirea acestuĭ articol asupra Văcărescilor, în *Revista Română*, am avut mulțumirea a puté elucida cestiunea de genealogie ce era încŏ confusă pentru noĭ pe când tipăream pag. 257—268. — *Genealogia familieĭ Cantacoziñilor de la anul* 800 *și pênĕ la anul* 1787, frumos manuscript pe pergament în posesiunea reposatuluĭ d. Const. Cantacozino, ne-a dat, la pag. 398 și urm., deslușirile de maĭ jos:

„Ianake Văcărescu (*cel d'ântêĭ Ianake*) era frate vitreg cu Dómna luĭ Constantin Voevod Brâncovénul..... el aŭ fost însurat cu sora luĭ Bărcă *(póte Bărcănescu)* mare logofĕt și a născut cu soția sa patru fiĭ: 1° Constantin mare vistier, și apoĭ mare logofĕt subt Nicol. Vodă Mavrocordat, a fost însurat cu Maria fata mareluĭ vornic Iordake Crețulescu și a soțieĭ luĭ, Domnița Safta, fiica luĭ Constantin Vodă Brâncovénul. 1732. Fiica lor Elena a ținut pe Michaĭ Cantacuzin *(fratele Pêrvuluĭ spătarul de cari am vorbit)*; — 2° Barbu; — 3° Ștefan *(tatăl banuluĭ Iănăkiță)*; — 4° Radu."

Dintr'acestea vedem cum se rudea cel d'ântêĭ Ianake Văcărescu cu Constantin Vodă Brâncovénul, și cum al duoilé, Iănăkiță, se rudea cu Cantacuzeniĭ.

2°. În biserica schituluĭ Măgurénu, din dél de la grădina Cișmegiuluĭ în Bucurescĭ, care biserică este începută de logofĕtul Constandin Văcărescu, unchĭul luĭ Iănăkiță și sfârșită pe la anul 1760 sub domnia luĭ Const. Mich. Vodă Racoviță, de ginerele logofĕtuluĭ, vistierul Michaiŭ Cantacuzino, se află pe pereți, deosebit de multe portrete ale Cantacozenilor, ânsĕ ceĭ maĭ mulți fără nume, portretele următóre din familia Văcărescilor: „Constantin Văcărescu vel logof. cu jupânésa luĭ Maria, și Ianake Văcărescu vel Agă cu jupânésa luĭ Stanca." Acesta e tata luĭ Constantin.

www.dacoromanica.ro

3⁰. Printre exemplele de versificare date de Iănăkiță Văcărescu în Gramatica sa, găsim și cele următóre, în care autorul se silesce a urma regulile prosodiei antice:

Și ce voïesc, cum pocïu s'arăt? Am glas? Musă, grăïesce!
Ḍi ce se cuvine séŭ fă-mĕ a 'nțelege
Cum să arăt maĭ pe 'nțeles, în graĭu, curgere bună,
Cugete frumóse, cu poetice faceri.

* * *

Ce are, cine și'n ce fel să ne arate? —
Silința câte nu sĕvêrșésce 'n vreme!
Războïe face cu'mpotriviri cĭudate.
Aduce, duce, ostenéla 'șĭ o are;

Drept hrană dulce âncŏ și bucurie!
Aplécă firea și voința 'șĭ o cere.
Nescine unde ție o ca o basis
La ver ce trébă va avé d'a 'ncepe.

Înțelesul acestor duoĕ strofe se restabilesce astfel: *Și în ce fel să ne arate cine ce are în sine?* adică: Cum să'șĭ dovedéscă omul talentele, puterile? — Poetul rĕspunde: Prin silință, cŏcĭ *silința câte nu sĕvêrșésce cu vremea? Ea face războïe, aduce, duce, se ostenesce;* dar resplata eĭ, *dulcea eĭ hrană e bucuria. Ea aplécă și firea și cere* ca *voința sa* să se împlinéscă cu or ce preț. De aceea *nescine orĭ unde va avé să încépă vre o trébă*, să o ĭea, *să o ție ca o basĕ* a lucrărilĭ sale.

www.dacoromanica.ro

DESPRE ODORELE, MANUSCRIPTELE ŞI CĂRŢILE

AFLATE ÎN

MĂNĂSTIREA BISTRIŢA

(DISTRICTUL VÂLCEA ÎN ROMÂNIA).

Cele mai multe din mănăstirile ţĕreĭ Românescĭ, şi mai ales cele antice şi bogate, posedă câte o colecţiune mai mult séŭ mai puţin numerósă de cărţĭ vechĭ, unele scrise de mână, altele tipărite, păstrate în general cu fórte puţină îngrijire; aceste cărţĭ sunt mai cu sémă exemplare învechite de opere liturgice şi teologice, scrise slavonesce séŭ românesce, tipărite într'una din aceste duoĕ limbĭ séŭ în cea elenă, care dupe timpĭ şi împrejurărĭ, aŭ servit la slujba biseri-

www.dacoromanica.ro

céscă a mŏnăstirlĭ, şi care acuma, netrebuincĭóse şi despreçuite, zacŭ maĭ tot de-a-una aruncate în câte o cămară mucedă şi prăfuită, închise în lădĭ séŭ grămădite în mormane. În general şóriciĭ, moliile şi cârcăieciĭ se folosescŭ singurĭ de acele rĕmăşiţe, adesé preçióse ale culturei şi ale pietăţiĭ strămoşescĭ.

Printre ele ânsĕ, anticarul află tesaure nepreçuite, deşi el are maĭ tot de-a-una mâhnirea a deplânge starea de stricăcĭune a multora, şi perderea neînduoĭósă a unuĭ şi maĭ mare numĕr dintr'însele.

Mŏnăstirea Bistriţa, din districtul Vâlcea, clădită pe la anul 1497, de banul Barbu Basarab (căruia 'ĭ ḑice şi *Craiovescul*, dupe reşedinţa băniei sale), cu fraţiĭ sĕĭ Pârvul vornicul, Dancĭul vornicul şi Radul postelnicul, fiiĭ luĭ Négoe[1]), e una din mŏnăstirile care aŭ păstrat maĭ multe obiecte antice de tot felul : icóne, vase de argint, stofe şi cusăturĭ precĭóse, odăjdiĭ preoţescĭ, manuscripte, cărţĭ tipărite şi alte rĕmăşiţe vechĭ; tóte amintescŭ epocile trecute ale istorieĭ nóstre.

Precât clădirile acestuĭ aşeḑĕmênt religios 'şĭ aŭ perdut cu totul caracterul lor antic, în pre-

[1]) Acéstă indicaţiune asupra familieĭ fondatorilor e trasă depe inscripţiunea gravată pe unele obiecte antice de argint dăruite mŏnăstiriĭ chĭar de fondatorii eĭ; vom cita maĭ la vale unele din acele obiecte.

www.dacoromanica.ro

facerea totală a bisericeĭ și a caselor împrejmuitóre, sub principiĭ Bibescu și Stirbeĭ (1846-1856), cu atât din contra, odórele eclesiastice ale Bistrițeĭ staŭ în ființă, spre a atesta antica splendóre a acesteĭ mŏnăstirĭ și generósa dărnicie a ctitorilor eĭ și a urmașilor lor.

Prin scrupulósa examinare a atâtor remășițe din diferite timpurĭ, póte cine-va studia, pênĕ la óre-care punt, ideile artistice, practicele industriale și relațiunile de comerç care aŭ domnit în țéra nóstră la deosebite epoce ale desvoltărĭĭ eĭ; influențele bizantine, italiene, germane și moscovite se ivescŭ succedându-se în arte și în industrĭĭ și pare că vinŭ să coloreze cu rațe maĭ viĭ, tabelurile aspre și întunecate ale luptelor nóstre politice din trecut. Epitrahilul de mĕtase pe care se vede figurat chĭar banul Barbu cu portul călugĕresc de pe atuncĭ și cu numele sĕŭ de monah, *Pahomie; engolpionul*, séŭ iconița portativă a banuluĭ Preda, de stil bizantin, suflată cu aur și cu smalt în glaf *(champlevé);* covorul de catifea țesut cu desemnurĭ venețiane de fir neted *(plat)* și de fir încrețit *(frisé)*, și dat de Négoe Vodă Basarab; ferecătura Evangelieĭ luĭ Marcea postelnicul, lucrată cu figurĭ rĕsărite *(en bosselage)*, pe placă metalică suflată cu aur, dupe modul fabricațiunĭĭ din Nuremberg; epitafiul cusut cu fir și cu mĕtăsurĭ în ḑilele luĭ Boris Teodorovicĭ Gudunof, Çarul Moscovieĭ; candelele de argint în formă de

www.dacoromanica.ro

con trunchĭat și săpate *à jour* cu medalióne aurite, lucrate negreșit în țéra nóstră, sub Mateĭu Basarab; sicriul de argint și aur al stului Grigorie Decapolitul, poruncit de Constantin Șerban Vodă, în țéra. Magiarilor și costând 1500 realĭ[1]); policandelul, candelabrele și alte obiecte masive de bronz și argint aduse din fabrice germane și rusescĭ de Constantin Vodă Brâncovénul; ș'apoĭ o mulțime de alte articole maĭ vechĭ și maĭ moderne[2]), pênĕ și sfeșnicele de argint dăruite de boĭeriĭ și neguțătoriĭ Craĭoveĭ, la 1779, drept mulțumire către móștele sântuluĭ, pentru că aŭ scăpat țéra de secetă și de lŏcuste; tóte acestea ni se presentă ca o succesiune ne'ntreruptă de documente istorice, prin care se elucidéză și se dovedescŭ relațiunile țĕrilor

[1]) *Călĕtoria luĭ Macarie, patriarh al Antiochieĭ*, trad. englezesce de *Belfour*. Londra, 1836, Vol. II, p. 346.

[2]) În véra anuluĭ trecut 1860, fiind însărcinat de Minister a cerceta și a înscrie antichităţile din mŏnăstirile judeţelor Argeș și Vâlcea, am presentat ministeruluĭ relațiunĭ cu descrierea pe scurt a acestor obiecte. D-l Heinric Trenk, pictor elveţian. stabilit în Bucurescĭ, și care mĕ însoțise în călĕtorie, a executat pentru guvernul Român, un *Album archeologic și pitoresc* de 110 planșe, în care vederile cele maĭ frumóse și antichităţile cele maĭ interesante sunt representate cu mult talent, în uleĭu, în acuarelă și în sepia. Ar fi de dorit ca Guvernul să se decidă a face cheltuiala chromolitografiereĭ acestuĭ Album, care ar găsi negreșit mulțĭ cumpĕrătorĭ, chĭar și în străinătate.

www.dacoromanica.ro

române şi desvoltarea lor artistică şi industrială, şi starea lor de finanțe, şi tendențele lor civilisatóre. Ar fi un studiŭ interesant şi folositor de a descrie şi a comenta tóte antichitățile secoluluĭ nostru de mijloc, ce se găsescŭ în țéră, şi a trage dintr'însele tóte luminile ce ele potŭ revĕrsa asupra istorieĭ națiuniĭ nóstre; ar fi iarăşĭ de mare necesitate de a aduna acele obĭecte într'un museŭ, unde să le fie asigurată o conservare maĭ bună decôt pe la mŏnăstirĭ; cŏcĭ, lăsând la o parte desele casurĭ de rea credință şi abus, s'a întêmplat de multe orĭ ca unĭĭ egumenĭ, din ignoranță şi socotind póte că facŭ bine, să prenoĭéscă aceste obĭecte antice, prin forme şi reparațiunĭ moderne, care le aŭ răpit tótă valórea lor archeologică.[1])

Un asemené museŭ, care s'ar împodobi cu preçiósele vechiturĭ adunate de prin tóte mŏnăstirile țĕreĭ şi chĭar uneorĭ de la particularĭ, unde staŭ netrebuincĭóse şi nepreçuite, ar avé marele avantagĭu de a ne înfăçişa o istorie plastică şi

[1]) Trebuĭe să arătăm aci mulțumirea nóstră către părintele actualul egumen de la Arnota, carele urmând consiliul nostru, a reparat fără a desfigura côtuşĭ de puçin, o cruce şi o cădelniță ce se aflaŭ la Arnota din timpiĭ luĭ Mateĭu Basarab. Lucrărĭ de felul acesta, făcute pentru antichitățile Bistriței, ar trebui întreprinse de guvern, care ar începe astfel crearea unuĭ museŭ fórte bogat. Astădĭ, la 1887, maĭ tóte acele obĭecte se află în Museul Național de Antichităţĭ din Bucurescĭ.

www.dacoromanica.ro

figurată a artelor, a industrieĭ şi a negoţuluĭ ţĕreĭ nóstre. Icóne originale şi copiĭe exacte de pe vechĭ tabeluri şi portrete; săpături de tot felul şi ornamente sculpturale pe pétră, pe metaluri, pe lemn şi pe os; vase şi alte odóre de metal lucrate cu dăltiţa *(ciselé)* séŭ gravate, turnate masiv séŭ de sîrmă *(filigrane);* stofe bogat ţesute; sangulii mai subţiri şi mai transparente decôt pênda păiajenuluĭ; cusături grele şi complicate; gĭuvaĭeruri cu smalt şi cu petre scumpe; arme antice; veşminte preoţescĭ séŭ civile; hamuturĭ de caĭ; mobile şi alte felurite obĭecte din timpiĭ trecuţi; tóte acestea, dispuse dupe rôndul fabricăriĭ lor, arŭ veni să ne desvĕluĭe o mare parte de secretele traĭuluĭ casnic, al obiceĭelor şi al gusturilor strămbunilor noştriĭ.

Tot aşa de importantă ar fi şi adunarea în biblioteca naţională a tutulor manuscriptelor şi tipăririlor ce staŭ expuse perderiĭ şi stricăcĭuniĭ prin mŏnăstirile şi prin bisericele oraşelor şi satelor din România. Acestuĭ aşeḑĕmênt îĭ lipsescŭ mai tóte *incunabulele* [1]) tipografieĭ române, şi manuscriptele vechĭ care arŭ puté servi la studiul istorieĭ şi al desvoltăriĭ limbeĭ nóstre, sunt fórte rare într'însul. Strîngerea la un loc a vechilor cărţi

[1]) *Incunabula* (légăn) se numescŭ tóte ediţiunile de cărţi tipărite la începutul tipografieĭ. Ediţiune *princeps* se numesce orĭ ce ântêie ediţiune a uneĭ cărţi; dar tóte ediţiunile princeps nu sunt *incunabule.*

www.dacoromanica.ro

de prin mŏnăstirĭ şi biserică ar împlini cu prisos aceste lacune.

Ministerul cultelor şi instrucţiunii publice din Bucurescĭ, aprobând cererea ce 'ĭ am făcut, ne a permis în véra trecută, a strămuta în capitală, o culegere din cele maĭ interesante cărţi aflate în mŏnăstirile Cozia şi Bistriţa de peste Olt. Volumele aduse de o cam dată din Cozia sûnt în numĕr de 29, şi cele din Bistriţa numaĭ de 19; dar, fără de a contesta valórea unor cărţi găsite pe la alte maĭ multe mŏnăstirĭ ce am visitat, trebuĭe să mărturisim că biblioteca de la Bistriţa ne a dat pênĕ acum cele maĭ însemnate resultate sub raportul antichităţiĭ.

Acéstă bibliotecă, (déca putem da un nume aşa de pompos adunării de volume maĭ mult séŭ puçin stricate ce staŭ aruncate într'o cămăruţă a sumptuosuluĭ palat mŏnăstiresc) conţine, afară de scrierĭ bisericescĭ moderne, tipărite în limba românéscă, o colecţiune ca de vre-o 390 volume vechĭ fórte rĕŭ conservate; cŏcĭ cele maĭ multe, din pricina neîngrijiriĭ şi maĭ ales a umeḑeleĭ ce este în pescerea învecinată, unde ele în atâté rônduri aŭ fost strămutate şi păstrate, împreună cu cele-l-alte averĭ mişcătóre ale mŏnăstiriĭ, s'aŭ udat şi s'aŭ muceḑit astfel încôt cele de hârtie sunt maĭ mult putrede şi lipite foĭ de foĭ, ĭar cele de pergament, şterse şi scorţóse. Aceste incoveniente sunt ânsĕ o consecinţă chiar a păstră-

www.dacoromanica.ro

rii lor; fără de pescerea cea umedă, negreșit că comorile bibliografice de la Bistrița s'arŭ fi răsipit cum s'aŭ răsipit cele adunate din vechime la alte mŏnăstirĭ antice, precum Snagovul, Tîrșorul, Délul, Govora, Curtea de Argeș și altele.

Acea pescere, preciósă ascundĕtóre a călugĕrilor bistrițenĭ, le a dat mijlocul de a scăpa din atâtea pustiirĭ ale inimicilor țĕrei, odórele și cărțile antice lăsate de ctitorĭ și de dănuitorĭ, în paza lor.

Fenomenul geologic ce deosebesce localitatea Bistriței, adică despicarea unuĭ munte de pétră vărósă ca să lase o trecĕtóre pitorescă pêrîuluĭ ce, chĭar din repediciunea sa, a luat numele de Bistrița, (быстрь *slav*, răpede), negreșit că a trebuit să ocasioneze, în sînul aceluĭ munte, cripte séŭ pescerĭ spațióse; acele pescerĭ sunt maĭ cu sémă de partea dréptă a rîuluĭ. Ca la distanță de cincĭspre-dece minute, urmând de la mŏnăstire pe acea minunată matcă în sus, se face pe drépta, în munte, o gură largă, dar care îndată se ângustéză; mușchĭul stropit neîncetat de picurarea stânceĭ, revérsă în acea boltă maĭestósă, o licurire de verdéță magică; ómenii loculuĭ numescŭ acea gură, *Pescerea vechĭe*, și numele'ĭ pare a dovedi că ceĭ d'întêĭ locuitorĭ aĭ acestor munțĭ, vênătorĭ îndrăznețĭ urmărind, dupe cum dice tradițiunea, o ursóĭcă, acolo 'șĭ aŭ găsit adăpostirea. Maĭ la vale pe rîŭ, chiar în dosul mŏnă-

www.dacoromanica.ro

stiriĭ, dar sus pe rîpă și la un loc maĭ puțin accesibil, este o altă pescere în care se intră d'abușelé printr'o crăpătură ângustă; îndată ânsĕ acea pescere se lărgesce, formând bolțĭ înalte și une orĭ superpuse, cu felurite accidente de tĕrâm, cu scursorĭ împetrite și chiar cu o cisternă firéscă în fundul uneĭ cavităț. Aci, din vremĭ nememorate, aŭ locuit pustnicĭ; aci s'aŭ păstrat în vechime móștele sfântuluĭ Grigorie Decapolitul[1]); aci însfĕrșit s'aŭ pus la adăpost, în timpiĭ de jafurĭ și de invasiunĭ, obiectele de preț ale mŏnastirĭĭ, astfel încôt astădĭ găsim la Bistrița maĭ multe odóre și cărțĭ vechĭ decôt în alte mŏnăstirĭ. Osebit de tradițiune ânsĕ, n'ávem altă maĭ vechĭe mărturisire despre locuirea acesteĭ pescerĭ, decôt capela ce s'a zidit la 1637, de către mitropolitul țĕreĭ Teofil, sub patronagĭul *s-ților Voevodĭ*, la un loc unde pescerea se deschide la lumină printr'o gură largă, drept d'asupra uneĭ rîpe nalté ce dă perpendicular în rîŭ. Acea capelă s'a dĕrâmat, și'n locu'ĭ s'a făcut alta care pórtă următórea inscripțiune, ce se găsesce âncŏ acolo, pe o pétră, săpată cu multă inexperiență de scultură și de stil:

[1]) Un vechĭu sicriŭ de chiparos, în care se păstrau móștele sfântuluĭ de la Bistrița, înainte de fabricarea celuĭ de argint, pórtă o inscripțiune slavonă, în care se vede că este făcut de „*Radu Voevod, fiĭul Mihneĭ Voevod* (1611 „și 1623), *când a venit într'a sfântuluĭ Grigorie Decapoli-*„*tul pescere.*“

www.dacoromanica.ro

† Acéstă sfântă beserică ïaste zidită de mitropolitul Teofil la lét 7143 (1633) și rămâind la pustiire și de tot la răsipire iar la lét 7245 (1732), robul luĭ Dumneḑeŭ Macarie ieromonahul o a dres maĭ de iznóvă prefăcut . . . ș'a părinților Rafail eromonahul ivana(?) vecïnica pomenire. pis. az 1732, Macar. erom. iunie 3 [1]).

Pe la anul 1828 a ars și acéstă bisericuță cu chiliile ce se făcuse alăturĭ și în care locuia schimnicul Ilarion, cel din urmă călugĕr pescerean; de atuncĭ s'a maĭ reparat numaĭ capela de pétră, învelindu-se cu șindrilă și s'a zugrăvit pe la 1831; dar acum a rĕmas și ea cu totul pustie. Nicĭ chiliile, nicĭ scripetul, pe care se ridica în vechime sicriul sfântuluĭ și cele-l-alte odóre, nu maĭ există. Vechïa credință tradițională ce privea acea sfințită pescere ca o protectóre a mŏnăstiriĭ din vale, a perit împreună cu nevoia de refugiŭ și cu frica urgiilor din timpiĭ barbarĭ; pescerea, cu întunecimile eĭ misterióse, cu bolțile'ĭ locuite de miriade de liliecĭ, a rĕmas numaĭ ca o curiositate pitorescă pentru visitatoriĭ localității; dar pentru archeolog ea păstréză âncŏ multe preçióse amintirĭ. Eĭ îĭ suntem datorĭ conservarea multor scumpe rĕmășițe din timpiĭ trecuți; fără dînsa póte ne ar fi astădĭ greŭ a constata, prin obiecte

[1]) Cele din urmă cuvinte se traducŭ: *am scris eŭ Macarie ieromonah, la 1732, iunie 3.*"

www.dacoromanica.ro

existinte, vechĭ relaţiuni şi însemnate producte ce dovedescŭ cultura străbunilor noştriĭ.

Astfel cum a scăpat de jafurĭ şi de nevoĭ, biblioteca Bistriţeĭ e compusă în general de cărţĭ bisericescĭ manuscrise şi tipărite, în limbile slavonă, română şi elenă. Deosebindu-le ânsĕ în maĭ multe categoriĭ generale, dupe dialectele în care sûnt scrise, găsim: vre o 80 manuscripte slavone (evangeliĭ, psaltirĭ, minee, céslove, pravilĭ canonice etc.) scrise, cu litere capitale şi minuscule, de formatele in folio, in 8⁰, şi in 4⁰;—ĭarăş pe atâtea cărţĭ slavone, tipărite în secoliĭ XVII—XVIII, în lavra Pecersk din Kiev, sub păstoria mitropolituluĭ Petru Movilă; în Leov (Lemberg în Galiţia) tot pe atuncĭ; în Moskva, în ḑilele çarilor Alexeĭ şi Petru Ivanovicĭ; în Tîrgovişte sub Mateĭu Vodă Basarab şi Dómna sa Elena; în Buzeŭ, Rômnic, Tîrgovişte şi Bucurescĭ, sub domniile luĭ Şerban Cantacuzino, Constantin Brâncovénu şi maĭ încóce; ca vre-o 30 volume grecescĭ tipărite la Veneţia şi în ţéra Românéscă, de format in 8⁰, şi in 4⁰, printre care se găsesce şi un exemplar complet al Mineilor elinescĭ, tipărite la 1680 şi următorĭ, în Veneţia, şi purtând scris pe dînsul că a fost *al luĭ Constantin Brâncovénu vel logofĕt, la 1687;* vre-o 40 manuscripte românescĭ (psaltirĭ, vieţĭ de sfânţĭ, cărţĭ dogmatice şi învăţăturĭ d'ale părinţilor bisericeĭ, etc) traduse românesce în ceĭ duoĭ din urmă secolĭ, şi prescrise în mare parte cu

www.dacoromanica.ro

litere minuscule și cursive cirilice, de călugĕriĭ locuitorĭ în mŏnăstire. Cele-l-alte cărțĭ românescĭ provinŭ din deosebitele tipografiĭ care s'aŭ succedat de la al XVII[lé] secol în cóce, în țĕrile române: Brașov, Govora, Târgoviște, Iașĭ, Snagov, Buzĕŭ, Rômnic, Bucurescĭ, Sibiĭu, etc.

Intențiunea nóstră nu este de a da o nomenclatură a titlurilor tuturor cărților vechĭ ce compunŭ biblioteca Bistriței. Ne am mărginit, în câțĭ-va articolĭ publicațĭ în *Revista Română*, a descrie cu amĕnuntul unile din cele ce ni s'aŭ părut maĭ interesante, și comentând atât proveninţ̦a, caracterul cât și înfățișarea lor, ne măguleam că vom fi isbutit a trage óre-care conclusiunĭ ce nu vorŭ fi, credem, fără de interes pentru relațiunile țĕrilor nóstre, pentru starea lor de desvoltare și chĭar pentru limbele usitate într'însele, la epocĭ destul de înapoĭate.

Din nenorocire tóte acele manuscripte și *incunabule* ale tipografieĭ românescĭ zacŭ neîngrijite și expuse stricăcĭuniĭ și perderiĭ. Arŭ trebui să se depună preţ̦iósele cărțĭ și odóre de tot felul de prin mŏnăstirĭ, în Biblioteca și în Museul național, și să se conserve prin legăturĭ solide, volumele ce se strică și maĭ rĕŭ din putrezirea scórțelor róse de carĭ. Mĕsurĭ pentru culegerea și păstrarea antichităților din țĕrile nóstre sunt indispensabile, cŏcĭ,— o maĭ repe-

www.dacoromanica.ro

țim, — încuria și nepăsarea către amintirile strămoșescĭ sunt o rușine și o impietate pentru o națiune ce aspiră la cultură.

Bucurescĭ, 1861. Tipărit în *Revista Română* Vol. I și II [1])

---

[1]) Capitolele care urméză asupra acestuĭ subiect în vol. I din *Revista Română*, pórtă titlurile următóre:

„I. Psaltirea slavonă comentată de Branco Mladenovicĭ, 1346. — Despre acest fórte interesant manuscript a tratat și renumitul slavist profes. Miklosich din Viena, căruia dl Odobescu l'a cumunicat).

II. Manuscriptul de la Chilindar, 1408.

III. Cărțile banuluĭ Preda Basarab, 1519—1521.

IV. Treĭ Tetravangeliĭ slavone scrise de mână. — Caligrafia ornamentată și ferecăturile din vechime.

V. Prima tipografie din țéra Românéscă."

www.dacoromanica.ro

Dl A. I. Odobescu, în urma călătorieĭ de explorațiunĭ archeologice ce a făcut în anul 1860 prin mănăstirile din județele Argeșul și Vâlcea, a presentat Ministeriuluĭ de Instrucțiune publică maĭ multe raporturĭ detaliate, din care unele aŭ și fost tipărite, precum:

începutul relațiunieĭ sale despre *Antichitățile din mănăstirea Bistrița*, care a apărut în *Buletinul Instrucțiuniĭ publice*, al d-luĭ V. A. Urechiă, din 1865 și 1866;

apoĭ relațiunile despre *Antichitățile mănăstirilor Arnota și Govora*, tipărite în *Ateneul român* din 1860, sub direcțiunea d-luĭ C. Esarcu;

în fine relațiunĭ despre alte mănăstirĭ odinióră ḑise *închinate*, precum *Tutana*, *Stănescii* și altele, aŭ eșit la lumină în *Columna luĭ Traian* a d-luĭ B. P. Hasdeŭ, din 1873.

Printre publicațiunile archeologice ale dluĭ Odobescu, atingĕtóre de mănăstirile ţĕreĭ, cată să se prenumere și un memoriŭ, tratând despre vechele cusăturĭ bisericescĭ ale ţĕrilor orientale din Europa, și având ca subiect principal descrierea și explicarea unuĭ *Epitafiŭ* (séŭ *aer*) *de la monăstirea Tihvin din Rusia, cu data din anul 1601*, carele, după ce a fost mult timp păstrat în mănăstirea Bistrița, a trecut în Museul național din Bucurescĭ, împreună cu cele maĭ multe obiecte antice înregistrate de dl Odobescu, în cercetările sale din 1860 și din aniĭ posteriorĭ. Acel memoriŭ s'a tipărit numaĭ în traducțiune ruséscă și cu ilustrațiunĭ, în publicațiunea periodică a Societățiĭ archeologice din Moscva, intitulată *Drevnosti*, din anul 1874, p. 1—36: „Воздухъ съ вышитымъ изображеніемъ положенія Спасителя во гробъ, пожертвованный 1601 г. въ русскій Тихвинскій монастырь и найденный въ Быстрицкомъ монастырѣ въ Валахіи.“ — În acest memoriŭ, autorul descrie, explică și pune în compațiune un mare numĕr de *epitafie* și de alte cusăturĭ vechĭ bisericescĭ, care se află

www.dacoromanica.ro

în mŏnăstirile din ţéra Românéscă, din Moldova, din Bucovina, precum şi în anticele lavre ale munteluĭ Atos. Este un studiŭ curios asupra aceleĭ arte a *picturei cu acul* séŭ a cusăturilor religióse, care a fost aşa de respândit în tot orientul creştin şi care, de la vechiĭ Bizantinĭ, a trecut la Greciĭ subjugaţĭ de Turcĭ, la Sêrbĭ, la Româniĭ din âmbele Principate, la Ruşĭ, la Georgienĭ şi la Armenĭ. Fie-care din aceste popóre a dat órecum un caracter particular producţiunilor acesteĭ arte, exercitată de braslele *seidicarilor* şi *ciaprazarilor*, precum şi de femeile din clasele cele maĭ nobile şi maĭ avute.

În fine, cată să se facă menţiune şi despre articolul din tomul I al *Revisteĭ Române*, purtând titlul *Foletul novel, séŭ Kalendarele luĭ Constantin Vodă Brâncovénul*, tipărire comentată a notelor însemnate de propria mână a ţisuluĭ Domnitor pe nisce Calendare românescĭ manuscrise ce s'aŭ pregătit pentru dînsul în aniĭ 1693, 1694, 1695, 1699 şi 1703. Aceste preţióse manuscripte aŭ fost descoperite de dl Odobescu la 1860, în biblioteca mŏnăstiriĭ Hurezul, din judeţul Vâlcea.

Dl Odobescu, întinzêndu'şĭ studiele archeologice asupra mŏnăstirilor ortodoxe care aŭ păstrat amintirĭ românescĭ, a cules, chĭar pe locurĭ, note fórte numeróse asupra obiectelor de proveninţa românéscă, ce se află în bogatele bisericĭ şi *skevofilace* (comorĭ) ale mŏnastirilor de la muntele Atos. Despre acésta ânsĕ, dluĭ n'a publicat alt-ceva decât însemnările asupra unora din odăjdiele cusute ce se găsescŭ acolo (în memoriul rusesc despre *Epitafiul de la Bistriţa séŭ de la Tihvin*) şi o *Notiţie* în limba francesă *asupra icónelor în Mosaică*, câte sùnt acum în fiinţă la Sântul-Munte. Veḑĭ *Annales archéologiques fondées par Didron*, Paris 1871. tom. XXVII, p. 259—263, „L'Art au Mont-Athos". — Cât despre odórele de origină română ce se păstrézĕ în mŏnastirile antice, ale *Sântagoreĭ*, maĭ tóte pline de amintirĭ ale Domnilor muntenĭ

www.dacoromanica.ro

și moldoveni, cum, bună óră, Vladislav Voevod (la Lavra cea mare a sfântului Atanasie), Négoe Basarab (la Dionisiu), Ștefan cel Mare (la Zografu), Michaĭu Vitézul (la Simopetra), Petru Rareș (la Caracalu), Mateĭ Basarab (la Ivir), Vasile Lupu (la Vatoped) și alții mulți aĭuré, ce minunat Muséŭ s'ar puté alcătui cu ele! Acel Muséŭ ar conține cele maĭ bogate anale ale cultureĭ Românilor din trecut! Ar fi ca și o galerie cronologică, artistică și pietósă a vechilor noștri Voevoți Românescĭ!

www.dacoromanica.ro

PSALTIREA

TRADUSĂ ROMÂNESCE

DE

DIACONUL CORESI

Tipărită la 1557.

Una din causele care aducŭ maĭ multă împedicare la rĕspândirea sciinţeĭ şi la popularisarea cercetărilor asupra limbeĭ şi istorieĭ, în sînul naţiuniĭ române, e puçina comunicare de ideĭ, puçinele relaţiunĭ intelectuale ce există între tóte ţĕrile unde limba nóstră se vorbesce şi se cultivă. Lucrările bărbaţilor studioşĭ rĕmânŭ isolate în cercul provincieĭ unde aŭ fost produse, şi adesé majoritatea publiculuĭ român nicĭ că bănuĭesce despre scrierile naţionale care circulă într'o ţĕră vecină locuită şi aceĭa de Românĭ, mişcaţĭ de aceleaşĭ

www.dacoromanica.ro

ideĭ şi simţiminte, de aceĭaşĭ trebuinţă de cultură. Cărţile tipărite în Sibiŭ, în Blaj, în Iaşĭ abĭé pĕtrundŭ pênĕ în Bucurescĭ, şi veĭ întêlni rare orĭ în acele oraşe, producte literare din capitala Românieĭ.

Acéstă lipsă de comunicaţiunĭ intelectuale produce nu numaĭ rĕul de a întreţine provincialisme în limba scrisă şi d'a împedica formarea definitivă a unuĭ dialect cult şi literar în care să se contopéscă séŭ să se controleze tóte idiomele locale şi tóte sistemele filologice individuale ale Românilor, dar âncŏ tinde a isola pe Românĭ unĭĭ de alţiĭ, prin deosebite ideĭ şi tendenţe, inspirate publiculuĭ în fiesce provincie, de scriitoriĭ loculuĭ. Cât maĭ profitabil ar fi pentru naţiune, propagarea întinsă a ideilor, care ar proveni dintr'un schimb neîncetat al producţiunilor cultureĭ Românilor! Câte folóse arŭ trage toţĭ în general din lucrările isolate ale bărbaţilor de merit ce sûnt rĕspândiţĭ prin deosebitele centrurĭ locuite de Românĭ! Numaĭ astfel am puté dobêndi un simţimênt neted şi adûnc de naţionalitatea nóstră; numaĭ astfel am puté preçui maĭ bine puterile nóstre morale; numaĭ astfel am puté urma o cale alésă şi cumpănită dupe adevĕratele nóstre mijlóce şi trebuinţe.

Aceste cugetărĭ ne sunt suggerate acum de o simplă cestiune de studiĭ literare. Pe acest tĕrâm cel puçin, tótă lumea ar crede că toţĭ Ro-

www.dacoromanica.ro

mâniĭ sûnt uniţĭ şi că eĭ lucréză împreună spre a duce limba lor la o stare de cultură necesară orĭ-cărĭĭ limbĭ ce se vorbesce de o naţiune care tinde la propăşire. Din nenorocire, chĭar într'acésta se vede curat o lipsă de unire în ideĭ; limba a luat căĭ deosebite în deosebitele provinciĭ şi a ajuns chĭar, prin neasemuirea tendenţelor ce mână pe uniĭ şi pe alţiĭ, ca Românĭ de aceläşĭ sânge şi de aceĭaşĭ credinţă, abĭé să se maĭ înţelégă. Mărturisim că articoliĭ unor gazete române publicate de Ardelenĭ şi Bănăţenĭ, rĕmânŭ une orĭ cu totul neînţelese publiculuĭ din Principatele-Unite, şi póte că acelaşĭ trist fenomen se produce şi în Transilvania şi Banat pentru cititoriĭ unor scrierĭ de la noĭ.

Póte că timpul va curma de sineşĭ aşa nefericite neînţelegerĭ; dar nu e maĭ puţin adevĕrat că noĭ înşine avem datoria de a lucra cu stăruinţă în contra perpetuărĭĭ unor asemenea divergenţe de ideĭ şi de tendenţe în cultura limbeĭ române. Acésta o putem face studiând maĭ ales cu luare aminte lucrările serióse ce se facŭ asupra acesteĭ materiĭ de către fraţiĭ noştriĭ de peste munţĭ, cari fiind âncŏ de mult dedaţĭ cu studiile filologice, sacrifică în adevĕr adesé sistemelor archaice, spiritul limbeĭ nóstre, pe care noĭ, cu maĭ multă uşurinţă, îl subordonăm fórte des la imitaţiunea puţin raţionată a limbelor neo-latine moderne. Între aceste duoĕ extreme, socotim că

www.dacoromanica.ro

este o cale mediе, calea studiuluĭ istoric al limbeĭ, cercetarea amĕnuntă a feluritelor fase prin care graĭul poporuluĭ român a trecut, ca să devină, din idioma rustică a colonilor romanĭ din Dacia, limba de adĭ a Românilor aşedaţĭ la pólele Carpaţilor, pe malurile Dunărĭĭ şi prin văile Pinduluĭ.

O asemenea cercare s'a făcut de către d. Timoteŭ Ciparĭu, canonic din Blaj, carele în anĭ 1854 şi 1858, a publicat duoĕ volume importante, dar din nenorocire puçin rĕspândite şi puçin cunoscute de Românĭĭ din provinciile dunărene.

Învăţatul profesor ardelén a tipărit maĭ întêĭ: *Elemente de limba română dupe dialecte şi monumente vechĭ*, şi apoĭ *Crestomatia séŭ Analecte literare din cărţile maĭ vechĭ şi noue românescĭ tipărite şi manuscrise, începênd de la secolul XVI pênĕ la al XIX, cu notiţe literare.*

Nu ne propunem aci de a examina pênĕ la ce punt sûnt neatacabile deducţiunile trase de d[1] Ciparĭu, din studiile sale, pentru regularea ortografieĭ române şi une orĭ chĭar pentru determinarea formelor gramaticale; dar vrem să constatăm că lucrarea sa e întreprinsă dupe adevĕratele base ale sciinţeĭ filologice, că, în maĭ dese rônduri, e executată cu talent şi perspicitate, şi că maĭ ales culegerea sa de exemple din scrierile vechĭ românescĭ e fórte folositóre şi că o asemené crestomatie ar trebui respândită prin tóte scólele române, ca să dea junilor studenţĭ o cunoscinţă

www.dacoromanica.ro

mai raționată și mai solidă a limbei pe care aŭ să o vorbéscă și să o scrie în țéra lor.

E mare meritul dlui Ciparîu d'a fi adunat acele texturi vechi ce aŭ devenit fórte rare prin puçina îngrijire ce aŭ arătat Românii către cărțile cu care bătrânii lor s'aŭ servit spre a introduce limba națională în biserică. Exemplele, așeḑate dupe ordina cronologică, presentă succesiv modificările ce graiul nostru a priimit în cursul timpilor și ne arătŭ feluritele influențe sub care s'aŭ desvoltat și s'aŭ transformat vocabulariul și gramatica limbei române, de la sfêrșitul secoluluĭ al XVI-lé, pênĕ la începutul al XVIII-luĭa. Editorul a avut âncŏ fericita ideĭe de a preceda acéstă crestomatie printr'o notiță literară în care se găsescŭ liste comentate de toți scriitorii și de tóte ediținile ce aŭ figurat în acest timp, în câte și trele provinciile române. Dar adesé el n'a putut face mai mult decôt a numi pe un autor séŭ a menționa cartea luĭ, fără de indicațiuni precise, fără ca să dea extracte din acea publicațiune. Causa acestor lacune e mai tot d'auna chiar acea lipsă de comunicațiuni intelectuale între țĕrile române, pe care o deplânserăm la începutul acestuĭ articol. Astfel d[1] Ciparîu ḑice, vorbind de secolul XVI:[1]) „De scriitorii românescĭ „în provinciele danubiane de în acest seclu nu a-

[1]) În Notiția literară la Analectele sale p. XVIII.

www.dacoromanica.ro

„aflăm altă cunoscinţă, decôt că principele Romă-„nieĭ *Neagoe* ar fi scris o epistolă către filiu-„sĕŭ Teodosiu," ignorând negreşit că cu cinci-spre-ḑece anĭ maĭ nainte, la 1843, se tipărise în Bucurescĭ, dupe un manuscript dat de domnialuĭ spătarul Antonie Sion din Moldova, biblioteceĭ sfântu-Sava din Bucurescĭ, *Învăţăturile bunuluĭ şi credincĭosuluĭ Domn al ţĕreĭ Rumânescĭ Négoe Basarab Voevod, către fiiul sĕŭ Teodosie Voevod.* 1 vol. in 8°, de 336 feţe.

Puţin maĭ jos, autorul *Analectelor* adaoge: „Iar din Transilvania aflăm următoriĭ scriitorĭ: I. „*Coresi* diaconu, din Braşov, care traduse Psalti-„rea, şi o tipări tot acolo pe la 1560 (au 1562), „..... Nu o am vĕḑut, ci se afla în Iaşĭ, numaĭ „cât uniĭ citézĕ anul ediţiuniĭ 1560, alţiĭ 1562."

Basiliu Popp, care la 1838 tipări în Sibiĭu o *Disertaţiune despre tipografiele românescĭ*, lucrată în mare parte dupe note date de d[1] Ciparĭu, nicĭ că menţionézĕ acéstă carte; ceĭa ce dovedesce că pe atuncĭ d[1] Ciparĭu iĭ ignora chĭar şi existenţa, ĭar în urmă a aflat despre dînsa, fără d'a o vedé.

Biblioteca de la Bistriţa ânsĕ ne a procurat mulţumirea a descoperi un exemplar dintr'acéstă rară carte, póte cea d'ântĕĭ operă tipărită în limba românéscă, deşi data eĭ trebuĭe coborîtă cu şépte-spre-ḑece séŭ cinci-spre-ḑece anĭ maĭ în urmă de anĭ propuşĭ de d[1] Ciparĭu.

www.dacoromanica.ro

E adevĕr că domnialuĭ menţionézĕ o *Învăţătură creştinéscă*, care s'ar fi tipărit în Sibiĭu la 1546;[1]) dar aceĭa este fórte îndulĭósă, şi în casul próbabil că acea *Învăţătură creştinéscă* va fi posterióră, *Psaltirea luĭ Coresi* rĕmâne, fără tăgăduială, cea d'întêĭ carte în care limba română s'a pus sub téscurile tipografice.

Acéstă psaltire e un volum in 4⁰ mic (18 ½ cent. nălţime; 13 cent. lărgime); gros de 79 cóle de hârtie ordinară fără paginatură, şi avênd signaturile însemnate cu litere slavone, la faţa 1 şi 8 a fie cărĭi cóle. Exemplaruluĭ de la Bistriţa îĭ lipsesce o pagină de la început, chĭar aceĭa ce pórtă titlul, şi maĭ multe altele din corpul scrierĭi. Cóla 34 e împlinită cu scrisóre de mână. Mucedéla a stricat colţurile paginilor la maĭ multe locurĭ. Legătura e cu scórţe de lemn învelite cu pele négră.

Este de observat că pênĕ acum contextul şi forma titluluĭ acesteĭ cărţĭ ne sunt cu totul necunoscute. Nu scim chĭar déca acea primă faţă exista pe un exemplar, acum perit într'un foc, la rĕposatul profesor G. Sĕulescu. Ânsĕ, déca pórta cărţiĭ ne lipsesce, apoĭ găsim totuşĭ o compensaţiune la sfêrşitul eĭ. Reversul foieĭ din urmă e ocupat de o notă explicativă, tipărită pe 18 liniĭ, cu litere cirilice de mărirea ḑisă *terţia* (16 punturĭ), astfel precum este şi tot coprinsul cărţiĭ.

[1]) Notiţia liter. din Analecte. p. XIX. — Organul luminări. No. LIV şi LV. p. 304, 308.

www.dacoromanica.ro

Iată aci reproducerea micşorată a aceleĭ ultime pagine:

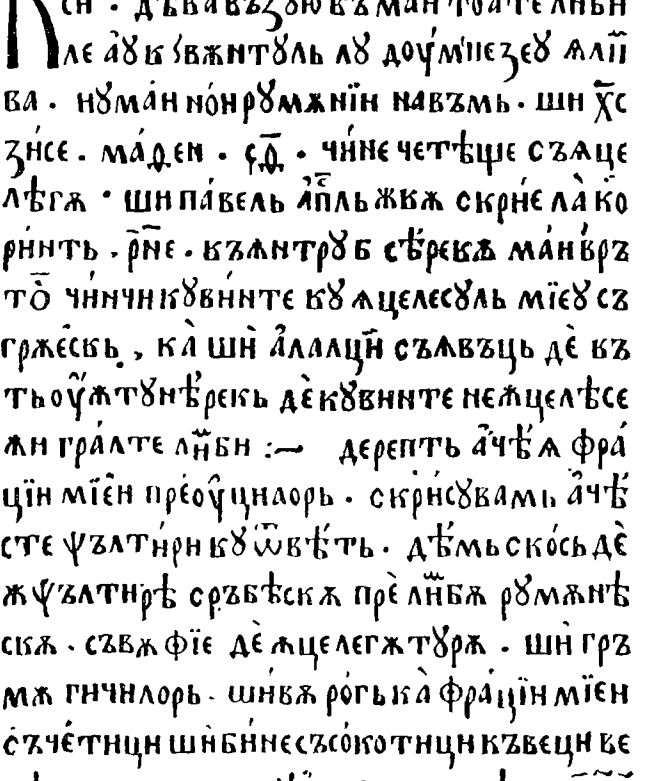

www.dacoromanica.ro

Ar puté cineva să'şĭ pună îndată întrebarea déca acésta e chĭar limba românéscă, astfel cum o vorbeaŭ pămênteniĭ, într'unul óre-care din ţinuturile românescĭ, cu vre-o duoĭ secolĭ şi jumĕtate înapoĭ? séŭ déca este numaĭ o cercare nedibace a unuĭ străin, puçin cunoscĕtor al graĭuluĭ obicĭnuit printre Românĭ, şi luptându-se trup la trup, fŏră deprinderĭ pregătitóre, cu un text slavon adesé turbure şi înduoĭos? În starea actuală a cunoscinţelor nóstre despre vechile idiome românescĭ, problema este fórte anevoie de deslegat; alte documente autentice ne lipsescŭ pentru o epocă aşa înapoiată a limbeĭ nóstre; iar texturile cele vechĭ ale cronicelor séŭ létopisiţilor aŭ încercat, fŏră înduoiélă, neîncetate prelucrărĭ, care le aŭ a fi cu mult maĭ lesne citeţe şi maĭ înţelese adĭ noĕ decât limba stângace a luĭ Coresi. Apoĭ âncŏ trebuĭe să cugetăm că graĭul s'a desmorţit şi s'a limpedit, cu necomparabilă răpejune, îndată ce el a început a lua forme maĭ bine determinate, prin maĭ désa luĭ întrebuinţare în scris. Decĭ, să nu ne pré mirăm de *cĭudesmele* limbistice ale paginеĭ maĭ sus decopiate, pe care, pentru maĭ multă înlesnire a cititoruluĭ, o transcriem aci, pe cât se póte maĭ exact, cu litere latine:

Cu mila lu doumneḑeu eu diaconŭ Coresi. déca vĕḑuĭu că maĭ toate limbile au cuvêntulŭ lu doumneḑeu în limba. numai noi rumânii navemŭ. şi hs. ḑise. mathei. 209. cine cetésce să înţe-

www.dacoromanica.ro

légă. şi pavel apslŭ âncŏ scrie la corintŭ, 155, că întru besérecâ mai vrĕtos cinci cuvinte cu înţelesulŭ mieu să grâescŭ, ca şi alalţi să învĕţŭ de cătŭ ou întunerecŭ de cuvinte neînţelése întralte limbi : — dereptŭ acéĭa fraţii miei preouţilorŭ. scrisuvamŭ acéste psăltiri cu otvétŭ. démŭ scosŭ de în psăltiré srĕbéscâ pre limbâ rumânéscâ. să vê fie de înţelegâturâ. şi grămâticilorŭ. şi vê rogŭ ca fraţii miei să cetiţi şi bine să socotiţi că veţi vedé înşivê că e cu adevĕrŭ. vléto 7085.

Citind aceste cuvinte curiositatea e aţêţată îndată de a sci cine a fost acel *diacon Coresi*, care, inimat de nobila şi drépta emulaţiune de *a vedé în limba nóstră cuvêntul luĭ Dumneţeŭ*, se ocupă a publica, *la 1577*, o Psaltire *cu otvét*, adică *cu rĕspunsurĭ*, *cu traducerĭ* de *în limba sêrbéscă*, *pre limba românéscă*, ca *să fie de înţelegĕtură fraţilor* sĕĭ *preuţilor şi grămăticilor?*

D[1] Ciparĭu ne procură âncŏ singurile noţiunĭ ce s'aŭ putut culege pênĕ acum asupra familieĭ şi persónеĭ luĭ Coresi. Fabricius, în *Bibliotheca Græca*[1]), raportă un catalog în care un macedon din Moscopolis, Dimitrie Procopiu, a înscris, în Bucurescĭ, la anul 1720, luna iunie, pe toţĭ învăţaţiĭ grecĭ din secolul sĕŭ şi din cel anterior. Printre aceştia,

[1]) *I. A. Fabricii* Bibliotheca Græca sive notiţia scriptorum veterum Græcorum etc. Edit. nova curante. *G. Ch. Harles.* Hamburgi. 1808. Vol. XI, p. 522.

www.dacoromanica.ro

la nº VII, se găsesce un *Georgie Coressi* din Chios, om doct, cu învăţăturĭ felurite şi cunoscĕtor al literilor sacre, dar care a scris într'un chip scholastic, fără de ordine şi cu o judicată puţin drépptă, asupra maĭ multor materiĭ de teologie şi altele.[1]) Dl Ciparĭu adaoge că sunt cărţĭ d'ale luĭ manuscrise în Biblioteca Imperială din Paris.[2])

Apoĭ de la altul, de la un *Ión Coressi*, medic din Chios, se găsescŭ, în opera *Turco-Grœcia* a luĭ M. Crusius[3]), o scrisóre către Mitrofan al III, care a ocupat scaunul patriarchicesc din Constantinopole de duoĕ orĭ, între 1565 şi 1575.[4])

Să maĭ ajutăm la aceste notiţiĭ cu un document ce se află printre cărţile Mitropolieĭ din Bucurescĭ, relative la moşia Cucuteniĭ şi în care figuréză numele de *Coresie*, ca socru al vêndĕtoruluĭ uneĭ sileşte de casă în acel sat. Actul acesta, scris pe o fóĭe de hârtie fórte ruptă şi afumată, pórtă data din martie, anul 7000, adică

---

[1]) „*Georgius Coressius*, Chius, vir doctus, et variæ eruditionis, sacrarumque peritus litterarum. Scholastica more plura ac diversi argumenti composuit scripta theologica, et alias varias lucubrationes, sed pleraque sine ordine et sine recto judicio."

[2]) Catal. des manusc. t. II. p. 269. Cod. 1373.— Notă dupe T. Ciparĭu.

[3]) Lib. III şi IV.— Basel. 1584.

[4]) Istoria bisericéscă trad. de *Génoglu Lesviodax*. Catalog patriarşilor Constantinopoleĭ.

www.dacoromanica.ro

1492 dupe Chr.; ceĭa ce pare a dovedi, — décă data menţionată nu va fi greşită pe document, — că familia *Coresi* era stabilită în ţéra Românéscă âncŏ de pe la sfêrşitul secoluluĭ al XV-lé.

În orĭ ce chip, ea trăia acolo cu vre o şésedecĭ de anĭ maĭ în urmă. D[1] Ciparĭu însemnéză că pentru un *Coresi* logofĕtul şi fecĭoriĭ luĭ, se află diplome de la principiĭ ţĕrĭĭ Românescĭ, Petru, Alexandru şi Mihné, din anĭĭ 1567, 1570, 1671, 1581 şi 1582. Unde vorŭ fi aceste documente, domnia-luĭ nu ne spune; dar din tóte acestea putem conchide că familia Coresilor, originară din Chios, a dat literilor grecescĭ duoĭ învăţaţĭ, pe Georgie şi pe Ión Coresi, şi că ea, maĭ din vreme séŭ maĭ târdiŭ, s'a aşedat în ţéră la noĭ, unde, pe la sfêrşitul secoluluĭ al XVI-lé, a obţinut diplome de la Voevoziĭ românĭ. Dar ceĭa ce ne interesézĕ maĭ mult e că, tot pe aceste timpurĭ, în Braşov trăia un diacon din acéstă familie, acum cu totul românită, carele, împins de dorul sĕŭ către patria luĭ adoptivă, traduse maĭ întêĭ pe românesce o Psaltire, şi o tipări la 1577.

Treĭ anĭ maĭ în urmă, la 1580, când *Jupânul Hrăjilă Lucacĭ, judeţul de în cetatea Braşovuluĭ şi a tot ţinutul Brĕsiĭ*, voi să aĭbă o traducere a *luminateĭ cărţĭ „Evangelia cu têlc"*, pe care după ce *a întrebat şi în multe părţĭ o a căutat*, însfêrşit *a aflat'o în ţéra Românéscă la arhimitropolitul Serafim în cetatea Târgovişteĭ* şi o

www.dacoromanica.ro

a cerşut cu multe rugăminte de ĭ o a trămis, atuncĭ bine-gênditorul judeç *o aŭ dat lu Coresi diaconul, ce era meştер învăţat într'acest lucru, de o scóse de în cartea sĕrbéscă pre limbă rumânéscă, împreună şi cu preuţiĭ de la biserica Şcheilor de lîngă cetatea Braşovuluĭ, a-nume pop Iane şi popa Mihaĭ.*

Aceĭa e Evangelia românéscă care se tipări la Braşov şi pentru care judeçul Hrăjila *nu cruţă de în averea ce'ĭ era dăruită de Dumneçeŭ, a da la acest lucru.* [1])

În sfêrşit se maĭ găsesce şi o Liturgie slavonéscă tipărită la 1588, în Braşov, prin silinţele luĭ Şerban Coresi, fiĭul diaconuluĭ, traducĕtorul Psaltireĭ şi al Evangelieĭ românescĭ.

Într'atâta se mărginescŭ de o cam dată cunoscinţile nóstre asupra diaconuluĭ Coresi, primul tipăritor de cărţĭ românescĭ şi asupra originelor familieĭ sale, al căruĭ nume nu este âncŏ stins în ţéră la noĭ.

Cestiunea de a sci unde a fost tiparită acea carte, în care figuréză pentru âutêĭa oră limba românéscă imprimată, lasă puçină îndoĭală, de vreme ce cunóscem că editorul eĭ a trăit la Braşov şi maĭ ales că vedem, treĭ anĭ în urmă, tipărindu-se acolo, cu aceleaşĭ caractere, o altă carte românéscă. Un punt care ne deştéptă maĭ mult

[1]) Veçĭ în Analectele literarie, de *T. Ciparĭu.*

www.dacoromanica.ro

curiositatea, este a vedé că într'acéstă carte de la 1577, la maĭ multe capete de Psalmĭ, întâlnim literile capitale ornamentate pe care le am vĕḑut figurând în cărţile slavonescĭ tipărite la 1507 şi 1514, sub Mihné şi Négoe Vodă, în ţéra Românéscă[1]). Iniţialele Б şi P, formate prin împletirea unor liniĭ albe pe fund negru, aparŭ tipărite pe icĭ şi pe colé în acest volum, pare că arŭ fi rĕmăşiţe cam învechite şi stricate din ornamentele xilografice ale frumóseĭ tipografiĭ ce se adusese din Veneţia în ţéra Românéscă, la începutul aceluiaşĭ secol. Cât despre cele-l-alte caractere cu care e imprimată Psaltirea de la Braşov, ele sunt de o formă maĭ grósă, maĭ nemlădiită şi denotéză o proveninţă germană, cŏcĭ se scie cum că ţéra care inventase imprimeria, a rĕmas mult timp străină la progresele ce folositórea artă câştigase în cele-l-alte părţĭ ale Europeĭ.

Dovada cea maĭ tare despre imperfecţiunea acesteĭ prime tipografiĭ românescĭ din Braşov, e chiar sărăcia sa de litere şi puçina màiestrie a tipografuluĭ, carele a jeţuit textul slavon şi traducerea românéscă cu aceleaşĭ litere şi d'a rôndul, fără d'a le deosebi cel puçin prin iniţiale şi uneorĭ chiar nicĭ printr'un punt séŭ printr'o virgulă; astfel, citirea e anevoĭósă, cŏcĭ lectorul e oprit

[1]) Veḑĭ *Revista Română*, Vol. I, 1861, p. 816, et sq.

www.dacoromanica.ro

la fieşĭ-ce verset, prin schimbarea de limbă a textuluĭ.

Cât despre traducere, putem ḑice că este fórte fidelă originaluluĭ slavon, întru ceĭa ce se atinge de sensul fraselor; ĭar limba românéscă întrebuinţată într'însa ne presentă cuvinte şi forme gramaticale demne de un studiŭ adûncit.

Nu este intenţiunea nóstră de a intra aci în analisa amĕnunţită a limbeĭ ce găsim în acest monument literar din secolul al XVI[16]. Mulţimea de cestiunĭ filologice ce s'ar ridica într'o asemené întreprindere ar trece cu totul mĕsurile uneĭ notiţiĭ bibliografice, şi apoĭ avem convincţiunea că nu vom puté elucida cu maĭ multă măiestrie decât d' Ciparĭu, acele fase gramaticale prin care a trecut graĭul nostru în timpiĭ strămoşescĭ. Voim numaĭ, dintr'o răpede privire asupra limbeĭ luĭ Coresi, care póte să fie limba compatrioţilor sĕĭ contimporanĭ, dintr'o comparaţiune a eĭ cu limba română astfel cum ea ni se presentă în timpiĭ posterioriĭ, maĭ bogaţĭ în monumente literare, să tragem vre o câte-va ideĭ generale asupra influenţeĭ ce aŭ exercitat dialectele slavone în ţĕrile unde s'a vorbit şi se vorbesce românesce.

Cu istoria de temeĭu, noĭ vedem că secolĭ îndelungĭ, şi adică chĭar pênĕ la al XIII[16] dupe Chr., Româniĭ şi Bulgariĭ, uniţĭ subt acelaşĭ sceptrŭ, aŭ format o singură putere, în care se deosebeaŭ într'adevĕr duoĕ naţiunĭ, dar unite prin

www.dacoromanica.ro

aceĭaşĭ religiune, prin aceleaşĭ interese. Că ele vorbeaŭ fie-care limba sa părintéscă, ni se pare a fi un fapt fără înduoĭală; dar ĭar, că ele îşĭ făceaŭ ne'ncetate împrumuturĭ şi schimburĭ de forme şi de cuvinte, ne vine lesne a crede; cŏcĭ care e naţiunea, care e omul care să nu ĭea şi să nu dea ceva celuĭ cu care e în necontenită relaţiune? Credem dar că, în limba română, e o primă înrîurire slavonă consacrată de secolĭ, temeĭnică, radicală, exercitată atât prin admitere de cuvinte devenite indispensabile limbeĭ, cât şi prin forme gramaticale şi sintactice, pe care nu le putem sustrage din limba nóstră fără de a strica însuşĭ caracterul sĕŭ original.

Cu tóte acestea, limba română trecută printr'o primă infiltrare de slavonism, rĕmase âncŏ mult maĭ latină decât cum o vorbim noĭ astădĭ. Psaltirea luĭ Coresi ne póte da o dovadă despre acésta. Câte ḑiceriĭ, câte structurĭ de frase curat latine, pe care noĭ le am perdut în urmă! În adevĕr, chĭar în secolul al XVII[16], un fenomen curios se presentă. O intenţiune bună, patriotică, laudabilă, determină în limbă o învederată alteraţiune, un amestic pernicĭos, care schimbă óre-cum caracterul limbeĭ şi o înăbuşesce subt o mulţime de străinismurĭ slavone. Iată cum acésta se întêmplă.

Când Româniĭ simţiră trebuinţa a avé cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ în limba lor, când voiră să

www.dacoromanica.ro

înţelégă ceĭa ce se ḑice în biserică, spre a se feri de eresurile şi de dogmele nouĕ ce reformatoriĭ Calviniĭ se cercaŭ a le introduce în cărţile sânte, când însfârşit Domnĭ cu inimă română ca Mihaĭu-Vitézul, ca Mateĭu Basarab, ca Vasilie Lupu voiră ca ordinele lor să fie înţelese de toţi supuşiĭ şi începură a scrie cărţĭ şi hrisóve românescĭ, atuncĭ preoţiĭ, grămăticiĭ şi logofeţiĭ însărcinaţĭ cu traducerea română a scripturilor slavone, întêmpinară neapĕrat o mare greutate de a exprima pre limba necultivată şi cu totul poporană a Românilor, atâtea ideĭ de ordine maĭ înălţată. Vocabularul usual şi casnic cu care plugariĭ din Dacia Traiană se serveaŭ de când, în biserică şi în cancelariĭ, domnea limba slavonă, nu fu de ajuns pentru interpretarea ideilor morale, speculative, doctrinare, diplomatice şi administrative ce i se impuneaŭ acum din noŭ. În acéstă lipsă, traducĕtoriĭ găsiră maĭ lesne a strămuta ḑicerile şi formulele d'a dreptul din limba slavonă din care eĭ traduceaŭ, şi astfel, un noŭ val de slavonisme inundă limba, tocmaĭ în regiunile eĭ cele maĭ înalte, acolo unde însuşĭ spiritul şi morala se revelaŭ poporuluĭ, astfel *gloria*, *libertatea*, *sperarea*, *amorul*, *onórea*, ale căror numiriĭ latine eraŭ de mult uĭtate de poporul înjosit al Românieĭ, deveniră pe limba învăţaţilor *slava*, *sloboḑenia*, *nădejdea*, *dragostea*, *cinstea* Slavonilor; astfel *legea*, *culpa*, *misericordia*, *victoria*,

www.dacoromanica.ro

forţa, pe care negreşit le aŭ cunoscut maĭ de mult coloniĭ romanĭ din Dacia, deveniră, ca la Slavonĭ, *pravila*, *vina*, *mila*, *isbênda* şi *sila*.

Aci dar vedem o a duoa înrîurire a limbeĭ slavone asupra celeĭ române, exercitată prin traducerea cărţilor bisericescĭ şi a limbagĭuluĭ oficial. Acésta se perpetuă acum de duoĕ-sute de anĭ şi maĭ bine; dar ea n'a pĕtruns tocmaĭ aşa adînc în limbă, ci există numaĭ ca un vĕl superpus, pe care o mână măiestréţă póte să'l ridice cu discreţiune şi îngrijire, fără de a altera întru nimic adevĕratul caracter al limbeĭ naţionale.

Tot astfel a fost, dar şi maĭ superficială, influenţa exercitată, în ceĭ d'întêĭ anĭ aĭ secoluluĭ nostru, de limba ruséscă, asupra vocabularuluĭ oficial al Românilor din Principatele dunărene. Administraţiunile rusescĭ care ne adusese *prikazaniile*, *otnoşeniile*, *raspiscele*, *opisele* şi alte barbarisme de felul acestora, ne aŭ lăsat pentru cât va timp, aceste suvenire, pe care ânsĕ le a spulberat într'o singură ḑi, limba Românuluĭ rebelă la asemené neologisme neapropriate fireĭ sale. Dar rusismele nu aŭ fost introduse numaĭ în limba cancelariilor; am avut chĭar scriitorĭ de talent, maĭ ales în Moldova, care nu s'aŭ ferit a traduce une orĭ *ad litteram* din rusesce, şi trebuĭe să mărturisim, fără spirit de părtinire, că acele inovaţiunĭ nu sûnt productele cele maĭ nemerite ale stiluluĭ lor. Totuşĭ, acéstă influenţă n'a existat decât

www.dacoromanica.ro

o ḑi, şi îndată a şi perit; asemené, printr'o stăruită cultivare a limbeĭ vom vedé dispărênd dintr'însa cea maĭ mare parte a elementuluĭ slavon ce i s'a impus în prelucrarea limbeĭ de către traducĕtoriĭ secoluluĭ al XVI-lé şi XVII-lé. Să nu sperăm ânsĕ nicĭ o dată, şi chĭar să nu voim, a şterge urmele înrîuririĭ primitive, cŏcĭ atuncĭ putem ḑice că, împreună cu dînsa, va dispare şi limba română cu caracterul sĕŭ propriu şi constitutiv, cu originalitatea sa de limbă neo-latină formată sub o influenţă diferită de acelea ce aŭ predomnit la formarea limbilor neolatine din Occident, surorile eĭ. Provençaliĭ, Italieniĭ, Francesiĭ, Spanioliĭ, Portugesiĭ aŭ urmat, în desvoltarea limbeĭ lor, căĭ cu totul diferite de ceĭa în care, de la început, a fost aruncată limba latină din Dacia. Alte elemente, alte influenţe aŭ determinat modificările limbeĭ latine la dînşiĭ; altele cu totul aŭ fost la noĭ. Să nu voim dar a croi limba nóstră pe tipare neasemuite, să nu căutăm a o asimila în zadar la regulile de desvoltare ale lor, ci maĭ bine să studiem cu atenţiune cum s'a strecurat elementul modificător la noĭ, şi când voim a ne curăţi limba de străinisme, să ne ferim în tot d'a-una de a ataca principiile eĭ constitutive. Scalpelul ce voĭesce a purifica limba nu trebuĭe să pĕtrundă maĭ adûnc decât unde este adevĕrata rană.

Pe acest drum, să nu sperăm ânsĕ că vom

www.dacoromanica.ro

ajunge vre o dată a reda cu totul limbeĭ nóstre, caracterul ce'l avea dînsa maĭ nainte de secolul al XVI[16]; în multe casurĭ acésta ar fi şi pernicios, cŏcĭ astfel am sărăci o de multe forme nimerite şi elegante ce s'aŭ putut adopta în urmă; dar ĭar, înavuţind-o cu ḑicerile de origină latina ce aŭ perit sub copleşirea slavonismelor, n'ar fi óre spre folosul limbeĭ şi spre înfrumuseţarea eĭ de a lua înapoĭ din vechĭul dialect al secolilor trecuţĭ, multe fericite şi expresive cuvinte şi forme, pe care timpul şi influenţele străine ne aŭ făcut a le uĭta?

Spre a da un exemplu, atât de graçiile cât şi de sărăcia limbeĭ românescĭ celeĭ vechĭ, vom cita un psalm din traducerea luĭ Coresi, lăsând în lature textul slavon, care pe tot momentul se amestecă cu tâlcul cel românesc. Iată cum sună *„Cântarea luĭ David de Ieremiïa“, 137*:

La rĕulŭ Babylonului, aciïa şeḑumŭ, şi plânsem, cândŭ pomeniïamŭ Sionulŭ.

În salce pre mijlocŭ de ĭa spĕnḑurâmŭ organele noastre.

Că aciïa întrebarâ-ne prâdătorii-ne couvintele de cântări şi doucé noi în cântare.

Cântaţi noao de cântecele Sionului.

Uoumŭ cântavrem cântarea Domnului în ţérâ striinâ.

Să oultare tine, ĭers'lime, oultatâ fie derepta mé.

Să lipéscâse limba mé de grumazulŭ mieu să nu pomenivoiu tine, să nu ainte pomenivoiu ĭers'limulŭ ca începutulŭ veseliei méle.

www.dacoromanica.ro

Pomenésce, doamne, fiii Edomului în ḑioa ïer'slimului, ce ḑiserâ deşertaţi, deşertaţi, pênê la ourḑiturile ei.

Fiele Babylonului măratele. Ferice de celŭ ce dă ţie daré ta ce datai noao.

Ferice cine prinde şi frânge tinerii tĕi de pïatră."

Aci vedem unul din cele maĭ vechĭ texturĭ în limba română şi, dupe tóte probabilităţile, cel d'ântêĭ pus sub tipar. Cititorul va observa lesne cu cât limba dintr'însul este deosebită de aceĭa pe care o vorbim noĭ astădĭ; ânsĕ, spre a pune în vedere o epocă intermeḑiară a desvoltării limbeĭ nóstre, voiu presenta un extract dintr'un manuscript in folio, ce se află tot la Bistriţa, şi care conţine psalmiĭ scrişĭ cu litere cirilice cursive, în limbele slavonă şi română, şi însoţiţĭ cu un comentar. Acest volum e precedat de o precuvêntare adresată către episcopul de Rômnic, kyr Ilarion, de *Alexandru dascălul*, care, la sfêrşitul cărţiĭ, pune acéstă notă latină: „Hunc librum „scripsi ego ex lingua Race, in lingua Valachica, „Alexandrus Preceptor. Anno Dni. 1697. ms. sep. „die 26."

Iată tot acel psalm 136, precum el este tradus în volumul citat:

„La rĕulŭ Babylonului acolo şedémŭ şi plângémŭ, aducĕndune amintĕ de Sionŭ.

In salciïa pe mijlocul ei spĕnḑurăm organele noastre.

www.dacoromanica.ro

Că acolo ne întreba pre noi céĭa ce ne robiră pre noi, şi carii ne ducé de cântare.

Cântaţĭ noao din cântările Sionului.

Cum vom cânta cântare domnului pre pământŭ străinŭ.

De voi ouita pre tine ĭer'slime, ouitată să fie dirépta mé.

Lipascăse limba mé de grumazii miei, de nu te voi pomeni pre tine.

De nu voi pune da nainté ĭer'slimulŭ ca întru începutulŭ veselieĭ méle.

Pomenésce, D'mne fecioarii Edomuluĭ în ḑua ĭer'slimului.

Carii ḑicé deşertaţĭ, deşertaţĭ pênĕ în temeliile lui.

Fata Babylonului ticăloasa.

Fericitŭ carele va plăti ţie datoariĭa ta, care dedéşĭ noao.

Fericé de cela carele va lua şi va zdrobi tinĕrei tĕi de piatra."

Ar fi un studiŭ interesant de a pune în comparaţiune traducerea psalmilor făcută de diaconul Coresi cu cele-l-alte Psaltirĭ românescĭ tipărite séŭ scrise în urmă'ĭ. Asemené comparărĭ ale tuturor texturilor românescĭ arŭ revĕrsa multă lumină asupra limbeĭ nóstre. Venerabilul T. Ciparĭu a pus cu mult succes ântêia pétră la o lucrare de felul acesta. Filologiĭ românĭ n'aŭ decât a'l imita şi a întinde maĭ departe studiele şi investigările lor. [1])

[1]) Acéstă dorinţă, exprimată cu maĭ mult de duoḑecĭ de anĭ în urmă, a realisat'o în parte, d-l B. P. Has-

www.dacoromanica.ro

Maĭ nainte de a termina acest capitol, vom face âncŏ menţiune şi despre duoĕ Psaltirĭ manuscrise, text slavon cu traducere românéscă, ce se afla la Bistriţa.

Una e de format in 4°, şi pórtă data 7205, adică 1697, din Rômnicul Vâlcĭĭ; cea-l-altă in folio, maĭ modernă şi ornată cu miniaturile luĭ Christos şi luĭ David şi cu alte multe decoraţiunĭ făcute cu condeĭul şi cu colórea verde, într'un stil de desemn care nu este nicĭ archaic, nicĭ graţios, are scris d'asupra că e lucrată de *Popa Fior dascălul de la scóla Domniasca.*

Interesul acestor manuscripte pere dinaintea tipăririlor din aceleaşĭ epoce şi anterióre. Sunt ânsĕ la Bistriţa şi alte multe cărţĭ scrise de mână şi tipărite, care merită a atrage băgarea de sémă.

Bucurescĭ, 1861. Tipărit în *Revista Română,* Vol. II.

---

deu în ediţiunea *Psaltireĭ lui Coresi* ce d-luĭ a publicat la 1883, printre tipăririle Academieĭ Române, şi în care d-sa a utilisat exemplarul ce'l descoperisem eŭ la Bistriţa, şi carele, aḑĭ âncŏ, este cel maĭ complet din singurele duoĕ exemplare pênĕ acum cunoscute : adică cel menţionat, care este depus la biblioteca Statuluĭ, şi altul, mult maĭ defectuos, ce a intrat în biblioteca Academieĭ Române, împreună cu cărţile rĕposatuluĭ episcop Dionisie al Buzĕuluĭ. Al Sĕulesculuĭ pare a fi definitiv perdut.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

CÂTE-VA ORE LA SNAGOV

I.

Pênĕ la Mŏnăstire!

Publicul din ţéra Românéscă, începênd de la clasele înalte şi luminate în care se recrutéză magistratura, pênĕ la treptele cele maĭ înjosite şi maĭ degradate ale făcĕtorilor de rele, cunósce astă-dĭ bine că antica mŏnăstire Snagovul, aşedată la patru ore distanţă de Bucurescĭ, este hotărîtă de condica penală a ţĕreĭ spre a servi ca loc de închisóre peṇtru vinovaţiĭ, ce n'aŭ meritat pedépsa maĭ grea a munceĭ la ocnele de sare séŭ la porturile dupe malul Dunăriĭ. Cititorul nostru s'ar pŭté dar aştepta a găsi într'aceste pagine vre o disertaţiune juridică, economică

www.dacoromanica.ro

séŭ umanitară asupra sistemelor penitenţiare, orĭ cel puçin o povestire maĭ mult séŭ maĭ puçin romantică care să aducă a-minte, sub colorĭ maĭ veştede şi maĭ pălite, *I miei Prigioni* de Silvio Pellico séŭ *Le dernier jour d'un condamné* de Victor Hugo.

Ne grăbim de la 'nceput a 'nlătura asemené prepusurĭ şi declarăm că, din câte vom spune aci despre actuala închisóre, fórte puçine vorŭ avé raport la locuitoriĭ eĭ de acum. O predilecţiune firéscă ne 'mpinge în vecĭ a căta în trecut, şi póte că morţiĭ ce 'şĭ aŭ lăsat numele lor în acel cucernic locaş de jale, vorŭ sci a ne aminti, din ḑilele lor depărtate, fapte şi datine, déca nu maĭ veselitóre, cel puçin maĭ strălucite şi maĭ măreţe decât furtiţagurile triviale ale arestanţilor ce calcă astăḑĭ osemintele şi suvenirele lor.

Găsim o plăcere nespusă a străbate tĕrâmul patrieĭ, cercetând peste tot locul umbrele şi amintirile strămoşilor noştri; icĭ, o cruce de pétră, părăsită într'un câmp pustiŭ, comemoréză o faptă vitejéscă séŭ o crudă rĕsbunare; colo, o vechie capelă pórtă, în inscripţiunile, în portretele şi în odórele eĭ, lucrate fŏră artă, urma pietăţiĭ şi a dărnicieĭ anticilor Voevoḑĭ; maĭ dincolo, câte-va ruine de ziduri uriaşe, o sfĕrămătură de cetăţuĭe, un părete de vechĭ palat şoptescŭ inimeĭ pe tăcute, numele glorióse ale luĭ Traian şi ale eroilor ce aŭ urmat tradiţiunea luĭ de onóre pe pământul

www.dacoromanica.ro

românesc. Astfel, la tot pasul, colinda nóstră iscoditóre se opresce, cu o plăcută şi cuviósă mirare, dinaintea acelor pietóse séŭ falnice amintirĭ, care din adûncimea secolilor, se 'nalţă uriaşe peste mĕrunţimea nóstră actuală. Dorul nostru s'avêntă printre restimpiĭ trecutuluĭ, pe când privirea ni se preumblă prin luncile şi pe plaĭurile ţĕriĭ nóstre, marture âncŏ elocuente ale atâtor întêmplărĭ felurite. Adesé dar, şi cât de des se póte, căutând impresiunĭ aşa de 'nvietóre, părăsim cetatea şi dilnicele'ĭ supĕrărĭ, ca să cerem de la câmpiĭ marĭ, de la munţiĭ rĕcoroşĭ şi de la vechile locaşe ce staŭ răsipite printr'însele, destăinuirĭ din vremĭ de restrişte şi de glorie ce aŭ fost şi nu maĭ sunt.

Decĭ, în anul trecut, pe o frumósă diminéţă de véră, apucaĭu, fără ţĕl hotărît, calea Ploĭescilor. Pentru cel ce are a se conforma la o a duoa citaţiune a tribunaluluĭ de Prahova séŭ care vrea să'şĭ têrguĭéscă lână orĭ cherestea de la munte, înţeleg că nimic nu póte fi maĭ folositor, maĭ comod şi chiar maĭ plăcut decât acea măiestrită şosé care, din grădina de la capul poduluĭ Mogoşóieĭ, se 'ntinde açă pênĕ la bariera Ploĭescilor, şi care 'l duce, drept ca glonţul, în treĭ patru ore, fără pedică, fără turburare, în capitala judeţuluĭ despre munte. Dar pentru mine, călĕtor cu gusturĭ neţĕrmurite şi setos de a cunósce ţéra cu tăĭnuitele 'ĭ comorĭ, de a rĕsufla

www.dacoromanica.ro

într'însa gemĕtul din urmă al trecutuluĭ ce se ascunde prin locurĭ uĭtate de civilisarea modernă, mărturisesc că acea linie monotonă ce 'şĭ destinde aşternutul sĕŭ gronţuros de petris gălbuĭ, peste ţĕrine şi liveḑĭ, covêrşind văile şi scobind délurile spre a nu se abate de la nivelul sĕŭ drept şi uniform, acea córdă nemlŏdiită şi disgraçiósă, întinsă fără gust pe d'asupra capricióseĭ naturĭ, îmĭ pare un ce anormal, nesuferit, puçin firesc şi absurd, care despodobesce natura, fără d'a face onóre imaginaţiuniĭ, bunuluĭ gust şi dreptuluĭ simţ ale omuluĭ. Dovadă despre adevĕrul acesteĭ cugetărĭ, am chĭar nespusul urît ce mĕ stĕpênesce îndată ce trasura începe a mĕ legăna într'un chip monoton, scîrţiind pe surfaça netedă a uneĭ bune şosele. Atuncĭ simţirile orĭ căruĭ călĕtor ajungŭ a se amorţi; ochiĭ se obosescŭ din lipsa de varietate, urechile se învaţă a rĕsuna ca o pêrîitóre, nările se năbuşescŭ de pulbere, glasul se opresce în peptul îngreuĭat, şi o prostatică aroméla stĕpênesce tótă firea nenorocituluĭ călĕtor! Atuncĭ, el dórme, el sforăĭe!— Rĕmâneţĭ sănĕtóse, impresiunĭ viĭ şi variate! Pentru somnoros, natura n'are priveliştĭ încântătóre; suvenirele trecutuluĭ rĕmânŭ mute d'alungul căi. Câte o dată numaĭ, când surugiĭ pornescŭ într'unul din acele desghinurĭ fantastice care daŭ, pênĕ la óre-care punt, o idee despre pornirile furtunóse ale ḑeuluĭ Odin, încurându'şĭ armăsarul

www.dacoromanica.ro

ager cu nenumĕrate picĭóre, atuncĭ numaĭ, somnul e întrerupt cu spaĭmă de mişcările şovăite ale trăsureĭ, alunecând de la o muchĭe a şoseleĭ la alta, ca o cósă ascuţită într'un răzor de fêneţe.

Acésta nu era sub nicĭ un cuvênt, temerea ce mĕ preocupa în ḑiua călĕtorieĭ mele către Ploĭescĭ, cĕcĭ ticniţĭ căişorĭ vineţĭ ce 'mĭ trăgeaŭ brişca, nu se puteaŭ aseměna întru nimic cu ḑeĭescul fugacĭu, şi singura lor vină era d'a se clăti cu o mişcare lină şi cumpĕtată care mĕ îndemna puternic a mĕ da cu totul plăcerilor puçin ispititóre ale ḑeuluĭ Morfeŭ. Pe când efectele soporifice ale şoseleĭ, în luptă cu a mea stăruită curiositate de călĕtor deştept, începuse a lua proporţiunĭ învingĕtóre, ca la treĭ ore de Bucurescĭ, dincolo de satul Tîncăbescilor, acolo unde, pe drépta, este o mică côrcĭumă ţĕrănéscă, de odată mi se deschise în façă un drum frumos şi larg, un drum al luĭ Dumneḑeŭ, ce şerpuĭa printre păduri stufóse ca un covor de érbă fragedă şi mĕruntă, scăldată p'alocuré de băltişe rĕslăţate, çe se adunase din apele de plóĭe. Instinctul meŭ de barbar, — cĕcĭ astfel mulţĭ vorŭ ḑice, — mĕ 'mpinse a lăsa îndată nevoĭaşa şosé, şi intraĭu cu inima încinsă de dorul libereĭ naturĭ, într'acea minunată dumbravă.

„Ce absurd e une-orĭ omul în judicata sa!“ — îmĭ ḑiceam eŭ în mine acum, când un pămênt móle şi umed, o cale şerpuită depe rĕsfrângerile

www.dacoromanica.ro

tĕrâmuluĭ, înlocuise, sub rótele trăsureĭ, asprimea scîrţîitóre şi prăfuită a drepteĭ şi înţeleniteĭ şosele. — „Ce absurd e omul! el pretinde că a înaintat, a propăşit, s'a civilisat, născocind nuoĕle mijlóce de comunicaţiune! Dar care e óre scopul progresuluĭ, al civilisaţiuniĭ, décă nu este de a lăsa omuluĭ independenţa cea maĭ largă în faptele, în gusturile şi în cugetările sale? a rĕspândi peste tótă lumea libertatea cea maĭ întinsă? — Nu este óre maĭ liber omul când, cu organele ce 'ĭ a dat Dumneḑeŭ la nascerea sa pentru umblare, el străbate întinderea, dupe cum ĭĭ trece prin minte, oprindu-se unde vrea, cotind unde 'ĭ place, alergând când ĭĭ abate, odihnindu-se când se simte obosit? A trebuit ânsĕ maĭ ântêĭ ca el să renunţe în parte la acéstă neatêrnare spre a se da în sarcina unuĭ dobitoc, spre a se pune la dispositiunea luĭ, încălecându'l séŭ cărându-se dupe un boŭ orĭ dupe un cal. Negreşit se póte ḑice că dobitocul, fiind şi el o creatură cu viéţă, avênd instincte, gusturĭ, dorinţe şi aplecărĭ ale sale, omul 'şi l'a luat maĭ mult ca un tovarăş, ca un ajutor. În adevĕr, calul care, precum a ḑis marele Bufon, e *cea maĭ nobilă concuistă ce omul a făcut vre o dată asupra naturei*, pare a lua parte la tóte plăcerile şi la tóte nevoile soçuluĭ sĕŭ omenesc; ager şi cutezător în răzbóĭe, el înfruntă, împreună cu călăreţul, tóte primejdiile, aprinḑêndu-se ca el, la sgomotul armelor, la lucórea îm-

www.dacoromanica.ro

puşcăturilor, la fumul prafuluĭ, la privirea sângeluĭ! Déca omul e împins de o patimă amorósă, déca alérgă ca să se arunce în braçele ĭubiteĭ sale, veḑĭ cu ce foc, cu ce mêndrie, cu ce falnice nechezăturĭ îl duce armăsarul sĕŭ, scăpărând din copită şi spumegând sub frêne! Apoĭ ĭar, déca pe sĕrmanul surugiŭ, vre-o jale îl coprinde, cine va fi maĭ simţitor la a sa durere decât caiĭ sĕĭ credincioşĭ, cărora le spune el fugind:

„Mişcă bălete, mişcă şeóse!
Sfêrâmă'mĭ gêndul cel necurmat;
Sdrobesce 'n mine slabele'mĭ óse
Ce tristu'mĭ suflet îl ţinŭ legat.

În fuga mare, te poticnesce
De'mĭ rupe capul aci pe loc;
Mergĭ, sbóră colo unde'n zîmbesce
Al nesimţirĭĭ veçĭnic noroc!

„Dar ânsĕ, nu credeţĭ pe simplul surugiŭ român care póte fi învinovăţit de a nu cugeta întocmaĭ ca un om civilisat; apoĭ, adresaţi-vĕ către clasicul Racine, către poetul cel maĭ corect şi cel maĭ cultivat în tóte privinţile, şi chĭar dînsul vĕ va ḑice, vorbind despre caiĭ răposatuluĭ beizade Ipolit:

„Ses superbes coursiers, qu'on voyait autrefois
Pleins d'une ardeur si noble obéir a sa voix,
L'oeil morne maintenant, et la tête baissée,
Semblaient se conformer à sa triste pensée."

www.dacoromanica.ro

„Din tóte acestea conchidem că, precât dobitocul e un tovarăş plin de compătimire, un prietin intim şi simţitor al celuĭ ce, din simplă îngônfare, i se ḑice stĕpên, omul, încreḑêndu'ĭ sarcina trupuluĭ sĕŭ, nu i se robesce cu totul, ci maĭ mult se învoĭesce cu dînsul ca cu o fiinţă căria'ĭ place a jertfi chiar şi parte din nepreçuitul dar al neatêrnărĭĭ sale. Pĕnĕ aci tóte mergŭ destul de bine; dar când omul, regele natureĭ, ajunge a'şĭ încrede sórta, uneĭ simple puterĭ brutale, care nu judică, nu cugetă, nu simte, ci merge mereŭ nainte, sdrobind tóte în préjmă, fără socotélă, fără consciinţă; când el se face sluga uneĭ căldărĭ cu apă colcotită care têrasce orbeşte dupe sine sufletele omenescĭ, şi nu cunósce altă lege maĭ naltă, altă strună maĭ puternică decât duoĕ şine de fer aşternute pe căpĕtîĭe de lemn; când omul, într'un cuvênt, clădesce cu cheltuĭelĭ şi sudorĭ colosale drumurĭ de fer, spre a se transporta pe sine, ca o surcea fără preç, lepădată în voĭa nesocotită a elementelor; atuncĭ, eŭ unul, declar că omul 'şĭ a perdut cel maĭ scump odor al inteligenţeĭ sale, raḑa luminósă ce'l asémĕnă cu Dumneḑeirea, simţul valórĭĭ şi libertăţiĭ sale; el s'a înjosit pênĕ într'atât încât s'a făcut chiar unélta, jucăria, robul materieĭ brutale şi, în loc de a păşi în calea progresuluĭ, în loc de a înainta spre civilisare, cum pretindŭ ceĭ maĭ mulţĭ, mie, mi se pare curat că el s'a cufundat de si-

www.dacoromanica.ro

neşĭ în cea maĭ umilitóre netrebnicie, şi s'a degradat, nesocotitul, la cea maĭ tristă barbarie!“

Cu acest puternic raţionament, — care, sper totuşĭ că nu va opri de a se realisa linia ferată de la hotarele Bucovineĭ la Galaţĭ şi de acolo, póte, pênĕ la trecĕtórea Jiĭuluĭ, — cu acest tare raţionament şi cu altele de o dialectică nu maĭ puçin strînsă, era preocupată mintea mea, pe când trăsura străbătea încetişor pajiştea înverdită în care intrasem cu atâta bucurie. Şi într'adevĕr, totul în préjmă era încântător; înalţiĭ stejarĭ, pĕtrunşĭ de luminile sóreluĭ de vĕră, presentaŭ în bolţile lor rĕslăţate, tótă scara feçelor smaranduluĭ, de la frageda verdéţă a mugurului pênĕ la negrul întunecat al tulpineĭ. O atmosferă de balsame rĕcoróse învia suflarea, şi şopta frunçelor, uşor cletinate de o lină adiere, se îngâna singură cu susurul greĭerilor ascunşĭ în frunçiş. Prin acele locurĭ misterióse, scăldate acum de raçele amĭeçeĭ, poştalionul meŭ înainta pe ţăcănélă; surugiul, spre a îndemna caiĭ, învêrtea une orĭ biçĭul a-lene peste capul lor, şi'apoĭ le adresa, din când în când, cu glas domol, strigătul prelungit de: *haĭ, baĭeţĭ!* Rótele briscеĭ tăiaŭ făgaşe subţirĭ pe érbă plăpêndă a pămêntuluĭ jilav, şi tot echipagĭul păşa cu o móle legănătură. Câţĭ-va porumbĭ sĕlbaticĭ, singurĭ stĕpênĭ de-o-cam-dată, aĭ acelor păduri, se resfăçaŭ pe drum, şi când trăsura sosea aprópe de dînşi, eĭ sburaŭ maĭ departe,

www.dacoromanica.ro

tot pe cale, şi îngânaŭ astfel mersul nostru, pênĕ ce, obosiţĭ de întrecere, s'ascundeaŭ în crăcile vecine. Astfel, totul în acea ḑi era pustiŭ prin pădure; abĭé décă întêlniĭu duoĭ muscalĭ lipovenĭ din ceĭ ce locuĭescŭ un sat învecinat. Dupe bărbile lor lungĭ, dupe căměşile lor vĕrgate cu roşu, se cunoscea lesne de ce naţiune sunt; dar, dupe pălăriile lor ţuguiete, puse cam la o parte, dupe caftanele lor lungĭ, aruncate pe umerĭ, şi dupe umbletul lor cam pe duoĕ cărărĭ, cu aceĭaşĭ înlesnire se cunoscea că, în acea ḑi, era ḑi de sĕrbătóre, şi că bĭeţiĭ muncitorĭ, precum maĭ toţĭ ómeniĭ în lume, îşĭ găsise uĭtarea necazurilor şi realisarea unuĭ minut de întrégă fericire, în vesela şi mângâitórea beţie. Şi'n adevĕr, n'a ḑis óre bine poetul, când, în versurĭ armonióse, ne spune că:

„Viaţa nóstră 'ĭ o beţie;
Suntem beţĭ, când de amor,
Când d'o dulce melodie,
Când d'un nume sunător;

Uniĭ 'sŭ beţĭ de avuţie,
Alţiĭ de sciinţa lor,
Mare parte de prostie,
Mulţĭ de lacrimĭ şi de dor....."

Repetând graţiósele strofe ale unuĭ poet amic, adresate la *Beţie*, şi pline d'o filosofie aşa adûncă, gêndirea mi se repurtă cu jale asupra unuĭ alt cântăreţ al beţieĭ, asupra unuĭ alt tênĕr amic, carele dispăru într'o ḑi dintre noĭ, lăsându-ne nu-

www.dacoromanica.ro

maĭ, ca doveḑĭ ale talentuluĭ ce ferbea în sînu'ĭ, câte-va poesiĭ melodióse, pline de graçie şi de simţire, de foc şi de vioicĭune.

Alexandru Sihlénu, tovarăş cu noĭ de studiĭ în ţéră şi 'n străinĕtate, avea o inteligenţă deştéptă, un spirit glumeţ şi sarcastic, o imaginaţiune aprinsă şi o producţiune lesnicĭósă, care se ascundeaŭ tóte subt o aparenţă de adûncă lenevire, de sburdalnică nepăsare, zugrăvite pe faça'ĭ óchĭeşă şi palidă, dar fină şi plăcută. Când citesce cine-va comica descriere ce ne a dat el despre hoĭnariĭ din grădina Cişmegiuluĭ, când citesce strofele luĭ la *Patrie*, *Veghĭerea*, *Strigoĭul*, maĭ multe sonete şi alte bucăţĭ ale luĭ, nu póte nimenĭ tăgădui că talentul aceluĭ poet avea dinainte'ĭ un viitor strălucit. Ş'acele daruri ale natureĭ, însoçite de tóte desmĭerdările lumiĭ nóstre, tinereţe, graçie, avere, tóte s'aŭ nimicit, acum patru anĭ, printr'o bólă extraordinară, necunoscută chiar de medicĭ, trist fenomen al natureĭ, care, dintr'o mică bubă eşită pe buza juneluĭ, cangrenă în câte-va ore, tot trupul sĕŭ. Tênĕrul poet n'avusese âncŏ timpul a preçui chinurile ş'amărăcĭunile vieţiĭ, şi el, în desfătările unuĭ traĭu de plăceriĭ, închina vinuluĭ, aceste înfocate strofe:

„O! cerésca ambrosie
Ce mângâĭ sufletul meŭ,
Când sorb unda'ţĭ aurie,
Par'că beaŭ chĭar din Leteŭ!

www.dacoromanica.ro

„Atuncĭ uĭt viéța trecută;
Atuncĭ tot e zîmbitor.
Ḑĕŭ! beția e plăcută,
Cŏcĭ n'am păs de viitor!

„Ómenĭ, gemeți cu 'ntristare?
Nu'mĭ e milă de plânsorĭ!
Printre voĭ cu nepăsare
Trec ca sórele prin norĭ.

„Vin'! bachantă înfocată,
De'mĭ dă leneș sărutat,
Cŏcĭ, când vinul mĕ îmbată,
De plăcerĭ sunt însetat.

„Iar tu, undă, cură, cură!
Să te gust eŭ tot maĭ vreaŭ,
Și'n órĭ-care picătură
Câte-un vis voĭu să maĭ beaŭ!“

Pe când mĕ aflam pornit în aceste amintirĭ felurite de dor și de mângâĭere, de odată, dintr'o potecă lăturașă, ascunsă în pădure, isbucni în drumul mare, o brișculiță arendășéscă tĕrîtă de treĭ călușeĭ de sat ce'ĭ mâna depe capră, un țigan strențeros și neteselat. În lă-întru eraŭ grămădite o mulțime de tinere arendășóĭce gătite și împodobite cu tóte feçele curcubeuluĭ. Câte eraŭ la numĕr, ḑĕŭ, nu pot spune; dar atâta sciŭ că, printre boltele invólte ale malakófelor și fustelor cusute, printre rochile de mătăsăriĭ înflorate, printre falbalale, mangeturĭ și volane, printre coafurile cu florĭ, cu blonde, cu panglice și cu pene, în sfĕrșit printre

www.dacoromanica.ro

tóte gătelile încărcate şi împestriţate ce lipscaniĭ şi marşandele din Bucurescĭ vêndŭ *cocónelor* de ţéră, drept *marfă de Paris*, zăriĭu maĭ multe figurĭ rotunde şi drăgălaşe cu peliţa trandafirie, cu ochiĭ negri şi scînteĭetorĭ, cu buze rumene şi adimenitóre. Junele câmpence se duceaŭ negreşit, fără ceremonie, să petrécă sĕrbătórea în vecinĭ; dar întêlnirea unuĭ orăşan, pe când se aflaŭ într'un echipagĭu aşa de puçin presentabil, le făcu să se ruşineze. Simţimêntul stîngacĭu al civilisaţiuniĭ copleşi vesela şi lĭbera pornire a natureĭ, şi îndată, care de care, începură a 'şĭ ascunde obrajiĭ din dosul umbreluţelor, sub zăbranicul vĕlelor séŭ sub mănuşiţele lor grăsulĭ, a căror roşaţă n'o pitea îndestul mitenele lor de mătase négră. Acest joc d'a ascunselé, aţêţându'mĭ curiositatea, da maĭ mare preç ochiriĭ strălucitóre şi zîmbetuluĭ sfieţ ce scăpaŭ une-orĭ printre pedicele rădicate cătărilor mele indiscrete. Surugiul, om cu mare înţelepcĭune, une-orĭ lăsa brişkuţa tinerelor călĕtóre să ne apuce înainte, alte orĭ, şi tocmaĭ la hopurĭ, potrivea ca să mergem alăturĭ; astfel privirile mele se rĕsfăçaŭ cu drag, când pe mêndra pădure, podóbă a natureĭ, când pe gingaşele chipurĭ ale junelor femeĭ, farmec al vieţeĭ nóstre omenescĭ.

Subt aşa dulcĭ impresiunĭ trăsura mea ajunse într'un sat clădit în rĕscruce şi, făcênd la drépta, se află d'odată dinaintea uneĭ marĭ întinderĭ de

www.dacoromanica.ro

apă, ţĕrmurită în depărtare, jur împrejur, de păduri dese şi 'ntunecóse. La mijlocul bălţii, într'o mică insulă, se vedeaŭ zidurile învechite şi turlile crestate ale vechiĭ mŏnăstiri Snagovul. De la malul unde mĕ aflam pênĕ la capul ostrovuluĭ, câţi-va taracĭ, rupţi şi pêrliţi, îşi rĕsfrângeaŭ, icĭ şi colé, umbrele lor, prelungite în verdéţa întunecată a apelor. Aceĭa eraŭ rĕmăşiţele unuĭ vechĭu pod, care unea odinióră prundurile; la 1821, în războĭul Grecilor rĕsculaţi de Ipsilant, în contra Turcilor, aceştia deteră foc poduluĭ, care arse mereŭ o ḑi şi o nópte, întinḑênd o córdă de flacărĭ peste lucĭul bălţiĭ. De atuncĭ încóce, comunicaţiunea cu mŏnăstirea se face printr'un pod umblător, care străbate lacul, împins cu lopeţi; în adevĕr apa este, pe alocuré, adûncă de cincĭ-spreḑece stênjinĭ şi maĭ bine; ţĕrmureniĭ chĭar nu se avêntă pe dînsa fără de óre-care sfiélă, cŏcĭ adesé o luntre uşóră, surprinsă de vênturĭ séŭ rĕsturnată de stuful ascuns sub apă, în mijlocul băltiĭ, s'a făcut nevĕḑută împreună cu vĕslaşul eĭ. O scenă şi maĭ îngrozitóre s'a petrecut la 1853. Un convoĭŭ de soldaţi era însărcinat a conduce la închisórea Snagovuluĭ, o sumă destul de însemnată de arestanţi. Carele încărcate cu vinovaţi sosiră către séră pe malul laculuĭ, şi spre a nu întârḑia pré mult trecerea, imprudentul comandant încărcă podul umblător cu un numĕr fórte mare de arestanţi, ocolit de vre-o câţi-va soldaţi.

www.dacoromanica.ro

Podul se clăti cu greŭ de la mal; luntrele ce'l purtaŭ se lăsase pênĕ la buze în apă; tălpile trosneaŭ la fie-ce mişcare şi îngrijarea coprinsese pe toţĭ. De odată, pe la mijlocul căi, o gróznică scîrşnitură se auḑi, şi tot podul sfĕrâmat se cufundă în adûncime cu sarcina'ĭ îngrozită. Atuncĭ, la lucórea roşatică a murguluĭ seriĭ, se vĕḑu o scenă din cele maĭ înfiorătóre. Arestanţiĭ, împedecaţĭ de cătuşele grele ce 'ĭ legaŭ uniĭ de alţiĭ şi 'ĭ trăgeaŭ afund, soldaţiĭ îngreuĭaţĭ de armele şi de muniţiunea lor, se luptaŭ în întunerecul şi în volbura undelor, care de care să scape, trăgêndu-se, smûncindu-se, cufundându-se şi maĭ rĕŭ, uniĭ pe alţiĭ. Astfel Dante descrie gintea nenorocită a leneşilor, luptându-se cu cruḑime în apele mocirlóse ale Stixuluĭ:

„Queste si percotean non pur con mano,
Ma con la testa, e col petto, e co' piedi,
Troncando si co' denti a brano a brano."

Astfel de imagine grozave se formaŭ în închipuirea mea, pe când un preot ce mĕ călăuzise de la sat, îmĭ povestea trista împrejurare de la 1853, însoçindu-mĕ pe podul umblător, ce 'l mânaŭ acum voĭnicesce patru çiganĭ arestanţĭ cu feçele negre şi încruntate. Trăsura o lăsasem la mal, şi plutind pe întinsa baltă, în curênd sosirăm în insula unde se află mŏnăstirea.

www.dacoromanica.ro

II.

Înduoïelĭ asupra Ctitorii.

Intrând în curtea principală, ce este în forma unuĭ pătrat lunguĭeţ şi în dosul căria se află o altă curte destinată pentru arestanţĭ, privirea mi se aţinti îndată asupra bisericiĭ celeĭ marĭ. Starea eĭ de ruinare şi prefacerile posterióre clădiriĭ, acum şi acelea învechite, nu mĕ opriră d'a recunósce într'însa un monument, fórte antic pentru ţéra nóstră, care puţin a păstrat, — déca avea ce păstra, — din timpiĭ înapoïaţĭ. Clădită cu straturĭ de cărămidă roşie ce se alternă măiestreşte cu aşternuturĭ de un moloz ţépĕn şi gălbuĭu, care imită destul de bine pétra calcarie, ea presentă, d'asupra corniceĭ ce e formată de un brâŭ de cărămiḑĭ cu unghĭurĭ eşite şi scobite, o învelitóre de şindrilă acum putredă, peste care se 'nalţă duoĕ turle poligonale, aşeḑate una în dosul alteïa, în sensul lungimiĭ templuluĭ.

Mica circonferenţă a acestor turle şi ferestrele lor lungĭ şi ânguste, denunţă un period, nu de tot primitiv al stiluluĭ bizantin; sub cornicie ânsĕ, biserica e decorată, — dupe un mod fórte usitat la orientalĭ în vechime, — cu un şir de glafurĭ în formă rotunjită, alăturate unul de altul şi purtând fie-care, la mijloc, o mică cruce bizantină

www.dacoromanica.ro

de stil primitiv, formată de pétră séŭ de cărămidĭ. Planul şi înfăţişarea interióră a edificiuluĭ daŭ învederat pe faţă o epocă care se resimte de modificările ce architectura bisericeĭ orientale încercă, prin secoliĭ aĭ XIII[16] şi următorĭ, subt influinţele mahometane şi veneţiane şi chiar, póte, sub clima maĭ nordică a ţĕrilor dunărene. Planul, lipsit astădĭ de peristilul séŭ tinda deschisă exterióră ce s'a dĕrâmat, oferă în adevĕr, dupe principiile clădirilor bizantine, duoĕ corpurĭ principale: în faţă, un *nartex* séŭ *advon* pătrat, şi din dosu'ĭ, un *atrium* séŭ *choră*, formând o cruce cu lature egale, coprinsă într'un al duoilea pătrat; dar laturele curmedişe séŭ *transeptul* nu maĭ sunt terminate în linie dréptă, ci se rotunjescŭ, formând d'asupra o semi-boltă; şi *absida* séŭ fundul, în loc d'o singură *celă* séŭ altar, presentă, la mijloc, o semi-circonferenţă maĭ mare, ajutată de fie-care parte, cu câte-una maĭ mică. Aceste treĭ altare corespundŭ fie-care la câte o tindă, adică la câte un spaţiŭ prelungit, coprins între duoĕ rônduri de stêlpĭ ce susţinŭ o boltă, şi căruţa, — din pricina aseménăriĭ ce are cu un coş de corabie rĕsturnat, — i se dice *nave (nef)*; altarul maĭ mare din mijloc se prelungesce cu navea principală, care e despărţită de cele duoĕ nave laterale, prin patru stêlpĭ groşĭ şi rotundĭ, de cărămidă, formând, între sine arcurĭ cercuite, pe d'asupra cărora stă aşedată, cu ajutorul unor triunghĭurĭ

www.dacoromanica.ro

boltite séŭ *pendentive*, cupola centrală a *Pantocratoruluĭ*, înălţată şi ea pe un zid circular (*tambour*), ce se aséměnă cu un olan fórte spaţios. Acésta dispositiune, cu óreşĭ-care deosebirĭ semnificatóre, se află şi în biserica Domnéscă ce este situată în orăşelul Curtea de Argeş; dar aci, *transeptul* nu ese rotunjit afóră din pătratul planuluĭ, şi *absida*, compusă tot din treĭ altare, se prelungesce ceva maĭ mult la cel din mijloc; apoĭ iar, stêlpiĭ rotunjĭ aĭ *choreĭ* sunt înlocuiţĭ prin pilaştri pătraţĭ, şi turla centrală, maĭ lată, se 'nalţă maĭ puţin, avênd împrejuru'ĭ ferestre rotunjite sus; o altă diferenţă însemnată se vede în advónele acestor douĕ biserici; cea de la Curtea de Argeş n'are alt *nartex* decât o ângustă boltă lungăréţă, aşedată tranversal templuluĭ şi despărţită ne dînsul printr'un zid; advonul de la Snagov din contra, e o cameră pătrată cu patru pilaştri octogonĭ ce susţinŭ un turn boltit, rădicat d'asupră-le şi astădĭ rĕsturnat. Un părete cu treĭ uşĭ, ce corespundŭ fie-care cu una din navele choreĭ, desparte âmbele compartimente. La amênduoĕ bisericile, uşile şi ferestrele corpuluĭ principal sûnt dreptunghĭulare şi tălpile lor superióre de lemn séŭ de piétră, sûnt maĭ adesé ajutate cu cercurĭ de uşurare.

Din aceste mĕrunte deosebirĭ ale âmbelor edificiĭ, e lesne a se dovedi că construcţiunea bisericeĭ de la Curtea de Argeş a precedat, cel puţin cu

www.dacoromanica.ro

unul séŭ cu duoĭ secolĭ, pe cea de la Snagov. In adevĕr, acea biserică pórtă curat caracterele ce domnirĕ în stilul bizantin între al XI^lé şi al XIII^lé secol şi, — cu tóte că într'însa, arcul înlocuĭesce pretutindenĭ frontonul triunghĭular, la căpĕtĭĭe, — ca se póte aseměna fórte mult cu biserica *Catolicon* séŭ catredrala cea vechĭe din Atena. Tradiţiunea atribuĭe clădirea sa luĭ Radu Negru Vodă, şi în adevĕr, tóte dovedescŭ că secolul al XIV^lé n'adusese âncŏ preschimbările ce el introduse în architectura eclesiastică bizantină, când se ridică acest monument, cel maĭ vechĭu póte din edificiile religióse ale ţĕreĭ nóstre.

Biserica de la Snagov s'arată ânsĕ a fi maĭ nouă. Ea nu pórtă nicĭ o inscripţiune care să amintéscă despre ctitorĭĭ eĭ anticĭ, ci numaĭ, peste uşa din lă-întrul choreĭ, stă scris, în limba grecéscă, că s'aŭ făcut nisce micĭ reperaţiunĭ la 1815, subt egumenia părinteluĭ Neofit. Dar tradiţiunea şi cronicele aŭ păstrat numele luĭ Vlad Vodă Ţepeş ca primul fondator al mŏnăstirĭĭ. De aceĭa şi bĭetul rĕposatul egumen Snagovén Ghermano Brătianu, împins de un exces de zel şi, luându-se dupe uniĭ archeologĭ de fantasie, — a căror nemenie a început a se 'nmulţi la noĭ, sub ocrotirea nepăsărĭĭ publice, — bĭetul egumen, ḑicem, a şi înscris, la capul unuĭ portret mural al luĭ Négoe Basarab Voevod, ce se află în biserică, urmâtórea legendă de

www.dacoromanica.ro

o bizarerie anacronistică cu totul comică: **Іѡ Михаіл Воевод Ţепеш Касарак а 4 воевод.**

Sĕrmane Négoe! tu, cel maĭ blând dintre domniĭ pâmênteni; tu, care aĭ trăit tótă viaţa în frica luĭ Dumneḑeŭ, dupe poveţele sufletesculuĭ tĕŭ părinte, sfântul patriarch Nifon; tu, care aĭ lăsat învăţăturĭ aşa de virtuóse, fiuluĭ tĕŭ Teodosie Voevod, carele, cu numele sĕŭ cel adevĕrat, stă şi acum pe păreţiĭ de la Snagov, alăturĭ cu tine; tu, sĕrmane, ce veĭ fi greşit óre luĭ Dumneḑeŭ, pentru ca un archeolog necĭoplit să te insulte peste treĭ sute şi maĭ bine de anĭ, cu numele sângeros al luĭ Ţepeş?

Şi cel puţin décă acéstă grosolană şi umilitóre răţăcire 'şĭ ar fi găsit scuza într'un simţimênt de recunoscinţă acordat adevĕratuluĭ ctitor al sfântuluĭ locaş! Dar nu, Ţepeş e cu nedrept înălţat la onorile de fondatoı al Snagovuluĭ. Cincĭ-ḑecĭ de anĭ şi maĭ bine înainte de a luĭ domnie, ḑicŭ uniĭ că un Basarab Voevod, fiŭ al luĭ Basarab Voevod cel bun, ar fi clădit acea mŏnăstire, în anul d'âintêĭ al secoluluĭ al XV[16]. Astfel cel puţin ne spune un chrisov al luĭ Constantin Şerban Voevod, cel poreclit Cârnul, din 30 maĭu, 1654. Dar pe vremea citată, scim că domnea Mircea Vodă cel bĕtrân, că acesta, chiar d'a fost şi Basarab, era fiŭ al luĭ Radu Voevod, şi că dînsul, în tóte chrisóvele sale, nu pórtă alt nume decât cel sub care a rĕmas ilustru

www.dacoromanica.ro

pentru tótă posteritatea. Se vede dar că Snagovul n'a fost clădit nicĭ de acel Basarab Voevod maĭ sus menţionat, care a domnit abĭé pe la 1442; ci negreşit a fost clădit maĭ nainte d'acéstă domnie, şi prin urmare cu mult maĭ nainte d'a luĭ Vlad Ţepeş. Chiar între documentele mŏnăstiriĭ se găsesce o carte a luĭ Dan Voevod, fiul Mirciĭ, de la anul 6937 (1428, octomvrie 29,) în care sunt numiţĭ ca fiĭ aĭ domnitoruluĭ, Dancĭul şi Basarab.

Apoĭ când aceste doveḑĭ n'arŭ fi de ajuns, când autenticitatea actelor scrise s'ar tăgădui, — de vreme ce trebuĭe să mărturisim că la noĭ falsariĭ de chrisóve aŭ fost numeroşĭ, — atuncĭ un alt document maĭ temeĭnic, preţios odor de argint şi de smalţ, păstrat şi el de secolĭ în mŏnăstirea Snagovul, ar veni să ne ateste că el se afla în acele ziduri cu mult maĭ nainte chiar ca Basarab séŭ Ţepeş să le fi adaos o pétră. Acela e un *engolpion* séŭ iconiţă de pept, pe care o purtaŭ archiereiĭ atêrnată la sîn.

Am maĭ avut prilej a descrie un asemenea obiect, vorbind despre unele argintăriĭ ale mŏnăstiriĭ Bistriţa [1]); cel din Snagov are chiar aceĭaşĭ

[1]) „Monăstirea Bistriţa pastrézŭ maĭ multe suvenire de la banul Preda Basarab fĭiul dvorniculuĭ Pêrvu, care era frate cu banul Barbu, devenit monachul Pahomie, şi, între altele, acel frumos *engolpion* de aur şi de smalţ,

www.dacoromanica.ro

structură, fiind compus şi el de două mici tasuri metalice ce se deschidŭ pe balama *(sur charnière)*; fie-care tas are o parte convexă şi alta concavă. Totul este de argint aurit, dar poleiala şi smalţul *(în glafuri)* ce decoraŭ mai tóte ornamentele, aŭ perit cam pretutindeni.

La unul din tasuri, decorul din centrul cavităţii s'a perdut, rĕmâind numai nisce chipuri de sfinţi pe cercul buzei. Pe partea convexă se vede Domnul Christos la mijloc, în relief, şi împrejuru'i, un desĕmn de foi şi de arabesce.

Pe al duoilea tas, în fundul cavităţii, se zăresce, într'un pătrat adûncit, Domnul Christos co-

---

despre care am vorbit mai sus şi care pórtă în exerga lui de smalturi verdi şi albastre alternate, o inscripţiune amintind asemenĕ şi pe monachul Pahomie, unchiul lui. Cuvintele acestei înscripţiuni sunt, traduse pe românesce: „Aŭ făcut acest panaghiar (séŭ icónă a Maicii „Domnului) robii lui Dumneḑeŭ, monachul Pahomie şi „jupânul Preda, marele ban, la anul 7029 (1521).“ — Acest frumos obiect de artă e format din două tipsii rotunde ca de şése centimetri în diametru, ce se deschidŭ pe balamale. Partea convexă séŭ capacele înfăcişéză: pe o faţă, Adormirea Maicii Domnului, încrustată pe argint aurit; pe cea-l-altă, chipul Mântuitorului înconjurat cu flori săpate în argint şi suflate cu smalţ roşu, verde şi albastru. Partea concavă séŭ interiorul are: pe o faţă, pe, Maica Domnului cu Christos prunc în braţe, încrustată între patru cheruvimi aripaţi, cu o rugăciune în limba slavonă şi o bordură de flori gravate împrejur;

www.dacoromanica.ro

prins într'un nimb oval de argint, şedênd pe un jeţ, cu sânta Carte în mână, ĭar Maĭca sa Précurată şi sfântul Ión Botezătorul, cu veşmêntul sĕŭ de pele de óĭe, staŭ de laturĭ. Aceste figurĭ se străvĕdŭ printr'o colonadă formată de patru stêlpişorĭ, uniţĭ sus prin arcade *à jour*, lucrate tóte cu dăltiţa.

În sfêrşit partea convexă presentă pe Maĭca Domnuluĭ, patróna mŏnăstirĭĭ Snagovul, în picĭóre; duoĭ îngerĭ staŭ alăturĭ, arătând în sus; pe lûngă eĭ, maĭ multe personagĭe cată spre cer. D'asupra capetelor, sborŭ duoĭ alţĭ îngerĭ, care negreşit stăteaŭ sub picĭórele Domnuluĭ Isus Christos, înălţându-se la Tărie; cŏcĭ imaginea pórtă

---

cea-l-altă faţă representă o lucrare şi maĭ complicată. Exerga e ocupată de inscripţiunea citată; cercul din centru încinge un pătrat ce figuréză o galerie cu duoĭ stêlpĭ de aur, boltită *à jour*, în fundul căria, format de concexitatea tipsieĭ, se vede figurat în smalţ în glafurĭ *(champlevé)* un ospĕţ de îngerĭ. Porţiunile de cerc ce rĕmânŭ împrejurul pătratuluĭ sunt ocupate de patru figurĭ de serafimĭ şi de proorocĭ, gravaţĭ pe fóĭe de aur şi acoperiţĭ cu un strat translucid de smalţ verde. Acéstă delicată şi frumósă lucrare, cu totul bizantină ca stil, chĭar de ar fi executată în Italia, 'şĭ a perdut în multe locurĭ smalţurile sale, maĭ ales pe cele roşiĭ. Un *engolpion* de acelaş fel, dar mult maĭ stricat âncŏ, se află la Snagov, dat de jupan Drăghicĭ, la 1431. Archiereiĭ purtaŭ atêrnate de pept asemenĭ ornamente, din care se maĭ găsescŭ şi în tesaurul sinodal de la Moscva." *Cărţile banuluĭ Preda Basarab,* în *Revista Română*, t. I. p. 730.

www.dacoromanica.ro

d'asupra titlul de „† Къзнесение Господне,“ *Înălţarea Domnului*. Dar acea parte a representaţiuniĭ a perit şi se vĕdŭ numaĭ locul cuĭelor, ce o prindeaŭ de tas. Jur împrejur, pe mucbea convexă, se vede gravată o inscripţiune slavonă săpată cu litere în reliev, care se traduce românesce :

† *A făcut acest panaghiar* (séŭ *icónă a Maĭcĭĭ Domnuluĭ*) *jupan Drăghicĭ, pentru locaşul de păstrare Vintilesc, spre a se coprinde in zestrea mŏnăstirĭĭ de la Snagov. În anul 6939, iunie 7.* (de la Christos 1438).

Acest precios dar al jupanuluĭ Drăghicĭ, care, înscris şi astădĭ în zestrea şi în inventariele Snagovuluĭ, se păstrézĕ acum âncŏ, dupĕ patru sute duoĕ-decĭ şi patru anĭ, în ruinata mŏnăstire, este interesant sub maĭ multe privinţe. Model vrednic de însemnat al feluritelor măiestrĭĭ executate de argintarĭĭ bizantinĭ âncŏ pe la începutul secoluluĭ al XV·lé, el ne arată, împreunate, arta săpătoruluĭ cu a gravoruluĭ, şi nu ne remâne de lipsă decât foiţa de smalt transparent care a picat dupe conturnele ornamentelor crestate cu acul pe metal. Aceste arte delicate póte că nu perirĕ în Constantinopol îndată cu luarea cetăţiĭ de Turcĭ; póte că toţĭ meşterĭĭ grecĭ nu se răsipirĕ îndată prin Italia şi alte ţĕrĭ maĭ depărtate; cŏcĭ aceleaşĭ măiestrĭĭ le găsim exercitate cu o identică asemĕnare, în iconiţa *engolpion*, lăsată la Biitriţa de banul Preda, pe la 1521.

www.dacoromanica.ro

Dar, osebit de cestiunile asupra artelor şi industrieĭ bizantine, iconiţa jupanuluĭ Drăghicĭ scie a ne respunde şi la alte întrebărĭ de o însemnătate maĭ locală. Să nu cerem în adevĕr de la dînsa, cu deaměruntul, cine a fost dăruitorul eĭ. Destul că ea ne a spus maĭ mult decât cronica, decât chrisóvele, decât tradiţiunea, păstrându-ne numele luĭ. Dar ea ne deştéptă mintea asupra uneĭ cestiunĭ de o maĭ mare importanţă; ea ne spune că locaşul în care a fost depusă spre păstrare, ca o zestre a mŏnăstiriĭ Snagovuluĭ, se ḑicea *locaşul Vintilesc.*

Româniĭ, la sat, pe cel dintre dînşiĭ care scie să fure oul de sub coţofană fără să'ĭ bage de sémă, şi carele aude, mite, şi érba crescênd, îl numescŭ năsdrăvan şi'ĭ ḑicŭ că e chiar *Vintilă.* Dar apoĭ, cine e, bĭet, tot la dînşiĭ, acela care dă, ḑiua la méḑa-mare, în gropĭ şi nu scie să 'mparţă paĭe la duoĭ măgarĭ?—Ia, al de nea *Vlad,* al de nea *Vlăduţă,* pĕcătosul, care, de spune şi el la soróce câte un cuvênt nepotrivit la sfat, toţĭ îl ĭea în respĕr şi 'ĭ strigă rîḑênd:

„Vorbi şi nenea Vlad,
Că 'ĭ şi el din sat!"

Şi cu tóte acestea, *Vintilă* priceputul şi nevoiaşul de *Vlăduţă,* pórtă amêndouĭ tot acelaşĭ nume. De nu mĕ credeţĭ pe mine, întrebaţĭ să vĕ spună

www.dacoromanica.ro

Pětrașcu Vodă cel bun, carele, în chrisov domnesc, scris pe slovenie și întărit cu pecetia *gospod*, ḑice curat, că luĭ *Vintilă* Vodă de la Slatina, pe nume bun îĭ ḑicea, *Vlad* Voevod.

Dupe împrejurărĭ și timpĭ, aŭ și numele propriĭ, deosebite înțelesurĭ, forme felurite. Astfel, mulțĭ din domniĭ noștri vechĭ, care aŭ purtat acest nume, însemnând *stěpênire* în limba slavonă (**владати**, *imperari)* s'aŭ poreclit *Vladislav*, décă 'n ț̌ér̆ă sufla pe atuncĭ vêntul leșesce, *Laioș* décă sufla unguresce, *Vlad* séŭ *Vlaĭcu*, décă eĭ se ț̌ineaŭ maĭ mult de rebedeniile lor din Sêrbia, și în sfêrșit *Vintilă*, când eĭ păstraŭ un nume cu fisionomie maĭ néoș românéscă. Dintr'acésta înț̌elegem, recapitulând acum inscripț̌iunea iconiț̌eĭ luĭ Drăghicĭ, că mŏnăstirea *Vintiléscă* a Snagovuluĭ a fost clădită, înainte de 1421, de un Vlad Voevod óre-care, acela, póte, care a dat mŏnăstiriĭ patru morĭ în Dridich (Dridu pe Ialomiț̌ă), așeḑênd care sate aŭ să le păzéscă și să le drégă, când se vorŭ strica, precum ḑice un chrisov al luĭ Basarab Voevod, dat în Gherghiț̌a, la 13 martie, 1442; acelașĭ póte, care, sub numele de *Vlad marele Voevod cel bětrân*, a lăsat la mŏnăstire, cărț̌ile vĕḑute de Vintilă Vodă la 1534 (aprilie 3), și *pe care l'aŭ ajuns mórtea la satul Băltenii.*

Fi-va acesta un Vladislav séŭ Vlaĭcu, fiŭ al luĭ Alexandru Vodă Basarab și socru al regeluĭ sêr-

www.dacoromanica.ro

besc Uroş, care, sub titlul de *Voivoda Transalpinus*, *Banus de Zeurino et Dux novæ plantationis Terræ Fogaras*, a domnit de la 1360 înainte? — Fi-va fiul luĭ Mircea, Vlad *Voivoda Basarabiæ et Comes Severini*, care, la anul 1369, sub domnia tatăluĭ sĕŭ, a închieĭat din Argeş, un tractat de închinare cu Ladislas Jagelon, regele Polonieĭ şi cu soţia luĭ regina Edwiga? — Fi-va un alt Vlad şi maĭ puţin cunoscut? — ĭată o cestiune ce din isvórele care ne aŭ fost a-mână, nu se póte descurca.

Dar în privinţa originelor înduĭóse, un scriitor trebuie să fie discret, şi tot d'auna cititorul îĭ ţine sémă de aşa bună şi plăcută urmare, când dînsul nu abuséză de răbdarea luĭ.

Spre a merita şi noĭ o asemenea indulgenţă, să fugim un minut din Snagov, să părăsim zidurile'ĭ ce cu atâta stăruinţă ne ascundŭ adevĕratul an al primeĭ lor înălţărĭ; să ne avêntăm pe balta lată ce le 'mpresóră de tóte părţile, şi să ne pornim, purtaţĭ de o luntre mititică, scorbure nemăiestrit de copacĭu, pe care încetişor cu vêsla o mână un modest călugĕr din mŏnăstire. De şi sórele, cu puţin trecut de la amédă, dogoresce âncŏ cu putere, dar pe apă, se simte o dulce rĕcóre; micĭ valurĭ încreţescŭ surfaţa de un verde întunecat a bălţiĭ, şi se perdŭ cu şoptă în stuful de la marginí. Din distanţă în distanţă, câte un bodêrlĕŭ îşĭ arată capul sĕŭ subţire şi

www.dacoromanica.ro

mişcător peste unde, şi îndată dispare a-fund printr'o răpede şi curiósă încovoiere a gâtuluĭ. In maĭ multe unghĭurĭ, grupe de ţĕranĭ, grămădiţĭ în câte-va luntri, tragŭ prin apă năvódele lor, ce se deosebescŭ numaĭ printr'un semi-cerc de plute legănate peste valurĭ. Noĭ ne urmăm ânsĕ calea spre rĕsărit, şi peste vre o oră de lopătare, ne apropiem de stuful maluluĭ despre méḑă-nópte; ne strecurăm uşor printr'însul, însoţiţĭ de 'ncântătorul concert al bróscelor şi sosim la vadul sătenilor din Turbaţĭ.

„Heĭ, măre, fĕtul meŭ!“ — îmĭ ḑicea pe drum călugĕrul care avea firesce multă sĕmênţă de vorbă; — „veḑĭ biserica asta de la mŏnăstirea nóstră cât de vechĭe şi dĕrâmată este; apoĭ, ḑicŭ ómenĭĭ bĕtrânĭ c'aŭ auḑit de la moşĭ strămoşĭ să fi fost, înainte vreme, pe acelaşĭ loc, altă biserică maĭ vechĭe şi maĭ frumósă; şi aceĭa, dupe vremĭ şi din urgia dumneḑeĭéscă, s'a cufundat în baltă cu turlă, cu totul, cum era. D'aceĭa, când bate une-orĭ vêntul şi clătesce adûnc apele, se audŭ sunete de clopote eşind tocmaĭ din fund; şi s'o credĭ asta, fĕtul meŭ, cŏcĭ, veḑĭ, când a fost în vechime, a venit de s'a desprins ḑin ţĕţîne, uşa de la acea biserică cufundată, şi a plutit pe d'asupra apiĭ, pênĕ aci la Turbaţĭ; şi era p'atuncĭ în sat aci schit de maĭcĭ, care acum de multă vreme s'a răsipit. Iar, décă a auḑit aşa, cum că s'a ivit pe faça apiĭ o uşă minunată, cu sfinţĭ

www.dacoromanica.ro

şi cu slove săpată, şi c'a sosit aicé la margine, s'a sculat maĭca stariţa şi a mers cu călugĕriţele de aŭ ridicat'o de pe mal şi aŭ pus'o la intrarea bisericeĭ. D'atuncĭ încóce, veḑĭ, din câţĭ s'aŭ ispitit să citéscă slova ce este scrisă d'asupra, nimenĭ nu s'a priceput, şi pare-mi-se, fĕtul meŭ, că nicĭ d-ta, n'o să 'ĭ daĭ de căpĕtiĭu, măcar c'aĭ citit de rost slovele scrise pe mormintele din biserica nóstră de la Snagov." — Mĕ voĭu încerca, tată, şi vom vedé?" îĭ rĕspunseĭu. — „Să sciĭ, adaose bĭĕtul călugĕr în simplicitatea sa, „că décă le veĭ citi şi pe ele dupe uşă, apoĭ eştĭ, fĕtul meŭ, cărturar de primejdie!"

Acest linguşitor epitet mĕ făcu să zîmbesc; modestia mea se deprinsese, din numeróse excursiuni anterióre pe la mŏnăstirile din ţĕră, a inspira o mirare fenomenală, călugĕrilor locuitorĭ într'însele, cărora le descifram şi le desluşam inscripţ unile slavone şi adesé românescĭ, păstrate în bisericile lor, pe care eĭ, în mare parte, sunt învăţaţĭ a le privi ca o literă mórtă, ca un depozit misterios al trecutuluĭ, destinat a rĕmâné enţeles pentru tóte generaţiunile moderne şi viitóre.

Cu asemenea vorbirĭ, sosirăm în curtea de gard a bisericuţeĭ de la Turbaţĭ. Era o mică clădire ca de $7^1/_2$ stênjenĭ lungul şi $2^1/_2$ stênj. latul, cu ziduri gróse de pétră şi cărămidă, dréptă pe

www.dacoromanica.ro

dinafară, şi interesantă, în lă-întru, prin firidele'ĭ cu cerc oval şi prin chora'ĭ rotunjită, scobite tóte în părețiĭ laterali. Şése portrete, fórte grosolan lucrate ornaŭ interiorul: al luĭ Michaĭu Vodă, al Dómneĭ sale, al uneĭ stariţe cu douĭ coconĭ, şi al părinteluĭ Rafail archimandritul de la Snagov, carele a egumenit pe la 1750. Dar obiectul cel maĭ interesant din acest mic templu era, fără îndoĭélă, vestita uşă pusă la intrare.

Se vede că odinióră ea era în douĕ canaturĭ; dar acum acestea sunt împreunate şi amênduoĕ retezate jos, spre a se potrivi la tocul maĭ mic unde aŭ fost aşeḑate. Nicĭ mărimea, dar nicĭ lucrul, nicĭ epoca eĭ nu permitŭ un minut a crede că uşa acésta a fost făcută pentru locul unde se află acum. Înălţime eĭ are $1^{m.},92$; în lărgime totală, este de $1^{m.},2$; iar grosimea tălpilor de stejar ce o compunŭ, e de $0^{m.},8$. Fie-care canat, împărţit în treĭ câmpurĭ *(panneaux)* în formă de pătrat lunguĭeţ, era ocolit jur împrejur, cu o stréşină sculptată cu litere majuscule slavone; dar partea de jos a inscripţiuneĭ a fost tăiată, şi prin urmare lipsesce. Înscripţiunea, astfel pe cât o înţelegem, conţine un text slavon din sfîntul Ión Gură-de-aur, recomandând ospitalitatea ce are a găsi călĕtorul la umbra templuluĭ sfînt; el ni se presentă, trunchĭat pe şése liniĭ, dispuse unele vertical şi altele orizontal.

www.dacoromanica.ro

Câmpurile cuadrilatere, sculptate în rondă-bosă, cu o daltă destul de măiestréţă, representă:

Cele duoĕ de sus: pe Maĭca Domnuluĭ şi pe ângerul ce pórtă flórea de crin a Buneĭ-Vestirĭ, urmaţĭ fie-care, de câte un bărbat, (unul maĭ june şi altul maĭ în vêrstă) cu corónă şi aureolă circulară pe cap şi cu câte un sul de hârtie desfăşurat în mână. Póte că acestea sunt chipurile dăruitorilor frumóselor uşĭ şi ctitorĭ aĭ locaşuluĭ la care ele serveaŭ; *cele duoĕ de la mijloc* portŭ câte duoĭ sfinţĭ în odăjdiĭ bisericescĭ şi într'o posă dréptă şi gravă; *cele duoĕ de jos*: de o parte, aŭ pe sfîntul George călare împungênd cu suliţa pe balaur, iar de cea-l-altă, pe sfîntul Mercurie, asemenĭ călare, cu stégul în mână.

Aceste patru icóne din urmă sunt încadrate sus, prin nisce banderole arcuite, pe care se citesce o inscripţiune slavonă, ce o traducem astfel:

> S'a făcut acest chram în ţilele précuviosuluĭ şi de Christos ĭubitoruluĭ Iw Vladislav Voevod şi Domn al tóteĭ ţĕreĭ Ungrovlahieĭ. În anul 6961. *(1453)*.

Aşa dar, în anul când Bizanţul cădea sub puterea cuceritóre a Otomanilor, Domnul ţĕreĭ Românescĭ, Vladislav, predecesorul luĭ Vlad Ţepeş, se ocupa a clădi o biserică, pe care o decora cu aceste uşĭ aşa frumos săpate în lemn de stejar şi împodobite negreşit cu poleielĭ şi cu orna-

www.dacoromanica.ro

mente polichrome, pe care, vremea şi apa le aŭ şters, fără a desfiinţa cu totul urma *migmeĭ encaustice*, ce se deosibesce încŏ prin unele crestăturĭ ale lemnuluĭ. Epoca acesteĭ lucrărĭ artistice, în care stilul ornamentelor bizantine se cam resimte de o influenţă gotică, vine tocmaĭ de corespunde cu timpul în care Lucas Moser (1431), Schuhlein (1468), şi alţĭ meşterĭ sculptorĭ împodobeaŭ bisericile Suabeĭ maĭ ales, cu uşĭ, altare, crucĭ şi statue săpate cu fineţă şi ornate de picturĭ multicolore.

Vladislav Voevod déră, care a lăsat şi daniĭ la mŏnăstirea Snagovuluĭ, clădi într'însa o biserică; nu negreşit, pe cea mare, pe cea primitivă, care exista de maĭ nainte şi există încŏ şi pênĕ aḑĭ, ci alta care, în împrejurărĭ fatale, a perit cufundată în apă, cum ḑice tradiţiunea, şi din care aŭ scăpat numaĭ uşile de la Turbaţĭ.

Aḑĭ, în Snagov nu se găsescŭ alte clădirĭ antice decât biserica din mijloc şi temeliile zidurilor împrejmuitóre. Tóte încăperile mŏnăstiriĭ aŭ fost date jos şi înlocuite, la 1840, prin şirele de camere şi de chiliĭ, destinate pentru închisóre şi pentru locuinţa călugĕrilor şi împiegaţilor. Scim ânsĕ, din auḑite, că'n vechia clădire eraŭ duoĕ paraclise séŭ capele. Acésta ne o maĭ adeveréză şi o interesantă scriere, ce o datorăm unuĭ călugĕr arab, călĕtor prin ţéra nóstră, sunt acum maĭ bine de duoĭ secolĭ. În adevĕr, sub domnia luĭ

www.dacoromanica.ro

Mateĭu Vodă Basarab, un patriarch din Antiochia, Macarie, plecă să culégă milosteniĭ prin ţĕrile creştine din Europa rĕsăritenă; el trecu pe la noĭ, prin Moldova, merse în Moscovia şi se întórse apoĭ ĭarăşĭ aicĭ, unde asistă la mórtea luĭ Mateĭu, la înălţarea pe tron a luĭ Constantin Şerban şi la tóte tristele evenimente ale rĕsvrătiriĭ Dorobanţilor şi Siĭmenilor, sub aceştĭ duoĭ domnĭ. Cu dînsul călĕtorea fiĭul sĕŭ sufletesc, archidiaconul Paul din Alep, care înscrise cu băgare de sémă tot ce vedea, tot ce auḑea prin aceste ţĕrĭ străine. Legĭ, obiceĭe, ceremoniĭ, căĭ, oraşe şi ales mŏnăstirĭ, tot e descris cu amĕruntul în preţiósa luĭ carte, adevĕrat tabel al ţĕreĭ şi al vieţiĭ Românilor şi Moscoviţilor de acum duoĕ sute de anĭ. Arab de nascere şi scriind arăbesce, el nu lipsi de a se mira şi a se plânge, vĕḑênd că 'n ţéra Românéscă, numele lor de *Arapĭ* era cu nedrept înjosit, de vreme ce se da numaĭ robilor negri cu pĕrul creţ şi cu buzele late, care slujeaŭ ca seiḑĭ la boĭeriĭ românĭ. El visită tóte mŏnăstirile câte eraŭ pe atuncĭ dincolo de Olt şi dincóce, pênĕ în eparchia Buzĕuluĭ, ĭar cea dupe urmă la care sosi fu mŏnăstirea „*Synagogo*, aşeḑată într'o insulă, cu o mare „baltă împrejur, şi avênd, la mijloc, un templu „mare cu chramul *Intrarea Maĭci Domnuluĭ în Bi-* „*serică*, şi duoĕ altele maĭ micĭ, la aripile clădiriĭ, „închinate *Buneĭ-Vestirĭ* şi *Sfinteĭ Adormirĭ*.“ Ast-

www.dacoromanica.ro

fel, în treĭ templurĭ, unite 'n micul ostrov, se afla adorată tótă sublima legendă a divineĭ Mume!

Luĭ Paul din Alep, i se spuse că mŏnăstirea era clădită de *Mirtaja Voivoda* (Mircea), de *Radzivil Voivoda* (Radul), de *Mbasaraba Voivoda* (Basarab) şi de *Petros Voivoda* (Petru); dar nimenĭ nu'ĭ pomeni de Vladislav, care, dupe tóte aparenţele, înălţase paraclisul *Buneĭ-Vestirĭ*. Cine scie, în ce timpurĭ de foc şi ruinare, acest paraclis, aşeḑat într'un colţ al clădirieĭ, ca cele de la Cozia, a fost aruncat în apă de destructorĭ, şi uşile'ĭ de lemn sculptat aŭ plutit către ţĕrmurĭ, spre a conserva suvenirea ctitoruluĭ sĕŭ şi a da nascere legendeĭ ce 'mĭ povestise călugĕrul, vĕslaşul meŭ.

Dar când, ḑupe descifrarea inscripţiuniĭ ce se afla pe acele uşĭ, făcuĭu eŭ tovarăşuluĭ meŭ, acéstă poveste, complectată acum din notiţiile tradiţionale ce, în mare parte, el însuşĭ îmĭ dase, deşi mĕ siliĭu a'ĭ dovedi că eŭ repetam numaĭ ḑisele luĭ, desluşindu-le, bietul călugĕr, încremenit de mirare, îmĭ rĕspunse prin proverbul caracteristic: „Heĭ, fĕtul meŭ! departe'ĭ griva de ĭepure!“ Din câte'ĭ spusesem, ceĭa ce'ĭ venea maĭ greŭ, era ḑ'a renunţa la credinţa invederată că Vodă Ţepeş a clădit Snagovul şi că de la dînsul sunt tóte obiectele, rĕmase din vechime în mŏnăstire. Nu e ânsĕ maĭ puçin adevĕrat că suvenirele luĭ Vintilă, Vlaĭcu séŭ Vlad cel bĕtrân, luĭ Dan Voevod, luĭ

www.dacoromanica.ro

Basarab şi luĭ Vladislav, din care cele maĭ vechĭ se repórtă cu aprópe un secol înainte de Ţepeş, staŭ marture netăgăduite în contra tradiţiunii. Tot ce se póte acorda aceştia, e că şi acel domn va fi dat mŏnăstiriĭ ceva scutiriĭ şi daruriĭ, pe care le şi rememoréză Mircea Vodă, fiĭul luĭ Radu Vodă, într'un chrisov de la 1558.

Ţepeş, cumplitul Ţepeş, pare a fi întărit şi el ceva daniĭ la Snagov, precum a făcut la Tismana, la Cozia, la Comana şi în alte părţi; asprul asupritor îşĭ avea şi el ḑilele de cucernicie. Nemblânḑit şi'nsetat de sânge astăḑĭ, mâne 'şĭ căta mântuirea într'o danie cuviósă. Ca toţĭ tiraniĭ, el credea cu un act de pietósă dărnicie, să pótă şterge din cărţile provedinţeĭ divine, urgia ce'şĭ meritase prin alte fapte ce rĕspândeaŭ jale şi teróre. Cronica, repetând póte acéstă antitesă tradiţională, ne a păstrat datină despre duoĕ clădiriĭ ale luĭ. Una este cetatea de la Poĭenariĭ, înălţată pe un pisc de munţe în apa Argeşuluĭ, şi cea-l-altă e mŏnăstirea Snagovuluĭ. Ea spune că Târgovişteniĭ mâniase fórte tare pe asprul domnitor, insultând pe un frate al luĭ. Era în ḑioa de Pascĭ, şi orăşeniĭ, bărbaţĭ şi muĭerĭ, petreceaŭ în ospeţe; tineriĭ şi fetele, împodobiţĭ ca de sĕrbătóre, se veseleaŭ în hore. De o dată, fără veste, sosescŭ slujitoriĭ domnescĭ şi'ĭ coprindŭ de tóte părţile; lupta nu era prin putinţă; toţĭ eraŭ prinşĭ fără mijlóce de apărare. Atuncĭ, câţĭ aŭ fost ómenĭ

www.dacoromanica.ro

marĭ şi bĕtrânĭ, pe toţĭ 'ĭ aŭ tras în ţépă, slujitoriĭ luĭ Ţepeş Voevod, şi aŭ ocolit tot târgul, purtând gróznicele lor trofee; maĭ îndurătorĭ, dar nu maĭ puţin cruḑĭ pentru ceĭ tinerĭ, 'ĭ aŭ pornit în cétă cu muĭerile lor, cu fete marĭ şi cu copiĭ, aşa cum aŭ fost împodobiţĭ de ḑioa de Pascĭ, 'ĭ aŭ dus sus la munte, la Poĭenarĭ, şi acolo, ḑi şi nópte, aŭ lucrat, bieţiĭ creştinĭ, la cetate, pênĕ s'aŭ spart tóte haĭnele de pe eĭ şi pênĕ aŭ rĕmas toţĭ *desvĕnuţĭ*, cu peile góle.

Ruinele cetăţiĭ, în apriga lor pustietate, staŭ âncŏ marture despre sĕlbatica rĕsbunare a Domnuluĭ şi despre crudele suferinţe ale sĕrmanilor osûndiţĭ ?

Asemenea fapte, adese orĭ repetate, aŭ trebuit să deştepte mustrarea în cugetul luĭ Ţepeş; ca să 'şĭ aline negreşit consciinţa turburată, el se arătă póte mărinimos şi cu vechĭul locaş de cuvioşie ce sta singuratic în balta Snagovuluĭ. Tatăl sĕŭ, Vlad Voevod Dracul, la 1441, şi fratele sĕŭ, Radu Vodă cel frumes, la 1464, n'aŭ fost maĭ puţin darnicĭ către acéstă mŏnăstire, care era o fundaţiune a vechilor Domnĭ Vintilescĭ, póte chiar străbunĭ aĭ lor.

Radu cel frumos este, póte, Domnul care lasă într'însa şi o tipsie de argint, (de 29 centimetre în diametru) ce se păstréză şi pênĕ aḑĭ, purtând pe cercul buzeĭ, gravată cu litere

www.dacoromanica.ro

slavone marĭ şi frumos tăĭate, o inscripţiune slavonă, care ḑice pe românesce:

„† Cu mila luĭ Dumneḑeu, Iw Radul Voevod şi Domn al tóteĭ ţĕreĭ Ungrovlahieĭ, fiĭul précuviosuluĭ şi de Christos iubitoruluĭ Iw Vlad marele Voevod."

Să maĭ adăogim âncŏ cum că, în domnia luĭ, la 1488, un boĭer anume Radu Trămêndat, la césul morţiĭ, lăsă şi 'nchină satul sĕŭ de moştenire Drăgoĭescĭ, sfinteĭ mŏnăstirĭ Snagovul, pentru sufletul luĭ şi al părinţilor luĭ, ca să le fie lor de vecĭnică pomenire, ĭar călugĕrilor de hrană.

Apoĭ şi monachia Evpraxia, muma luĭ Vlăduţ Voevod, se arătă şi dînsa darnică către acest sfînt locaş; la anul 7028 (1520), iunie în 11, Négoe Basarab Voevod dete o poruncă prin care întărea mŏnăstirea Snagovul tóte câte le dase şi orĭ câte ar voi să maĭ dea, de a sa bună voiă, acea bĕtrână Dómnă, sfinteĭ mŏnăstirĭ, părinteluĭ egumenuluĭ şi călugĕraşilor dintr'însa.

Maĭ mulţĭ Domnĭ şi câţi-va particularĭ maĭ veniră şi 'n urma acestora, să adăoge séŭ să confirme averile şi privilegiile anticuluĭ locaş; dar cu secolul al XV-16, putem ḑice că se închiăie epoca în care mŏnăstirea stătu, bogată şi strălucitóre, subt ocrotirea ctitorilor primitivĭ. Am menţionat maĭ tóte amintirile ce ea păstréză acum din acel period de antică splendóre, şi nu 'l

www.dacoromanica.ro

putem mai bine închide decât cu câte-va petre funerare.

Din câte morminte aŭ existat din vechime în biserica de la Snagov, ḑece mai staŭ acum în fiinţă, grămădite în partea dréptă a advonuluĭ, dinaintea uşeĭ despre choră şi împrejurul pilastruluĭ octogon ce desparte colţul despre sud-vest, purtând tóte inscripţiunĭ mai mult séŭ mai puçin citeţe. Alte lespeḑĭ róse se mai găsescŭ prin biserică; dar cine póte spune pe ale cuĭ trupurĭ aŭ stat aşeḑate? Singură numaĭ una, mai mare, ce este în faça uşilor împĕrăţescĭ ale altaruluĭ, păstréză o tradiţiune. Se ḑice,—şi póte nu e eróre, — că a fost pétra mormêntală a unuĭ Domn crunt şi nelegĭuit,—a luĭ Ţepeş, în gura poporuluĭ,—care înălţase la Snagov, în clădirile despre méḑă-ḑi, un fel de cameră de tortură din care osânditul, dupe ce suferise caznele impuse cu fer şi cu foc, era asvêrlit, prin mijlocul unuĭ scripete séŭ balistă, în adâncul ĭazuluĭ. Cu dĕrâmarea vechilor case, camera de tortură şi scriptele aŭ dispărut; dar âncŏ de mai nainte, se ḑice că mitropolitul Filaret, al căruĭ nume e aşa de popular prin mŏnăstirile ţĕrĭĭ, ar fi pus să ştérgă literile dupe mormêntul urgisituluĭ domnitor, care clădise acele gróznice maşine, şi 'ĭ ar fi aşeḑat pétra, pentru vecĭnică pedépsă, orĭ pentru isbăvirea nenorocituluĭ sĕŭ suflet, sub picĭórele preotuluĭ, când ese cu sfintele darurĭ. Tot de aşa

www.dacoromanica.ro

simţiminte împins, răposatul episcop de Argeş, Ilarion, a pus să ştérgă din biserica Curţiĭ de Argeş, un portret ce se ḑice a fi fost al luĭ Vlad Vodă Ţepeş, şi 'n locul acela, a pus să zugrăvéscă pe al cuviosuluĭ archiereŭ Josif, cel d'âutêĭ episcop Argeşan, şi restaurator al frumóseĭ biserică episcopale.

Dar ca să revenim la mormintele din Snagov, care pórtă âncŏ inscripţiunĭ, deşi credem că sunt strămutate din locurile lor primitive, vom menţiona unul ce arată pe patru liniĭ, împrejurul lespeḑiĭ, cuvinte slavone în care citim :

† A răposat ro-
bul luĭ Dumneḑeŭ monachul Ión marele logofĕt, în
ḑilele pré-cuviosuluĭ
şi de Christos ĭubitoruluĭ Iw Basarab Voevod. În anul
7000 şi 2. luna. fev. 4.

Ţĕrâna unuĭ mare logofĕt al luĭ Basarab Voevod, călugĕrit póte în Snagov, fu depusă subt acéstă pétră la 1494. Alăturĭ cu dînsul zace, subt o lespede frumos sculptată cu litere regulate, coprinse într'o straşină adûncită împrejurul petreĭ, un alt mare dregĕtor, mort la 1512, sub domnia luĭ Radu Vodă Vladuţ. Pe acésta se maĭ póte traduce:

† A răposat robul luĭ Dumneḑeŭ Pêrvul
mare dvornic al tóteĭ ţĕrĭ a Ungrovlahieĭ
şi despre Dunăre în.....
..7020...5 luna iunie...ḑile, sâmbătă la césurile 4 ale
ḑileĭ. Vecînica luĭ pomenire!

www.dacoromanica.ro

III

O Dómnă rea şi un Domn bun

Déca acum, ridicând ochiĭ de la morminte, vom căta o priveliştе maĭ puçin întristătóre, pe păreţiĭ bisericeĭ, picturile lor ne vorŭ strămuta de odată într'un larg câmp de ipotese, atât asupra arteĭ bizantine cat şi asupra istorieĭ pământene. În adevĕr, zugrăvéla interióră a bisericeĭ presentă graduri aşa felurite de măiestrie încât, la fieşĭ-ce chip, la fieşĭ-ce icónă, la fieşĭ-ce obiect zugrăvit, trebuie să facem o distincţiune între ceĭa ce este vechie pictură bizantină de stilul archaïc al scóleĭ luĭ Panselinos, domnitóre maĭ ales în mŏnăstirile munteluĭ Atos, şi ceĭa ce este adaos, prefacere, meremet dintr'o epocă de decadenţă grotescă, operă póte a nedibaçĭuluĭ reparator al bisericeĭ, de la 1815. Trebuie să observăm că maĭ cu sémă sfinţiĭ ale căror chipurĭ, într'o mărime superióră natureĭ, ocupă păreţiĭ laterali şi rotunjiţĭ aĭ choreĭ, înfăçişézĕ caracterele uneĭ arte maĭ antice, maĭ corecte; posele lor schematice nu 'ĭ oprescŭ d'a păstra în figurĭ, urmele unuĭ penel sigur şi adûnc inspirat de simţul mistic al artelor religióse în Orient; veşmintele ţinŭ asemenĭ forme şi desemnurĭ antice, printre care vom deosebi,—lăsând la o parte multe particularităţĭ mĕrunte şi caracteristice,—stiharele acoperite cu

www.dacoromanica.ro

crucĭ de purpură şi de aur ale unor sfinte personagĭe, şi căcĭula de o formă originală şi cu totul medievală a sfîntuluĭ Iacov Persianul. Aceste icóne pórtă fie-care, numele sfîntuluĭ în limba slavonă, şi iată cum sûnt dispuse:

La stînga, începênd de la têmplă, se află:

Maĭca Domnuluĭ; —Împĕratul Împĕraţilor şi Domnul Domnilor şi marele archiereŭ Iisus Christos Mântuitorul; — Sf. Ión Înainte-Mergĕtorul; —Sf. Procopie; — Sf. Artemie; — Sf. Mina; — Sf. Galaction; — Sf. Mina Egipténul; [1]) — Sf. Sava Stratilat.

La drépta, începênd ĭarăş de la têmplă, sunt:

Sf. Dimitrie; —Sf. Gheorghie; —Sf. Teodor Statilat; — Sf. Iakov Persianul; —Sf. Nikita; —Sf. Eustatie, cu duoĭ copiĭ: Sf. Agapie şi Sf. Teopist; — Sf. Constantin şi Sf. Elena [2]).

Partea cea maĭ mare a picturilor ce ornéză ceĭ-l-alţĭ pereţi cu icóne, nu merită câtuşĭ de puçină atenţiune, nicĭ ca artă, nicĭ ca vechime; dar păretele ce vine'n faça têmpleĭ şi cel ce stă d'a stînga, când intri în advon, presentă mult interes prin portrelele domnescĭ ce se vĕdŭ pe dînsele.

Cunoscinţele nóstre genealogice asupra Domnilor pămêntenĭ nu sûnt încŏ acum destul de întinse şi de lămurite ca să ne putem explica gruparea şi filiaţiunea deosebitelor chipurĭ ce se reproducŭ cu identitate pe aceĭ duoĭ pereţĭ. Să ne mulţumim de o cam dată a le enumera în or-

[1]) Partea de jos a trupuluĭ e tăiată de o feréstră.
[2]) Idem.

www.dacoromanica.ro

dinea în care se află, şi póte că timpul va vĕrsa asupra lor maĭ multă lumină.

Pe porţiunea din drépta ziduluĭ din choră, este maĭ ântêĭ, *Négoe Basarab* cu fiĭul sĕŭ *Teodosie Voevod.* Deşi părintele Ghermano Brătianu 'ĭ a înscris la căpĕtêĭu acea enigmă istorică fără sens, pe care am menţionat'o maĭ sus, dar presenţa juneluĭ Teodosie, tipul chiar al luĭ Négoe, cu buclele'ĭ auriĭ lăsate pe pept, cu figura sa dulce şi blajină, cu mustăţile'ĭ răsucite în jos, nu lasă nicĭ o îndoiélă asupra persóneĭ representate în acest portret. Alăturĭ cu dînsul stă **Іѡ Мирчѣ Коєкод**, şi amênduoĭ ţinŭ, ca ctitorĭ, biserica pe palme. Costumul acestuĭ Mircé nu este cel ângust şi cavaleresc purtat de Mircé bĕtrânul în portrele sale de la Cozia şi de la Curtea de Argeş; e un costum larg, oriental, un caftan lung de stofă de fir cu guler de blană, astfel cum pórtă principiĭ noştri din secolul al XVI-lea şi următorĭ. Acest Mircé nu e dar *cel bĕtrân*, ci póte *Mircea (Cĭobanul?)* fiĭul Mihneĭ, cum pare a o dovedi portretele ce urmézĕ.

De partea stîngă a uşeĭ, stă **Іѡ Петрѣ Коєкод**, purtând într'o mână o basma roşie cu bordură de fir, şi în cea-l-altă o cruce cu treĭ rĕscrucĭ, (una maĭ mare, la mijloc, şi alte douĕ maĭ micĭ, sus şi jos). Lîngă dînsul stă un tênĕr, **Іѡ Радѹ Коєкод**, ş'apoĭ altul, şi maĭ mic de talie, **Іѡ Мирчѣ Коєкод**. In sfêrşit, la margine, tăiat în mare parte

www.dacoromanica.ro

de uşa laterală care dă trăcere din advon la choră, este chipul Dómneĭ Chiajne, **Гидж. Кнежна**, purtênd, ca tóte cele-alte portrete, o corónă naltă de aur, pe cap, cu deosebire că a eĭ nu este terminată cu bumbĭ, ca a principilor bărbaţi. In mâna stîngă ea are o basma roşie cu cĭucurĭ de fir; în cea dréptă o cruce întreită ca a luĭ Petru Voevod.

Negreşit că din aceste deosebite personagie, e lesne a recunósce pe Mircea, soçul Chiajnei şi pe fiĭul lor, Petru Voevod Schiopul. Dar cine sunt tinerii Radu şi Mircea Voevoḑiĭ? Ce caută toţĭ aceştia la un loc cu neîmpăcaţiĭ vrăjmaşĭ aĭ familieĭ lor, principiĭ Basarabĭ? Iată enigme grele de descurcat.

Scim că Petru Voevód Schiopul a avut de frate pe Alexandru Voevod. Avut'a el óre şi alţĭ douĭ, anume Petru şi Mircé, care aŭ murit tinerĭ? Se póte; dar atuncĭ de ce lipsesce portretul luĭ Alexandru Vodă care, el era frate maĭ mare? Scim că Petru Voevod a fost însurat cu o transilvană, Elena Cherepovicĭ, de la care a avut numaĭ o fiică, Tudoriţa. Dar óre avut'a el, de la o altă soçie, douĭ fecĭorĭ, anume Petru şi Mircea? Vêrsta tinerilor din portrete şi tăcerea completă a istorieĭ daŭ pênĕ acum puçină probabilitate acesteĭ ipotese. In sfêrşit, zugrăvitu-s'a biserica din Snagov, séŭ cel puçin aceste potrete, în timpul domnieĭ luĭ Mircea Vodă (între 1545 şi 1559), séŭ în a luĭ Petru Vodă (1560-1567)? Atuncĭ pen-

www.dacoromanica.ro

tru ce s'aŭ pus şi Négoe Basarab, cŏcĭ el nu e nicĭ ctitorul primitiv al bisericeĭ, nicĭ rudă a familieĭ luĭ Mihné cel rĕŭ.

Documentele nu ne păstrézĕ nicĭ o amintire despre vre o reparaţiune séŭ îmfrumuseţare făcută mŏnăstiriĭ de către Négoe, de către Mircea Cĭobanul séŭ de către fiĭul sĕŭ Petru. Singur, prin aceĭ timpĭ, Vlad Voevod, cel de s'a 'necat scăldându-se în Dîmboviţă la Popescĭ, ne spune, la 1530, că vĕdând mŏnăstirile Snagovul şi Tînganul „rĕmase fără de cercetare şi slăbite, a luat séma „de ele şi le a îngrijit pe cât a fost cu putinţă „stĕpênirĭĭ sale şi, nimenuĭ silă ne făcênd, ci de „la sine şi din averea sa, le a dăruit moşia Gîrla- „lungă, ca să'ĭ fie luĭ şi părinţilor luĭ spre vecĭnica „pomenire, pênĕ ce vorŭ sta în fiinţă sfintele mŏ- „năstirĭ şi să'l scrie în sfînta proscomidie, şi în „sfîntul pomelnic să'l pomenéscă cu sfinţiĭ ctitorĭ „la tóte vosgleşeniile în biserică, iar dupe încheta- „rea vieţeĭ sale, să aĭbă pe an, în câte o ḑi, séra, „paraclis cu colivă şi cu stropire de vin şi cu pri- „veghĭere de nópte, ĭar diminéţa, ĭarăşĭ cu colivă „şi cu stropire de vin.“

Asemenea drepturĭ ctitoricescĭ, nimic nu ne spune déca 'şi le dobêndise, şi prin ce fel de daruri séŭ de întăriri 'şi le căpătase, Négoe Basarab, Mircea Cĭobanul şi familia înduoĭósă a Dómneĭ Chiajneĭ şi a luĭ Petru Vodă, de douĕ orĭ zugrăviţĭ pe păreţiĭ bisericeĭ. De aceĭa, în zadar ne

www.dacoromanica.ro

vom sili a lumina cestiunĭ asupra cărora lipsescŭ acum orĭ ce datine positive.

Maĭ lesne şi póte chiar maĭ profitabil va fi să cercăm a complecta costumul Dómneĭ Chiajne, pe care deschiderea uneĭ uşĭ, tocmaĭ la locul unde se află dînsa zugrăvită, l'a stirbit, d'o parte, chiar de la pept în jos.

Nicĭ un jurnal de mode nu ne a păstrat modelul şi tiparele graţióselor podóbe cu care elegantele nóstre domnîţe şi jupaniţe din secolĭ trecuţĭ, veneaŭ în ajutorul graţiilor lor firescĭ; nicĭ un amabil cântăreţ, *trubadur* pămêntén din vechime, nu s'a aflat ca să ne lase descrierea talieĭ lor, mlădiită subt un port strălucitor; nicĭ un artist înamorat din vremile înapoiate, nu ne a schiţat, în vre o gingaşă pictură, chipul amanteĭ sale în veşmintele'ĭ originale. Reduşĭ dar la isvóre serbede şi puţin atrăgĕtóre, la foĭ de zestre, la chrisóve mucede şi la portrete de bisericĭ, aspre şi înegrite, ne cerem maĭ din ainte ĭertare de la acea rară cititóre română care va lua în mână aceste pagine de archeologie costumară. Am dori să'ĭ descriem sub culorile cele maĭ plăcute, graţia împunĕtóre şi gravă ce era tipărită în conturnele drepte şi regulate ale lungelor veşminte străbune; am dori să amintim, prin cuvinte nimerite, efectul plăcut ce producŭ vederiĭ, desemnele bogate ale grelelor stofe antice şi formele elegante ce se da odinióră masivelor gĭuvaĭeruri de aur, de smalt şi

www.dacoromanica.ro

de petre scumpe. Vedeţĭ, spre exemplu, cu ce armoniósă splendóre sunt îmbrăcate domniţele din biserica episcopală de la Curtea de Argeş, unde picturile maĭ îngrijite, aŭ conservat cu fidelitate costumele secoluluĭ al XV-lea şi al XVI-lea.

La femeile din acéstă din urmă epocă, o iíe séŭ o căméşă de pênză subţire, cusută în lungul mânecilor cu vĕrgĭ de fir şi de culorĭ viĭ, dar bine potrivite, învĕlesce braçul sub largile'ĭ cute şi se încheíe la mânicuţe cu o betelie decorată; altiţa de pe umĕr e bogat cusută cu fluturĭ de aur, şi încreţul e compus de largĭ găitane, ca nisce brăçărĭ de fir. Pe d'asupra, vine rochia roşie, vĕrgată în lung şi deschisă rotund la pept d'asupra sînuluĭ, care este acoperit de un peptar cu dungĭ încreţite şi cu un mic guler roşu rĕsfrânt; fusta în cute, e ângustă şi compusă din duoĕ bucăţĭ, cusute una de alta, maĭ sus de genuchĭ, precum sûnt âncŏ vêlnecile séŭ cretinţele ţesute de ţĕrancele române. Peptul ânsĕ pórtă o podóbă ce a lipsit acum cu totul din portul naţional; e un fel de semicerc de fir, susţinut de bentiţe late tot de fir, care, în sus, trecŭ peste umerĭ ca nisce bretele, şi, în jos, se cobóră pe şolduri, sub un larg brâŭ de mătase sucită, încins de maĭ multe orĭ la mijloc. Pe d'asupra acestor veşminte, vine scumpa dulamă de serasir înflorat, cu guler mic de blană, cu găitane şi cu nasturĭ séŭ bumbĭ de aur d'a lungul peptţilor şi a pulpaneĭ; locul mâ-

www.dacoromanica.ro

neceĭ e însemnat numaĭ printr'o crestătură cu blană; ĭar d'asupră'ĭ, pe umerĭ şi la subţioriĭ, sunt închiăietoriĭ şi bumbĭ auriţĭ. Póla de jos a dulămi e crestată în maĭ multe locurĭ şi ornată cu găitane largĭ, de sub care ese picĭorul, învĕscut într'un călçun roşu, lung, subţire şi încovoiat la vêrf.

Capetele pórtă coróná, cŏcĭ sunt capete domnescĭ; dar pórtă o coróná fictivă, conventională, cŏcĭ nu putem crede să fi ţinut vre odată pe un gingaş cap de femeĭe,—fie chiar şi cap coronat,—acele largĭ şi incomode coşuleţe, închipuite de metal preţios şi de petre nestemate. Podóba obicĭnuită pe acele timpurĭ de damele bogate, ne o descrie jupaniţa Rada fiica Barbuluĭ comisul, când, la 1565, dăruĭesce, pentru icóna Maiciĭ Précurate de la Snagov, *o podóbă de cap femeĭască, ce se chiamă* Mesal, *adică de pênză de cănăvĕţ cu fluturĭ de aur şi cu mărgăritar.*

Pe lângă acéstă gătélă de stofă, ce negreşit îmbrobodea capul, jupaniţele din vechime purtaŭ âncŏ, atêrnate de cosiţele ce le încadraŭ obrajiĭ, nisce lungĭ cerceĭ, precum se şi vĕdŭ la cele maĭ multe portrete ctitoricescĭ din secoliĭ aceĭa. O podóbă de felul acesta se păstrézĕ în sicriul sfinteĭ Filotei din biserica domnéscă de la Curtea de Argeş; dar valórea eĭ principală este acea formă antică, cŏcĭ materiile ce o compunŭ sunt de un mic preç, şi, lăsându-ne numaĭ să înţelegem tot luxul de care asemenea scule eraŭ susceptibile, do-

www.dacoromanica.ro

vedescŭ ca aceĭa de la Curte de Argeş, este darul uneĭ femeĭ puçin avute. Iată forma acestuĭ ornament: duoĕ plăcĭ ovale de cornalină de deosebite mărimĭ şi despărţite prin duoĭ maĭ micĭ samfirĭ alăturaţĭ, — încinse tóte în cercurĭ ornamentate de argint, — formézĕ un fel de cercel, la care sunt aninate şése lungĭ lănţuşe de argint compuse de verigĭ pătrate. Un lanţ de acelaşĭ fel, dar maĭ lung şi destinat a se pune pe cap, séŭ a încinge bărbia, légă âmbiĭ cerceĭ, care se înfigeaŭ în códe cu câte un cârlig şi atêrnaŭ pênĕ pe pept. Să închipuim ânsĕ, în loc de materiĭ aşa fără preç, nisce frumóse agrafe de aur cu petre scumpe şi scînteĭetóre; şi 'n loc de grosolane şi rare cătuşe de argint, o cómă stufósă de sîrmă aurită séŭ de fine lănţuşe veneţiane, şi atuncĭ negreşit ne vom face o idee exactă de forma acelor podóbe care încadrézĕ, ca nisce plete de aur, figurile blânde ale Dómnelor nóstre, în portretele lor de pe la mŏnăstirĭ.

In sfêrşit, spre a înregistra şi a complecta tóte obiectele felurite ce alcătuĭaŭ gătéla uneĭ nobile dame din timpiĭ trecuţĭ, în ţéra la noĭ, să ne fie ĭertat a transcrie aci fóia de zestre a Stancăĭ, fiica monachuluĭ Dositeĭu Brăiloĭu şi soçie a paharniculuĭ Obedénu, pe care o găsim printre actele de proprietate ale moşieĭ Cunescĭĭ a Snagovuluĭ. Iată, din cuvênt în cuvênt, acest curios document:

www.dacoromanica.ro

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ însemnăm zestrile fiemea Stancăĭ, precum scrie în jos:

1 Salbă za açe 20, de câte cinceĭ.
12 Şiruriĭ de mărgăritar.
1 Cunună de aur cu diamanturiĭ şi cu robinuriĭ.
1 Păreche brăçăriĭ de aur cu zale.
1 Păreche cerceĭ de aur câte cu un picĭor de samfir şi cu robin.
1 Păreche cerceĭ de aur câte cu un picĭor de smarand şi cu robin.
1 Inel de aur cu un diamant.
1 Inel cu şése diămănţele.
1 Inel cu un samfir alb.
1 Inel ĭar cu samfir.
1 Inel cu robin şi cu duoĕ diămănţele. Baniĭ de cap timin jumĕtate poleiţĭ, jumĕtate albiĭ.
1 Iie cu mărgăritar.
4 Iĭ cu sîrmă.
4 Iĭ cu fir.
12 Iĭ cu mătase.
5 Mărămiĭ cusute cu fir şi cu mătase.
1 Măramă cusută tot cu fir.
1 Dulamă de serasir cu pacea de samur şi cu nasturiĭ de aur.
1 Dulamă de lastră verde cu pacea de samur, cu nasturiĭ de mărgăritar.
1 Dulamă de lastră roşie cu rîşĭ, cu nasturiĭ de mărgăritar şi cu sîrmă.
1 Zăbun de sandal de Veneţia cu feçe.
1 Rochie de serasir cu gurile de fir, cu sponcile de argint cu smanţ.
1 Rochie de belacósă roşie cu gurile de frănghie cusută cu sîrmă, cu sponcile de argint poleite.
1 Rochie de belacósă galbină, cu floriĭ de fir, cu gurile de frănghie cusute cu fir, cu sponcile de argint poleite.
1 Rochie de hataĭa cu floriĭ de mătase, cu guriĭ de frănghie, cu sponciĭ de argint.
1 Rochie atlaz cu floriĭ de mătase, cu guriĭ de

www.dacoromanica.ro

frânghie, cu sponcĭ de argint poleite.
1 Brâŭ cu vĕrgile de fir.
3 Mese alese cu 3 peşchire alese.
1 Maramă de oglindă, de Çarigrad.
1 Maramă de mânĭ alésă, umplută cu fir.
1 Maramă de mânĭ cusută cu mătase, umplută cu fir.
1 Oglindă.
12 Ţipsiĭ de cositor.
12 Talere de cositor.
12 Cuţite cu plăsele de argint şi cu furculiţe de argint.
12 Linguriĭ de argint.
1 Solniţă de argint.
1 Căţie de argint, mare.
1 Bohordar de argint cu câmpul poleit.
1 Cupă de argint.
2 Sfesnice de aramă cu mucările lor.
1 Scatulcă de vutcă.
1 Lighĭan cu ibric.

Aşternutul cum se cade.

1 Pilotă de atlaz.
1 Plapomă de hataĭa cu florĭ de fir, cu cĭarşaf cu colţĭ.
1 Cĭarşaf cusut cu mătase şi cu fir.
2 Cĭarşafurĭ cusute cu mătase.
1 Cĭarşaf cu împletiturĭ de tiriplic.
2 Perne de tulpan cu florĭ de tiriplic, cu răţele de fir.
4 Pernióre micĭ de Çarigrad, cusute cu fir.
2 Perne marĭ şi 4 micĭ alese şi cu răţele cu fir.
2 Perne de frânchie.
1 Zăvaz de taftă leşască cu feçe.
1 Covor mare de pat.
1 Covor segedé de masă.
2 Covóre segedé de carâtă.
Carâtă cu şése telegarĭ.
1 Cal de ginere cu podóbele luĭ.
150 oĭ; 100 oĭ cu mĭeĭ, 50 oĭ sterpe.
12 Epe cu mînzĭ.
1 Armăsar.
12 Vacĭ cu viţeĭ.
12 Boĭ.
6 Mătcĭ de stupĭ.
12 Pogóne de viie la Dobrotenĭ cu tot locul nostru.

www.dacoromanica.ro

Moşia Viişóra cu viĭe,
ânsŏ câtă am ţinut
noĭ maĭ nainte.
Moşia Coteniţa.
Moşia Nenciulescĭĭ.
Stênjenĭ moşie ot Cunescĭ sud. Ialomiţă.
Moşia Cioroĭul dupe Hamărade sud. Dolj.
Moşia ot Urichescĭ.
Viĭa de la Turcinescĭ, alăturĭ cu viĭa luĭ Michaĭ căpitanul.
8 Suflete de çiganĭ.
2 Fete de çiganĭ în casă.

Acestea de la noĭ, ĭar de la Dumneḑeŭ milă şi blagoslovenie.

Dositeĭu monachul Brăiloĭu.

Iată o bogată fóĭe de zestri felurite! Câţĭ procĭ nu vorŭ fi peţit mână avuteĭ mirese! Câţĭ coconĭ sprintenĭ nu'şĭ vorŭ fi încurcat armăsariĭ ageri sub oblónele eĭ! Câţĭ becherĭ sgârciţĭ nu vorŭ fi linguşit slugăresce pe bĕtrânul monach!

Dar îndestul! Enumerând haĭnele, sculile, averile şi binecuvêntările, lăsate fiĭceĭ sale Stancăĭ, de boĭerul călugĕrit Brăiloĭu, noĭ am uĭtat că vorbeam de Dómna Chiajna, femeĭe cu deosebire energică şi intrigantă, căria negreşit timpul îĭ era pré scump spre a'l răsipi în podóbe şi gătelĭ.

Am cercat, sûnt câţĭ-va anĭ, a representa, în acéstă Dómnă, un caracter de muĭere aspră, vitéză şi ambiţiósă. Póte că atuncĭ, într'o nuvelă istorică, am exagerat puçin trăsurile portretuluĭ; dar cronica şi relaţiunile ambasadorilor străinĭ la Constantinopol ne staŭ dovadă spre a 'ncredinţa despre curagĭul şi despre uneltirile zavistióse ale

www.dacoromanica.ro

Dómneĭ Chiajne séŭ Cesarine. Văduvă de Domn, ea sciu, prin dărĭ de banĭ, prin câştigărĭ de protecţiunĭ, prin lupte rĕsboĭnice făçise, să aşeḑe, pe rônd, în domnie, pe amênduoĭ fiĭ sĕĭ, Petru şi Alexandru. Ea învăţase de la soçul eĭ, Mircea Vodă Cĭobanul, a nu se da în laturĭ dinaintea nicĭ uneĭ neomeniĭ, spre a ajunge la ţinta nepregetată a némuluĭ lor, la domnire. Cruḑimea tradiţională a familieĭ luĭ Mihné cel rĕŭ ne o atestă âncŏ şi cincĭ lespeḑĭ din biserica de la Snagov, întinse preste cenuşa a cincĭ victime ale eĭ.

Pe când Mircea Cĭobanul, rătăcitor prin ţĕrile vecine, dupe uciderea tatăluĭ sĕŭ în Sibiĭu, căuta să'şĭ câştige, prin orĭ ce mijlóce, tronul răpit familieĭ sale de alţĭ Domnĭ Basarabĭ séŭ Călugĕrescĭ, în ţéra Românéscă trăia un boĭer, Dragomir postelnicul, ce avuse de la soçia sa Marga, patru fecĭorĭ: Udré, Radu, Barbu şi Cracé. Ca ceĭ maĭ mulţĭ boĭerĭ din acea vreme, junele Udré nu vĕḑu cu plăcere planurile luĭ Mircea realisate pentru âintêĭa óră, pe la 1550. Aşa dar, côrma ţĕrĭĭ era să 'ncapă în mânele sângeróse ale fiĭuluĭ Mihnĭĭ! Câte rĕsbunărĭ, plămădite în păsurile pribegieĭ, se vesteaŭ pentru urmaşiĭ celor ce gonise pe tatăl luĭ din domnie! Câte lacome răpirĭ se pregăteaŭ de către noul domnitor, spre a scutura miseria ce o têrêse póte atâţia marĭ de anĭ, pe ţĕrmurile străine!

Prevestirile nu fură amăgite; abié de duoĕ

www.dacoromanica.ro

săptămână sosise Domnul în scaun şi îndată puse de tăie pre Códă vornicul şi pre frate-său Radu comisul, pe Dragul stolnicul şi pe Stroe spătarul, pe Vintilă comisul şi pe alţi mulţi boïerï, muncindu'ï maï âintêï spre a le afla tóte avuţiile şi a'ï stórce de tot ce eï aveaŭ. Uniï ânsĕ, printre care era şi Udré fiïul luï Dragomir postelnicul, prinseră maï din 'nainte de veste şi fugiră în Ardél, căutând acolo scăparea vieţeï lor şi o ajutorinţă spre a rĕsturna pe Domnul vrăjmaş. Dar duoï anï trecură înainte ca eï să pótă aduna un cârd de oştire, cu care în sfêrşit, în tómna anuluï 1552, isbucniră în ţéră. Mircea luase scire despre urmările pribegilor şi, înaintând către dînşiï cu óste, pe rîul Prahoveï în sus, îï întêmpină la sat la Periş, se bătu cu eï şi'ï răsbi cu totul. Care dintr'înşiï avu ḑile, scăpă cu fuga înapoï; alţi mulţi periră pe loc; iar printre ceï robiţi fu şi Udré séŭ Udrişte vistierul, pe care, Voivodul, în ḑiua, póte, de 12 noemvrie, anul 1552, îl ucise în sat la Oncescï.

Trupul luï fu adus la Snégov şi pe lespedea ce'l acoperă, citim âncŏ cuvinte slavone ce ḑicŭ:

† Tăiat a fost jupân
Udré de către Mircea Voevod, în satul Oncescï. A fost el fiïul luï Dragomir postelnicul şi al jupăniţeï sale Marga. În anul 7082 lun. noem. 14.

Sĕrmana mumă, văduvă póte pe atuncï, renunţă, dupe acéstă nuoă perdere, la mulţumirile

www.dacoromanica.ro

casnice ale vĭeţeĭ de familie, acum atât de amărîte, şi se retrase într'o mŏnăstire, schimbându'şĭ numele de Marga, în acela de monachia Efrosina. Nu scia, bĭétă mumă, că alte rĕstrişti maĭ grozave, avea să încerce âncŏ duiósă inima sa!

În adevĕr, fiiĭ sĕĭ ceĭ maĭ junĭ, crescură în vêrstă de o dată cu fiiĭ ucigaşuluĭ fratelui lor maĭ mare, şi ura se desvoltă de o potrivă în sufletul fie-căruia dintr'înşiĭ. Din partea sa, Dómna Chiajna, epitrópă îngrijată a domnescilor sĕĭ fiĭ, hrănea în sînul lor, acel duh de neîmblânḑită rĕsbunare care învĕluĭe domniile acestuĭ ném, de la Mihné cel rĕŭ pênĕ la Mihné Grecul, ca într'o mantie scăldată în sânge românesc.

Dupe maĭ multe plângerĭ ale boĭerilor, în contra luĭ Petru Schiopul, cel d'âintêĭ moştenitor al Mirceĭ, plângerĭ încâlcite tóte din intrigile Chiajneĭ, Pórta spre a 'mpăca séŭ spre a nemulţumi pe toţĭ de o dată, dete domnia, la 3 maĭu 1569, luĭ Alexandrul, fratele maĭ mic al Petruluĭ. Un domn aşa tênĕr da tuturor speranţa uneĭ domniĭ blânde şi spornice în fapte bune. Ca în multe rônduri, tótă ţéra, şi boĭeriĭ pribegĭ cu dînsa, se amăgiră de acest vis; toţĭ, de tóte părţile, se grăbiră a alerga să se 'nchine nouluĭ stĕpênitor. Din ţĕrile vecine soseaŭ mereŭ pământeniĭ înstrăinaţi de marĭ de anĭ, cu gêndul să'şĭ afle acum o viaţă liniştită în căminile lor strămoşescĭ. Obosiţĭ de ură şi de

www.dacoromanica.ro

suferințe, toți păreaŭ a lăsa uĭtării, nevoile și împărechĭerile trecute.

Dar, în mijlocul acesteĭ înfrățiriĭ generale, cruțimea bănuitóre a domnesceĭ familiĭ veghĭa, as cunsă subt o perdé de făcărie; ea aștepta, cu un zîmbet viclén pe buze, să'și védă tóte prădile adunate împrejur. În sfîrșit, într'o ți de 1 septemvrie, la 1569, planul urdit pe tăcute în palatul domnesc, se dete pe față printr'o gróznică măcelărire. În oraș la Bucurescĭ, toți boieriĭ cunoscuți séŭ bănuiți ca vechĭ dușmanĭ aĭ familieĭ stěpênitóre, fură coprinși de slujitoriĭ domnescĭ, și capetele lor trunchĭate formară un alt morman ca cel ridicat la Moldova, pe aceiași timpĭ, de Alexandru Vodă Lăpușnénul. Cronica ne a păstrat numele a maĭ multor din victimile acesteĭ țile: „Radu logofĕtul de la Drăgoïescĭ, și Mihné de la Bădenĭ, și Stan Udriște vistierul, și Tudor de la Bucov, și Vladul Capliĭ, și Pĕtrașcu, și Calotă, și Stan fiĭul Drăguleților, și Radu stolnicul de la Boldescĭ, și Radul fiĭul luĭ Socul vornicul.“ Printre aceștia noĭ recunóscem pe Radul stolnicul și trebuĭe să adaugem pe frații sĕĭ, Barbul și Cracé, fiĭ aĭ luĭ Dragomir postelnicul.

Pe câte și treĭ, trupurĭ acum neînsuflețite, jalnica lor mumă, Efrosina monachia, 'ĭ a strămutat în mŏnăstirea Snagovul, și pe petrele lor, neaseměnate în mărimĭ și forme, s'a scris:

www.dacoromanica.ro

† Tăiat
a fost jupân Radul stolnicul, de către Alexandru Voevod
şi a fost el fiiu al luĭ Dra-
gomir postelnicul şi muma luĭ (a fost) monachia Efrosina.
În anul, 7078, luna sept. 4 ḑile.

† Tăiat a fost
jupân Barbu de către Alexandru Voevod în oraşul Bucu-
rescĭ şi a fost el fiĭul luĭ Dragomir po-
stelnicul şi muma luĭ (a fost) monachia Efrosina, Luna sept.
4 ḑile. În anul, 7078.

† Tăiat a fost jupân
Cracé de către Alexandru Voevod în Bucurescĭ; şi a fost el
fiĭul luĭ Dragomir postel-
nicul; şi muma luĭ (a fost) monachia Efrosina. In anul 7078.

Nenorocita mumă n'avu putere a trăi maĭ mult decât pênĕ ce vĕḑu, aşternute una lângă alta, câte şi patru petrele mormêntale ale fiilor sĕĭ. [1]) Atunci, sdrobită de o nespusă şi nemângâiată durere, ea îşĭ căută un loc modest alăturĭ cu nefericiţiĭ eĭ copiĭ, şi adormi de somnul vecĭnicieĭ, subt o ângustă lespede, care trunchĭată aḑĭ în duoĕ bucăţĭ, pórtă următórea inscripţiune, plină de o jale pĕtrunḑĕtóre:

† A rĕ-
posat róba luĭ D-ḑeŭ mona-
chia Efrosina dupe mórtea
a patru fiĭ aĭ sĕĭ,
cari aŭ fost tăiaţĭ. Vecĭni
ca pomenire! Mult întris-
tată mumă pênĕ la mórte!

[1]) Tóte inscripţiunile mormêntale de la Snagov, pe care le am reprodus românesce, sunt scrise în limba slavonă.

www.dacoromanica.ro

Pe acest mormênt sdrobit şi pe cele patru maĭ sus arătate, grămădite tóte în biserica de la Snagov, se citesce dar o dramă, plină de interes şi de mişcare, o dramă ce ar fi rĕmas cu totul în uĭtare, déca n'am găsi o săpată pe acele petre funerare. Astfel dar, monumentele vechĭ aducŭ adese orĭ, din vremurile trecute, rĕsunete pline de glorie séŭ de jale; ele ne sunt adese orĭ, învăţăminte pline de o filosofie adûncă şi ne facŭ a vedé cum timpul şterge şi alină tóte patimile pământescĭ. Vedeţĭ chĭar în biserica de la Snagov, cum tóte urele aŭ perit în braţele morţiĭ! Dómna Chiajna, cu familia sa, stă acolo de vécurĭ pe păreţĭ, privind cu linişte şi cu blândeţe la mormintele jertfelor sale, şi nicĭ soţia, nicĭ fiiĭ luĭ Dragomir nu maĭ înalţă o mână rĕsbunătóre asupra ucigaşeĭ lor!

Dar fiind că descoperirea unor aşa tragice scene ne a ţinut cât-va timp în necropola bisericeĭ ce visităm, să ne maĭ oprim şi câte un minut asupra celor-l-alte treĭ morminte ce o completuiescŭ.

Unul e al mitropolituluĭ Serafim, carele a păstorit în ţĕră sub Mihné Vodă Turcitul şi, póte, sub Petru Cercel; în a duoa domnie, ânsĕ, a luĭ Mihné, documentele Snagovuluĭ ni'l arată retras în acéstă mŏnăstire, ocupând dregĕtoria de egumen. Inscripţiunea petreĭ luĭ e fórte rósă şi abĭé se citesce pe dînsa:

www.dacoromanica.ro

*A rĕpo*sat ro*bul*
. . . pré-o-sânţituluĭ archimitropolit Serafim în ḑilele luĭ Mihné V. . . . .
. . . . . În anul 7098 (1590?)

Alt mormênt ne repórtă în ḑilele luĭ Mihaĭu Vodă Vitézul, la anul al duoilea al domnieĭ sale (1594), când scim că el avu a reprima o rĕscólă de boĭerĭ, în capul căria se pusese banul Manta. El fu îndurător pentru ceĭ maĭ mulţĭ; ânsĕ s'ar puté ca milostivirea'ĭ să se fi stins dinaintea uneĭ trădărĭ către duşmanĭ. Dumneḑeŭ să ne ĭerte déca învinovăţim pe nedrept memoria stolniculuĭ Dima, pe a căruĭ pétră, grosolan lucrată, se póte âncŏ citi:

† Tăiat
a fost jupân Dima *fostul* stolnic . . . . . .
. . . . . .
Mihaĭu Vodă. În anul 7103. luna noemv. ḑile 28.

În sfêrşit al ḑecelea şi cel din urmă mormênt de la Snagov e o pétră mare, pe care stă scris, jur împrejur:

† A rĕposat
robul..... Stoica logofĕtul din sat de la Crăcĭanĭ în ḑilele prĕ cuviosuluĭ şi de Christos ĭubitoruluĭ
Iw Alexandru Voevod, fiĭul Raduluĭ Voevod şi 'ĭ a fost mórtea în ḑilele luĭ Alexandru Voevod fiĭul luĭ Iliaş Voevod.
În anul 7136, (1628)
luna iunie, ḑile 7.

Asupra acestuĭa nu putem spune nimic maĭ mult decât ceĭa ce spune epitaful luĭ. Era póte

www.dacoromanica.ro

şi el unul din aceĭ ómenĭ, marĭ şi puternicĭ în vremea lor, onoraţĭ, lăudaţĭ, adoraţĭ chĭar de o mare parte a lumiĭ, pênĕ când trăiescŭ; şi dupe ce morŭ, dupe ce li se ridică monumente sumptuóse, numele lor se stinge din memoriĭ, şi lumea desameţită de prestigiul lor personal, bagă atuncĭ de sémă că faĭma lor a fost mincinósă şi că faptele vieţeĭ lor se reducŭ la nimic pentru glorie, nimic pentru posteritate!

Acest mormênt ânsĕ, mut de renume, ne amintesce treĭ domniĭ, cărora ţéra le datoréză maĭ mult d'o rĕutăte. Radu Mihné, Alexandru Coconul şi Alexandru Iliaş sunt în adevĕr, domniĭ aceĭa, sub care influenţa Grecilor a început, pentru prima óră, să apese cu greŭ asupra ţĕrilor Române. Atuncĭ maĭ ântêĭ, se adeveriră acele cuvinte ale Împĕratuluĭ Prooroc pe care le aplica la acea nenorocită stare a ţĕriĭ, nemuritorul Mateĭu Basarab: „Dómne! veniră străiniĭ în moşia „nóstră şi spurcară mânele lor cu mite, şi în„drăzniră a vinde, a côrcĭumări sfintele tale, şi „a goni pe moşteniĭ, şi în trudele şi ostenelile „lor a băga pe străiní, fum de ruşine şi de îm„putăcĭune vecinilor noştri!“ În adevĕr aceĭ Domní, romăní de ném dar crescuţĭ în Fanar, adunară în jurul lor străiní venetici; eĭ le deteră pe mâni tóte dregĕtoriile ţĕriĭ, le predară tóte isvórele de înavuţire, le închinară tóte vechile mŏnăstirĭ pământene. Atuncĭ, anticele locaşe sfinte cădură în

www.dacoromanica.ro

mânile cămătarilor grecĭ; daniile cuvióse şi legămintele cititorilor primitivĭ fură călcate în picióre de călugĕrii străinĭ.

Snagovul avu şi el nenorocirea d'a cădé sub acéstă grea osândă a sórteĭ; zidurile'ĭ, mêndre de neatêrnarea lor seculară, se deschiseră unuĭ egumen grec şi bogatele'ĭ moşiĭ îşĭ vĕrsară veniturile în folosul mŏnăstirilor grecescĭ din pământul otoman.

E curios de a cunósce prin ce mijlóce viclene nesăţioşiĭ călugĕrĭ străinĭ ajunseră la acest scop.

Âncŏ din ḑilele luĭ Alexandru Vodă Coconul, un călugĕr grec, părintele Kyr Partenie, care fusese odinióră episcop al Presponuluĭ, părăsind săraca luĭ episcopie din Turcia, veni în ţéra Românéscă, şi priimi aci cu mulţumire egumenia bogateĭ mŏnăstirĭ Snagovul. Dreptul luĭ Dumneḑeŭ, el o îngrijea bine şi sîrguĭa întru tóte lucrurile bune şi folositóre mŏnăstiriĭ; dar, cât de bun şi vrednic era, instinctul din fire totuşĭ, îl trăgea către ţéra luĭ. El se înţelese cu confraţiĭ sĕĭ de la unul din locaşele sfinte ale munteluĭ Atos, de la mŏnăstirea Pantocratoruluĭ pe care o zidise împĕraţiĭ Commenĭ şi o prefăcuse boĭeriĭ români Basarabĭ; aşa dar, pe la 1638, câţi-va monaşĭ de acolo veniră în ţéra Românéscă, cu rugăcĭune la domnie ca să li se dăruĭască lor mŏnăstirea Snagovul şi să fie adaosă ca metoch supus mŏnăstiriĭ lor. Domnitorul cel noŭ, Alexandru

www.dacoromanica.ro

Iliaş, nu cuteză, ca alţĭ Domnĭ din aintea luĭ, să ĭea asupră'şĭ acéstă închinare, ci adunând tot sfatul strălucitilor dregĕtorĭ aĭ ţinutuluĭ, le făcu întrebare: „*Să o supunem? Séŭ să o lăsăm a sta „dupe obicĭnuita de sine stĕpênire?* Obştea rĕspunse „*cum că nicĭ o dată să nu se dea mŏnăs-„tirea acésta de maĭ sus ḑisă, Sinagogova, ci să „se lase pe a sa însăşĭ stĕpênire, dupe cele întoc-„mite de ctitoriĭ sĕĭ ceĭ d'ântêĭ, ceĭ ce aŭ zidit'o, „şi astfel neschimbat să stea.*“ „Destuĭ Domnĭ,“ — adăogiră în sfat, boĭeriĭ indignaţĭ, — „destuĭ stĕ-„pênitorĭ aŭ prădat şi aŭ supus sub ascultarea „mŏnăstirilor străine, pe cele pământene, asupra „cărora eĭ nu aveaŭ nicĭ un drept ctitoricesc! Cel „puţin ca acésta să fie liniştită şi scutită de o „nevrednică supunere! Sature-se locurile sfinte „de la muntele Atos şi de aĭuré, cu atâté daniĭ „şi metóşe cu care le aŭ înzestrat alţĭ Domnĭ de „maĭ 'nainte! Iar Snagovul, hotărîm ca să stea „într'a sa d'ântêĭ stĕpênire, şi metoch de aci „'nainte nicĭ o dată, legăm să nu fie!“

Acéstă nobilă şi demnă hotărîre nu avu ânsĕ puterea de a stêrpi şi îndurarea din inimile vrednicilor sfetnicĭ. Mila adesé înşală pe român. Smerenia şi virtuţile episcopuluĭ Partenie eraŭ aşa lăudate încât toţĭ boĭeriĭ ţĕreĭ se rugară de Domn ca să'ĭ lase luĭ pururé egumenia mŏnăstiriĭ Snagovuluĭ, *în tóte ḑilele vieţiĭ sale, ĭar dupe petrecania luĭ, să nu se maĭ aşeḑe alţĭ străinĭ monaşĭ,*

 www.dacoromanica.ro

năstavnicĭ şi egumenĭ la acéstă mŏnăstire, ci numaĭ aceĭa cari vorŭ fi aleşĭ de soborul călugĕrilor.

Acestea le găsim tóte, povestite pe larg, într'un fórte însemnat chrisov, dat în Bucurescĭ, la 6 martie 1628 (7136), de către Alexandru Vodă Iliaş. Acest act frumos, pe pergament cu litere capitale mĕrunte şi cu óre-şĭ care ornamente polichrome destul de elegante,—între care şi stema ţĕrĭĭ Românescĭ încinsă 'ntr'o coróná de laurĭ,—e redactat în limba slavonă, cu un stil pompos şi măiestrit, de către vestitul scriitor Udrişte séŭ Orest Năsturel, care studiase în Kiev şi pe a căruĭ soră, Elena, o ţinea de soţie ilustrul Mateĭu Basarab, pe atuncĭ Mateĭu aga din Brâncovenĭ. Chrisovul ne descrie cu energie tóte temerile pământenilor pricinuite de acea cotropire stăruitóre şi primejdiósă a cleruluĭ străin, temerĭ ce se îndreptăţescŭ cu totul, maĭ ales când vedem, ca la Snagov, că cel maĭ mic prilej de insinuire era de ajuns veneticilor spre a se face în puçină vreme, stĕpânĭ desĕvârşiţĭ pe locurile coprinse de dînşiĭ cu silă orĭ cu vicleşug.

Dar acéstă stare de umilinţă a lavrelor pământene îşĭ găsi, âncŏ de pe atuncĭ, vindecarea într'un act de energie şi de dreptate al unuĭ Domn cu simţirĭ şi cu vîrtute patriotice. Mateĭu Basarab, care luă peste câţĭ-va anĭ domnia cu sabia, vĕdĕnd aşa urgie, adună soborul ţĕrĭĭ, compus de cler, de boĭerĭĭ marĭ şi micĭ, „sfetnicĭ, dregĕtorĭ,

www.dacoromanica.ro

judicătorĭ şi a tótă meseria tocmitorĭ"; ĭĭ făcu arbitrĭĭ aĭ acelor ómenĭ străinĭ ţĕrĭĭ, „nu cu lege „sfîntă, ci cu némul, cu limba, şi cu năravurile „cele rele, adică Grecĭ, cari, dupe ce se îndurară „nicĭ se leneviră în viaţa biruinţeĭ lor a izmeni şi „pune jos obiceĭurile mŏnăstirilor şi pravila cti„torilor, Domnilor bĕtrânĭ ce aŭ fost legĭuită;" şi în sfîrşit, cu autoritatea sa şi a adunărĭĭ pămêntene, restitui mŏnăstirile în drepturile lor legitime. Un fragment din chrisovul, închĭeĭat în Tîrgovişte la 27 noemvrie 1640, şi citat maĭ sus, va arăta maĭ lămurit, cu elocuenţa gravă şi apăsată a stiluluĭ strămoşesc, mărimea acestuĭ fapt, adevĕrat naţional. Iată cum se maĭ exprimă chrisovul:

„Drept aceĭa, noĭ ce suntem maĭ sus dişĭ, „Io Mateĭu Basarab Voevod, dinaintea adunărĭĭ a „tótă ţéra, cu sufletul şi cu voĭa a tot soboruluĭ, „aşa am tocmit: cum că acele sfinte lavre dom„nescĭ care le aŭ închinat aceĭ Domnĭ şi Vlădicĭ „străinĭ, pentru mită, fără de voĭa şi fără de sci„rea a némuluĭ, le aŭ supus metóşe dajnice altor „mŏnăstirĭ din ţéra Grecéscă, din Sveta-Gora şi „de pre aĭuré, ânsĕ mŏnăstirile anume: Tismana, „Argeşul, Cozia, Govora, Cotména, Ezerul, Gura „Motruluĭ, Brădetul, Délul, Glavacĭocul, *Snagovul*, „Bistriţa, Mislé, Tînganul, Bolentinul, Potocul, Rîn„căcĭovul, Valea, Menedecul, şi altele, acelea tóte „să fie în pace de călugĕrĭĭ străinĭ, cărora li s'aŭ

www.dacoromanica.ro

„fost dat pentru mitele lor, şi să aîbă a trăi mă-
„năstirile într'acea sloboḑenie, pre acea pravilă şi
„tocmélă cum aŭ legĭuit ziditoriĭ şi ctitoriĭ lor,
„şi să aîbă a fi pre séma ţĕriĭ, cum a fost din
„véc. . . . . "

O! Mateĭu Basarab, ce adûnc respect îţĭ datoréză ţie, naţiunea română pe care adĭ, din negura anilor, tu ăncŏ aĭ sci s'o înveţĭ a'şĭ apăra şi a 'şĭ redobêndi drepturile sale răpite! Numele tĕŭ glorios, care îl întêlnim în fruntea orĭ cărĭĭ propăşirĭ naţionale, ar trebui să însufle o veneraţiune religiósă poporuluĭ pentru care aĭ jertfit, în muncă şi sudorĭ, o viaţă de aprópe opt-ḑecĭ de anĭ! În chipul tĕŭ smĕd şi costeliv, înconjurat de o barbă albă şi rară, în buzele'ţĭ subţirĭ şi zimbitóre, în fruntea ta latĕ şi înaltă, în ochiĭ tĕĭ micĭ şi viĭ afundaţĭ sub sprîncene negre şi stufóse, îmĭ place adesé a descoperi câtă fineţă, câtă înţelepcĭune şi câtă energie trebuĭescŭ spre a forma caracterul unuĭ mare domnitor. Îmĭ pare că te vĕd, diplomat iscusit rîḑênd înghesuit în barba'ţĭ căruntă, când, cu un cusur subţire, îţĭ bătuşĭ joc de agaoa Turcéscă ce venea spre a te mazili şi'l ocolişĭ, pe délul Văcărescilor, cu o guardie de onóre care, cu fitilul la pusce, îl oprea să intre în Bucurescĭ! Apoĭ te zăresc, domnitor cuvios şi plin de dorul ţĕriĭ, isgonind, în mijlocul adunăriĭ obştescĭ din Tîrgovişte, precupeţiĭ străinĭ ce intrase în locaşele sfinte şi poruncind a se 'nălţa, spre podóba ţĕriĭ,

www.dacoromanica.ro

patru-ḑecĭ de temple nouĕ! Ş'apoĭ ĭar, te vĕd colo, unchĭaş gârbovit, dar cu ochĭul plin de foc, dând pintenĭ caluluĭ teŭ, sub vifor şi sub plóïe, pe câmpia de la Finta, îndemnând şi 'mbărbătând, cu glasul şi cu gestul, vitéza ta oştire, ca să nu 'şĭ dea mijlocul şi să răsbéscă tot cu o nouă agerime, ordiele simbriate de rivalul tĕŭ Vasilie, şi pôlcurile zăpăcite ale kăzăcesculuĭ hetman Timuş.

Vitéz în rĕsbóïe, dibacĭu în politică, şi'n vecĭ încins de grija ţĕrĭĭ, Mateĭu, acel eroŭ mare în tóte, nu nesocotea nicĭ cele maĭ mĕrunte îndeletniciriĭ, ca să ţină liniştea şi dreptatea între pământeniĭ sĕĭ. Vinea dóră cine-va cu plângerĭ la dînsul în contra unuĭ vecin viclén séŭ cotropitor, el nu'l respingea cu inima obidită, ci 'ndată, sub ochiĭ împricinaţilor, le da fie-căruïa ce era drept al luĭ. El nu scia multă carte, nu vorbea altă limbă decât limba ţĕrĭĭ; dar vorba'ĭ era vorbă sănĕtósă, şi când lua condeĭul în mână, apoĭ condeĭul plătea cât sabia.

Darnic cu tóte mŏnăstirile pământene, el întărise Snagovuluĭ, vama gîrli de la Spanţov, cu care era miluită mŏnăstirea de către Basarab Voevod, şi împuternicise pe părintele Ignatie egumenul ca să ĭea, din acea vamă, *de la ḑece pescĭ un pesce, şi din ḑece banĭ un ban de vamă, şi de în carul de făină, un obroc.* Dar Vasé vameşul pusese cărtea domnéscă la cĭochină şi nu vrea

www.dacoromanica.ro

să dea călugĕraşilor ce li se cădea. Se scólă atuncĭ într'o ḑi, popa Ignatie, şi merge cu jalbă la domnie. Mateĭu, cum află de una ca asta, se face foc de mânie, chĭamă pe grămătic şi'ĭ poruncesce să scrie. Logofĕtul îşĭ ĭea pe genuchĭu o făşióră lungă de chârtie, deschide călimara de la brâŭ, îşĭ curăţă condeĭul de trestie, şi, dupe spusa domnéscă, scrie aşa:

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Iω Mateĭu Basarab Voevod şi Domn.

Scris'am Domnia mea ţie, Vaso vameşule: Ce porc-de-câne eştĭ tu, de cărţile Domnieĭ mele nu le bagĭ în sémă. A făcut Domnia mea cărţi părinteluĭ Snagovénuluĭ să'şĭ ĭea de pe locul luĭ de la Spanţov, cum a fost légea şi obicĭaĭul; ĭar tu, fecĭor de *lele*, nu bagĭ cărţile Domnieĭ mele în sémă. Să cauţĭ să'l laşĭ să'şĭ ĭea ce e obicĭaĭul, că vom trămite Domnia mea de, acolo, te va spênḑura. Acésta 'ţĭ scriŭ şi însu'mĭ am ḑis Domnia mea. Scris octomvrie 24, lét 7152.

Mateĭu Vodă iscălesce şi logofĕtul pune alături pecetia domnéscă, cu chinovar. Scrisórea se dă în mâna egumenuluĭ Ignatie, şi apoĭ pas, Vaso, de nu urma dupe poruncă!

Cuviinţele moderne ne aŭ silit să înmuĭem într'acest curios act de diplomatică naţională, păstrat şi acum la Snagov, una din epitetele de o energie mult pré caracteristică pentru noĭ, ómenĭ civilisaţĭ; dar vechĭa prosă română, ca versurile latinescĭ:"

www.dacoromanica.ro

Le latin dans les vers brave l'honnêteté.
Latinéscă în versurĭ nu scie de ruşine.

În adevĕr, cel ce scria asemené prosă, avea în vinele sale, sânge vîrtos de roman. Mateĭu Basarab, déca n'a fost singurul eroŭ al ţĕreĭ Românescĭ, negreşit că a fost cel maĭ mare domnitor al eĭ, cel ce a sciut să împreune puterea armelor de apărare, cu regularea progresuluĭ şi ordiniĭ în lă-untru. De câte orĭ am urcat muntele Arnoteĭ, unde mormêntul luĭ de marmoră stă ascuns într'o modestă capelă, alésă chĭar de dînsul pentru ultimu'ĭ locaş, am simţit în mine cucernica mulţumire ce inspiră credincĭoşilor, un peregrinagĭu la locurile sfinte. De ce trebuĭe ânsĕ, să trecem munţĭ şi déluri, să suim stâncĭ sĕlbatice ca să găsim o lespede consacrată uneĭ aşa glorióse memoriĭ! N'ar trebui óre ca naţiunea nóstră să'şĭ arate, într'un chip maĭ învederat, recunoscinţa către uniĭ bărbaţĭ iluştri ca Mircé Bĕtrânul, ca Ştefan cel Mare, ca Michaĭu Vitézul, ca Mateĭu Basarab....? Aceĭa sunt eroiĭ ţĕriĭ! acelora să le ridicaţĭ monumente!

IV

Poesia trecutuluĭ şi poesia fómeĭ

E o pietósă datorie pentru urmaşĭ, aceĭa de a deştepta suvenirea întunecată a mărirĭlor tre-

www.dacoromanica.ro

cute. Sub răsipurile timpilor, e o lucrare plină de farmec pentru omul cu ĭubire de ţéră, de a cerceta faptele şi împrejurările vieţeĭ acelor ómenĭ cari aŭ purtat, o dată, cu onóre sarcina destinelor naţionale. În fie-ce colţ de pământ, e plăcut lucru pentru dînsul, a reînvia umbra bărbaţilor vestiţĭ ce aŭ trăit, s'aŭ bucurat orĭ aŭ suferit odinióră acolo, şi e âncŏ maĭ plăcut când póte a se împresura cu priveliştea monumentelor şi obĭectelor ce aŭ fost marture la faptele, la luptele şi la simţirile lor.

Să ne strămutăm, spre pildă, cu gêndul, la anul 1662, când zidirile mŏnăstiriĭ Snagovul îşĭ păstraŭ âncŏ caracterul lor primitiv. Era sâmbătă nóptea spre duminecă, 20 decemvrie. Într'unul din paraclisele, ce existaŭ âncŏ pe atuncĭ, un bĕtrân de o talie naltă şi trupeşă, sta îngenuchĭat. Capul sĕŭ pleşuv, închinat la icóne, părea cu totul sdrobit subt o cugetare adûncă şi cuviósă, ca ruga creştinuluĭ ce aştéptă césul sĕŭ cel din urmă. La raḑele candeleĭ, s'ar fi vĕḑut în trăsurile'ĭ accentuate şi în coloritul óchĭeş al figureĭ sale, caracterele pronunţate ale tipuluĭ grecesc. Acela era bĕtrânul postelnic Constantin Cantacuzino care, cu treĭ-ḑecĭ şi maĭ bine de anĭ înainte, venise din Constantinopol, se împământenise la noĭ, luând de soţie pe Ilinca Basarab, cea din urmă moştenitóre a vecheĭ familiĭ domnescĭ, şi prinsese dor şi dragoste de ţéră, maĭ mult chĭar decât mulţĭ

www.dacoromanica.ro

din pământenĭ. El o scăpase la 1660, de robirea desĕvêrşită ce Turcii cugetaŭ a'ĭ impune, prefăcênd'o în paşalîc; el mijlocise atuncĭ să aşeḑe în scaunul domnieĭ pe junele Grigoraşcu Ghica, care'ĭ făgădui să'l scutéscă în tótă viaţa luĭ de orĭ-ce grijă, de orĭ-ce bântuire. Acum ânsĕ, prin uneltirĭ viclene, duoĭ boĭerĭ, duşmanĭ aĭ postelniculuĭ, şi anume Stroe vornicul Leurdénu şi Dumitru cămăraşul, se unise cu dómna luĭ Grigoraşcu, Maria, spre a perde pe puternicul veteran care, din retragerea sa la moşiile'ĭ de pe Prahovă, stînjenea planurile lor de jaf şi de asupririĭ. Nesocotitul Domn se lăsă în voia intriganţilor, şi venerabilul bĕtrân, ridicat fără veste din sînul familieĭ sale şi adus nóptea sub pază la Snagov, aştepta acum în rugăciunĭ, să sune ora uciderii sale.

A duoa ḑi de diminéţă, postelnicul asistă la liturgie, în biserica cea mare, cu aceĭaşĭ cucernică luare a-minte. Câte gênduri negre, repurtate atuncĭ asupra rĕstriştelor ce se vesteaŭ ţĕrii; câte îngrijărĭ părintescĭ asupra sórteĭ uneĭ numeróse familiĭ, cutreĭerară în acele minute inima bĕtrânuluĭ boĭer. Câte suspinurĭ adûncĭ şi dureróse se unirĕ, sub bolţile anticuluĭ templu, cu psalmodiile alinătóre ale mângăióseĭ religiunĭ! La sfêrşitul slujbeĭ, venerabilul osûndit înaintă cu pas sigur la uşile altaruluĭ şi, acolo, cu consciinţa senină dinaintea luĭ Dumneḑeŭ, se 'mpărtăşi la isvorul veciniceĭ mântuirĭ. Apoĭ, la césul cincĭ, îl duseră în

www.dacoromanica.ro

trapezarea mŏnăstirii. Gâdiĭ îl legară cu spatele de unul din stêlpiĭ sălii, înfăşurându'ĭ tot trupul cu funiĭ strînse ca să nu pótă mişca; apoĭ, îĭ trecură de gût un ştréng ce 'nconjura stêlpul şi aluneca pe un ochĭu; atuncĭ, trăgênd stréngul cu furie în maĭ multe rônduriĭ, nenorocita victimă muri sugrumată.

Acéstă gróznică scenă se petrecea, ne spune cronica, în trapezarea mŏnăstirii, în acea sală în care monaşiĭ, adunaţĭ la un loc şi în tăcere, ca vechiĭ agapĭ creştinĭ, îşĭ luaŭ cinele lor, pe când un frate maĭ tênĕr şi maĭ deprins la carte, citea pe fie-care ḑi istoria sfântuluĭ ḑileĭ. In ḑiua aceĭa era să se citéscă viaţa sfântuluĭ Ignat.

Nu putem sci cu siguranţă cum era clădită, la Snagov, acea cameră importantă a orĭ-căruĭ edificĭu monastic; dar,—pecât putem judica dupe trapezarile ce aŭ lăsat urme pe la alte mŏnăstirĭ vechĭ din ţéră, şi maĭ ales dupe aceĭa ce se póte recompune din casele episcopale de la Curtea de Argeş, — acéstă încăpere era o sală, cu lărgimea jumĕtate cât lungul, despărţită la mijloc prin stêlpĭ rotunḑĭ, puçin înalţĭ şi groşĭ pe care se sprijineaŭ, de patru părţĭ, nisce bolte ogivale ce se îmbucaŭ între ele, fără ajutorul de arcurĭ înduoite. Din brâul superior, adică din astragalele stêlpilor şi din căpĕtêile ascuţite séŭ consolele bolţilor de pe părețiĭ laterală, se porneaŭ, pe rotunjĕla culelor, numeróse cĭubuce séŭ nervure, care, întêlnin-

www.dacoromanica.ro

du-se în unghĭurĭ ânguste, formaŭ în jurul chiăi boltţilor, nisce largĭ rozete în formă de stele. Pe câmpurile păreţilor de laturĭ se deschideaŭ ferestre late, puçin înalte şi rotunjite la capul de sus, precum eraŭ şi uşile săli. Pardoséla era maĭ adesé de lespedĭ séŭ de cărămidă pusă pe muchĭ, şi mobilarea pare a se fi redus la mese de lemn, lungĭ şi ânguste ce se întindeaŭ, d'alungul săli, de amênduoĕ părţile stêlpilor, însoçite de laviţe tot aşa de simple. Maĭ tot d'a-una aceste trapezarĭ se aflaŭ aşeḑate d'asupra pivniţelor şi alăturĭ cu magherniţele séŭ cuĭnile ce coprindeaŭ o vatră largă ca de duoĭ stênjenĭ pătraţĭ, ne avênd alt coş de rĕsuflare, decât boltirea păreţilor ce se înalţaŭ la patru, cincĭ stênjenî în sus, ângustându-se într'o linie cam parabolică şi terminându-se, pe învelitóre, cu un fel de căcĭulă cu ochĭurĭ jur împrejur.

Subt aceste forme architectonice, care amintescŭ transiţiunea stiluluĭ roman, pornit către ogive în secolul al XIII[16] şi următorĭ, închipuirea nóstră reclădesce acea sală de trapezare de la Snagov, în care îşĭ dete sufletul bĭetul postelnic Constantin Cantacuzino, muncit cu aşa barbare chinurĭ.

Când trupul séŭ neînsufleţit şi mohorît de vênĕtaĭele funiilor, fu deslegat de la furcile casneĭ, soçia şi copiiĭ rĕposatuluĭ fură vestiţĭ ca să vină să'l ridice. Duĭósa familie strămută rĕmăşiţele pă-

www.dacoromanica.ro

rinteluĭ lor în a luĭ mĕnăstire de la Mărginenĭ, şi acolo le înmormêntară. În acéstă ocasiune, cronica ḑice: „Tótă ţéra plânge pe Constantin postelni-„cul, că aŭ perdut un stêlp mare, carele aŭ spri-„jinit tóte nevoile ţĕriĭ; plângu'l şi săraciĭ că 'şĭ aŭ „perdut mila; plângu'l şi păgâniĭ şi creştiniĭ, şi „tóte ţĕrile care l'aŭ sciut şi care nu l'aŭ sciut, „ci numaĭ de numele luĭ aŭ auḑit, pentru multa „înţelepcĭune şi bunătate ce făcea în tóte părţile!"

Intenţiunea nóstră n'a fost ânsĕ de a povesti viaţa folositóre şi sbucĭumată a postelniculuĭ Constantin Cantacuzino. Dupe maĭ mulţĭ scriitorĭ eminenţi cari aŭ exploatat acéstă dramă împunătóre, ar fi fost o pretenţiune neĭertată din parte-ne a maĭ cerca să o expunem pe larg. Neperitorul nostru istoric, Nicolae Bălcescu, schiţă maĭ întêĭ, la 1845, acéstă interesantă biografie. Frumósa monografie ce tipări el atuncĭ în *Magazinul istoric pentru Dacia*, scrisă cu acel stil cumpănit, învietor şi colorat ce caracterisă péna sa măiestréţă, dupe ce ne spune pe scurt faptele de laudă şi mórtea îngrozitóre a vredniculuĭ boĭer, se termină prin aceste consideraţiunĭ asupra fatalelor consecinţe ale neomenóseĭ luĭ uciderĭ:

„Mórtea luĭ Cantacuzino avu rele urmărĭ pentru ţéra nóstră. Fiiĭ luĭ, vrênd să'ĭ reabiliteze memoria şi să'l rĕsbune, deteră pricină de se despărţiră toţĭ boĭeriĭ în duoĕ partide care sfâşiară ţéra şi o aduseră la mare ticăloşie. La ianuarie 1665, Grigorie Ghica V.V., fugind în ţéra

www.dacoromanica.ro

nemțéscă. Constantin, al treilea fiĭu al postelniculuĭ Cantacuzino, se luă dupe dînsul și, dupe ce îl trase în zadar pe la judecată la curtea Austrieĭ, întêlnindu'l în sfêrșit la Veneția, dobêndi de la dînsul o carte prin care afurisise pe Leurdénu, mărturisind că el l'a îndemnat la acea crimă, cum și treĭ scrisorĭ autografe ale luĭ Leurdénu către comisul Constantin Vărdarul, scrise pe când acesta se afla în tabără lîngă domn și Leurdénu caĭmacam, prin care îl silea să facă în tot chipul să înduplece pe Domn să omóre pe Cantacuzino. Dintr'altă parte, frații Cantacuzinĭ ce rĕmăseseră în țéră, dobêndiră de la obștésca adunare a țĕriĭ un act mărturisitor de nevinovăția părinteluĭ lor, în care se vede iscălit și Leurdénu, și altul de la Partenie patriarchul Constantinopoleĭ și de la sinod, întărindu'l și mărturisind asemenea. Cu aceste acte și cu scrisorile dobêndite, cum și cu un alt act de la următorul patriarch al Constantinopoleĭ, Metodie, eĭ cerură de la Radu Leon V.V. ce se orînduise Domn, ca să dea în judecată pe Leurdénu. Dar Domnul, cu tótă trebuința ce avea de Cantacuzinĭ, nu'ĭ iubea într'atât cât să se strice cu partida oposantă. Pentru aceĭa eĭ nu dobêndiră atuncĭ decât numaĭ un act din partea Domnuluĭ care asemené constatéză nevinovăția părinteluĭ lor. În acelaș an (1669), mazilindu-se Radu Leon V.V., vornicul Antonie de la Popescĭ din județul Prahova se urcă pe tron. Cantacuzinĭĭ găsiră acum ocasie și se porniră cu plângerĭ către Domn. Cererea lor fu primită, și se hotărî ca Leurdénu să se dea în judecata obștescheĭ adunărĭ a țĕriĭ, care, dupe vechĭa nóstră constituție, avea drept să judece în pricinĭ de vinĭ marĭ și de stat în tocmaĭ ca și camerile pairilor de acum din França și Englitera. În urma acestora se și strînse obștésca adunare în sĕrbătorile Pasceluĭ în divanul cel mare, aprilie 20, anul 1669, unde eraŭ adunațĭ, dupe obiceĭu, mitropolitul, episcopiĭ, egumenĭĭ de pe la mŏnăstirĭ, toțĭ boĭerii marĭ și micĭ, și norod mult.

www.dacoromanica.ro

Acolo, mai ântêi mitropolitul adresă adunării o carte, povățuind pe toți cari cunoscŭ pricina, a mărturisi adevĕrul. Leurdénu întru 'ntêi tăgăduia tot. Când îi arătară scrisórea Ghicăi V.V., prin care îl mărturisea de vinovat, el rĕspunse că Ghica V.V. póte să scrie ce'i va fi voia, iar el nu scie nimic despre acestea; iar când Cantacuzinii scóseră scrisorile lui către Vărgarul, el nu mai putu tăgădui și se mărturisi de vinovat.

Curata destăinuire a acestui scelerat de intrigile ce făcuse ca să omóre pe Cantacuzino, răscula o mișcare de ură în tótă adunarea cea numerósă. „Atunci îl cunoscură toți,— spune cronica,— și'l batjocorea și marî și micî, și'l suduia mulerile și copiii.“ Adunarea îl osândi la mórte ca pe un omorîtor, și îl dete pe mâna armașilor să'l omóre. Ceî rĕi tot d'a-una sânt lași. Leurdénu, cu tóte bĕtrânețile lui, iubea viața. În acea nevoie vĕdêndu-se, el căduu cu rugăminte la postelnicésa Elena Cantacuzino, și la fiii ei, să'l ierte și să róge pe Domn să'l lase cu viață. Rugăciunea lui se ascultă. Domnul îi iertă viața sub condițiie ca să se călugĕréscă tot la mŏnăstirea Snagov, unde omorîse pe Cantacuzino, și să plătéscă jaful ce făcuse casi lui. Atunci îl scóseră cu mare necinste din adunare, și puindu'l numai în antiriu cu răvașele de trădare spêndurate pe pept, într'un car cu duoi buoi, îl preumblară prin târg, și apoi îl duseră la mŏnăstirea Snagov. Spunŭ că vĕdêndu-se Leurdénu că'l călugĕrescŭ fără voia lui, când auzi puindu'i nume de călugĕrie *Silivestru*, strigă cu furie: „Ba mai bine Mahomet!“

Astfel se rĕsplăti nevinovata ucidere a postelniculuî Constantin Cantacuzino. Acéstă rĕsbunare ânsĕ ațință mult timp desunirea și furia partidelor, și țéra trebui să sufere multă vreme din pricina lor.

Se vede chiar că monachul Silivestru nu stătu mult timp în închisórea sa. Nici osânda ce apĕsa

www.dacoromanica.ro

asuprâ'ĭ, nicĭ ruşinea de a revedé lumea dupe pedepsile infamante ce suferise, nicĭ mustrările uneĭ consciinţe turburate, nu putură să'l aducă la pocăinţă. Aplecările zavistióse şi neastêmpărate ale fireĭ sale nu se puteaŭ de loc împăca cu viaţa tăcută şi liniştită din zidurile Snagovuluĭ. El isbuti a se furişa din mŏnăstire şi se duse în Ardél să întêlnéscă pe Grigoraşcu Vodă Ghica; de aci apoĭ, când la 1672, acesta veni pentru a duoa óră în scaun, vornicul Stroe Leurdénu, ce'şĭ asvêrlise comanacul şi 'şĭ lepădase rasa, urmă ĭarăşĭ a împila ţéra şi a prigoni pe boĭeriĭ postelnicescĭ.

O altă interesantă scriere asupra morţiĭ luĭ Constantin postelnicul Cantacuzino, s'a publicat, la 1861, în *Calendarul geografic, istoric şi literar de D. Bolintinénu şi A. Zanne.* Nuvela ce a părut acolo, sub acest titlu, ne lasă să recunóscem stilul elegant al unuĭa din ceĭ maĭ amabilĭ poeţĭ aĭ noştri; ne place a citi acea povestire vie ce atrage minţile şi atinge inima. Dar ne pare rĕŭ a vedé că lipsescŭ într'însa unile calităţĭ, neapărate romanţuluĭ istoric.

În adevĕr, acest fel de scrierĭ a căror ţintă este d'a arăta evenimentele dramatice ale istorieĭ, înconjurate de tóte amĕruntele vieţeĭ contimporane şi locale, îşĭ dobêndesce preţul sĕŭ cel maĭ mare, sub condiţiunea d'a observa,—nu atât şirul exact al faptelor reale, nu atât personalul netăgăduit ce a jucat un rol într'însele,—ci, maĭ

www.dacoromanica.ro

cu deosebire, *colórea locală*, acel parfum al timpuluĭ trecut, care strămută pe cititor în mijlocul întêmplărilor povestite, îĭ descrie localităţile ce le aŭ servit de scenă, îl face părtaş la obiceĭele, la credinţele, la viaţa publică şi privată; la cugetările şi chĭar la limba timpuluĭ şi locurilor unde s'aŭ petrecut faptele de care se atinge romanţul.

Ne pare rĕŭ, ḑicem, a vedé că adesé autorul nuveleĭ din Calendarul pe 1861, a nesocotit aceste regule importante şi a introdus, astfel, confusiune în mintea cititoruluĭ. La un loc, spre pildă, unde povestesce cu cuvinte atingĕtóre, călĕtoria nenorocituluĭ postelnic, ridicat din casa sa, şi dus într'un car cu boŭĭ pênĕ la Snagov, citim aceste cuvinte:

„Despre ḑioă carul se opri la pórta uneĭ mŏnăstirĭ. Vătaful Alexandru strigă cu o voce de taur să se deschidă porţile; ordinul sĕŭ fuse ascultat, şi carul intră în curtea mŏnăstirĭĭ..... — „Dă-te jos din car! arhon postelnice! — strigă vătaful."

Déca tótă lumea ar fi citit călĕtoria în ţéră a patriarchuluĭ Macarie din Antiochia, scrisă arăbesce şi tradusă numaĭ englezesce într'o ediţiune fórte rară şi fórte scumpă, de la 1836, toţĭ atuncĭ într'adevĕr ar fi sciut că, în timpiĭ trecuţĭ, peste balta Snagovuluĭ, se afla un lung pod stătător ce ducea pênĕ la mŏnăstire. Dar cititoriĭ Calendaruluĭ, cari n'aŭ consultat pe Paul din Alep şi cari

www.dacoromanica.ro

sciŭ că Snagovul e în mijlocul uneĭ câtă maĭ bălți, auḑind acum că carul vătafuluĭ Alexandru a sosit pe uscat, fără popréla, pênĕ în curtea mŏnăstiriĭ, sunt negreșit în drept să créḑă, séŭ că vătaful a fost maĭ năsdrăvan de cât sfântul Petru care nu scia să amble nicĭ cu picĭórele pe apă, séŭ că se adeverise în acea nópte, unicele versurĭ ce filosoful frances Malebranche mărturisesce a fi putut face în tótă viața sa, și care ḑicŭ:

Il fait aujourd'hui le plus beau temps du monde
Pour aller à cheval sur la terre et sur l'onde.

Dar acésta ar fi puçin lucru; cu ceva închipuire omul usucă și bălțile. Ce cată ânsĕ, roguvĕ, vătaful Alexandru de întituléză pe bietul postelnic, la césul morțiĭ, de *arhon?* Óre vorbeau eĭ, între dînșiĭ, grecesce ca să nu 'ĭ înțeleagă dorobanțiĭ, de nu'ĭ ḑicea curat, cum se ḑicea pe atuncĭ românesce: *jupan postelnice?*

Acest fanariotism anticipat în nuvela din Calendar, e de óre care însemnătate. Națională tatea nóstră a suferit, în urma morțiĭ luĭ Cantacuzino, îndestule rele și îndestule schidoliri de năravurĭ și de limbă, din partea Grecilor, pentru ca să nu ne maĭ silim acum cu dinadinsul a repurta aceste nevoĭ și umiliri, asupra timpilor maĭ vechĭ și asupra caracteruluĭ maĭ néoș românesc al acestora.

De ce ĭar apoĭ, maĭ departe, autoruluĭ îĭ place a face din Maria Dómna, a luĭ Grigoraşcu

www.dacoromanica.ro

Ghica, fiică, dupe cronica luĭ Amiras, a luĭ Mateiaş Sturdza visternicul din Moldova şi soră cu Toador spătarĭul Sturdza, o *gréca şirétă?* Astfel, tóte personagiele însemnate ale nuveleĭ sale, devinŭ grece: Ghica e grec, Cantacuzino e grec, Dómna e gréca. Subĭetul s'a caţaonit cu totul!

Lasă maĭ bine frumóseĭ Dómne naţionalitatea eĭ de moldovancă şi veḑĭ în urmă cu ce mustrărĭ adúncĭ se muncesce sufletul eĭ, îngreuiat de părtinirea la povara uneĭ crime. „Când peste „câţĭ-va anĭ, sosi judicata luĭ Dumneḑeŭ şi i se „îmbolnăvi fórte rĕŭ un copil ce avea mic înfăşat „şi care sărea în pelincele sale, ca un om de treĭ-„ḑecĭ de anĭ şi sbĭera şi ţipa ca un cal, părinţiĭ „luĭ, triştĭ şi plinĭ de căinţă pentru mórtea luĭ „Cantacuzino, perḑându'şĭ mintea şi sfatul încât „nu maĭ sciaŭ ce făceaŭ, umblaŭ tăvălindu-se din „zid în zid.“

Snagovul ne păstrézĕ şi el un semn al căinţeĭ ce coprinse inima Dómneĭ Marieĭ. E o cruce de botez sculptată de amênduoĕ părţile cu câte cincĭ iconiţe în lemn de chiparos şi ferecată în argint aurit. Pe cotorul eĭ circular, ce se termină printr'un rotocol, se vĕdŭ gravate în spirală, nisce cuvinte, scrise în limba slavonă, ce ḑicŭ românesce:

† Acéstă cruce a făcut'o róba luĭ Dumneḑeŭ, Dómna Maria luĭ Iw Grigorie Ghica Voevod pentru sufletésca şi sfânta mŏnăstire Snagov † Vecĭnica eĭ amintire! Fevr. 4. 7171. (1663).

www.dacoromanica.ro

În acele cuvinte, *vecînica eĭ amintire!* pare că s'aude resunând echo uneĭ eterne mustrărĭ.

Fiind-că ânsĕ vorbirăm de crucea Dómneĭ Marieĭ, să facem menţiune şi despre o altă cruce ce se află la Snagov. Este de os de inoroch (rinocer), sculptată cu iconiţe şi ferecată cu sîrmă de argint (filigrane), pe care se vĕdŭ şi urme de smalt căḑut. Cotorul s'a perdut şi starea eĭ actuală pare a dovedi că este destul de vechĭe. În general e fórte anevoie a hotărî epoca acelor săpăturĭ fine de iconiţe în lemn séŭ în os, care servă a orna feţele crucilor de botez în bisericele nóstre. În tot timpul, călugĕriĭ Orientuluĭ, şi chĭar ceĭ din unele chinoviĭ din ţéra nóstră şi din Rusia, aŭ lucrat asemenea obiecte, şi stilul tradiţional al formelor s'a păstrat cu atâta stăruinţă, încôt nu se póte determina unuĭ obiect vre o epocă, décă nu pórtă cum-va pre dînsul vre-o altă indicaţiune maĭ precisă.

Sculptura cea mare séŭ maĭ bine statuaria, fiind alungată din biserica rĕsărituluĭ âncŏ din timpul Iconoclaştilor, în secoliĭ al VIII-lé şi al IX-lé, ornamentele săpate nu se păstrară decât pentru unelte eclesiastice maĭ micĭ séŭ pentru mobile de biserică fără de însemnătate liturgică. Aceste obiecte nu se executaŭ maĭ nicĭ odată în pétră ci, maĭ adesé, în metale de preç, în os, în corn, în fildeş, în sidef, în baga, orĭ în deosebite lemne, precum stejar, nuc, castan, tisă,

www.dacoromanica.ro

cimişir, chiparos, sandal, odagacĭu séŭ alte lemne maĭ mult séŭ maĭ puçin precióse, dupe obiectele executate. Eraŭ maĭ cu sémă, canaturĭ de uşĭ pentru têmplă, strane pentru archiereĭ, iconostase séŭ póle de altare, ripidiĭ séŭ flabele pentru procesiunile religióse, sfeşnice de deosebite mărimĭ, sicrie şi cutiĭ de móşte, crucĭ de altar orĭ de botez şi în sfêrşit iconiţe simple, înduoite (*δίπτυχα*) séŭ întreite (*τρίπτυχα, troiţe*), al căror us se introduse, maĭ cu deosebire, în vremea Cruciatelor, când fie-care cavaler, fie-care ostaş lua în sîn, atêrnată de gût, una din acele iconiţe, sculptate cu fineţă, de artiştiĭ orientalĭ. Aceste iconiţe înduoite séŭ *diptice,* compuse de duoĕ plăcĭ ce se închideaŭ una peste alta ca duoĕ oblóne, eraŭ întrebuinţate, din vechime, la Romanĭ; când un cetăţén ajungea a fi numit consul séŭ a căpăta altă dregĕtoriă însemnată, era obiceiŭ ca el să trămită, spre aducere aminte, amicilor sĕĭ, nisce asemenea tăbliţă de os orĭ de fildeş, care purtaŭ, pe o parte, chipul sĕŭ sculptat cu însemnele noueĭ dregĕtoriĭ, şi pe cea-l-altă, un strat subţire de céră pentru scris. În timpiĭ creştinescĭ, episcopiĭ şi apoĭ şi, preoţiĭ bisericelor, obicĭnuiră, atât în Orient cât şi în Occident, a avé asemenea *diptice* de mărimĭ felurite. Învăţatul italian Gori, care a publicat o carte sub titlul *Thesaurus diptychorum*, împarte în patru clase, dipticele eclesiastice : 1° cele pe care se scriaŭ numele neofiţilor séŭ noui-

www.dacoromanica.ro

lor botezaţi; 2° cele pe care se înseinnaŭ numele dănuitorilor bisericilor, domnitorilor şi episcopilor; 3° cele ce rememoraŭ numele sfinţilor cari aŭ înălţat biserica prin gloria martiruluĭ séŭ prin strălucirea sciinţeĭ lor; şi în sfêrşit, 4° cele în care se înscriaŭ numele credincĭoşilor, preoţĭ séŭ mirenĭ, cari aŭ murit în sînul adevěrateĭ bisericĭ. Aci vedem dar, cum s'aŭ născut pomelnicele, care adĭ âncŏ staŭ aşedate în proscomidia orĭcăriĭ bisericĭ orientale. Dar în general, vechile tăbliţe pe care s'aŭ scris de la început numele Domnilor, ctitorilor, capilor bisericeĭ şi dănuitorilor, în mŏnăstirile nóstre cele maĭ vechĭ, sûnt astădĭ perdute. Cronograful anonim, ce se crede a fi Radu logofĕtul Grecianu, ne citézĕ vechĭul pomelnic de lemn al mŏnăstiriĭ Câmpulung; ânsĕ noĭ nu'l maĭ avem. În excursiunile nóstre, abĭé la schitul Brădetul, sub muntele Nucşóreĭ pe apa Vûlsanuluĭ, ni s'a întêmplat să găsim un pomelnic *triptich*, zugrăvit ĭar nu sculptat, care, şi acela, nu era maĭ vechĭu decât din dilele luĭ Mateĭu Vodă Basarab (1646). La cele maĭ multe mŏnăstirĭ marĭ din ţéră, pomelnicele cele maĭ vechĭ sûnt într'o cărticică din timpiĭ luĭ Constantin Brâncovénul, şi une orĭ chĭar din timpiĭ Fanarioţilor. La Snagov e şi maĭ puçin decât atât, cŏcĭ nu este nimic maĭ mult decât o foiţă cu nume domnescĭ, eclesiastice şi particulare, care se confundă fără

www.dacoromanica.ro

de nicĭ un folos pentru cronologie séŭ pentru istoria mŏnăstiriĭ.

Noĭ ânsĕ ne am silit, a recompune, dupe documente şi inscripţiunĭ, o listă de egumeniĭ acestuĭ sfânt lŏcaş. Nu o dăm ca exactă, fiind-că e probabil că are multe lacune; de aceĭa am şi pus la fie-care egumen aniĭ în care îl găsim figurând. N'am trecut pênĕ în secolul nostru, cŏcĭ, osebit de venerabilul archimandrit Iosafat Snagovénul carele, expatriat dupe revoluţiunea de la 1848, a avut pietósa şi patriotica idee de a întemeĭa un templu românesc în mijlocul tinerimeĭ române ce studiază la Paris, depărtată de ţéra şi de legea părinţilor eĭ, osebit de acest superior vrednic de laudă, ruinele actuale ale mŏnăstiriĭ nu vorŭ conserva, credem, posterităţiĭ nicĭ un alt nume de egumen Snagovean.

Iată ânsĕ lista celor din vechime; am puté să o începem cu un egumen Lazăr, de care pomenesce un chrisov fără de lét dat de Mircea Vodă bĕtrânul; dar epoce maĭ precise avem pentru ceĭ următorĭ:

Popa Dometian. . . . . 1441.
Evtimie . . . . . 1442.
Popa Vişainul . . . . . 1464.
Evstratie. . . . . 1507.
Stefan. . . . . 1512.
Sava Ieromonach . . . . 1534.
Mitrofan. . . . . 1558.
Galaction . . . . . 1563.

www.dacoromanica.ro

Evstratie . . . . . 1564.
Onufrie . . . . . 1582—83.
Serafim archimitropolit † . 1590.
Chiril episcop. . . . . 1619—21.
Haralambie . . . . . 1624.
Partenie episcop . . . . . 1625.
Ignatie . . . . . 1633-37-43.
Luca. . . . . 1646.
Daniil. . . . . 1654.
Teodosie . . . . . 1661-74-83.
Antim. . . . . 1695—1709.
Rafail archimandrit . . . 1748.
Partenie. . . . . 1766—84.
Filaret . . . . . 1685.
Nicodim . . . . . 1786.
Filaret . . . . . 1788.

Cel maĭ vechĭu dintre aceştia nu este anterior chrisovuluĭ prin care Vlad Voevod întăresce, la 6949, averile şi scutirile vechĭ ale mŏnăstiriĭ Snagovul. Despre urmaşiĭ luĭ, afară de episcopul Partenie şi de fatala sa influenţă, nu avem noţiunĭ interesante; tocmaĭ pe la sfêrşitul secoluluĭ al XVII-lea, ne putem opri cu óreşĭ care amĕrunte, asupra duoĭ dintr'înşiĭ. Unul pare a fi fost un mişel; cel-l-alt era fără îndoială un om de trébă şi de merit.

Numele şi faptele puçin cuviincĭóse ale celuĭ d'ântêĭ ne sûnt amintite pe un odor preçios ce împodobesce préstolul bisericeĭ. E un kivot adecă o cutie de argint aurit, în care se păstréză sfântul mir, móşte séŭ alte obiecte sfinţite, şi care

www.dacoromanica.ro

se vede a fi fost, la început, de o formă aprópe cubică cu un capac în relief, astfel de închipuĭa o biserică. În partea despre fund e simulată o mică absidă séŭ altar pentagon cu feréstră; capacul pórtă şépte turnuleţe din care, unul maĭ mare la mijloc, duoĕ altele maĭ micĭ în faţă şi în dos, şi însfêrşit alte patru maĭ mĕrunte, la colţurĭ. Pe fie-care din laturĭ sunt gravate cu acul, chipurĭ de sfinţĭ decorate cu smalţurĭ de colorĭ; în faţă e o icónă maĭ mare a Maĭceĭ Domnuluĭ cu Mântuitorul prunc în braţe; pe o latură sunt, în şése compartimente pătrate, sfinţiĭ Dimitrie, Gheorghe, Teodor Tiron, Teodor Stratilat, Cosma şi Damian; pe cea-l-altă, profeţiĭ Aron, Avacum, Ilie, Ieremia şi sfinţiĭ Damaschin şi Cosma; pe fund, de laturile absideĭ sunt, sus sf. Ión Gură-de-aur şi sf. Nicolae; ĭar jos, sf. Vasilie, şi sf. Grigorie, figuraţĭ pe d'întreg. Pe din lă-untrul capaculuĭ se citescŭ, gravate în metal, cuvintele următóre:

„Acest cuvot l'aŭ făcut părintele Varlaam mitropolitul, mŏnăstirilĭ Snégovul cu chieltuĭala proigumenuluĭ Teodosie pentru argintul celŭ perit de la dînsulŭ, vĕlét (7182) 1674.

Pe fundul kivotuluĭ e însemnată greutatea metaluluĭ: *dram. 600 *.

Aşa! părinte Teodosie! Ţi să'ncredinţézĕ o mŏnăstire ca să cauţĭ de dînsa şi s'o îngrijescĭ, şi sfinţia-ta o jăfuĭescĭ de argintăriile eĭ? Cine scie câte interesante modele de orfăŭrărie medie-

www.dacoromanica.ro

vală, le veĭ fi prefăcut, neruşinate spoliator, în monedă sunătóre? Chĭar acest kivot, pe care mitropolitul Varlaam l'a făcut din baniĭ tĕĭ, spre despăgubirea mŏnăstiriĭ, trebuĭe să fi fost lucrat dupe un model maĭ vechĭu, care va fi existat maĭ nainte la Snagov, precum există şi acum unul fórte aseměnat, depus la mŏnăstirea Bistriţa de fundatoriĭ eĭ, pe la sfârşitul secoluluĭ al XV-lé. Dupe aparenţa lucrăriĭ s'ar crede că acesta de la Snagov este imitat de un meşter din ţéră, dupe vechile lucrări bizantine séŭ veneţiene.

Dar veḑĭ, câtă nestatornicie e chĭar şi'n dreptatea omenéscă! La 1679, Varlaam care fusese numit de Grigorie Ghica Voevod, cade din scaunul păstoresc; rivalul sĕŭ, mitropolitul Teodosie, sprijinit de noul domnitor, Şerban Cantacuzino, se urcă ĭarăşĭ la putere, şi, la 1683, noĭ regăsim pe hrăpitorul tiz al acestuĭa în egumenia Snagovuluĭ.

Am dori să n'avem a vorbi de un compartiment maĭ noŭ de argint ornat cu florĭ, *au repoussé*, ce archiereul Filaret a socotit de trebuinţă, la 1788, sub domnia luĭ Michaĭu Vodă Suţu, a adaoge la acest kivot, între cutie şi capac, spre a'ĭ da o maĭ mare nălţime. Nimic maĭ grotesc decât sĕrmanul kivot, schimonosit înt'astfel; cu tóte acestea nicĭ egumenul, nicĭ argintarul nu s'aŭ ruşinat a grava pe acest inform adaos, numele lor; pe o parte se citesce: „*Φιλάρετος ἀρ-*

www.dacoromanica.ro

χιερέως. 1785.“; pe cea-l-altă: „δραμία 850 † Ηληος χρισοχος.“

Am făgăduit să vorbim şi despre un egumen om de trébă. În adevĕr, acela e Antim Ivirénul tipograful, care, sub Şerban Cantacuzino, aşeḑă maĭ ântêĭ téscurile sale în mŏnăstirea Snagovuluĭ, de unde eşiră maĭ multe cărţi religióse în limbele română, elenă, slavonă şi arabă.

Ne lipsescŭ, de o cam dată, mijlócele a face o nomenclatură complectă de ediţiunile ce aŭ eşit din tipografia Snagovuluĭ, de sub mânele egumenuluĭ Antim; să citĕm ânsĕ, printre cele românescĭ:

Orânduiala slujbeĭ sfinţilor împĕraţĭ Constantin şi Elena, tipărită la 1696.
Evangelia, la 1697.
Cartea despre Papistaşi a luĭ Maxim Peloponisul, la 1699,
Învăţăturile traduse de Filoteĭ monachul, la 1703,
Flórea darurilor, la 1703, etc. . . .

printre cele elinescĭ:

Ὀρθόδοξος ὁμολογία, la 1694,
Ψαλτήριον, la 1700,
Προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἀθανας, de doctorul Ión Commen, la 1701 şi
o *Liturgie tipărită elinesce şi arăbesce*, tot la 1701.

Ne lipsescŭ asemenĭ documente îndestule ca să schiţăm o biografie completă a aceluĭ însemnat călugĕr, carele din mŏnăstirea Iviruluĭ de la

www.dacoromanica.ro

muntele Atos, veni ca egumen în Snagov şi instituí aci o tipografie bogată şi activă; deveni la 1705, episcop al Rômniculuĭ; la 1709, mitropolit al Ungrovlachieĭ, şi, persecutat de, Fanarioţĭ pentru că ajunsese a fi un bun patriot român, peri înecat mârşăvesce în Dunăre, din porunca luĭ Nicolae Vodă Mavrocordat (1716). Artist luminat şi industrios, el lăsă în ţéră multe urme de talentele şi de activitatea sa. În mŏnăstirea *Antimuluĭ* din Bucurescĭ, ce este clădită de dînsul, se ḑice că uşile de intrare ale bisericeĭ, sculptate în lemn cu multă măiestrie, sunt lucrate de dînsul, şi, — ce e maĭ necontestabil, — brósca acelor uşĭ, cu plăsele marĭ de aramă gravate cu chipurĭ, pórtă âncŏ inscripţiunea numeluĭ sĕŭ. La Snagov, unde el egumeni anĭ îndelungĭ, se găsesce âncŏ o căţie séŭ afumătóre de argint în forma uneĭ sfere cu capac conic sprijinită pe treĭ picĭóre de figura unuĭ S, fixate de o tavă lată, pe a cărĭĭ buză sunt gravate cele următóre:

† Acéstă căţie împreună cu potirul şi cu ale luĭ tóte fiind stricate s'aŭ prefăcut în ḑilele pré luminatuluĭ Domn Iω Constantin B. Voevod cu cheltuĭala smerituluĭ întru eromonahĭ Antim Ivirénul tipograful, lét. 7203 (1694).

Pe dosul tăviĭ e gravat cu litere latine cursive fine şi împodobite cu parafe:

† Daniel Fódór excudit. Anno 1694.

maĭ jos e însemnată greutatea: „† *dram. 326.*“

www.dacoromanica.ro

Printre cărţile mŏnăstiriĭ, reduse acum la cele neapărat trebuincĭóse slujbeĭ, în ediţiunĭ moderne de puçin preç, am găsit numaĭ un volum manuscript pe hârtie, coprinçênd *mineĭul* pe luna decemvrie, în limba slavonă, pe a cărĭi scórţă stă scris de mână:

Acest mineĭu a lu dechemvre fiind stricat şi răsipit s'a legat cu cheltuĭala smerituluĭ întru eromonaşi Antim Ivirénul tipografu vĕ dni Iω Constantin B. B. Voevod. fiind nastavnic la acéstă sfântă casă la Snégov. lét. 7203, (1695) aug. 29.

Iată ce se maĭ păstrézĕ de la acest bărbat eminent, în locaşul unde el începu o carieră aşa de folositóre patrieĭ sale adoptive. De câte orĭ ânsĕ va voi cine-va să deschidă cartea amintirilor literare ale naţiunĭĭ române, numele luĭ Antim tipografu se va presenta cu onóre printre cele d'âintêĭ. Istoria propăşirĭĭ nóstre naţionale îl va pomeni în vecĭ cu laude şi'ĭ va acorda în tot timpul glorióselе prerogative ce se daŭ acelora care sciŭ a se pune, cu devotament şi activitate, în capul luminărĭĭ unuĭ popor!

Dar cercetările nóstre ispititóre prin mŏnăstirea Snagovuluĭ, ne purtáse de la temeliile vechilor chiliĭ la zidurile degradate ale bisericeĭ, de la picturele păreţilor la petrele mormêntale, de la odórele altaruluĭ la cărţile liturgice şi la pomelnicul dispărut al dănuitorilor, şi nicăieri nu

www.dacoromanica.ro

putusem descoperi vre o inscripţiune care să amintéscă pe un Radu logofĕtul de la Periaţĭ, aĭ căruĭ treĭ fiĭ, Vintilă logofĕtul, Stoĭca postelnicul şi Sibiĭu logofĕtul, aŭ dus, la anul 1683, pe părintele lor mort de l'aŭ îngropat la sfânta mŏnăstire Snagovul şi aŭ dăruit sfinteĭ mŏnăstirĭ, cu al lor zapis de bună credinţă, moşia Periaţiĭ séŭ Cotorca din judeţul Ialomiţeĭ, ca să fie, rĕposatuluĭ şi lor, de vecĭnică pomenire.

Din contra, pe un părete al altaruluĭ din stînga, ce se ḑice şi *diaconic*, fiind că slujesce diaconilor şi preoţilor pentru păstrarea şi îmbrăcarea odăjdiilor, vĕḑuĭu, săpat adûnc în zid cu litere şi în limbă slavone, numele unuĭ necunoscut:

Am scris eŭ Badé grămăticul din Dobroşescĭ în ḑilele luĭ Iω Antonie Voevod. Iun. 29 ḑile în anul 717? *(166?)*

Ce curiósă e sórta omenireĭ! unul dă o moşie ca să i se pomenéscă în vecĭ numele la sfintele darurĭ, şi, peste câţĭ-va anĭ, nimenĭ nu'l maĭ ţine minte! altul dor că mînjasce păreţiĭ bisericeĭ cu o scriere ne'nsemnată, şi numele luĭ e mereŭ în faça preotuluĭ când se pregătesce a pomeni pe credincĭoşiĭ rĕposaţĭ! Dar Dumneḑeŭ, care pune tóte într'o cumpănă dréptă, a însuflat ómenilor lécurĭ pentru infirmităţile lor. Spre a nu lăsa într'o vecĭnică uĭtare atâté vrednice fapte răsipite prin cenuşa trecutuluĭ, spre a reînălţa gloriile

www.dacoromanica.ro

umilite şi a stigmatisa trufaşa nimicie, el a inspirat omuluĭ amorul pentru trecut, sciinţa archeologieĭ, acea nobilă patimă a anticaruluĭ, care'l face să cerceteze pretutindenĭ urmele ḑilelor sburate, îl îndémnă a pune în cumpăna dreptăţiĭ tóte câte aŭ făcut străbuniĭ, şi'l deprinde a culege din ele, învăţăturĭ folositóre pentru viitorime.

Dar drumul şi nobila patimă îmĭ aţiţase o fóme nespusă şi, eşind din biserică, ântêĭa mea preocupare fu de a cere călugĕrilor ce se uĭtase la mine cu gurile căscate pe când transcriam inscripţiunile dupe păreţĭ, dupe morminte şi dupe argintăriĭ, să'mĭ dea ceva de prândit. Călugĕraşiĭ, cu aer milos, se deteră toţĭ în laturĭ, jurându-se că n'aŭ nimic, că de când li s'aŭ luat veniturile mŏnăstirescĭ, n'aŭ cu ce maĭ trăi; că sunt strimtoraţĭ de tóte, n'aŭ nicĭ straĭe, nicĭ locuinţe, nicĭ merinde; în sfêrşit, bĭeţiĭ părinţĭ arătaŭ în tot chipul câtă jale simtŭ, unde li se răpise antica înbilşugată trândăvie şi că mŏnăstirea lor, prefăcêndu-se în închisóre, se întrebuinţase la o instituţiune maĭ folositóre.

Dupĕ un asemené refus, mĕ întorseĭu atuncĭ către împiegaţiĭ închisoriĭ şi abĭé, dupe o lungă şi elocuentă laudă a pesceluĭ din balta Snagovuluĭ, îĭ îndupleca'ŭ a pune să scótă din coteţe o minunată plătică lătăréţă, viă şi grasă.

Plătica de Snagov ar merita o lungă disertaţiune sciinţifică în care s'ar spune numele

www.dacoromanica.ro

eĭ pe latinesce, şi clasa ictiologică în care se cade a o rôndui, şi structura organelor eĭ resuflătóre şi înotătóre, şi multe alte amĕnunte fórte interesante despre năravurile şi viaţa eĭ intimă; cât despre noĭ, cunoscênd acéstă interesantă fiinţă numaĭ în starea neînsufleţită de friptură, — sub care ânsĕ nu merită maĭ puçină luare aminte, — ne vom cerca să descriem prin ce mijlóce un om cu gust o póte aduce la gradul cel maĭ 'nalt al suculenţeĭ.

„Ce fel!“ va çice vre-un cititor înamorat de ideile eteree, — „vreĭ să vorbescĭ de prosaice bucate? Vreĭ să tĕrăscĭ musa poesieĭ şi a istorieĭ pe taraba pescaruluĭ şi pe cotlonul cuĭniĭ?“ — „O Dómne! în ce greşală adûncă te aĭ afundat, ĭubitul meŭ cititor;“ ĭĭ voĭu rĕspunde „óre nu e una din cele maĭ fericite însuşirĭ ale spirituluĭ omenesc, de a poetisa orĭ-ce lucru, dupe placul sĕŭ? În orĭ-ce faptă, în orĭ-ce stare a sa, omul póte găsi comorĭ de încântare pentru imaginaţiunea şi gusturile sale.

„Socotesce-te că eştĭ pe drum; aĭ umblat mult; te aĭ ostenit. Simţĭ în sineţĭ un gol, pe care l'ar împlini cu desfătare o bună şi gustósă mâncare. Atuncĭ, te aşedĭ la umbră, subt un vechĭu stejar, pe un covor de érbă verde; aprinzĭ un focşor de surcele care scînteĭază vesel, aducându'ţĭ veste bună; şi.... déca cum-va, din norocire, aĭ cu tine o plătică de Snagov, próspĕtă şi grasă,.... o crestezĭ d'a curmedişul cu cuţitul pe amênduoĕ

www.dacoromanica.ro

laturile; o presărĭ cu praf de sare; o puĭ pe un grătar, d'asupra unuĭ jaratic care o rumenesce încetişor, întorcênd'o când pe o parte, când pe cea-l-altă. Pe când ea fumegă sub dogoréla cărbunilor şi schimbă sérbăda'ĭ façă albă, într'o colóre négră-gălbuĭe ca chihlibarul de Sibiciu, tu nu perdĭ timpul, ci storcĭ într'un vas, zéma profumată a maĭ multor lĕmôĭ gustóse; o amestecĭ într'o undă de unt-de-lemn p'ale căruĭ miros şi limpede palóre nu le desminte sórele arḑoĭu al Provençeĭ. Ca să 'nviezĭ şi să maĭ asmuţĭ acea smédă şi diafană salce, rĕspândescĭ d'asupră'ĭ un ócheş nor de piper; şi apoĭ, tóte acestea împreună, le baţĭ ĭute cu lingura, pênĕ le prefacĭ într'o spumă uşóră şi palid-aurie. Atuncĭ, aşternĭ plătica fumegândă pe un taler; tornĭ pe dînsa zéma spumósă; acoperĭ cu un alt taler; şi....., când peste cincĭ minute, veĭ gusta acel delicios fel de mâncare, mĕ prinḑ că aĭ să jurĭ cum că vestitul pesce de mare *rhombus*, asupra căruĭ gătélă a deliberat gravul senat roman şi pe care l'a cântat marele Juvenal, n'a putut să aĭbă aşa gust minunat ca plătica de Snagov într'astfel gătită!"

Sfêrşim cu acéstă reçetă culinară, siguri fiind că cel puçin pentru dînsa, cititorul ne va rĕmâné pururé îndatorat.

Bucurescĭ, 1862.

Tipărit în *Revista Română*, Vol. II.

www.dacoromanica.ro

ASOCIAŢIUNEA TRANSILVANA

pentru

LITERATURA ROMÂNĂ ŞI CULTURA POPORULUĬ ROMÂN

(Sesiunea din Iulie 1862, în Braşov)

Ar fi trebuit âncŏ cu treĭ lunĭ maĭ 'nainte de astă-dĭ, să fi spus publiculuĭ nostru un cuvênt despre lucrările *Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporuluĭ român*, a căreĭ adunare s'a ţinut estimp în Braşov, la $^{28}/_{16}$, $^{29}/_{17}$ şi $^{30}/_{18}$ iulie trecut. Timpul ânsĕ ne a lipsit spre a vorbi maĭ pe larg despre acest fapt de o însemnătate destul de mare în analele naţiunii române, şi maĭ bine decât a'l notifica în trécĕt, fără de a da asupră'ĭ ceva desvoltărĭ, am preferit a aşteptа un moment în care să putem descrie cu ceva amĕnunte, acele ḑile memorabile,

www.dacoromanica.ro

în care orășelul Brașov adunase în sînu'ĭ, Românĭ din tóte unghĭurile întregeĭ patrĭĭ române. Cu adevĕr, în acele ḑile, micul oraș presenta un caracter cu totul neobicĭnuit centrurilor cetățenescĭ din Ardél; cŏcĭ, în acel pămênt de baștină română, mulțĭ străinĭ aŭ sciut a se prefira și maĭ cu sémă a se încuĭba în cetățĭ, lăsând locuitorilor originarĭ, cea maĭ mare parte din câmpĭ și din munțĭ și abĭé unele suburbiĭ din oraș. Chĭar în Brașov, așa aprópe de granița ţĕreĭ Românescĭ, abĭé de vre o câțĭ-va anĭ numaĭ, Românĭĭ aŭ început a se așeḑa și a'șĭ clădi case în *Cetate* și a nu se maĭ mărgini în singura suburbie lăturalnică a *Șcheilor*. Cu tóte acestea, printr'o predilecțiune moștenită de la străbunĭ către acea localitate așa pitorescă, restrînsă într'o gură de munțĭ, locuitoriĭ românĭ aĭ Brașovuluĭ, de puçinĭ anĭ în cóce, aŭ înălțat chiar la intrarea Șcheilor, dinaintea uneĭ frumóse pajiște verḑĭ străbătută de aleĭ stufóse de teĭ, aŭ înălțat, ḑicem, cu marĭ sacrificiĭ, un sumptuos edificĭu național, palatul scóleĭ românescĭ. Acolo, era în acele treĭ ḑile, centrul mișcărĭĭ Românilor, veniți din tóte părțile în capitala ţĕreĭ Bêrsane; acolo s'aŭ ţinut ședințele Asociațiuniĭ literare; acolo eraŭ adunate și expuse în câte-va sălĭ, productele industrieĭ Românilor de peste Carpațĭ. Edificiul, împodobit cu stégurĭ tricolore naționale și decorat jur împrejur cu braḑĭ, pomul în vecĭ verde și semn al vese-

www.dacoromanica.ro

lieĭ și al sperăriĭ pentru Românĭ, era punctul central spre care trăgeaŭ din tóte unghĭurile oraşuluĭ, numeroşiĭ Românĭ locuitorĭ şi óspeţĭ aĭ Braşovuluĭ, cari veneaŭ toţĭ a se înfrăţi într'acest noŭ templu al naţionalităţiĭ. Prin glóta numerósă care furnica neîncetat în préjma palatuluĭ scóleĭ şi chiar prin tot oraşul, — glótă care se compunea în mare parte din bărbaţĭ cultivaţĭ aĭ românimiĭ de peste munţĭ, — era plăcut lucru a vedé amestecându-se cu frăţie, albele sucmane ale Ardelenilor câmpenĭ şi zăbunele de mătase ale frumóselor Şcheĭence şi Săcelence; apoĭ figurile venerabile ale protopopilor românĭ cu veşmintele lor negre încinse la brâŭ cu roşu şi cu pălăriile lor largĭ, mult maĭ cuviincĭóse decât potcapiele asiatice ale cleruluĭ nostru; apoĭ acel aer sĕrbătoresc care se rĕspândise peste tot locul şi care părea a ḑice tutulor: „Sûntem aci toţĭ Românĭ! Sùntem într'o ţéră Română! Nu maĭ e Némţ, nu maĭ e Sas, nu maĭ e Ungur între noĭ!“

E adevĕr ânsĕ că uniĭ bărbaţĭ,—dar maĭ ales studenţiĭ,—credêndu a da acesteĭ aspirăriĭ o formă maĭ învederată, socotise de cuviinţă a îmbrăca în acele ḑile, un costum original pe care 'l decoraŭ cu numele de *naţional*, dar care semĕna fórte a *unguresc*. — „Unguriĭ l'aŭ luat de la noĭ!“ ḑiceaŭ eĭ; „va să'l luăm înapoĭ!“ — „Îl vorŭ fi luat Unguriĭ de la noĭ;“ le aş fi rĕspuns, „dar ce este maĭ sigur e că adevĕratul port românesc, portul

www.dacoromanica.ro

plăieșilor din Bârsa, din Vrancea, din Muscele, portul câmpenilor de pe Olt, de pe Mureș, de pe Seret și de pe Tisă, Ungurii nu l'aŭ luat de la Românĭ și că Românii âncŏ și adĭ se distingŭ printr'însul de cele-l-alte națiunĭ conlocuitóre séŭ vecine!“

Manifestările naționale de asemenea natură, ca să atingă adevĕrata lor țintă, trebuĭescŭ să fie trase chiar din sînul poporuluĭ, trebuĭescŭ să fie o expresiune vie și nimerită a obiceĭelor și a înfățișăriĭ poporuluĭ, cŏcĭ altmintrelé, când adică sûnt numaĭ nisce plăsmuiriĭ maĭ mult séŭ maĭ puțin grațióse ale închipuiriĭ acelora ce le producŭ, ele nu potŭ deștepta alt-ceva decât numaĭ nepăsarea séŭ une-orĭ chiar și zîmbetul celor ce privescŭ.

Și cu tóte acestea, ce lucru lesne, în Ardél, a se pĕtrunde cine-va de caracterul particular al populațiuniĭ române! Pare că originalitatea luĭ e și maĭ învederată, fiind acolo pusă în fața altor națiunĭ străine. Alăturĭ cu apatia greóĭe a Sasuluĭ, alăturĭ cu ferósa trufie a Maghiaruluĭ, priceperea istétă, firea voĭósă, mișcările agere și mlădióse ale Românuluĭ, pare că se desemnézĕ maĭ vĭu pronunciate, în forme și în fapte. Românul cât colo îțĭ bate la ochĭ! Să fi vĕdut, spre exemplu, banda de călușérĭ, care venise tocmaĭ dupe malul Mureșuluĭ, ca să inimeze poporimea din Brașov, în acele dile solemne, prin danțurile eĭ

www.dacoromanica.ro

minunate! Vre-o duoĭ-spre-ḑece tineri, mêndri flăcăĭ, cu pălăriile numaĭ în pandlice, cu zorzóne de alamă la opincĭ, cu bâte nalte în mânĭ, executaŭ cu o măiéstră agerime, săltăturile cele maĭ periculóse, rîḑênd şi chiuind din gură: „Haĭdĭ aşa! tot aşa! şi iar aşa! băiete mĕ!“ 'Mĭ aduc aminte că într'o ḑi, pe când unul din jucătorĭ făcea în public colectă pentru banda artistă, un visitator venit din Principate, aruncă printre fâşiórele soĭóse de bancnote austriace grămădite în pălăria colectoruluĭ, un zvanţig în monedă de argint. Căluşérul, cu o nespusă bucurie, luă ĭute moneda de argint în mână şi privind'o cu drag: „O drăguţul de *huszóş!*“ ḑise el „că nu am maĭ vĕḑut de aceştia de 'nainte de *rĕutate!*“ Astfel vorbea bĭetul Român de penuria ce róde poporul, âncŏ de'naintea grózniculuĭ rĕsboĭu de la 1848, într'o ţéră atât de mănósă ca Ardélul. Cu tóte acestea, Ardélul e mina preţiósă de unde tot imperiul austriac îşĭ hrănesce sărăcia. Ce se face moneda de aur şi de argint care ese din acea ţéră, de vreme ce bĭetul eĭ popor, care muncesce pământul, e redus a se mulţumi cu fiţuĭce de hârtie tipărită ce i se trămitŭ din locurĭ depărtate şi cu care se speculă sudórea şi avuţia luĭ?

Dar pênĕ aci vorbirăm numaĭ de lumea de pre afară şi âncŏ n'am intrat în sanctuarul unde se adună treĭ ḑile d'a rôndul, areopagul literar al

www.dacoromanica.ro

Românilor ardeleni, în sala scóleĭ unde se ținură ședințele *Asociațiuniĭ*.

În anul trecut, dl George Sion a vorbit, în *Revista Carpaților*, despre întemeĭerea acesteĭ *asociațiuni*, despre greutățile ce frațiĭ noștri de peste munți întêmpinară ca să o pótă funda, de speranțele ce tot Românul póte pune într'însa; d-luĭ a descris chiar resultatul primeĭ adunăriĭ care s'a ținut, anul trecut, la noemvrie, în Sibiiu și unde se hotărî ca Brașovul să fie locul de adunare pentru 1862. Brașovenii voiră ca óspeții lor să fie ospětați cu tóte producțiunile atât materiale cât și intelectuale ale națiunii române. Așa dar, tot în edificiul unde se ținură ședințele Asociațiuniĭ, eraŭ adunate o mulțime de producte agricole și manufacturate, strînse din maĭ tóte ținuturile românescĭ ale Ardéluluĭ și Banatuluĭ. Era cea d'ântêĭ expositiune curat românéscă. Vom vorbi ânsě maĭ apoĭ de acéstă interesantă colecțiune, în care, — cât despre noĭ, — vědurăm âncŏ odată cu mirare, nespusa identitate ce se află în tótă populațiunea română, chiar și în cele maĭ micĭ amĕnunte ale vieței și ale usurilor sale. Acum ânsě, ca o salvă de sĕrbătóre, să rememorăm aci elocuentele cuvinte cu care venerabilul părinte Ión Popazu, protopopul de la biserica st. Nicolae din Șcheĭ, a salutat adunarea, la cea d'ântêĭ a eĭ ședință din $^{28}/_{16}$ iulie.

Sala, deși destul de încăpětóre, era plină de

www.dacoromanica.ro

un public viŭ interesat la lucrările ce aveaŭ a se face dinainte'ĭ. Literatura inimă pe toți de un zel, vrednic de interese politice. Dar, óre nu scim că cugetările cele maĭ măreţe ale omenirii, că ideile cele maĭ mântuitóre pentru naţiunĭ s'aŭ ivit maĭ adesé sub forma măiestréţă şi atrăgétóre a literaturiĭ?

În capul săleĭ, împrejurul uneĭ mese, şedea comitetul dirigent al Asociaţiuniĭ, sub preşedinţa pré sfinţieĭ sale părinteluĭ Andreĭ Şaguna, episcopul Românilor neuniţi din Ardél, care dupe obiceĭul puçin apostolic al apostoliceĭ împĕrăţiĭ austriace, maĭ pórtă şi titlurile de *excelenţă* şi de *baron*. Membriĭ aĭ comitetuluĭ presenţi maĭ eraŭ: venerabilul mitropolit din Blaj al Românilor uniţi, pré sânţia sa părintele Alexandru Sterca Suluţ, eruditul filolog, profesor şi canonic din Blaj Timoteĭu Çiparĭu, vice-preşedinte al Asociaţiuniĭ; dl George Bariţ, secretar primar, părintele canonic Antonie Veşteménu, secretar al duoĭlea, părinţiĭ Ión Popazu, Nicolae Poppea, Ión Antoneli, ...; domniĭ Pavel Vasicĭ, Ilie Măcelarĭu, Axente Sever, profesor Gavriil Munténu,.... Protocolul oficial, tipărit în *Fóia pentru minte, ânimă şi litteratură*, Nr. 30 din 1 august 1862, descrie într'asfel deschiderea şedinţeĭ: „Diminéţa pe la „9 ore, adunarea alese din sînul sĕŭ o deputa„ţiune de duoĭ-spre-ḑece membri spre a invita pe „excel. sa dl preşedinte episcop Andreĭ baron de

www.dacoromanica.ro

„Șaguna la ședință, care și întêmplându-se, în-„dată ce sosi și excel. sa dl archiepiscop și mi-„tropolit Alexandru Sterca Șuluț, președintele „dispuse a se intona mai ântêi imnul popular „prin capela musicei militare chiămate în adins „la solemnitatea deschiderii; ĭar apoi ținu către „adunarea Asociațiunii o cuvêntare ce fu ascultată „de către numerosul public, carele trecea peste „opt sute inși, cu cea mai seriósă luare a minte, „însocită de o tăcere și liniște exemplare, ce dom-„nea între ascultători, pĕtrunși de însemnătatea „ideĭ și de puterea cuvêntului."

În adevĕr cuvêntul era tare rostit; el arăta sub forme nebulóse, influența limbeĭ asupra popórelor, mai puternică decât a *viórei lui Amfion*; el presenta într'un mod vag țintirile naționale și civilisătóre ale Asociațiunii; el vorbea în fine despre o devisă a *Națiunii Române*, care ar fi cea următóre:

„Națiunea nóstră este astădi conumerată între celel-alte națiuni libere compatriotice; ea este egal îndreptățită cu acelea; prin urmare ea este astădi mântuită și scăpată de varvaria timpilor trecuți; ea scie tóte acestea; ea își tinde națiunilor patriotice mână de soră bună; ea doresce propășirea fiilor și fiicelor sale către lumina cea intensivă și bine-făcĕtóre a culturii și civilisațiunii, de la carea Pronia cerésca n'aŭ eschis'o nici pre ea; ea nimic mai mult și mai puçin nu doresce decât aceĭa ca să rĕmână în viața sa națională, adică în viața limbeĭ sale și prin aceĭa, ca prin mijlocul cel mai

www.dacoromanica.ro

sigur, să întemeieze și să lățéscă cultura și prosperitatea națională și patriotică, precum o vede acésta la celelalte națiuni surori compatriotice."

Negreșit că acéstă mărginire a ideilor, care restrînge devisa *Națiunii Române* în pacînica conlocuire a Românilor cu Ungurii și cu Sasii din Ardél, în desvoltarea limbei lor și în sporirea comerciului și industriei la dînșii, póte cine-va să véḑă multă prudență, multă abnegațiune, mult patriotism concentrat. Cât despre noi, resfăçați acum de câți-va ani, în aerul libertății și al francheței de opiniuni, mărturisim că patriotismul român ni se pare mult mai bine înțeles în cuvintele cu care părintele canonic Çiparîu a sfîrșit disertațiunea sa pe care cugetăm a o reproduce și chiar în elocuinta urare rostită cu glasul inimei de părintele Ión Popazu. Sfinția sa a vorbit în numele Brașovenilor și a locuitorilor țĕrei Bîrsane; începênd, și către sfîrșit, a mulțumit tuturor Românilor, aleși de pretutindeni, carî aŭ făcut onóre cetății de a se întruni acum aci pentru un scop așa de lăudat ca acela al Asociațiunii. „Printr'însa", ḑis'a el, „sciința are să se „introducă în națiunea română, are să se aplice „mai cu sémă la agricultură, la industrie și la „comerciu, și tóte acestea într'un mod corespun„ḑĕtor geniului și trebuințelor ei;" cŏci, (mai adause), „scopul final al Asociațiunii este de a „ridica națiunea la acel grad de cultură, de care

www.dacoromanica.ro

„e demnă și care i se cuvine dupe suferințele „sale, dupe origina sa, dupe facultățile sale fisice, „morale și intelectuale, dupe positiunea sa și „dupe chiămarea ce'ĭ a destinat'o creatorul.“

— Rememorând apoĭ înjosirile la care poporul român a fost supus, maĭ ales dincolo de Carpați, inimosul orator declară „că în mijlocul furtunelor „ce aŭ trecut peste noĭ, nicĭ odată n'am încetat „de a exista ca națiune, nicĭ o dată nu ne am „perdut limba, nicĭ datinele, nicĭ tradițiunile, ce „le am moștenit de la părinții noștri și cu care „ne distingem de cele-l-alte națiunĭ. În starea „nóstră cea maĭ apusă, escluși de la tóte drep- „turile politice, calomniați de tóte părțile, noĭ „am păstrat viul simț de naționalitate și de „solidaritate națională, l'am manifestat aci, unde „ni s'a dat ocasiune și l'am adeverit prin fapte, „îndeplinindu-ne tot d'auna cu credință, datoriile „nóstre către înaltul tron și către patrie.“

În urma acestora și alte verdĭ cuvinte, părintele Popazu, reintrând în rolu'ĭ de păstor creștin, a terminat cuvêntarea sa, printr'o cuviósă rugă care a mișcat adûnc tóte sufletele ascultătorilor:

„Pré puternice, pré sfinte și pré bune Părinte! caută din cer preste acești fiĭ aĭ Tĕi, binecuvêntéză lucrările și ostenelile ce va pune acésta Asociațiune în óra în care aĭ trămis'o Tu; ĭea subt al Tĕŭ părintesc acoperemênt prosperitatea și viitorul eĭ. Trămite-ne spiritul Tĕŭ cel sfânt

www.dacoromanica.ro

ca să ne umple mintea și inima, să ne pătrundă, să ne lumineze, să ne însufleţéscă; fiĭ pururé în mijlocul acesteĭ adunăriĭ întrunita în numele Tĕŭ. Dómne, grea e calea sciinţeĭ, greŭ e drumul cercetăriĭ adevĕruluĭ; ânsĕ Tu eștĭ atât de mare, atât de bun și plin de îndurare! Noĭ ne punem tótă încrederea în Tine și ceĭ ce se încredŭ în Tine, nu se vorŭ rușina. Tu, suflă dar, Dómne, în inimile aleșilor fiĭ aĭ naţiuniĭ române, amorul sciinţeĭ și spiritul adevĕruluĭ; fă, Dómne, ca de odată cu respândirea lumineĭ și a adevĕruluĭ între fiiĭ naţiuniĭ nóstre, să crésc̆ă și să se întărésc̆ă dragostea împrumutată între dînșiĭ și naţiunile conlocuitóre și între toţĭ fiiĭ ómenilor de pre pământ. Amin!“

Glasul sonor și simpatic al oratoruluĭ, emoţiunea și inspirarea ce eraŭ zugrăvite pe faţa luĭ, înţelesul adûnc și pătrundĕtor al cuvintelor sale deșteptară în inimile întregului auditoriŭ, o explosiune de entusiasm. Strigătul adese repeţit de: *Să trăiéscă!* care înlocuĭesce la Românii de peste munţĭ kăzăcescul nostru *Hurra!*, nicĭ odată nu rĕsună cu o maĭ vie înfocare. În adevĕr, Românii din Ardél posedă în protopopul Popazu, unul din aceĭ preoţĭ exemplarĭ cari, în fapte și în simţirĭ, aŭ sciut a se identifica cu adevĕratul caracter al păstoruluĭ creștin.

Urmarea sedinţeĭ din $^{28}/_{16}$ iulie nu înfăţișă alte amĕrunte interesante, cĕcĭ îndată se procedă la alegerea a duoĕ comisiunĭ însărcinate, una cu revisuirea socotelilor de baniĭ chĭeltuiţĭ în cursul lunilor trecute de la cea din urmă adunare în cóce; și cea-l-altă, cu elaborarea unuĭ proĭect pri-

www.dacoromanica.ro

vitor la întrebuințarea și repartițiunea pe viitor a veniturilor Asociațiuniĭ, întru înțelesul statutelor sale. Dicem că aceste comisiuni aŭ fost *alese*, numaĭ ca să fim conformĭ protocoluluĭ oficial, care totuși și dînsul adaoge *„prin achiamare“*; dar dupe ideile ce ne am format noĭ acum, în viața nóstră constituțională, despre alegerea de mandatarĭ, credem că cu greŭ s'ar aplica acest epitet ce coprinde în sine un înțeles cu totul liberal, la denumirea membrilor acelor comisiunĭ d'a dreptul de către președintele adunăriĭ. În adevĕr modul urmat era astfel: președintele declara adunăriĭ că, pentru membri a cutăriĭ comisiunĭ sûnt bunĭ *cutare*, *cutare și cutare*; iar adunarea, de curtenie pentru persónele numite, séŭ ca să nu strice plăcerea președinteluĭ, respundea la fie-care nume impus, prin urarea sacramentală: *Să trăiéscă!* Și bine făcea adunarea de era așa de amabilă și de lesne înduplecată, cŏcĭ altmintrelea s'ar fi putut expune chĭar dînsa a priimi de la șeful eĭ, o glumeță somațiune ca aceĭa ce el adresă sexuluĭ frumos care împodobea galeria superióră a săleĭ, și care, permițêndu'șĭ într'un moment de satisfacere a'șĭ exprima mulțumirea către un orator ce făcea lauda sa, fu apostrofat de către președinte cu aceste cuvinte, maĭ mult demne de un Iman turcesc: „Domnia vóstră de acolo de sus să tăceți. Femeile trebuĭe să fie mute ca pescele.“

www.dacoromanica.ro

Tot în acéstă ședință s'a citit și un raport asupra activității comitetului în lunile trecute, precum și asupra deosebitelor daruri în bani, cărți și colecțiuni mineralogice ce Asociațiunea priimise, și în fine tot dl Bariț, secretar primar al comitetului, membrul cel mai activ și îndemnătorul principal al emulațiunii ce mișca Brașovul în acele ḑile, închise ședința prin cuvintele următóre, în care domnia-lui da séma publicului despre intențiunea ce a împins pe concetățenii séi a încerca o exposițiune de producte naționale și despre folosul ce póte isvorî dint'un asemenea început.

Culegem câte-va ideï principale din cuvêntarea sa astfel precum a publicat'o *Gazeta Tansilvanieï* No. 60 din 1 august, deși improvisațiunea oratorului adăogi și mai multe considerări asupra greutăților ce se întêmpinase în oxecutarea proïectului, greutăți provenite numai din causa noutății acestui fapt, neobicinuit âncŏ, subt astfel de formă, în poporul român. Dl Bariț a arătat în cuvintele de mai jos, cât este de rĕŭ judicat acest popor și cât el póte face de la sine, adică cu mult mai mult decât s'ar crede:

Între manifestările viețeï nóstre naționale, sociale și practice și între opiniunea formată la alte popóre despre noï, domnesce tocmai și pe câmpul industrieï și al agriculturei, âncŏ și pênĕ în aceste momente o diferență din cele mai aprige, din câte numai se potŭ cugeta. Unele

www.dacoromanica.ro

popóre mai sûnt adică de acea opiniune, cum că industria la Românii transilvani este nulă și că agricultura lor încŏ se află tot numai în starea ei primitivă, precum a putut fi aceĭașĭ înainte de acésta cu câte-va mii de ani. Din contra ânsĕ, masa precumpănitóre a poporuluĭ românesc a fost, mai e în stare și pênĕ astădĭ de a'șĭ produce, a'șĭ face și îndestula cele mai multe trebuințe ale vieței sale pământescĭ, numai dupe faticele brațelor sale. Să ne întórcem spre óre-care ținut al țĕreĭ, să luăm în de aprópe cercetare modul vieței, îmbrăcămintea și tóte trebuințele Românuluĭ, pentru ca să ne câștigăm deplina convicțiune, cum că Românuluĭ lipsescŭ numai acelea câteva meseriĭ, pe care dînsul séŭ că a învățat din moșĭ de strămoșĭ a le despreçui ca pe unele care nu arŭ corespunde geniuluĭ și caracteruluĭ sĕŭ național; séŭ ĭarășĭ de acelea care, în poziținea și întrĕ referințele sub care a gemut de mai mulțĭ secolĭ, îĭ fusese strîns oprit de a le învăța, séŭ și de acelea, ale căror trebuințe nu le a simțit nicĭ odinióră, din causă că nu corespundeaŭ moduluĭ vieței la care a fost dedat ĭarășĭ din străbunĭ preste tóte generațiunile pênĕ în dilele nóstre.

Apoĭ, dupe ce a arătat cu óreșĭ-care amĕnunte în ce consistă, subt aceste felurite raporturĭ, activitatea actuală a poporuluĭ românesc de peste Carpațĭ, activitate ce merită a fi întvedерată și prețuită, oratorul, în modestia sa de organisator principal al acesteĭ părțĭ însemnate a sĕrbătoriĭ naționale de la Brașov, căută să scuzeze chiar și printr'o glumă, tentativa sa, tot atât de interesantă, de instructivă cât și de bine nimerită:

www.dacoromanica.ro

Acelora cari nu 'şĭ aŭ luat timp de a pune în cumpănă temeĭurĭ de natura celor sus atinse, le a plăcut a lua încercarea nóstră în rîs şi a o caracterisa de o simplă maĭmuţărie; adică cum am ḑice cu alte cuvinte: fiind că alţiĭ aŭ apucat la drum maĭ de diminéţă, noĭ să nu mişcăm din loc; fiind că alţiĭ aŭ învăţat a înota, noĭ să nu intrăm nicĭ pênĕ la genuchĭ în apă: fiind că alţiĭ aŭ curagĭul de a încăleca armăsarĭ spumegătorĭ şi înfocaţĭ, noĭ să nu cutezăm, nicĭ a maĭ prăsi vre-un cal în bătătura nóstră.

Ci totuşĭ să ne întórcem; ce să maĭ negăm aceĭa ce nu se maĭ póte ascunde nicĭ de cum? Aşa este: expoşiţiunea în general este în adevĕr o maĭmuţărie, adică o imitaţiune atât a têrgurilor, cât şi maĭ vîrtos a jocurilor îndatinate la Elinĭi anticĭ, séŭ a minunatelor adunărĭ din tótă patria împrejurul unor temple de ale loĭ, unde avea a se produce fie-care în arta séŭ în meseria sa, în faţa întregeĭ naţiunĭ, de la care apoĭ toţĭ ceĭ maĭ eminenţĭ îşĭ luaŭ cununa de victorie. Aşa e, idea ce s'a făcut de modă ca de ḑece anĭ în cóce şi s'a pus cu atâta sgomot în lucrare la Londra, Paris, Munich, Viena şi pe aĭuré, sémănă şi ea uneĭ antice, reaflate în ruinele Palmireĭ séŭ ale Pompei, dupe care acum artiştiĭ modernĭ facŭ o mie altele asemenea. Óre ânsĕ pentru aceĭa se póte nega folosul practic al expoşiţiunilor?

Acéstă întrebare onorabilul public ascultător 'şĭ o póte deslega cu privire la poporul nostru, în mod cu totul practic, trecênd, décă'ĭ place, în localele pe unde se aflu aşeḑate obĭectele trămise de către toţĭ favoritorĭi acesteĭ întreprinderĭ fragede şi nepretenţióse.

Tot publicul, în adevĕr, dupe aceste cuvinte, se răpeḑi cu curiositate către expoşiţiune. Eraŭ patru săli pline cu maĭ multe miĭ de obĭecte di-

www.dacoromanica.ro

ferite și, pe tot minutul, trămiși din deosebite localități române de peste munți soseau aducênd alte nuoĕ obĭecte; însciințarea proĭectuluĭ se făcuse târdiŭ și astfel multe din țĕrile române ale Austrieĭ nu avusese vreme a se pregăti; din Bucovina, din Bihar, din Satmar, din Maramureș și din alte câte-va localități nu se trămisese nimic la exposițiunea din Brașov; apoĭ ĭar productele vegetale, grâne, legume și póme, eraŭ în numĕr fórte redus; numaĭ țéra Bêrseĭ adusese câți-va mănuchĭ de spicurĭ 'nalte și gróse; din alte țĕrĭ maĭ depărtate, unde n'aŭ fost ómenĭ cari să îndemne maĭ cu stăruiuță pe țĕranĭ, Românĭĭ, bănuitorĭ și sfieți din fire, nu se riscase a trămite *prube* de productele lor, neputênd înțelege ce voĭescŭ a face poznașiĭ de Brașovenĭ cu grânele de la dînșiĭ. Dar, orĭ și cum, productele manufacturate eraŭ numeróse: pĭelăriile, cojocăriile și curelăriile, pe de o parte; pe de alta, un model de o móră din noŭ inventată de un Român și alte specimine de instrumente arătorĭĭ; apoĭ coșurile de richită și panerile din Rășinarĭ și din Săcele, și maĭ presus de tóte albiturile și straiele țesute și împodobite cu măiestrie de femeile române, presentaŭ o priveliște plină de interes. Industria și măiestriile, deși primitive, îșĭ aveaŭ un caracter al lor românesc, moștenit de la strămoșĭ și care maĭ lesne se lega cu măiestriile antice pe care le menționézĕ autorul Georgicelor séŭ agronomiĭ latinĭ Caton,

www.dacoromanica.ro

Columel și Paladiŭ, și cu modelele ce se descoperŭ pe tótă ḑioa în cenușele Pompei și altor locurĭ bogate în rĕmășițĭ strĕbune, decât cu productele maĭ perfecționate ale manufacturelor moderne din țĕrile Europeĭ apusane. Tradițiunea antică servă de basă la tóte lucrările poporuluĭ român și la tóte uneltele cu care el se slujésce. În expositiunea de la Brașov acest adevĕr nu fu desmințit, și în zadar publicul așteptă să soséscă carul unuĭ preot, maĭ dibacĭu decât toțĭ compatrioțiĭ sĕĭ, despre care eșise vorba că are să vină cu familia sa într'o căruță inventată de dînsul și care umbla fără vite trăgĕtóre.

Printre obĭectele ânsĕ, provenite dintr'o cultură câștigată în țĕrile civilisate, vom menționa frumósele colecțiunĭ de minerale și petrefacte, pe care un profesor din Transilvania le oferise Asociațiuniĭ și scólelor române din Brașov și din Blaj; apoĭ productele fabriceĭ de hârtie, stabilită în Zĕrnești aprópe de granița Principatelor, de pe la Bran, și dirigiată acum de d[1] G. Bariț; și âncŏ lucrările artistice ale junilor pictorĭ studenți Michail I. Pop, Vlădăreanu și C. Popescu; ale sculptorilor A. Andronic, Nicolae și I. Pop; apoĭ în fine, ca lucrărĭ în care talentul natural ajunsese pênĕ în gradul arteĭ, vom menționa un portret gigantic al luĭ Michaĭu Vitézul cusut de mână la gherghef, de către o damă româncă din Cluș, apoĭ maĭ multe obĭecte săpate în lemn de un sculptor

www.dacoromanica.ro

ţĕran din Boiţa, anume Grozea, şi în fine icónele şi poleiturile făcute de zugravul poporan Al. Istrătescu.

Repeţim încŏ odată că ţesăturile şi cusăturile ocupaŭ o parte din cele maĭ însemnate în acéstă exposiţiune naţională. Femeile, maĭ puţin gelóse decât bărbaţiĭ lor de a'şĭ ascunde curiosităţiĭ publice, productele munceĭ şi îndemânăriĭ lor, umpluse duoĕ sălĭ întregĭ cu o profusiune de lucrăriĭ de mână de tot felul, începênd de la grosolana pênză de cânepă lucrată în argé, pênĕ la cele maĭ fine şi maĭ dibace cusăturĭ. Nu vom spune nimic de pungile şi de pernele pe caneva, împletite şi cusute de dămele de prin oraşe, cŏcĭ civilisaţiunea, care scie să niveleze totul, perfecţionând şi generalisând mijlócele de executare, a răpit acelora orĭ-ce originalitate naţională; dar veşmintele ţesute, croite şi ornamentate de Româncele de la ţéră, maramele, iĭele, cămeşele, zăbunele, brânele, preşurile, cojócele chĭar umplute cu mătăsurĭ şi cu firurĭ, presentaŭ fără îndouĭală o colecţiune minunat de variată şi plăcută vederiĭ. Póte negreşit că aceleaşĭ obĭecte, déca arŭ fi fost adunate în satele Principatelor, arŭ fi presentat, în colorĭ, maĭ multă vioiciune şi maĭ multă armonie, — cŏcĭ într'adevĕr mătăsurile orientale cu care se servă la noĭ sătencele spre a împodobi veşmintele lor, aŭ de acele tonurĭ călduróse ale orientuluĭ, pe care nu le potŭ atinge cu nicĭ un

www.dacoromanica.ro

preț văpsitorii din occident;—dar orĭ și cum, nimic nu póte fi maĭ graçios ca acele cojocele de óĭe albă cusute cu vĕrgĭ și cu triunghĭurĭ de mătase négră, care se facŭ și la noĭ în Muscele, și în Vrancea, și pe póla opusă a Carpaților în Bêrsa, și care sémănă a fi decorate cu inscripțiunĭ persane cuneiforme ca părețiĭ și stêlpiĭ din Persepolis; apoĭ iar, cele-l-alte veșminte de pĭele înflorate, cusute pe la Sibiĭu, cu bucheturi de miĭ de colorĭ; apoĭ chimirile de pĭele roșie împestrițate cu desemnurĭ felurite, tipărite séŭ lipite d'asupra și decorate cu alămurĭ strălucitóre; apoĭ âncŏ preșurile țesute cu fir alb séŭ galbin, cu ornamente și cu cĭucurĭ lungĭ de lână colorată, care se lucrézĕ în Banat, înlocuind acolo șorțurile și fotele țĕrancelor nóstre.

Tóte aceste felurite obĭecte adunate la un loc, ca o expresiune a industrieĭ Românilor de peste munțĭ, nu da ânsĕ câtușĭ de puçin prilej visitatoruluĭ venit din Principatele române, să simtă că trecuse granița; productele eraŭ cu totul aceleașĭ ce arŭ fi putut să adune și țéra nóstră din sînul eĭ, fără de a împrumuta de pe la străinĭ. Acésta dovedesce că productele care deosibescŭ Transilvania de noĭ, nu sûnt ale Românilor și că națiunea, în orĭ-ce stare se află și subt orĭ-ce domnire trăiesce, ea totușĭ a păstrat, în tóte, aceleașĭ caracter, aceleașĭ obiceĭe în viața sa casnică, aceĭașĭ activitate, aceleașĭ tradi-

www.dacoromanica.ro

ţiunĭ industriale, acelaşĭ gust original şi propriŭ al sĕŭ.

Un alt folos ce se va trage dintr'acest început de expoziţiune, e acela recunoscut acum pretutindenĭ, de a pune emulaţiunea în inimile producĕtoriler şi de a îmboldi, prin modul acesta, perfecţionarea producerii. Sûntem convinşĭ că, la anul, décă Românii de peste munţĭ vorŭ repeţi înfiinţarea uneĭ asemenea adunărĭ de obĭecte naţionale, colecţiunea va fi mult maĭ completă şi în multe puncturĭ se va simţi un învederat progres; apoĭ, urmând tot astfel înainte, industria naţională se va pune pe adevĕratul picĭor al concurenţeĭ, care îĭ va asigura înaintarea. Ceĭa ce Braşovenii aŭ făcut în véra trecută, cu şése lunĭ maĭ 'nainte, noĭ am propus a se face şi dincóce de munţĭ; când a fost cestiunea de a se trămite la expoziţiunea universală de la Londra, obĭecte produse în Principatele române de la Dunăre, noĭ am socotit că mijlocul cel maĭ nimerit de a culege pentru acea expoziţiune a lumeĭ, flórea cea maĭ alésă a productelor pămêntuluĭ românesc, ar fi de a aduna în capitală, — acum la început, chiar cu chĭeltuĭelĭ din partea guvernuluĭ, — tóte productele ţĕreĭ de orĭ-ce natură arŭ fi; de a forma astfel o expoziţiune permanentă care, în fie-care an, s'ar adaoge şi s'ar împrospăta cu nouĕ producte. Astfel am avé de o dată un museŭ etnografic naţional al tĕrâmuluĭ, al agriculturiĭ, al in-

www.dacoromanica.ro

dustrieĭ şi chiar al artelor patrieĭ nóstre, în care un străin, ba măcar şi un pământén, ar puté să aibă în vedere, la orĭ-ce minut, întréga activitate industrială a naţiuniĭ şi tóte avuţiile cunoscute ale tĕrâmuluĭ românesc. Guvernul, pe de o parte ar puté institui premiĭ pentru încuragĭarea producĕtorilor; pe de altă parte, ar însărcina ómenĭ competenţĭ ca să constate prin raporturĭ detaliate, starea deosebitelor ramurĭ ale producţiuniĭ în fieşĭ-care an şi să arate progresele séŭ pĭedicele ce s'aŭ ivit în cursul anuluĭ, precum şi să propună mijlócele de a da o desvoltare maĭ răpede şi maĭ solidă cutăreĭ séŭ cutăreĭ ramure de producţiune folositóre. Socotim că o asemenea instituire n'ar fi fără de folos pentru ţéră, şi chiar pentru naţiunea întrégă, cĕcĭ la aceste concursurĭ s'arŭ puté convoca şi Românii supuşĭ altor guverne, spre a realisa, în acord cu dînşiĭ, înaintarea industriilor naţionale. Acestea n'arŭ fi greŭ de executat; dar vedem că Braşovenii aŭ călcat aci înaintea nóstră. Dumneḑeŭ să le ajute, cĕcĭ atuncĭ e speranţă să apucăm şi noĭ în urma lor!

Dar să ne întórcem la ocupaţiunile Asociaţiuniĭ literare. Şedinţa din $^{29}/_{17}$ iulie a fost cu totul consacrată la citirea maĭ multor disertaţiunĭ ce eraŭ aduse séŭ trămise de către autoriĭ lor. Cele din casul al duoĭlea rĕmaseră necunoscute publiculuĭ; dar cele-l-alte fură rostite pe rônd fie-

www.dacoromanica.ro

care de compunĕtorul sĕŭ și unele deteră chiar pricină la o desbatere destul de însemnată. Acestea fură chiar cele d'ântêĭ citite, adică disertațiunea dlui profesor Gavriil Munténu, despre *Purismul în limba română*, pe care noĭ am publicat'o în *Revista Română*, și cuvêntarea părinteluĭ canonic Timoteĭu Çiparĭu pe care doream asemenea a o tipări. Dl Munténu, precum cititoriĭ Revisteĭ s'aŭ putut încredința, expuse în discursul sĕŭ, cum o comisiune filologică, convocată de guvernul austriac la 1860, fu însărcinată să stabiléscă o ortografie română cu litere latine; cum acea comisiune declarându'și maĭ ântêĭ incompetența pe temeĭu că acéstă lucrare se póte face numaĭ de o societate literară în care s'arŭ afla representațĭ, nu numaĭ Ardélul, ci âncŏ Timișóra și Cernăuțiĭ, adoptă și propuse totuși ortografia inventată de dl canonic Çiparĭu; și în fine dl Munténu invită pe Asociațiune ca să priiméscă de bună acea ortografie, impunênd'o diarelor române, cărților scolastice și tutulor membrilor sĕĭ.

Acéstă propunere, președintele socoti maĭ ântêĭ de cuviință a o pune în apreçuirea uneĭ comisiunĭ filologice alésă din sînul adunăriĭ. Acea comisiune se și denumi; dar, rădicându-se unele obĭecțiunĭ asupra scurtuluĭ timp de duoĕ-deçĕ-și-patru de ore ce se acorda pentru o așa importantă lucrare, discuțiunea fu întreruptă prin cererea părinteluĭ canonic Çiparĭu de a citi o disertațiune

www.dacoromanica.ro

privitóre tot la acéstă materie. Venerabilul filolog luă cuvêntul și citi tótă oraţiunea sa, plină de consideraţiuni adûncĭ și de fapte interesante; dar glasul eruditului bĕtrân este așa de slab, puterile sale sunt așa de debile, încât publicul, păstrând o religiósă tăcere, maĭ mult putu admira vioiciunea și silinţele respectabilului învăţat, decât a se inspira din elocuentele cuvinte, ce cugetul sĕŭ maĭ mult decât glasul, le pronunța. Acésta fu o mare pagubă pentru adunare, căcĭ cât despre noĭ, care ne apropiasem cu totul de orator spre a'l auḑi, recunoscurăm chiar din minutul acela că vorbele cele maĭ puternice și maĭ patriotice ce se rostiră în acea adunare de treĭ ḑile, fură, fără îndoĭală, ale părinteluĭ Çiparĭu. Acum, dupe publicarea cuvêntării sale prin ḑiare, tótă lumea póte judeca acésta; tótă lumea va preçui modestia cu care se exprimă învăţatul bĕtrân ce 'și a consacrat o viaţă întrégă de lucru, la studiĭ serióse; tótă lumea va recunósce simţimintele de înalt patriotism care inimézĕ pe eruditul bărbat în tóte lucrările sale; și chiar déca Bucurescenii arŭ voi să'ĭ céră séma de dispreçul cu care vorbi de *apa turburată și mestecată a Dêmboviţeĭ în Bucurescĭ*, apoĭ totuși Românii, toţi într'o unire, îĭ vorŭ mulţumi pentru acéstă frumósă urare cu care termină cuvêntarea sa:

„Dea cerul ca, precum toţi sûntem de un sânge,

www.dacoromanica.ro

„toți ne am îndulcit de la sînul mami nóstre cu „aceleași cuvinte dulci, toți ne sûntem frați,—ori „cât ne despartă munții și văile și ori cât ne „împartă stările politice și confesiunile religióse,— „tot numai una să fim, o națiune, o limbă, o li- „teratură. Și déca pe alt câmp Românul e tăiat „în bucăți și purcede pe căi diferite, une ori cu to- „tul contrarii, dar cel puțin în literatură, în pași „către cultură, numai un corp și numai un suflet „să fie. Atunci, ori-ce despărțiri politice, sociale „și religióse ne vorŭ tăia de la o-l-altă, dar spi- „ritul națiunii și geniul român va tinde aripele „sale peste toți fiii lui Traian și'i va ține legați „întru legăturile păcii, frației și unității naționale. „Așa să fie în veci! Amin!“

De ce trebuie óre ca dupe așa frumóse cuvinte să intrăm într'o desbatere unde vom fi siliți a arăta cum une-ori, la ómenii ceĭ mai cultivați, ceĭ mai demni, simțurile cele mai 'nalte se înjosescŭ, ideile cele mai largi se ângustéză, și chiar patriotismul, acea mare idee care, hrănită în sufletul Românilor ca un instinct, le a păstrat viața în scurgere de atâtea secoli, chiar acel mare simțimênt vital, dicem, se reduce la considerări meschine de provincie. În adevĕr, asupra unei propuneri a părinteluĭ episcop Șaguna, care propunere pré-sânția-sa o cualifică de *îndrăznéță* și de *icónă a caracteruluĭ sĕŭ*, Asociațiunea priimi,—nu ânsĕ fără desbateri,—ortografia propusă de acea

www.dacoromanica.ro

comisiune filologică alcătuită numaĭ de membri aleşĭ din Ardél. Aşa dar Transilvania, fiica cea maĭ junĕ a independenţeĭ române, ea care a zăcut sub jug străin atâţea marĭ de secolĭ, păstrând limba română ca un graĭu clandestin, neĭertat nicĭ pênĕ adĭ în sfaturile ţĕreĭ, Transilvania, fiindcă a dat nascere câtor-va filologĭ de merit, vine şi impune de sineşĭ o ortografie, judicată bună numaĭ de Ardelenĭ şi nedesbătută cu românimea désă care a păstrat de secolĭ, pe faça Europeĭ, numele respectat de *România autonomă!* Óre literatura nóstră a intrat în Saturnale?

Adunarea de la Braşov, fără de a lua în considerare obĭecţiunile demnuluĭ bărbat dl Vicenţiu Babeş, unul din apărătorĭĭ drepturilor Românilor Bănăţenĭ în ultima dietă de la Peşta, şi care arăta că în Banat autorităţile religióse şi chiar civile opresc cu totul scrierea cu litere latine; fără de a pricepe înţelesul adûnc al cuvintelor dlui Laurian carele, printr'un nalt simţ sciind să 'şĭ facă o patrie din întréga Românie şi să învingă orĭ-ce predilecţiune provincială, a declarat în sînul adunărĭĭ că ceĭ maĭ mulţĭ Românĭ, din care şi el unul, nu cunoscŭ acea ortografie, fie orĭ cât de bună, şi că pentru aceĭa, Asociaţiunea nu trebuĭe să o adopte definitiv; cu tóte acestea, dicem, adunarea de la Braşov a primit ortografia propusă, ca a sa proprie, oficială şi statornică.

www.dacoromanica.ro

În via discuțiune iscată asupra acesteĭ materiĭ, am auḑit cu părere de rĕŭ pe dl G. Bariț dând, într'un ton neasemĕnat cu obicĭnuita domnieĭ sale curtenie, o desmințire dluĭ Laurian, când acesta arăta că însuș domnia-luĭ, cu partea cea mare a Românieĭ, n'avea scire despre acea ortografie propusă. Óre dl Bariț n'a înțeles ce voia să ḑică dl Laurian? óre domnia-luĭ n'a priceput că dl Laurian, când vorbea de sineș, se întrupa în cele șése, șépte milióne de Românĭ ce n'aveaŭ nicĭ o parte în adunarea din Brașov? Negreșit aceste considerărĭ înalte scăpase din vedere dluĭ Bariț în căldura discuțiunĭ, și suntem încredințațĭ că, în patriotismul sĕŭ luminat, domnia-luĭ maĭ întêĭ va recunósce acum că, nicĭ vre-o câte-va sute de Ardelenĭ inteligențĭ nu potŭ da singurĭ legĭ limbeĭ române, nicĭ nu se potŭ considera ca definitive și cu totul serióse hotărîrile dictatoriale ale adunărĭĭ din Brașov.

Spre o maĭ bună dovadă despre acéstă din urmă apreçiare, vom arăta că desbaterea s'a terminat printr'o glumă de un gust cu totul noŭ în parlamentarism, a părinteluĭ episcop Șaguna, carele cu gestul și cu vorba amenință pe toțĭ preoțiĭ din eparchia sa și le vesti că vorŭ păți rĕŭ, déca nu vorŭ adopta îndată și fără observațiunĭ, fericita ortografie pe care *pré-sânția-sa a combătut'o* și a afurisit'o maĭ de-ună-ḑi cu atâta învĭerșunare. *O quantum mutatus ab illo!*

www.dacoromanica.ro

Părintele mitropolit Șuluț nu merse așa departe, ci aprobând din parte'ĭ aceste inovațiunĭ, mărturisi că, bětrân precum este, „se silesce a „scrie dupe regulele cele nouĕ, dar când apucă con„deĭul ceva maĭ răpede, apoĭ iar o rupe pe *șlén*„*durile* sale cele bětrânescĭ.“

În fine protocolul ședințeĭ pórtă conclusiunile acesteĭ desbaterĭ, redactate în modul următor:

1. Adunarea priimesce ortografia recunoscută de bună și corespundĕtóre limbeĭ românescĭ de către comisiunea filologică din anul 1860 și o recomandă publicului cititor și scriitor.

2. Aceĭașĭ adunare îndatóră pe comitetul Asociațiuniĭ ca:

a) să recerce pe tóte ordinariatele românescĭ recomandându-le ca să bine-voiască a priimi subatinsa ortografie și tot odată a lua mĕsurile recerute spre a se întroduce aceĭașĭ în tot cercul activităților lor;

b) să încunoscințeze și pe gubernul țĕreĭ despre acéstă ortografie, ca despre una ce se póte asemenea recomanda la tóte oficiolatele în tóte ramurile administrațiuniĭ publice;

c) tot acest conclus al adunărieĭ să se facă cunoscut și redacțiunilor naționale românescĭ.

3. Cu tóte acestea ânsĕ adunatea recunósce fie-căruĭa dreptul nețĕrmurit al libereĭ discuțiunĭ asupra gramaticeĭ și ortografieĭ limbeĭ, pentru că este bine cunoscut cum că, pe câmpul sciinței, nu încape nicĭ o restrîngere séü dictatură, ci că acésta are să provină numaĭ de la legile vecînice care se descopere din natura limbeĭ.

Cu tótă generósa liberalitate a acesteĭ din urmă clause, prin care se permite Românilor de

www.dacoromanica.ro

a scrie mai românesce decât mulți Ardeleni, nu e mai puțin adevěrat că Asociațiunea literară Transilvană a adoptat o ortografie a ei și că ea s'a îndatorat a 'și pune tóte silințele ca s'o introducă în tótă națiunea română de dincolo de munți, fără de a lua câtuși de puțin séma de partea cea mare a națiunii române, adică de locuitorii Principatelor. Prin modul acesta, vom ajunge a avé una séu mai multe ortografii la noi, dar tóte diferite de cea de dincolo; și póte cu timpul vom avé o limbă românéscă la noi, și alta dincolo. Acest straniu resultat este fórte probabil, déca nu se voru lua měsuri serióse pentru a 'l preîntêmpina; cŏci negreșit chiar astădi puțini voru fi acei Români din Principate cari voru înțelege cu înlesnire unele frase ce se pronunțiaŭ fără nici o temere de ridicol, în adunarea de la Brașov. Spre exemplu, audeai oratori dicênd: „*În a-*„*tari cercustări momentóse debue să defigem ofici-*„*olatelor* etc...“; ceia ce se traduce pe românesce: „*În atari* séu *în astfel de împrejurări grele tre-*„*buie să hotărîm dregětoriilor* etc....“. Déca vom merge tot așa, apoi negreșit vom ajunge ca, peste cinci-dieci de ani cel mult, Românii de dincolo și de dincóci de Carpați să se înțelégă între sine așa de puțin cât și Spaniolii cu Portughezii.

De câte ori se presentă ocasiune, noi ne simțim o datorie de a atrage luarea a-minte a tuturor literaților noștri asupra acestei desbinări naționale

www.dacoromanica.ro

pe care eĭ însișĭ cu imprudența o pregătescŭ. Fiene dar ĭertat a spune acestea chĭar în fața acelora cari aŭ adoptat cu entusiasm erudita ortografie, dișă *etimologică* a respectabiluluĭ canonic T. Çiparĭu, și cărĭa nu 'ĭ am găsi póte așa multe neajunsurĭ, déca ingeniosul eĭ autor ar fi isbutit să'și scrie cu dînsa numele sĕŭ propriŭ, astfel încât să nu'l citéscă unĭĭ Чипар și alțiĭ Џипар; unĭĭ Џипарїѕ și alțiĭ Чипарїѕ; ci toțĭ cu totulŭ, *Çiparĭu*, precum se póte scrie și citi cu tóte ortografiele inventate și usitate pênĕ acum în țĕrile românescĭ, osebit numaĭ de a domnieĭ sale.

Închiăindu-se cu așa trist succes discuțiunea asupra ortografieĭ, d[1] protopop Ión Petric citi o mică disertațiune asupra crescerĭĭ vermilor de mătase și asupra cultureĭ duților séŭ *frăgarilor* (precum se dicŭ în Ardél), în care dovedea câte folóse se póte trage dintr'acéstă exploatare, ce din ți în ți dobêndesce o maĭ mare întindere în tóte țĕrile române.

Apoĭ, d[1] Ión Pușcarĭu citi frumosul discurs *Despre importanța documentelor nobilitare ale familiilor române*, pe care amicul nostru d[1] Papiu Ilarian l'a retipărit în *Tesauru de Monumente Istorice pentru România*, (tom. I, fasc. 3, septemvrie 1862). D[1] Pușcarĭu, bărbat laborios care scie să unéscă îndeletnicirile sale administrative ca prefect în maĭ multe ținuturĭ române din Transilvania d'a rôndul, cu cercetărĭ istorice pline de

www.dacoromanica.ro

un interes național, a reușit a desgropa nobleța națiunii române chiar și din colibele foștilor iobagi de la Făgăraș și din valea Hațeguluĭ; domnia-luĭ ține un catalog séŭ album, în care staŭ înscrise tóte actele vechĭ ce a putut căpăta pênĕ acum și aștéptă completărea acesteĭ lucrărĭ, spre a da publiculuĭ un bogat seceriș de documente vechĭ din cele maĭ importante. Introducerea la acéstă lucrare, scrisă într'un stil elegant și colorat, a fost citită de domnia-luĭ dinaintea unuĭ public, care a primit'o cu aplause adesea repețite și tot-d'auna bine meritate.

În fine, dl G. Bariț a închis și astă dată ședința, citind discursul séŭ: *Despre artele frumóse cu aplicarea lor la cerințele poporuluĭ românesc.* N'avem decât sincere laude a da acésteĭ interesante disertațiunĭ, care, pe lângă multe considerațiunĭ pline de gust și de adevĕr, da și explicarea concertelor naționale ce se țină dupe amiadĭ, în acele treĭ dile solemne, precum oratiunea d-luĭ Bariț din ajun dase explicare asupra expositiuniĭ din Brașov. Astfel sciințe, literatură, arte și industrie, tóte ramurile producțiuniĭ spirituluĭ național, îșĭ avură locul lor în acea sĕrbare intelectuală a națiuniĭ.

A treĭa și ultimă ședință, fără de a fi tratat cestiunĭ de un interes fórte întins, fu ânsĕ, fără îndoĭală, cea maĭ interesantă și cea maĭ roditóre în resultate bune; într'însa a fost vorba

www.dacoromanica.ro

de a discuta raporturile comisiunilor numite, cu duoĕ ḑile înainte, spre a verifica socotelile din trecut ṣi a determina cheltuĭelile pentru viitor. Aci, din maĭ multe cestiunĭ de amĕnunte, se ridicară desbaterĭ serióse, viĭ, animate, la care mulṭĭ membri din adunare luară parte cu interes. Nu maĭ era o glótă sgomotósă de aprobatorĭ aĭ oracolelor venite din capul săleĭ; ci un consiliŭ dĕ bărbaṭĭ cugetătorĭ, cari îṣĭ combinaŭ ideile ṣi părerile în modul cel maĭ profitabil pentru scopul ce'ṣĭ propune Asociaṭiunea. In ḑioa cea din urmă, formele uneĭ adunărĭ deliberative se statornicise în adunarea de la Braṣov, ṣi este de observat că progresiunea mersese crescênd în cele treĭ ṣedinṭe consecutive. De la aclamările entusiaste ale ḑileĭ d'ântêĭ pênĕ la minuṭiósele discuṭiunĭ ale ultimeĭ ṣedinṭe, adunarea trecuse prin desbaterea cestiuniĭ ortografice, în care libertatea de opiniunĭ a membrilor fusese în crâncenă luptă cu apăsarea comitetuluĭ dirigent. Astfel se formézĕ naṭiunile la viaṭa represintativă. Românul, maĭ cu deosebire, bogat în sĕmênṭă de vorbă ṣi nu lesne înduplecat la ce'ĭ spune orĭ cine, învaṭă fórte uṣor meseria parlamentară. Chĭar în adunarea literară de la Braṣov, simṭeaĭ inima românéscă crescênd din ḑi în ḑi în peptul fie-căruĭa.

Punctul ântêĭ de discuṭiune, în ṣedinṭa din $^{30}/_{16}$ iulie, fu de a sci déca se potŭ bucura de

www.dacoromanica.ro

drepturĭ şi de titlurĭ, aceĭ membri cari n'aŭ îndeplinit cu totul condiţiunile statutelor Asociaţiuniĭ, întru ceĭa ce privesce admisiunea şi clasificarea lor. Dupe acele statute, membriĭ sûnt de patru feluriĭ: *fundatorĭ* sûnt aceĭ cari depunŭ la Asociaţiune odată, cel puçin o sumă de 200 florinĭ austriacĭ (vre o 34 de galbenĭ); *ordinarĭ* sûnt aceĭa cari de sineşĭ se înscriŭ şi depunŭ la unul din colectoriĭ Asociaţiuniĭ, séŭ odată pentru tot d'auna, un capital ce aduce un venit de 5 florinĭ, séŭ pe fie-care an taxa de 5 florinĭ (nicĭ un galben întreg); *corespondenţĭ* sûnt aceĭa cari înscriindu-se, se vorŭ denumi prin adunarea generală în urma propuneriĭ preşidenteluĭ, a comitetuluĭ séŭ şi prin moţiunea vre unuĭ membru ordinar; în fine, *onorarĭ* sûnt aceĭa cari se denumescŭ de adunarea generală pe temeĭul dovedit al capacităţiĭ, înalteĭ posiţiunĭ şi altor merite personale ale lor; aceştia sûnt liberĭ de orĭ ce contribuţiune.

Cu aşa condiţiunĭ lesnicĭóse s'ar crede că un mare numĕr de Românĭ din Principate arŭ fi prenumĕraţĭ cel puçin printre membri ordinarĭ. Cu tóte acestea, tabelul de membri, rônduiţĭ dupe ţinuturĭ, ce se presentă adunării, era cu totul în desfavórea nóstră. Trebuĭe să mărturisim, pe de altă parte, că fundarea, scopul şi destinele Asociaţiuniĭ eraŭ fórte puçin cunoscute în Principate; dar sperăm că publicitatea şi timpul vorŭ

www.dacoromanica.ro

l ți ĭute în inimile Românilor, dorința de a încuragĭa și de a susține tendențile și faptele folositóre ale Asociațiuniĭ literare din Ardél. Tabelul maĭ sus pomenit este într'asfel:

Brașovul .	cu 49 voturĭ.	Făgărașul .	cu 21 voturĭ
Blajul . . .	„ 45 „	Viena. . . .	„ 18 „
Bĕlgradul. .	„ 34 „	Ungaria . .	„ 33 „
Sibiĭul. . .	„ 35 „	Banatul . .	„ 12 „
Sasreghinul.	„ 20 „	Bucovina. .	„ 8 „
Moldavia.	cu 9 voturĭ		
România.	„ 5 „		

Numaĭ patru-spre-ḑece membri în Principate, și chĭar aceĭa maĭ toți onorarĭ, acésta s'ar puté privi ca o nepăsare din partea nóstră, pentru mișcarea civilisatóre și națională a fraților noștri de peste munți, déca publicul nostru, încunosciințat acum maĭ mult despre existința și despre activitatea *Asociațiuniĭ Transilvane*, n'ar veni pe viitor să le sprijine prin subscrierĭ numeróse. *Revista Română*, care 'șĭ a luat drept țintă, respândirea luminilor printre Românĭ, înfrățirea generală a națiunĭ cel, puțin pe câmpul eruditiunĭ și al bunuluĭ gust literar și artistic, precum și sprijinirea orĭ cărĭĭ ideĭ salutarie pentru propășirea națională și intelectuală, *Revista Română*, ḑicem, se simte datóre a invita pe toțĭ ceĭ cari aŭ cătușĭ de puțină încredere în tendențele eĭ, de a lua parte la mișcarea literară și

www.dacoromanica.ro

progresistă a fraților de peste munți și de a se înscrie printre contribuitorii ei. Numai cu acest mod, Românii de dincolo, vĕdĕnd că consângenii lor din Principate nu sûnt cu totul indiferenți la aspirațiunile ce'i frĕmêntă, și la fapte bune ce ei întreprindŭ, vorŭ cuteza atunci mai cu anevoință a apuca, ei de sineși și isolați, căi nestrăbătute, în care națiunea întrégă nu'i va însoți. Numai cu acest mod vom întreține și vom întări „acel spirit al națiunii, acel geniŭ român," de care a vorbit venerabilul părinte Çiparîu, „și „care va tinde aripile sale preste toți fiii lui „Traian, și'i va ține legați întru legăturile păcii, „frăției și unității naționale!"

Dar vorbeam de discuțiunile ședinței a treia de la Brașov. Una din cestiunile cele mai desbătute a fost împărțirea ajutórelor pe la tinerii studenți de prin Facultăți, pentru cari, pe de o parte Asociațiunea destinase un fond, ĭar de ceal-alta, se facŭ în public numeróse colecte, adunate și distribuite de comitete locale. Mulți aŭ opinat pentru desființarea comitetelor și întrunirea tutulor colectelor în casa Asociațiunii; mai mulți încŏ pentru libera împărțire a generosităților publice către junii studioși. În tóte aceste discuțiuni d-nii Vicențiŭ Babeș și Ión Puşcarîu s'aŭ distins mai cu deosebire, prin soliditatea ideilor susținute, prin înlesnirea și puterea elocuțiunii, prin curtenia formelor adevĕrat demne de un parlament.

www.dacoromanica.ro

D[l] Puşcariu, deşi în statul lesne alarmat şi bănuitor al Austrieĭ, nu s'a ferit chiar de a manifesta dorinţa ca pe viitor adunarea să se conforme, cel puçin întru formarea budgetelor sale, cu adunările deliberative politice. D[l] Laurian, care a luat de maĭ multe orĭ cuvêntul, a fost resplătit prin respectul şi aprobaţiunea ce publicul a acordat ḑiselor sale, de amarnica împotrivire ce întêmpinase, cu o ḑi maĭ 'nainte, din partea comitetuluĭ ḑirigent. Apoĭ aŭ maĭ vorbit şi d-niĭ Bariţ, Axenţie, d[r] Raţu, Muntenu, Craĭnic, Visarion Roman, protopop. Popazu, Găitan, Antonelli, Măcelariu, Bohĕţel, Andreĭu Mureşanu, părinţiĭ archiereĭ Şuluţ şi Şaguna, etc. Luptătoriĭ de la 1848, acum în mare parte, membri aĭ *oficiolatelor* séŭ dregĕtoriilor cesaro-crăĭescĭ, preçum şi junii asupra cărora se'ntemeĭază viitorul maĭ depărtat al naţiuniĭ, se încercaŭ la lupta cuvêntuluĭ pentru materiĭ de o mică însemnătate, aşteptând póte alte cestiunĭ maĭ grave, maĭ vitale pentru sórta poporuluĭ român.

În fine ca să resumăm aceste desbaterĭ, vom menţiona aci principaliĭ articolĭ coprinşĭ în budgetul propus. Micşorimea sumelor să nu mire pe nimenĭ; baniĭ aŭ tot-d'auna o valóre relativă şi póte, ceĭa ce nu s'ar face în unele locurĭ cu miĭ, se face aĭuré cu ḑecimĭ. Sărăcia nu este nicĭ vină, nicĭ ruşine, când faptele săraculuĭ sunt

www.dacoromanica.ro

bune; dar ruşinea şi vina mare e a aceluĭa care are mult şi nu face nimic bun şi temeĭnic.

Cheltuĭelile propuse de comisiunea anume însărcinată cu acésta n'aŭ depăşit o sumă de 3000 fiorinĭ, şi cu tóte ânsĕ înt'însele eraŭ prevĕḑute şi provĕḑute „cu inimósă dărnicie“ tóte cele ce puteaŭ să dea ajutor şi înaintare némuluĭ românesc. Pentru sineşĭ, pentru cancelaria sa, şi pentru ale sale tipăririĭ, Asociaţiunea nu păstrase maĭ mult de vre o 300 or 400 fiorinĭ; dar ea distribuĭa în stipendiĭ la studenţiĭ de tot felul, peste 1400 florinĭ; pentru tipăririĭ de cărţĭ istorice şi didactice, consacra ĭarăşĭ o sumă destul de însemnată; apoĭ acorda şi premie naţionale, dintre care cel maĭ important era cel de 50 galbenĭ oferit poetuluĭ braşovén Andreĭ Mureşanu; în fine pentru artiştĭ, pentru industriaşĭ, pentru agricultorĭ, într'un cuvênt pentru ceĭ maĭ de căpetenie părtaşĭ aĭ expoziţiuniĭ, ea asemenĭ crease câte-va premie de câte 100, 60, 35 şi 25 fiorinĭ. În articoliĭ 13 şi 14 aĭ proiectuluĭ comisiuniĭ se propunea a se împărţi 100 fiorinĭ membrilor comitetuluĭ pentru dislocările lor şi 100 fiorinĭ ca onorar anual al secretaruluĭ secundar.

Ânsĕ aceste duoĕ propuneriĭ s'aŭ refusat de către adunare; acolo toţĭ lucrézĕ de patriotism, şi patriotismul lor e âncŏ destul de tênĕr, ca să'ĭ facă a lucra cu activitate şi chĭar fără de salariĭ. Din ceĭ-l-alţĭ articolĭ âncŏ se vede că,

www.dacoromanica.ro

în proporțiuni micĭ, tóte trebuințele națiuniĭ aŭ fost prevĕdute: resplătirĭ și încuragĭărĭ la ceĭ ce s'aŭ distins în vre o lucrare; premiĭ pentru a înlesni desvoltarea unor ramure folositóre, atât în cultura intelectuală cât și în cea materială; ajutóre la junimea studiósă spre a se puté susține pe băncile scóleĭ; respândire a publicațiunilor de un folos practic și moralisător pentru națiune; tóte 'șĭ aŭ găsit locul în acest mic budget, pentru care noĕ ne ar fi trebuit póte milióne fără ca să fi asigurat un resultat maĭ bun.

Adunarea decise âncŏ împărțirea eĭ în treĭ secțiuni: filologică, istorică și fisico-naturală. Fiecare membru se póte înscrie pentru ceĭa în care voĭesce să figureze, și îndată ce secțiunile se vorŭ întocmi, se vorŭ începe și lucrările fie-căria în parte. Se maĭ vorbi și despre preçuirea și vêndarea cu licitațiune a obiectelor din Expositiune, pentru care se și denumi o comisiune; și se hotărî ca viitórea sesiune a Asociațiuniĭ, adică a treĭa, să se țină la Blaj, cu începere din ḑioa de 22 iulie, stil vechĭu, anul 1863, ḑioa lunĭ dupe sf. prooroc Îlie, când și tineriĭ de prin Facultățĭ vorŭ puté asista, avênd cursurile și examenile lor sfêrșite.

Ultimul incident al ședinței fu denumirea maĭ multor membri onorarĭ. D^{l} Bariț, rememorând relațiunile de comerciu și de afaceri ce Ardélul și maĭ cu sémă Brașovul întreține cu Prin-

www.dacoromanica.ro

cipate, conchise prin a propune de membri pe câți-va bărbați de dincóce de munți și anume pe dl C. A. Roseti (óre ca staroste de negușători din Bucuresci?); apoi âncŏ și pe dnii G. Sion și N. Ionescu, pe junele Gr. N. Manu, carele, în tot cursul ședințelor, luase note stenografice, și pe subscrisul, toți aceștia acolo presenți. Părintele canonic T. Ciparîu, făcêndu'mi onóre de a mĕ propune și domnia-sa, mai adaose pe dl Cogălnicénul, cualificat de *Demostene al Românilor*, pe preotul evangelic Achner și pe geograful Bieltz, autorul unei însemnate cărți statistice asupra Transilvaniei; dar când fu apoi tot părintele Ciparîu să mai propună și pe câți-va învățați maghiari, și mai cu sémă pe dnii Finali, comitele Miho și Varady din Hunedióra, mai multe glasuri de desaprobare se auḑiră. In sgomotul ce se făcu, venerabilul mitropolit Șuluț luă cuvêntul și, cu gravitatea ce'i daŭ vêrsta și meritele sale patriotice, aduse aminte Românilor ce eraŭ de față „că națiunea română are și trebuie să „aibă inimă mare; că trebuie să arate că scie a „prețui orî ce merite, fie chiar și la inimicii sĕi „și să dovedéscă, prin chiar mărinimia sa, că, fiind „tare și puternică prin sineși. prin dreptul sĕŭ, ea „n'are a se teme de ceî carîi o atacă pe nedreptate."

Aceste demne și frumóse cuvinte, însoțite cu mii de aplause, terminară incidentul amenințător. Dl Vasicî propuse âncŏ pe dl dr Kratky,

www.dacoromanica.ro

directorul gimnasiuluĭ din Sibiĭu, şi în fine se luă hotărîrea preventivă ca, pe viitor, propunerile de membri onorarĭ să se facă maĭ întêĭ dinaintea uneĭ comisiunĭ examinatóre care va decide déca se potŭ obşti în adunarea generală, spre a înlătura orĭ ce întêmplare supĕrătóre. Dl Sion mulţumi pentru a sa denumire şi luă îndatorire de a sprijini scopul Asociaţiunĭĭ din tóte puterile sale, printre compatrioţiĭ sĕĭ din Principatele Dunărene. De tóte părţile i se rĕspunse prin aplause şi aclamărĭ.

Publicul era acum tot în picĭóre, gata a da sfêrşit acesteĭ ultime şedinţe care se prelungise în curs de opt ore; atuncĭ preşedintele, înălţând glasul, rosti aceste cuvinte:

„Din tóte câte se petrecură pênĕ acum, am vĕḑut spre cea maĭ mare mângâĭere, cum că Asociaţiunea nóstră nu numaĭ că nu o ameninţă nicĭ un pericul de nicĭ o parte, dar din contra sunt cele maĭ bune auspicie că va prospera âncŏ şi maĭ mult în viitor. Încât pentru programa de acum, nu pot ḑice alta decât că s'a împlinit dupe cât a conces timpul cel scurt; avem âusĕ prospectele cele maĭ bune că altă dată va fi şi maĭ bine. Putem spăra cu securitate că presupunerile nóstre nu ne vorŭ înşela, décă credem cumcă armonia şi buna înţelegere cresce şi se întăresce din ḑi în ḑi tot maĭ tare. Dea Dumneḑeŭ să fie pace în lume, că sub sgomotul armelor nu póte înainta nimica, prin urmare nicĭ întreprinderea nóstră. Să ne rugăm dar luĭ Dumneḑeŭ pentru pacea lumiĭ şi bună starea înălţatuluĭ Împĕrat, că Luĭ avem a mulţumi aprobarea Asociaţiunĭĭ nóstre, că El a

www.dacoromanica.ro

fost bun de a făcut cu putință înființarea ei. Așa Tatăl să fie cu noi cu toții; să reverse preste noi, fiii sêi, lumina adevĕruluĭ, ca așa să producă o națiune sănĕtósă și plină de virtute. Amin!"

Dupe acéstă binecuvêntare, chorul junilor întonă un imn național, și apoĭ tot publicul se răsipi făgăduindu'șĭ succes bun la întêlnirea din anul viitor de la Blaj.

Astfel se petrecură cele treĭ ḑile de sĕrbătóre națională ale adunăriĭ din Brașov. Marturĭ la fața loculuĭ, noĭ am expus aci, cu exactitudine și cu sinceritate, faptele care ne aŭ impresionat maĭ viŭ și nu ne am sfiit a reproba pe acele ce ni s'aŭ părut nepotrivite, precum am și lăudat cu bucurie pe cele demne de admirațiunea tuturor. În adevĕr, cât despre noĭ, nu înțelegem altă critică decât pe cea dréptă, nepărtinitóre, nefăcărită: déca părerea nóstră va fi justă și déca viersul nostru va fi convingĕtor, atuncĭ culpeșul îșĭ va simți vina și se va îndrepta; ĭar déca aceste cualităţ̦ĭ ne vorŭ lipsi, atuncĭ cel puțin ne remâne mângâĭerea că nu am minţ̦it consciinţ̦eĭ nóstre, afumând cu miresme prefăcute, nisce idolĭ amăgitorĭ.

Pentru aceĭa, închiĭând acum expunerea amĕnunţ̦imelor din adunarea de la Brașov, trebuĭe să recunóscem că scopul, faptele și tendențele Asociațiuniĭ literare transilvane, sunt în general demne de a fi susţ̦inute și îmbrăcișate de tot poporul

www.dacoromanica.ro

român, ca, prin acest mijloc, cercul lor să se lățéscă și să profite tuturor Românilor în de obște; apoĭ ĭar, fundatorilor eĭ, națiunea le este mult datóre. Părinteluĭ episcop Șaguna, maĭ în deosebĭ, carele a sprijinit proĭectuluĭ pe lângă curtea imperială din Viena și căruĭa singur s'a încredințat de acolo executarea luĭ, poporul ardelén are de ce să'ĭ fie mult recunoscĕtor; deși pré-sfinția sa, crescut departe de sînul românimiĭ, nu póte să'și întindă amorul național preste tótă poporimea română, fără distincțiune de eparchie și de guvern; deși credința națională a pré-sfințieĭ sale se întemeĭază maĭ mult pe curtea stĕpênitóre din Viena, decât pe elementul vital al înfiățiriĭ naționale a Românilor; deși speranțele pré-sfințieĭ sale nu se arată a merge maĭ departe decât la o pacĭnică conlocuire a Românilor sudițĭ cu cele-l-alte națiunĭ alăturate, sub scutul tutelar al Bunuluĭ Împĕrat, pré-sfinția sa totuși a dobêndit drepturĭ la mulțumirea Românilor de peste munțĭ prin maĭ multe fapte anterióre și maĭ ales prin ajutorul ce a dat la crearea și la libera desvoltare a Asociațiuniĭ.

Domnuluĭ G. Bariț asemenĭ, concetățeniĭ sĕĭ de peste munțĭ și în general toțĭ óspețiĭ frumóseĭ sĕrbătorĭ din trecutul iulie, îĭ vorŭ păstra vecĭnic o bună mulțumire, o amintire recunoscĕtóre; în adevĕr, se póte ḑice că domnialuĭ a fost principalul instigator și chĭar executorul ne-

www.dacoromanica.ro

obosit al tuturor serbărilor naționale ce s'aŭ întrunit în véra acésta la Brașov. Secretar primar al Asociațiuniĭ literare, dispunĕtor al Expositiuniĭ, preoccupat cu bună priimirea tutulor, domnieĭ-sale trebuĭe să mulțumim pentru acel farmec sĕrbătoresc, pentru acel iubileŭ național, în care toțiĭ locuitoriĭ și óspețiĭ de la Brașov aŭ trăit în timpul tustrelelor ḑile solemne.

Și în fine, tutulor Românilor din Ardél, din Ungaria, din Banat, din Bucovina trebuĭe neapărat să le recunóscem un merit însemnat: acela de a lucra de sineșĭ, fără câtușĭ de puțin ajutor din partea guvernuluĭ local și chĭar adesé în contra dorințelor aceluĭ guvern. Astfel, Asociațiunea literară, Expositiunea națională, sĕrbătórea întrégă din Brașov, ș'apoĭ, — în cercul maĭ larg al ḑilnicilor ocupațiunĭ morale, politice și industriale, — tóte intreprinderile profitabile ţĕreĭ și națiuneĭ, tóte acestea se facŭ însășĭ de către națiune, fără îndemnul și fără sacrificiĭ din partea autorităților stĕpênitóre. Acest fapt, așa de puțin usitat la noĭ în Principate, merită o deosebită luare a minte; el dovedesce că lenevirea Românuluĭ, ce tinde a deveni proverbială la noĭ, nu provine dintr'o apatie firéscă a caracteruluĭ sĕŭ, ci numaĭ dintr'un rĕŭ obiceĭu contractat, de a se descărca tot omul de orĭ ce sacrificĭu, lăsându-le în sarcina stĕpênirĭĭ. Lipséscă bună-voința din partea aceștia, atuncĭ Românul, vĕḑându-se lăsat fără sprijin în

www.dacoromanica.ro

voĭa întêmplăriĭ, îșĭ ĭa inima în dinți și pasă la muncă. La noĭ, guvernul n'a cutezat încŏ să decline omnipotența sa de a face tot ce e bine, tot ce e folositor pentru țéră; de aceĭa și națiunea, cu braçele încrucișate, aștéptă tot de la guvern; de aceĭa și progresul merge încet, împedicat fiind de lipsa de mijlóce a guvernuluĭ și de nepăsarea trândavă a națiuniĭ.

Dar să ne întórcem încŏ pentru un minut în sînul rĕcoros al munților Bêrseĭ, spre a ne lua de la dînșiĭ ḑioa bună, adresând o salutare voĭósă acelor amabile copile române care aŭ desmĭerdat adunarea Românilor, cu dulcile lor cântărĭ. Să arătăm maĭ 'nainte de tóte admirațiunea nóstră către juna artistă Elisa Circa, care scie cu atâta talent și grație a mânui vióra, un instrument așa de rebel sexuluĭ frumos; să salutăm încŏ și pe tinerile pianiste care 'șĭ aŭ câștigat aprobarea numerosuluĭ public adunat împrejurul lor; să mulțumim choruluĭ de tinerĭ studenți și de fete, care aŭ întonat adese orĭ rugĭ și imnurĭ naționale pentru înfrățirea și prosperitatea poporuluĭ român. Partea ce aŭ luat toți acești junĭ cântătorĭ la sĕrbarea națională din Brașov a fost aceĭa cu care odinióră junii efebĭ și fecĭórele din poetica Atenă se amestecaŭ în festivitățile solemne ale templuluĭ Minerveĭ. Și 'ntr'adevĕr, prin chorul tinerelor cântătóre, se zăreaŭ sub podóba virginală a uneĭ cununĭ de florĭ séŭ de frunḑe,

www.dacoromanica.ro

și sub cutele largĭ ale veșmintelor albe, de acele chipurĭ clasice, regulate, gingașe și încântătóre, de acele porturĭ mlădióse și mărețe ca ale fecĭórelor ce împódobescŭ sculpturile neperitóre, săpate de Fidias pe marmora Partenonuluĭ.

În sfârțit, ca să lăsăm pe cititorul nostru subt impresiunea de patriotism călduros și de ideĭ plăcute ce a întipărit în inima tuturor celor de față, întrunirea de la Brașov, vom reproduce aicĭ ultima strofă dintr'o poesie asupra sĕrbătorilor de acolo, în care junele poet ardelén, d[1] Ar. Dênsușianu a semĕnat maĭ mult d'o idee frumósă, maĭ mult d'o expresiune fericită:

O! trecurățĭ ĭute, ḑile fericite,
Ḑile dulcĭ de aur și de suvenirĭ,
Voĭ, momente sŭave și de mult dorite
Inimeĭ române, candide'n simțirĭ! [1])

Bucurescĭ, 1862.

Tipărit în *Revista Română*, tom. II.

[1]) *Suvenirĭ de la Brașov*, din 28-30 iulie 1862, în *Fóĭa pentru minte, ănimă și literatură*. No. 30, 1 august 1862.

www.dacoromanica.ro

TABLA MATERIILOR

coprinse în Volumul I.

I. **Primele încercări tipărite.** 1851—1855.

Ióna Darc, fecióra din Orleans 3
Muncitorul Român 23
Odă Românieĭ 27
Satira latină, studiŭ istoric, critic şi literar . 31
Întórcerea în ţéră pe Dunăre, septemvrie 1855. 55

II. **Scene istorice din cronicele românescĭ.** 1857—1860.

Mihné-Vodă cel rĕŭ. 1508—1510.

I. *Mănescĭ* 63
II. *Curtea de Argeş* 70
III. *Cotmĕna* 87
IV. *Sibiĭu* 96

Dómna Chiajna. 1560—1568.

I. *Mormêntul* 105
II. *Nunta* 118
III. *Fuga* 138
IV. *Pustnica* 158

www.dacoromanica.ro

III. Literatură şi Archeologie, din *Revista Română*. 1861—1862.

Cânticele poporane, în raport cu ţéra, istoria şi datinele Românilor: 179
Résunete ale Pinduluĭ în Carpaţĭ: Diochĭul. — Năluca. — Mieóra. — Moş-Ajun . 193
V. Cârlova 237
Poeţiĭ Văcărescĭ: Traducerea luĭ Britannicu.—Strănunii Văcărescilor.—Banul Ienăkiţă 241
Despre odórele, manuscriptele şi cărţile tipărite, aflate în mănăstirea Bistriţa, din judeţul Vâlcea 333
Psaltirea tradusă românesce de diaconul Coresi, şi tipărită la 1577. 347
Căte-va ore la Snagov:
I. *Pénĕ la monăstire!* 373
II. *Îndouĭelĭ asupra Ctitorii* 388
III. *O Dómnă rea şi un Domn bun* 412
IV. *Poesia trecutului şi poesia fómiĭ* 439
Asociaţiunea Transilvană pentru literatura Română şi cultura poporuluĭ Român; sesiunea din iulie 1862, în Braşov. 465

www.dacoromanica.ro

ERRATA.

Pag. 185, linia 6 de sus în jos.
în loc de: cânta-ca, — *se va citi*: cânta-va
Pag. 357, linia 16 de sus în jos.
în loc de: le aŭ a fi, — *se va citi*: le facŭ a fi
Pag. 368, linia 5 de jos în sus.
în loc de: Uoumŭ, — *se va citi*: Coumŭ
Pag. 432, linia 6 de jos în sus.
în loc de: Commenĭ, — *se va citi*: Comnenĭ.

www.dacoromanica.ro